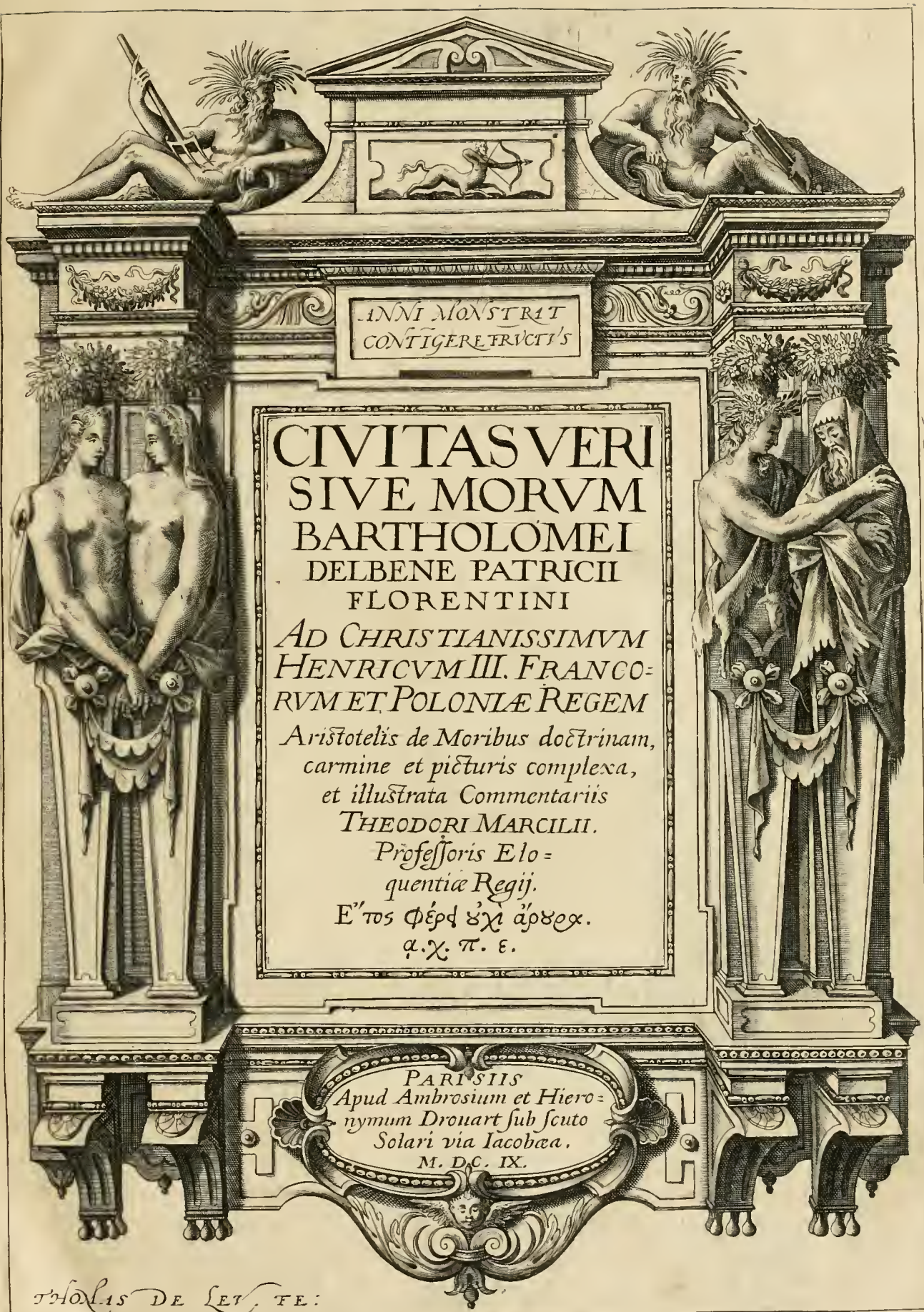

CIVITAS VERI SIVE MORVM

BARTHOLOMEI
DELBENE PATRICII
FLORENTINI

AD CHRISTIANISSIMVM HENRICVM III. FRANCORVM ET POLONIÆ REGEM

Aristotelis de Moribus doctrinam, carmine et picturis complexa, et illustrata Commentariis

THEODORI MARCILII. Professoris Eloquentiæ Regij.

Ἔτος φέρῃ ὄχι ἄρουρα.

α. χ. π. ε.

PARISIIS
Apud Ambrosium et Hieronymum Drouart sub scuto Solari via Iacobæa.
M. D. C. IX.

THOMAS DE LETE:

CHRISTIANISSIMO FRANC. ET NAVAR. REGI HENRICO IIII.

ARCHITECTI, qui tibi regias extruũt (Henrice regum inuictiſſime) & ea publicorum operum miracula attollunt, quibus vrbium principem, quam ruinis deformem acceperas, ſupra orbis ornamenta decoraſti: non ante prima ponunt fundamina, quàm exemplaria ſubiecerint, quibus opificij futura dignitas conſpiciatur. Ego contra *Ciuitatem* hanc *Veri* ſiue *Morum*, regni à te feliciter efformati ſpecimen, tuæ majeſtatis oculis conſpiciendam non prius offero, quàm tu victor efformaſti. Nam quæ in illa verbis effinguntur, tu rebus præclarè geſtis expreſſiſti: quæ virtutes præceptis philoſophicis deſcribuntur, tu regijs exemplorum documentis tradidiſti: quæ vitiorum monſtra conſilio pulſantur, tu manu fugaſti: quæ votis optatur ciuium ſecuritas, tu eam ſingulari ope in tuo imperio collocaſti. Laus iſta temporum tua palma eſt, ſalus populorum tuum munus, votum animorum tua ſalus: tua omnium ſomnos vigilantia, tuus omnium otium labor, tua omnium artes tuetur induſtria. Quæ etiam ſi parua dicta ſunt, tuarum virtutum amplitudini imputabis, & veritate pro laude contentus *Ciuitatem* hanc *Veri* ſpeculum potius quàm modulum aſpicies, vnde regni non conſtituendi peritiam rimari, ſed tanto ciuium bono iam conſtituti gloriam valeas admirari. Illam quidem olim Auus Henrico III. nunquam ſilendæ memoriæ Regi dicandam conſtruxit: ſed cum ſubito coorta bellorum ciuilium tempeſtas regnum oppreſſiſſet, & tantæ majeſtatis lumen extinxiſſet, iacuit illa in ſitu, & ſqualore, ijſdem offuſa tenebris, quæ Regem, quæ Regnum, quæ bonorum omnium mentes ob-

duxerant. Verùm cum poſtmodũ tuæ majeſtatis iubar affulſit, & ingruentem temporis infeliciſſimi caliginẽ diſcuſſit, diſcordiarum faces extinxit, ſanguinis paſſim fluentis riuos repreſſit, & pacis optatam tranquillitatem reduxit, tum illa eruta ex puluere, & eodem, quo tua Gallorum ciuitas omnis publicè, priuatimque, lumine afflata, propius ad eum Solem, vnde nouum ſibi ardorem aſpirari ſentiebat, accedere concupiuit. Huc acceſſit, quod regalis hæc tua munificentia, quæ totum tui imperij orbem tanta felicitate compleuit, ad familiam quoque Delbeneam reſpexit, & quam regio ſemper numini deuotiſſimam cognouerat, nouis inſuper beneficijs deuinctiſſimam eſſe iuſſit. Qua enim dignitate Henricus III. Patruum meum decoratum eſſe voluerat, eandem, quo illius interitu minus angerer, tu in me contuliſti. Quì fit, vt cum ego in Auum, in Patrem, in Patruũ, in totam familiam congeſta quondam regia manu beneficia in me renouata experiar, Aui veſtigijs inſiſtens, monumentum hoc vigilijs illius elucubratum, tuo numini dicare conſtituerim. Erit enim, quale parauerat memoris erga ſuum Regẽ, & deuoti pectoris indicium, tale & obſequij, & officij mei erga Regem, Dominúmque meum teſtimoniũ: Impar quidem tantę majeſtati, tantiſque ab ea profectis muneribus votum: ſed nec imparis famam metuo dum fugio nomen ingrati, nec vllus tam improuidus veniet rerum æſtimator, qui non meæ infirmitati ignouiſſe malit, quam tuæ infinitatis obliuiſci. Accipe ergo (Regum munificentiſſime) ſubditæ, & addictæ tibi mentis non ingratum ſtudium: & quam ſola dandi facilitate excolere nouiſti, regiam beneficentiam ſumpto hoc opuſculo coli patiare Vale. Datum Lutetiæ Pariſiorum primo Cal. Febr. 1609.

MAIEST. T.

Deuotiſſimus & Addictiſſimus
ALFONSVS DELBENE
Epiſcopus Albienſis.

SERENISSIMO GALLIAE DELPHINO HENRICI IIII. REGIS *Jnuictiſſimi, & Jlluſtriſſimæ Reginæ Mariæ Mediceæ Filio*

OMEN.

REX maris eſt, ſulcat qui Nerei cærula DELPHIN,
Exercens celeres per ſua regna choros:
Sed pia felicis dedit indulgentia cæli, et
Armipotente fouet Gallia læta ſinu
DELPHINVM, maris & terræ quem fata potentem
Spondent, quà populis terra fretúmque patet.
Jnminet, ac domito DELPHINVS in orbe triumphos
Jam pariturus adeſt, cedite piſciculi.

NOMEN.

CVM tibi naſcenti faciles, DELPHINE, ſorores
Lanifica nerent ſtamina læta manu,
Quæſtio longa fuit, de nomine: cum ſibi quæuis
Poſceret arbitrium de tribus vna ſoror.
Sed ratio & pietas peruicit: amabile nomen
Ominibus lætis impoſuêre tibi.
Vnanimæque ſua mulcentes æthera voce,
Talia veridicis concinuêre modis:

Tu LVDOVICVS eris, te principe ſæcula current
Nomine digna tuo, & populis gratiſſima terræ
Omnibus, & cæli Zephyris felicia ſanctis.
Spondet enim populis, LVDOVICI nomen, aſylum.
Hoc tua firmabit magnis virtutibus omen
Vita pium, belli & pacis ſpectata per artes,
Quaque alit armipotens populos Europa feroces:

Quaque Asiæ molles, trepidissima pectora, campi,
Delicijsque operata fouent: quaque arua feracis
Per Libyes agitant animi sub vulpe latentes.
Inclyta ceu primi LVDOVICI *Gallia Marte,*
Et pietate inter gentes caput extulit olim,
Vtque tui dicione viget nunc strenua patris,
In leges volet ire tuas sic ambitus orbis,
Totius, aut armis domitus trepidabit, & vno
Fœdere deuinctus pacis, tibi seruiet vni.
Sic cecinêre tibi nentes fatalia Diuæ:
Nostra quoque adspirans sic tibi Musa vouet.

A Serenissimæ tuæ D.

Cliente addictissimo

THEODORO MARCILIO.

AD POTENTISSIMVM, ET CHRISTIANISSIMVM HENRICVM III. GALLIÆ ET POLONIÆ REGEM IN VERI Ciuitatem Bartolemæi Delbene.

Præfatio.

REBVS in humanis dominetur vt inclyta VIRTVS,
Inclyte REX, cuiuis facilè hinc est scire volenti.
Illa tuæ fulgens amitæ sub pectore, laudum
Copia, me fecit, specie inflamatus honesti
Tollere humo ingeniũ vt possem, & contendere longè
Mente animi super & tenebras, & nubila vulgi.
Nam velut exiguo nascens de semine pinus,
Purpurei surgit pulcherrima regis in horto,
Atq. alias inter frondoso vertice vires
Eminet arboreas: Tusco deuectus ab Arno
Sic ego, re tenui, valeo nunc vincere magnos
Muneribus reges, quos sæcula prisca tulêre,
Fortunæve etiam quos nunc fouet aura benignæ.
Inter & Arsacidas non vltima gloria Xerxes,
Et magni Æacidæ qui sanguine cretus Achillis
Magnus Alexander, non magnæ sortis amicis
Magnas donauêre vrbes, sed perdere posset
Motio quas terræ, vel sæua incendia flammis,
Aut maris eluuio, aut annosa abolere vetustas.
Ast ego magne tibi nunc REX HENRICE, beatæ
Vrbis, & æternæ, perfectæq. offero munus,
Structæ materia cariem haud metuente, situmque
Temporis, aut fortunæ æstum, aut capitalia Regum
Iurgia, quæ pessum dant vrbes, maxima regna

Funditus euertunt, vaſtis conuulſa ruinis.
Scilicet hanc vrbem, tibi quam nunc dono dicoq.
Inclyte REX, *non diſcidij fax vrere, nulla*
Frarum rabies agitare, aut prævalet auri
Lædere ſacra fames, non exhaurire bonarum
Quas comportarat virtus, peffuſio rerum.
Nulla hic ambitio viget, aulæ dira Celæno
Vnguib. armata, & properans liuentib. alis
Tollere iners ſeſe, & lucem adfectare, ſibiq.
Præmia virtutis ſollemnia poſcere vecors.
Ergo & quam tibi nunc REX *dedico Maxime, digna eſt*
Cunctas imperio regere vrbes vna, ſuaq;
Sub dicione orbem terræ, genteſq. tueri.
Luſtrat enim mentes VIRTVTVM *purior aura*
Noſtra ex vrbe fluens. Harum alta palatia cernis
Ordine cliuorum hic plano, & variantia ſignis
Quæq. ſuis, atq. heroum diſtincta figuris.
Quos bene de vita meritos aut priſca tulêre,
Aut hæc ſæcla vident poſitos in culmine laudis.
Hos inter quoq. lætus auos mirabere luce
Circum purpurea fuſos, teq. ipſe decorum
Legibus atq. armis primæuo in flore iuuentæ
Lucifer è cœlo Veneris, non pulchrius olim
Mane caput profert vndis perfuſus Eois.
Fer quoq. de hinc oculos per quadrua compita circum
Bina voluptatum hîc facies. Fallaciter vna
In præceps lætiens blando quaſi carmine vulgus,
Sæpe etiam magnos falſa ſub imagine reges
Decipiens, ſoliumq. euertit, ſceptraque frangit.
Hic etiam duplex dolor. Vnus ſternere ſollers
Ante viam laudi, dominæq. anteambulo magnæ
VIRTVTIS: VITII relegens veſtigia fœdi
Alter, & adſiduo male conſcia pectora ſcindens
Vulnere, vti vultur celſa ſub rupe Prometheum.
Adſpice dehinc geminas media regione viarum
Surgere ceu moles, duplicis bicoloria templa,
Fœdus amicitiæ duplex ſignantia, verum
Et fictum. Vera in vulgus ſunt fœdera ſæpe,
Ficta ſed aularum. Simulatio fingit amicos
Hic omnes: ad rem ſi ventum eſt, omnibus omnes
Hoſtes ambitio facit, & ſpes blanda lucelli.

Porro & flammiferi ſummo ſtat vertice ſaxi
Templum ingens, Prudentia vbi, quæ regib. apta
Inprimis, quoniam rebus præferre gerendis
Vna facem potis eſt, alto velut æquore lucem
Fluctibus in mediis ſpargit pharus: atq. ea ſyrteis
Et breuia oſtendit, ſcopuliſq. auertere puppim
Voce monet veluti miſſa, portumq. ſubire.
Hæc tibi REX INVICTE *& talia, magnus in huius*
Vrbis Ariſtoteles me interprete ſingula tradet
Partibus, & mentem ornabit, luciſque beata
In regione tuam ſiſtet. Sic denique magni
Maior Alexandri veniet tibi nomine fama.
Maius enim gentes gyrum in rationis & æqui
Flectere, virtutumq. animos compeſcere habenis:
Vrbes quàm capere, aut arces exſcindere, & armis
Vincere, & imperiis hoſtes frenare ſuperbos.

POTENTISSIMO
CHRISTIANISSIMOQVE
HENRICO III. GALLIÆ ET
Poloniæ Regi inuictiſſimo.

DICTVRVS olim Romanus orator apud Cæſarem, *Cæſar*, inquit, *qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant, qui non audent, humanitatem.* Quo principio mihi videtur omnes vti poſſe, Rex omnium Chriſtianiſſime ac potentiſſime, quibus ad te ſcriptio dictióue aliqua ſuſcipitur. Nam & Regiæ tuæ maieſtati nulla par inueniri poteſt oratio: & humanitas tua ne infimorum quidem obſeruantiæ & ſtudij ſignificationem reſpuit. Ac ſumma quidem tuæ maieſtatis amplitudo certat cum pari humanitate ac beneficentia: nos tamen tenuiſſimis opibus homines, humanitatis tuæ & benignitatis admiratione ducimur magis, quam faſtigij ac ſplendoris: perinde vt in ipſius præſtantis æternæque naturæ bonitatem animo & cogitatione feruntur citius homines, quam in opes ac poteſtatem: priuſque OPTIMI id-eſt beneficentiſſimi olim Iupiter à Romanis, quam MAXIMI ſiue potentiſſimi nomine affectus eſt. Itaque multi ad te ſcribunt aut dicunt quotidie, qui tametſi in Maieſtatis tuæ ſplendorem quaſi orbem ſolis intueri non audent, clementia tamen tua & facilitate prope ſingulari alliciuntur. Quorũ vt ego quoq; in numero adhereſcerem, factũ eſt non aliqua doctrina, ingenij aut ætatis fiducia quorũ in me flos & ſpes, magis quam res aut maturitas: ſed blandiente occaſione quæ mihi valde cupienti, ſed prorſus inſperanti oblata eſt. Cum enim BARTOLOMÆVS DELBENIVS Patricius Florentinus CIVITATEM Veri, ſiue morum verſibus deſcripſiſſet, in qua expoſuit omnem Ariſtotelis ſummi viri de virtute ac vita beata ſententiam, poëticæ talium rerum deſcriptioni, meam adhibere interpretationem voluit, vt ſi quid in ipſo poëmate ſupra captum vulgi eſſet, hoc ipſum oratione ſoluta liberius, quaſi ante oculos poneretur. Quæ interpretatio tibi offerenda fuit REX INVICTISS. ET CHRISTIANISS. quoniam ipſe tibi opus ſuum Poeta conſecrauit. Eſt quidem hæc ieiunior mea & leuior commentatio, quam vt recte in tuo principis tanti nomine apparere poſſit, ab Ariſtotelis tamen doctrina & ingenio,

commendationis fortaſſe nonnihil accipiet, cuius è fontibus hic noſter quaſi riuulus emanauit. Argumentum quidem certe ipſum Poëmatis tale eſt, vt REGIA MAIESTATE non alienum videri poſſit, cum vt auctor ipſe in operis ſui præfatione poſuit, talis ſit hæc VERI ſiue MORVM CIVITAS, vt omnibus omnium quæ conditæ vnquam fuerunt ciuitatibus excellere videatur. Illas enim vel temporis vetuſtate, vel mutatione fortunæ, vel ſeditionibus ac bellis inteſtinis labefactari tandem & conuelli potuiſſe: hanc vero non illis tantum malis vacare, ſed ne à communibus quidem his conuictus & ſocietatis humanæ peſtibus, & tanquam furiis, auaritia, ambitione libidine, aut id genus aliis expugnari. Virtutes enim vitiorum expultrices tanquam ciues ſunt incolentes hanc ciuitatem. Beatitudo autem ipſa quaſi domina eius ac regina eſt, in cuius arcem munitiſſimam, mali adſpirare nihil poteſt. Neque enim alia vitæ beatæ notio eſt, quàm *ſecretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio.* Eaque vt nauis duabus quaſi anchoris prudentiæ ſapientiæque firmata, nullis in curſu humanæ vitæ fluctibus frangitur aut iactatur. Non mirum igitur ſi adiungit auctor hanc illam ciuitatem eſſe, quæ nata ſit aptáque leges aliis ciuitatibus imponere, omneſque hominum cœtus ac ſocietates à vitiorum ſemita quaſi habenis rectæ rationis reflectere in viam publicam & regiam virtutis, inque ipſam deducere ſedem ac regionem vitæ beatæ omnibus malis vacantem, bonis omnibus circumfluentem. Quæ cum talis tantaque ciuitas auctoris Poemate informata ſit, veriſſima nimirum eius ratio eſt, prædicantis vt pini arbores proceriſſimæ de paruo ſemine oriuntur, ita ſe à principiis tenuiſſimis profectum, iam facultatis tantum habere, vt ciuitatem donare poſſit, qualem ipſi olim orbis terræ principes amiciſſimis ſuis nunquam largiti ſunt. Perſarum enim Rex refertus omnibus præmiis doniſque fortunæ Xerxes, *Themiſtocli* Athenienſi quinque vrbes Aſiæ vtendas fruendas dedit: M. Antonius *Anaxenorem* citharœdum quatuor ciuitatum vectigalibus ditauit, Alexander multas pleriſque amicis vrbes obtulit: nemo dare talem vnquam potuit, cuius ambitu & regione felicitas ipſa contineretur. Itaque non diffido fore, vt liber talis, quemadmodum optimæ notæ vinum ætatem facile ferat, vigeatque non præſenti ſolum, ſed etiam poſteritatis memoria, quia præclarè auctor,

miſcuit vtile dulci,

grauiſſimaſque Ariſtotelis de virtutibus, deque vltimo illo vitæ præmio diſputationes poetici mellis dulcedine temperauit. Longe diſſimili quidem vt ſpero, euentu, atque hodie multi exeunt libelli, de quibus ille veteris Poetæ verſus recte vſurpetur.

Ωχύμορροι καπνοῖο δίκην σφέντες ἀπέπταν

Vaneſcunt momentanei, ceu fumus in auras.

Quorum de numero meus liber commentarius esset, nisi Aristotelis sapientiæ principis inuentis, & genio niteretur. Eaque fiducia tibi Regum MAXIME ET CHRISTIANISSIME hoc qualecunque ingenij mei munus offero, absque vlla diligentiori commendatione, & sine magnifico laudum tuarum præconio. Nam & odio, vt inquit tragicus Poeta, sunt sæpenumerò nimię laudationes; & amens sim, si tam leui hoc & angusto genere dictionis tuarum laudum magnitudinem adæquare velim, quæ solis orientis atque obeuntis terminis ac regionibus continetur. A.d.xiv.Kalend. Ianuar. Anno Salutis, CIↃ. IↃ. XXCV.

REGIÆ TVÆ MAIESTATI

obsequentiss. cliens.

THEODORVS MARCILIVS.

IN CL. V. BARPTOLEMAEI DELBENE PATRITII FLORENTINI CIVITATEM VERI, SIVE MORVM, SIVE POETICAM VIRTVTVM ET FELICITATIS EX *libris x. Aristotelis ad Nicomachum descriptionem, Præfatio Theodori Marcilij.*

LOS Imperij Romani C.Iulius Cæsar cum in epulo Cleopatræ sacerdotem Achoreum adfaretur apud Lucanum, de anno suo magnificè gloriatus est.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

quæ C. Cæsaris de anno suo & si non vanissima gloriatio fuit, tamen affirmare licet Delbenij Patricij Florentini annum digniorem esse, de quo &ipse auctor glorietur, neque vlla vnquam ætas conticescat. Neque enim horarum aut momentorum, siue, vt dicitur minutiarum ieiunis ratiocinatiunculis, vt soliti mathematici, in puluere aut abaco subtiliter descriptis, sed poeticæ totius florum varietate, & vberrimis sapientiæ fructibus anni sui partes omnes ita compleuit, vt sine asperitate hiemis vbique aut veris amœnitas, aut æstatis & autumni maturitas & copia delectet.

In primis autem hæc anni pars quam *ciuitatem Veri siue morum* inscripsit, & quasi Nouembrem sui anni mensem voluit, in qua philosophiæ moralis, omniumque & animi & ingenij virtutum præcepta, sic vt Lucretius loquitur, poetici mellis sui contingit.

dulci flauóque liquore,

vt non solis iam virtutis aut sapientiæ studiosis, verum etiam voluptariis hominibus & imperitis, grata & iucunda videri possint. Qua scriptione nihil, & in præsens, & ad omnem posteritatis memoriam esse debet commendatius. Quid enim præclarius quàm Aristotelis summi viri de omni virtute ac felicitate mentem & sententiam ex vmbraculis ocioque eruditorum, in priuatorum familias & principum comitatus perducere? Mihi quidem effector tanti operis ac muneris videtur non iniuria cum Lucretio dicturus.

Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo, iuuat insignem petere inde coronam,
Vnde prius nullis velarunt tempora Musæ.

Sed non alienum fuerit, principio statim de occasione huiusce tanti muneris

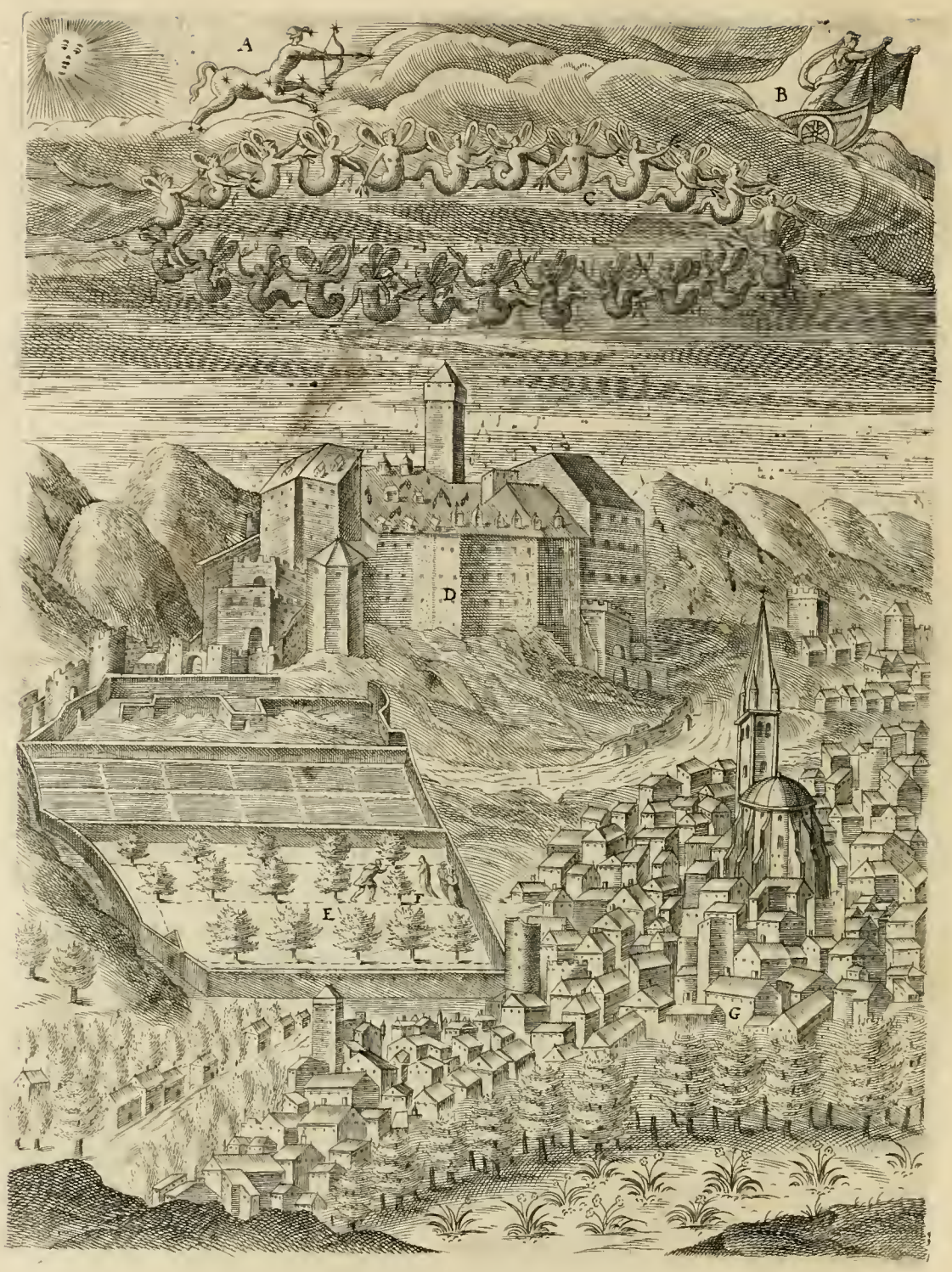

A. Sol oriens & ingrediens Sagittarij ſignum, menſe Nouembri.
B. Nox in curru iuncto equis nigris fugiens cum velo ſuo in occaſum.
C. Pueruli alati XXIV. candidi ſignificant dies, atri noctes, quarum hoc menſe numerus maior.
D. Caſtellum Riuolium, Taurino diſtans VI CIↃ P.
E. Hortus Caſtelli Riuolij cedris citriſq. conſitus.
F. Margarita Galliæ regis filia, Sabaudiæ principis coniux
G. Riuolium oppidum.

muneris à Poeta ſuſcepti paucis exponere.

Patrona ei beneficentiſſima fuit Margarita Franciſci Chriſtianiſſimi Galliæ Regis filia, coniux Allobrogum Principis: cuius tanti merita ſemper habuit, vt ſibi vix cogitatione ipſa magnitudinem eorum adæquare poſſe videretur. Huic Reginæ tunc in arce Riuolij, in Pedemontanis degenti anno CIↃ IↃ IXV. forte odas aliquas ex libris anni ſui antegreſſis, auctor in magno domeſticorum eius comitatu frequentiaq. obtulit. Illa, vt auctoris animum ad maiora quædam excitaret, renidens, vereor, inquit, ne contra quam tu ſperas, poſt ver anni tui tam efflorescens, poſt tepentes Zephyros, cælumque ſerenum æſtatis, meſſis & vindemia non copioſiſſima ſit. Cum enim ad autumnum ipſum iam perueneris, nullam tamen lectori tuo ſpem adfers, futurum vt flores illos, & folia, & frondes, fructus aliquis reconditæ cuiuſdam & ſeriæ doctrinæ conſequatur. Tum ille de ſua in Reginam obſeruantia præfatus, illam ſui ingenij eſſe inquit, ſolem, cuius radij hunc poeticum annum effecerint. Itaque non aliunde quam ab illa ſperari poſſe autumnum fructibus abundantem, aut materiam quæ condimentis verſuum adhibitis doctrinæ & ſtudij quaſi pabulum ſit, quo legentium animi expleantur. Quæ cũ auctor huiuſce libri dixiſſet, tum Regina, memini, inquit te, cũ in regis mei fratris comitatu eſsẽ, legiſſe olim mihi, conuerſa Hetruſcè aliquot capita quatuor aut quinque ex libris Ariſtotelis ad Nicomachum, ſed à lectione illa tunc me reiecit obſcuritas, non minus negotij exhibens quam latina interpretatio. Neque enim ille interpres ea quæ breuiter dixit Ariſtoteles dilatare viſus eſt, neque tantarum rerum magnitudinem ſummittere pauliſper ad ingenia diſcentium, neque lucem vllam adferre dictioni Ariſtotelis, multis locis obſcuræ, cũ propter conciſum & minutum genus orationis, tum quia propriis philoſophiæ verbis referta eſt, quæ ſoli rerum illarum periti facile intelligunt. Has igitur tenebras ingenij tui luce depelli cupio, nudamque rerum præceptionem veſtiri pellucente oratione, ſeueritatemque ſapientiæ illius poetico tuo lepore hilarari. Quod mihi quidem videtur ita commode fieri poſſe à te, ſi oda vna, ſiue carmine ſeparatim, virtutes vitiaque ſingula decantaueris, notis adpoſitis, quibus honeſta & turpia ſecerni poſſint, vt animi à vitiis abducti ad honeſtatem moueantur. Hoc mihi gratius facere nihil potes, neque principi filio meo, cum ad florentem ætatem peruenerit, vtilius. Nam perinde vt ego, naturæ ipſius inſtinctu, poeſi ducitur & delectatur. Itaque confido fore, vt carminum dulcedine delinitus, tam ſalutaria viuendi præcepta facilius mandet memoriæ, omniaque obſeruet non minus iucundè ac hilariter, quam hoc ipſo tempore in gremium meum, vt-pote puerulum accurrentem vides, laxatis ei habenis à præceptore. Vix, inquit, auctor, ſine inſtinctu diuino adflatuque Apollinis hoc fieri poteſt. Magnum enim & inuſitatum negotium eſt; tamen quia virtutis laus ſæpe tribuitur neceſſitati: hac fiducia pergam obluctari difficultatibus non paucis, quibus tanquam viſionibus nocturnis pulſatus mihi

animus, magnitudinem operis perhorreſcit. Nam multa mihi in mentem veniunt incommoda, illud verò imprimis, Poëſim totam in fabulis eſſe & iucunda rerum imitatione, itaque ceu alienam philoſophia vituperatam eſſe à multis, vt Zenonẽ Stoicæ familiæ principe, quem dicere ſolitum ait Laertius. *Poeſi nihil eſſe ineptius ad comprehenſionem ſcientiarum.* Sed voluit, credo, Pœnulus ille dicere ὁπ-σεως, non ποιήσεως. At Romanus quidem certè Philoſophus Cicero Tuſcul. II. *Sed videſne*, inquit, *Poetæ quid mali adferant?* &c. Et mox. *omnes virtutis neruos elidunt. Rectè igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum mores optimos, & optimum Reip. ſtatum exquireret.* Perdifficile igitur & arduum videtur poetico more ac modo ſcribendi, veritatem ex Democriti puteo eruere, lucémque adferre ſententiis obſcuris, & dictioni Ariſtotelis. Sed alia ex parte ſe mihi offert vera illorum ratio, quibus poeſis non videtur eſſe abhorrens à philoſophia: vt Ariſtotelis, qui philoſophum eſſe ait φιλόμυθον ſiue ſtudioſum fabularum, & Strabonis, qui poeſim primam eſſe ait antiquiſſimámque philoſophiam, libro I. Geographiæ.

Nec verò mediocritate ingenij mei deterreor. Nam parui ingenij & minoris doctrinæ opinionem & famam ſubire malo, quàm inofficioſus videri, aut parum obediens. Et quidem obſeruantiæ meæ in te magnitudo mihi dabit fortaſſe plura ingenio maioraque complecti, quàm credere vnquam aut ſperare potuiſſem.

His ita dictis tum inde diſceſſum eſt. Triennio autem poſt habitum illum ſermonem, auctor hunc anni ſui librum, ſiue hanc partem menſi Nouembri accommodatam perfecit. In qua cum vbertim animos legentium ſucco ipſo & medulla diſputationum Ariſtotelis de vero, bono, pulchróque de virtutibus animi & mentis ex decem libris eius ad Nicomachum paſcere vellet, poeticæ facultatis in hoc argumento ſupellectilem expoſuit, quæ cum ad tanti epuli ſplendorem vix ſatis lauta videretur, etiam à pictura ſorore eius gemina germana mutuatus eſt. Sapienter enim vidit, nihil tam efficax fieri poſſe ad ſpecies rerum claras & illuſtres animis inſerendas, quàm picturæ cum poëſi coniugationem, vt ſi quid poeta non ſatis calamo deformauit, hoc penicillo ſuo pictor imitetur. Quod cum ita eſſe oſtendere vellet Simonides poeta, ingeniosè dixit: *Poema loquentem picturam eſſe: picturam, tacitum poema.*

Poema vero ſuum auctor inſcripſit Veri, ſiue morum ciuitatem: nihil enim ciuitati ſiue Reip. ſimilius, quàm virtutum ac vitiorum ac Beatitudinis deſcriptio. Animus enim ipſe vrbis ſimilitudinem habet: virtutes & vitia bonorum & malorum ciuium, vt-pote habitus ſiue adfectiones animi firmæ & permanentes. Adfectiones vero ſiue imperfectæ virtutes ac vitia vt continentia, incontinentia tanquam ciues imperfecti, vt ſenes & pueri c. I. l. III. de Republ. c. I. l. IX ad Nicom. Prudentia publica ſiue politica, tanquam domina & regina

& ἀρχιτεκτονική vt cap.1. lib.1.cap.VII.l.VI. ad Nicomachum. Beatitudo ipſa denique tanquam *ſalus populi*, quam ſapientiſſimus quiſque ſemper *ſummam legem* eſſe iudicauit. Neque diſſimili partium deſcriptione permotus D. Auguſtinus libros XII. omni doctrinæ copia circumfluentes, *de ciuitate Dei* inſcripſit.

In primis autem fictio illa ciuitatis in poemate laudari poteſt, cum poetis nihil ſit vſitatius, quam virtutum & vitiorum domos, & quaſi regna verſibus depingere. Sic enim ipſe poetarum Deus Homerus Iliadis lib. XIIX. in Clypeo Achillis duas diuinitus pinxit doloribus ſuis ciuitates, pacis vnam, alteram belli, quas & Philoſtratus expreſſit in Pyrrhi imagine: Neque diſſimiliter, Ouidius domicilium Inuidentiæ, Prudentius arcem Sapientiæ, in Pſycomachia, alij alia quaſi carminis penicillo imitati ſunt.

Neque ineleganter hæc, *veri aut morum ciuitas* nominata eſt: *Morum ciuitas*, quoniam collocatæ in ea ſunt virtutes morales: *Veri ciuitas*, quia continet virtutes intelligentiæ ſiue mentis. Sed ne longior pugna ipſa proluſio ſit, iam ad interpretationem operis tempus eſt accedere.

DIES PRIMVS IN QVO ITINERIS IN HANC CIVITATEM ET QVINQVE PORTARVM CIVITATIS DESCRIPTIO.

TEMPVS erat, præceps rueret cum pomifer annus
Vicinæ metuens Borealia frigora Brumæ:
Iam coma ſiluarum de vertice glauca fluebat,
Somnia gaudebant per noctis paſcier vmbram,
Atq. ſoporatas mentes variare figuris:
Me quoq. contingens pigris cum leniter alis
Fouit, & hac pinxit mihi ſomnus imagine mentem.
Viſa mihi coram Regina adſiſtere, & hiſce
Vocibus adfari, laudiſq. inmittere curam.
IAM PROCVL Octipedis fugiens à limine Titan
Scorpij, & hoſpitium lætus ſapientis inire
Centauri, fouet hunc: & mulcens lumine flauo
Arquitis antiqui canos in vertice tingit,
Sicque recentato ſpargit, quaſi flore iuuentæ:
At tua Delbeni ſemper candore niuali
Sparſa capillitij cano ſtat vertice ſilua,
Tinctáq. non vllo flaueſcit lumine Phœbi.
Iam decies duo luſtra tibi fluxêre, ſenectus
Iam grauis, & vitæ ſtat in ipſo limine metæ:
Quin tu alacer tandem quaſi cui ſpes laudis honeſtum
Percuſſit thyrſo pectus, languore ſolutus,
Tollis humo ingenium & mentem, properáſq. ſubire
Æternum, quod dia colit SAPIENTIA, templum?
Me duce carpe viam, neq. te remoretur euntem
Aut oculorum acies hebes, & quaſi veſpere vitæ
Caligans: viréſue haud poſtmodo vt ante virentes
Corporeæ. Hoc iter eſt mentis. Iuueneſcit in horas
Mens animi & floret, cum debilitata ſeneſcit
Corporis extrorſum ſpecies: ſic Phœbus in Auſtrum
Decliuis procul à noſtro cùm limite cedit,
Sæuit hiems nobis, ventis mare, frigore tellus
Clauditur, & bruma gyro interiore niualis

Cogitur ire dies: alio ſed climate vernus
Et maria, & terras Zephyrorum pandit inertes
Spiritus, & longi incipiunt procedere ſoles.
Ergo ades, & ſequere ingenio, penetráq. beatam
Hanc ſedem, eſt vbi dux PRVDENTIA *reb. agendis.*
Hanc ego nunc viſo his tantùm comitata duabus.
His Dominæ monitis, non me ſopor ille reliquit,
In ſomnis vigilare tamen mihi viſus, & acri
Incenſus ſtudio, Dominæ veſtigia lætus
Pone ſequi, celſas properè ſcandentis in arces:
Qualis plena ſui rediuiuo lumine fratris
Luna per ætherios nota regione viarum
Campos fertur ouans, geminis circumflua ſtellis,
Mane ſub aduentum Solis, cum Lucifer agmen
Præminat ætherium, & ſtatione nouiſſimus exit.
Ignea ſic dominæ puráq. ſimillima luci
Semita, ego flammæ velut vmbra in ſole coruſcæ,
Lucida quæ non eſt, crepera tamen æmula luci.
Interea his Dominam viſus mi adfarier vltro.
Dum tua conſector veſtigia lætus, & arcem
Inuolito hanc, animi, tecum, alternantibus alis,
Neſcio quæ inluxit mi animo tam clara repente
Tempeſtas, hilaratq. noua ratione. Supremo
Illa refert, à rege tibi hæc ſunt lumina, & vni
Huic grates meminiſſe decet, non illa putare
Muneris eſſe mei. Veluti cum deuius olim
Deprenſus ſera in ſiluis, ſub nocte viator,
Inuenit ſi forte viam, cum Cynthia lucem
Præbuit accenſam magna de lampade fratris,
Non Lunam, quid enim cuiquam dare ſurda petenti
Luna poteſt, ſed enim cæli terræq. potentem,
Cuius opus Sol eſt ipſe & vaga Luna, ſalutat,
Et grates agit huic gratas, debere ſalutem
Huic vni meminit, qui dux eſt certus in omni
Præmonſtrare viam vita, quam dicere noctem
Poſſumus. Incerta vt nocturnis Cynthia ductrix
Horis, ſic ratio cæca in caligine noſtri
Nobis dux animi eſt, vaga, multa aduerſa reuertens,
Ipſaq. ducis egens. Creſcit Latonia, moxq.
Decreſcit, pleno nunc enitet ore, trientem
Parcè dehinc aperit, furua caligine tandem

Triſte caput mergit, non vultus non color vnus
Vnquam illi, doctæ adſiduis variare figuris:
Sic ratio humana eſt varia, & mutatur in horas,
Nec ſemper ſtatuit ſecuros limine VERI,
Cuius ego hanc vrbem, turreſq. & fulgere longè
Mœnia conſpicio, & flammam, quæ vertice rupis
Marmoreæ medio rutilat ſplendore perenni:
Et quino latere adſurgens latéq. coruſcans
Interiora vrbis perfundit lumine puro.
Aſpice planities circum vt pulcherrima ridet
Non procul à pelago, cincta herbeſcentibus actis,
Atque ſolo Cereris, ſiluaq. & ſtirpe Lyæi.
Fronte Eurum ſpectat, ſoli eſt auerſa cadenti:
At latus hoc Boreæ patet, illud flatibus Auſtri,
Mœnibus & magno foſſæ molimine clauſum eſt.
Atq. ita naturæ & ſociatis dotibus artis
Splendidaq. ad ſpeciem, ad vitámq. eſt tuta beatam.
Quinq. patet portis, quarum quæ prima, pyropo
Auroq. effulget, fornix poſteſq. ſuperbi
Stant ebore atque ebeno, ſtat culmine Phœbus Apollo.
Cumque horis ſtat clara dies, ſtat menſis & annus.
Hæc vbi dicta dedit, portam Regina ſecundam,
Viſit quæ ſertis fragrans & amœna corollis,
Chlorim habet, ac Zephyrum ſpargentes tempora Verni
Floribus omnimodè variis, & ſuauibus herbis.
Tertia habet flauam Cererem, patremque Lyæum.
Menſa his adpoſita eſt, & præbet Copia cornu
Diuite poma ſuo, Auctumnus noua pocula muſti.
Quarta virens, hedera & circumueſtita ſequaci,
Martem habet in gremio Paphiæ, captendula nectit
Callida quos fabri, malè qui vulgauit amores
Coniugis ipſe ſuæ, factuſq. eſt fabula vulgi
Loripes inſenſuſq. ſenex. Tum ſtridet aheno
Cardine quincta, ſuis impletq. ſonoribus aures.
Verticem in hac ſummum retinet citharœdus Apollo,
Muſarumq. chorus. Quatiunt pars cymbala circum,
Pars fidibus, pars voce canunt, atq. æthera mulcent.
Hanc, abeunte die, vir natu magnus, & idem
Maximus ingenio, & naturæ ſcriba diſertus
Clauſit: & huc inquit, non eſt ſine lumine Solis
Regina intrare, & celeberrima templa ſubire.

INTERPRETATIO.

CONCINNE ac eleganter hoc libro versibus tanquam penicillo depicta est forma primùm ipsa & tanquam facies *Veri* siue *morum ciuitatis* vniuersæ: deinde partes eius singulæ, portus, riuuli viginti, portæ quinque, ac viæ totidem, domicilia, valles, antra, arces geminæ inferior & superior, & si quid præterea vrbem & natura & situ & descriptione ædificiorum & pulchritudine, imprimis nobilem reddit.

Ac portus quidem, regioque vrbi vicina est quasi locus homini circumfusus, in quo res illæ sunt, quæ sensu aliquo percipiuntur. Viginti riuuli sunt voluptates quæ actiones virtutum ac vitiorum comitantur. Ipsi verò sensus portæ sunt vrbis: viæ actiones virtutum & vitiorum: domicilia virtutes incolunt: vitia in vallibus quasi lustris, & ganeis delitescunt. Antra significationem habent appetitus. Arx inferior felicitatis morum siue politicæ regio est: superior autem sedes felicitatis quietæ & contemplantis. In eaque arce flamma depingitur, quæ specie pyramidis inter quinque templa erumpit. Cumque latera eius quinque sint, quodlibet eorum ad vnam de quinque portis ac viis directum est: flamma verò illa imago est mentis inflammatæ studio veritatis. Templa sunt ædes dicatæ virtutibus mentis, Scientiæ, Arti, Prudentiæ, Intelligentiæ, Sapientiæ. Cetera eiusdem modi planiora fient in ipso quasi cursu interpretationis, vt de sensibus internis, sensu communi, vi imaginandi & memoria: item de principiis, electione, consilio, voluntate, & si quid præterea requiritur ad cognitionem virtutum, vitiorum, & Beatitudinis.

Quoniam autem prima virtutum ac vitiorum animi, siue moralium descriptio est, de his principio quædam paucis adnotare visum est. Virtuti sua cuique domus depicta est in viis quinque directis illis, altis, luminosis, quæ conducunt à portis ad medium ipsum, & quasi vmbilicum & arcem ciuitatis. Vitiorum autem receptacula sunt in vallibus illis quinque posita, quasi tetris tenebris, crassáque caligine oppletæ voragines. Quas inter valles cum viæ & regiones virtutum interiectæ sint, videre licet quemadmodum virtutis cuiusque palatio vitiorum domicilia vtrinque opposita sint. Omnium autem virtutum vitiorumque tecta ex materia tali, eaque forma pictor imitatus est, cumque statuis, tabellis, topiariis, sigillis monstrosis, hortis, stirpibus, scaturiginib. fontium, animalibus, aliisque ornamentis omnibus, quæ singularum virtutum & vitiorum domiciliis visa sunt maximè conuenire.

In talem igitur tot bonis adfluentem ciuitatem, poeta commentus est Reginam proficisci duabus tantùm de puellarum suarum cœtu adsumtis: se autem quoque ipsum veri videndi studio inflammatum prosequi. Dux autem reginæ & quasi mystagogus Aristoteles, cum quo dierum triginta quasi lustratione Regina primùm vias ciuitatis omnes,

omniáque

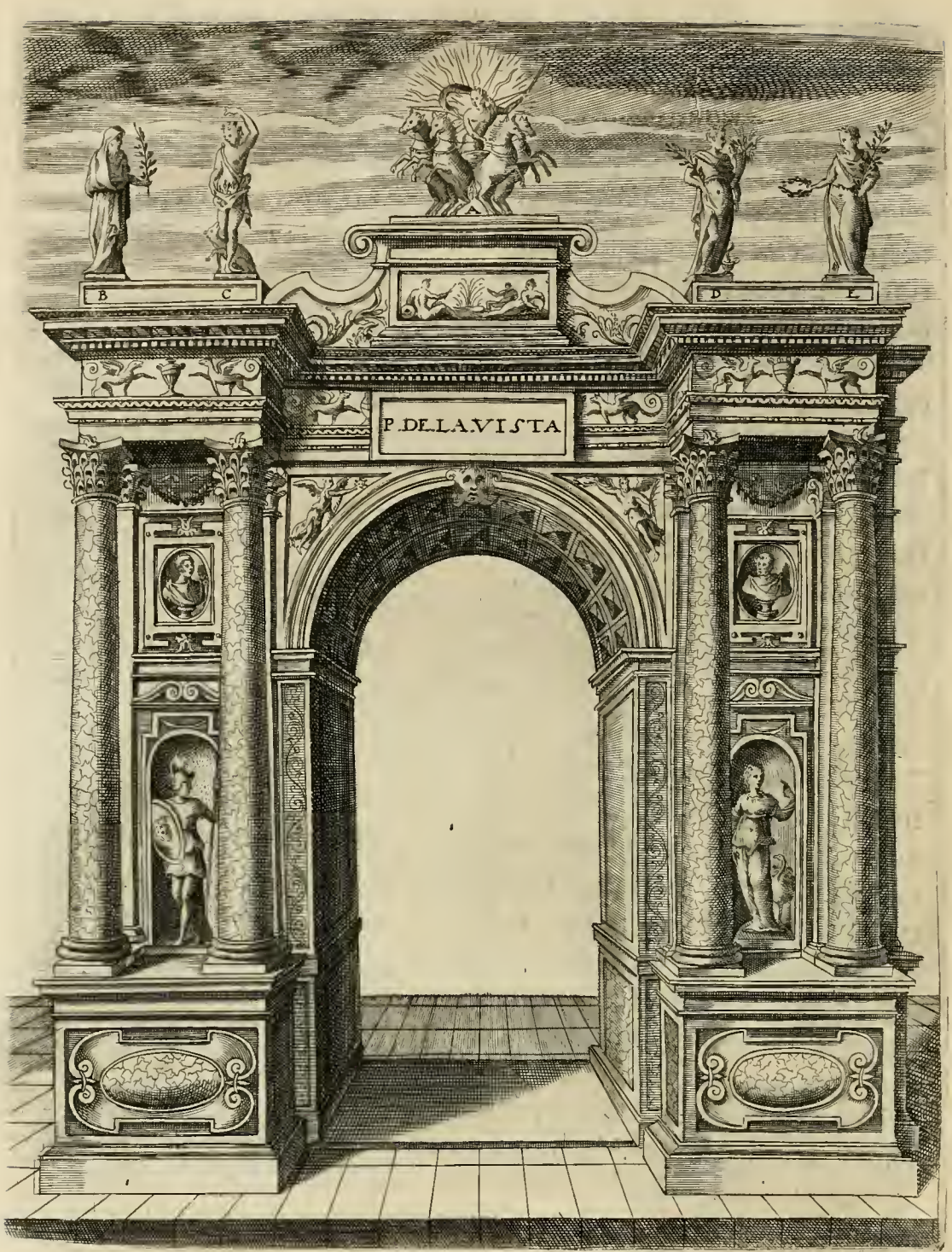

A. Quadrigæ Solis, & hinc inde horæ anni ſiue partes IV. qua effigie notatur hæc porta eſſe videndi.
B. Hiems
C. Auctumnus
D. Æſtas
E. Ver cum corolla florea.

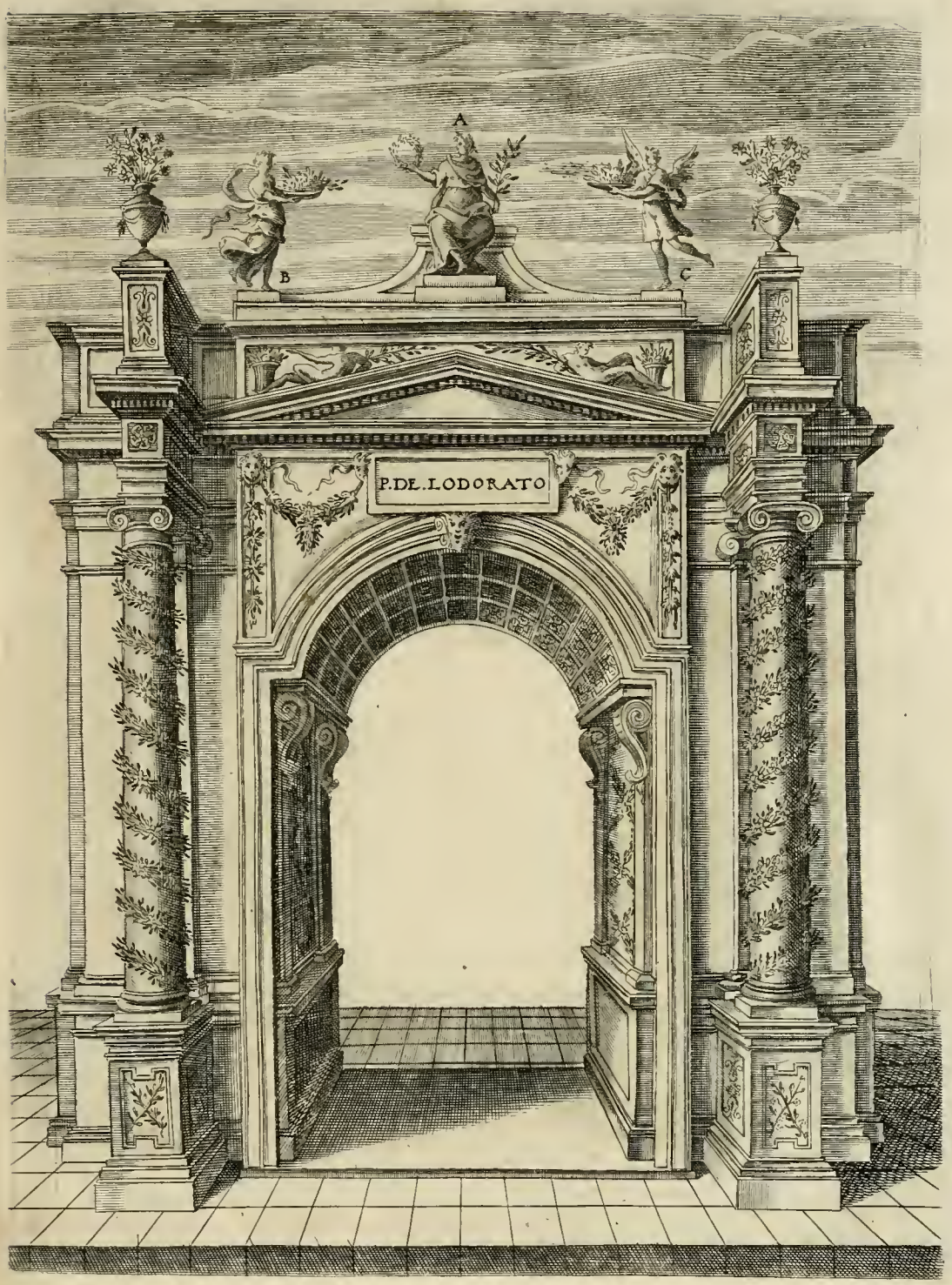

A. Ver ſiue annus vernus in hyperthyro portæ odoratus.
B. Chloris dea copiam florum offerens.
C. Fauonius ſiue Zephyrus etiam ipſe flores præbens.

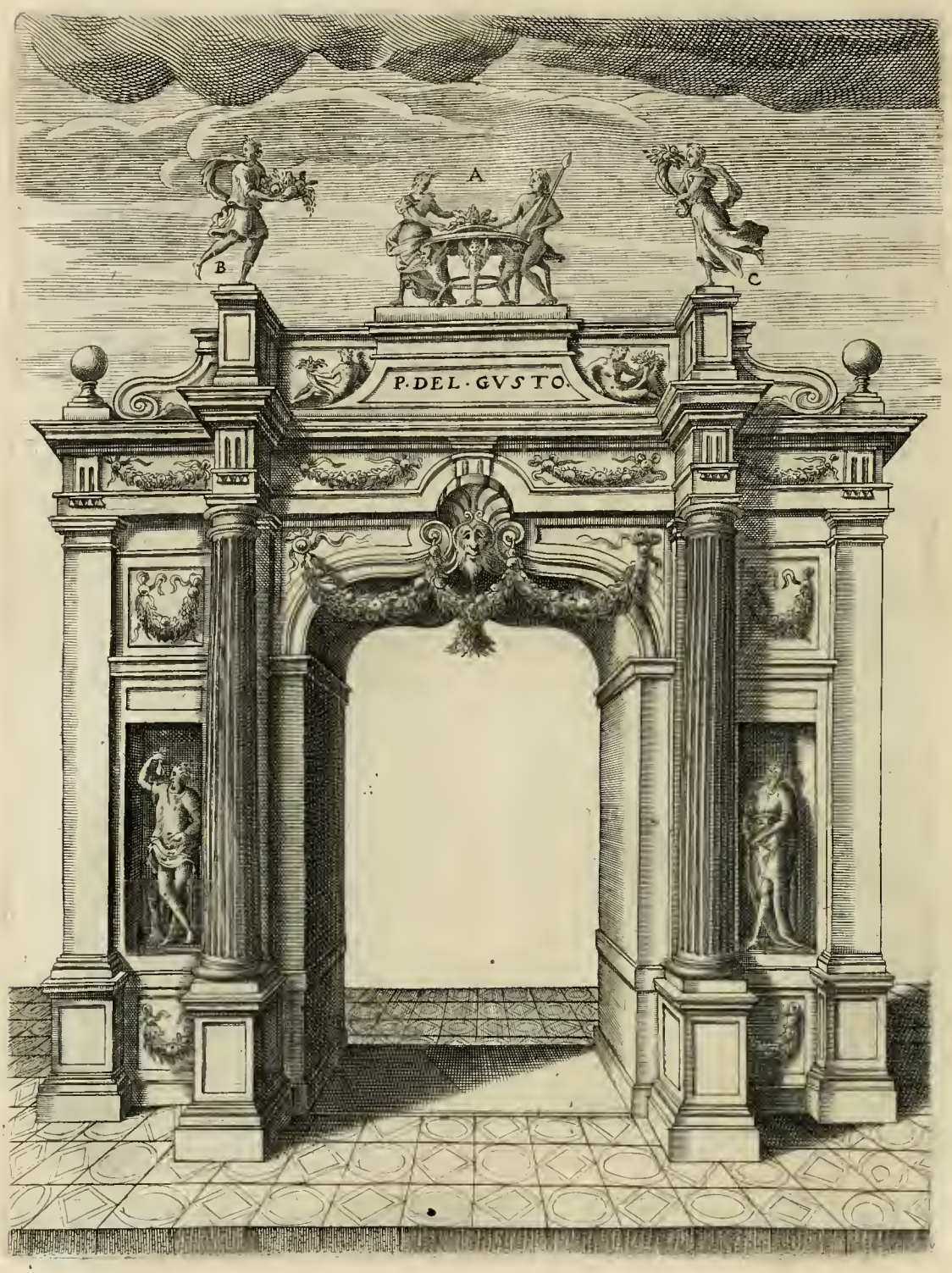

A. Ceres & Bacchus epulantes in faſtigio portæ guſtatus.
B. Auctumnus offerens poma ſiue auctumnitatem.
C. Pomona Dea etiam ipſa cum munere ſuo.

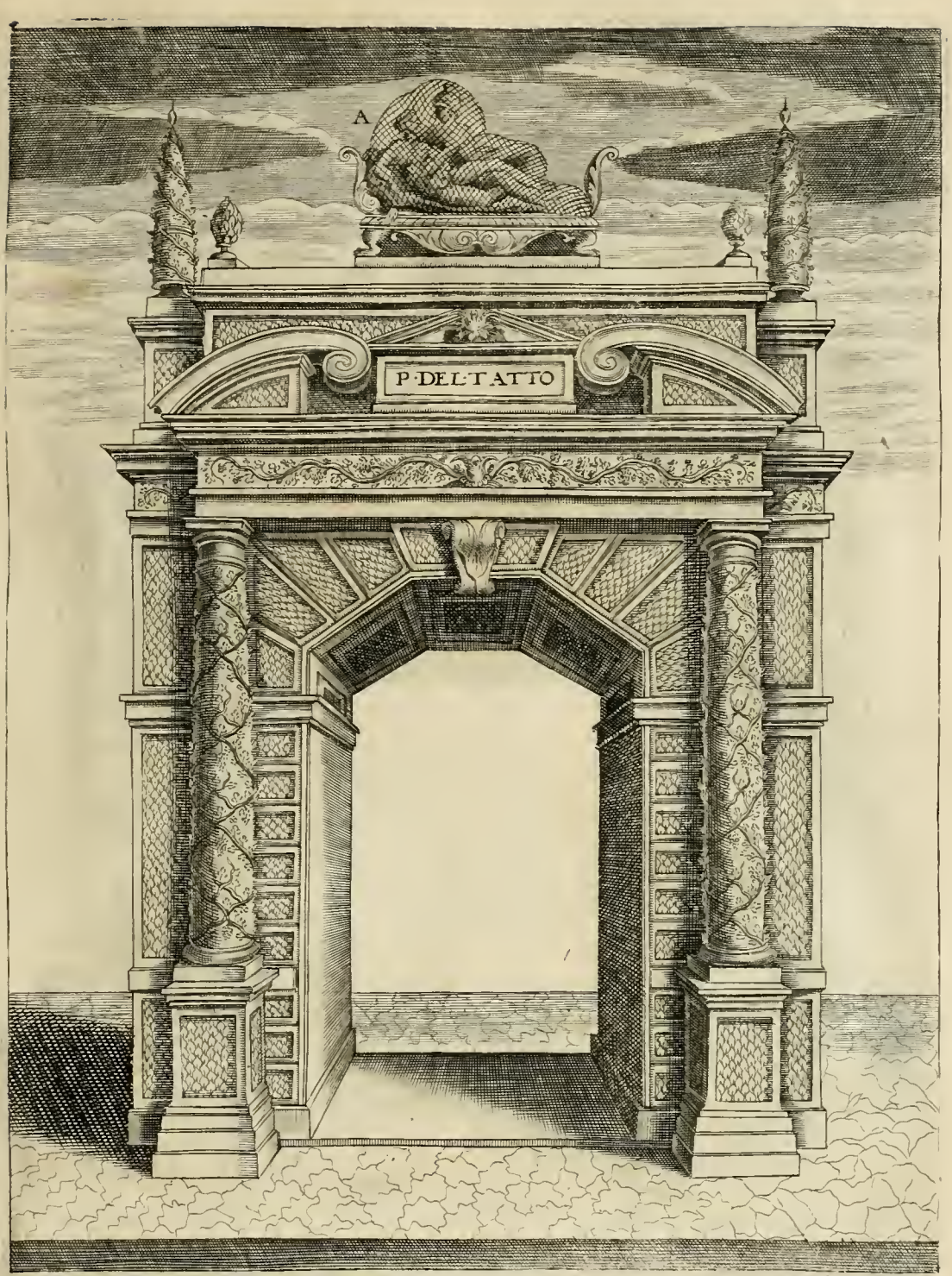

A. Porta contactus ſiue tangendi, operta hederis, quibus nomen ipſum ab herendo & tangendo. In hyperthyro autem Mars & Venus irretiti à Vulcano.

A. Apollo habitu paſtoritio, cithara canens in hyperthyro portæ aheneæ circumq. eum
Muſæ cum ſuo quæq. inſtrumento, Qua effigie declaratur eſſe hæc porta audiendi.

virtutum ac vitiorum domicilia contemplatur. Deinde in priorem, ſiue morum ac politicæ Beatitudinis arcem aſcendit. Eſt autem quaſi puluinus ſiue moles tres habens gradus, & marmore candido exaggeratus. Poſtremò in ſummam ſiue contemplationis ac veritatis peruenit arcem, in cuius vertice illa mentis ad veri cognitionem excitatæ flamma eſt, de qua paulo antè commemorauimus.

Pro licentia verò poetis conceſſa, effingit auctor ſe in horto caſtelli Riuolij amœniſſimo, primo die Nouembris, Solis tactu leniter tepefaciente, & *liquidiſſima*, vt Lucretius loquitur *cæli tempeſtate*, ſub citri arbore, ad opacandum locum patulis diffuſa ramis, obdormiuiſſe. Tum viſam ſibi in ſomnis ſecundum quietem Reginam, cum duabus de familia puellis adeſſe, atque his eum verbis cœpiſſe affari.

IAM PROCVL OCTIPEDIS, &c.

Inducitur enim regina exordium orationis ſuæ, capiens à menſis Nouembris deſcriptione poëtica. Nam ait. Iam ſolis radio inaurari caniciem Chironis centauri ſenis, qui à mathematicis vſurpatur ſagittarius, poetæ vero Chironem appellant, vt illi in deſcriptionibus XII. ſignorum ad catalecta Virgilij additis. Alij alio nomine adfici voluerũt, vt Soſitheus apud Iulium Hyginum, C. Cæſius Baſſus in Arati Phænomena. Iunius Columella lib. x. Auſonius in ſignis cæleſtibus. Chiron igitur, ſiue Crotus ille, ſiue Sagittarius de orbis ſigniferi, ſignis duodecim vnum eſt, per quod meare ſol dicitur menſe Nouembri.

Deinde Regina ſubiungit ad exemplum Chironis, qui ſolis claritate perfuſus iuueneſcere videtur, auctorem quoque huiuſce operis iam corpore ingraueſcente, mente animi tamen magis effloreſcere. Non oportere igitur ſe ignauiæ dare, ſed acrius incumbendum eſſe ad virtutem & Beatitudinem, ad quam ipſa nunc itinere breui & quaſi compendiario proficiſcitur.

SIC PHOEBVS IN AVSTRVM.

Comparatio à conuerſione ſolis: Namque vt Solis ad brumale ſignum receſſu, hiems nobis exiſtit, contraque æſtas iis, qui ad Auſtrum: ſic ætate ingraueſcente corpus affligitur & infirmatur, ſed alia ex parte mens vegetatur ac iuueneſcit. Cuius rei cauſam explanauit copioſè Ariſtoteles problemate IV. partis XXX. Neque inelegans illud Valerij dictum eſt cap. VII. lib. IIX. *Seneſcentibus membris eruditorum, intus animos induſtriæ beneficio, florem iuuentæ retinere.*

HIS TANTVM COMITATA DVABVS.

Duas Reginæ comites adiunxit decoris cauſa. Indecorum enim matronis, ne dicam reginis, ſine vllo comitatu proficiſci: vnde illud Homericum Odyſſeæ lib. primo, de Penelope.

οὐκ οἴη, ἅμα τῇγε χὴ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο

Non ſola, ancillæ huic geminæ ſed ponè ſequentes.

Sic apud Iustinum lib. XIV. Olympias Regina, *duabus ancillis innixa.*

GEMINIS CIRCVMFLVA STELLIS.

Lunæ Reginam ipsam similem fecit. Est enim Luna *siderum regina*, vt apud Horatium in carmine sæculari, & *astrorum decus*, vt apud Virgilium lib. IX. Æneid. & *siderum mater*, vt Apulcij Milesiis lib. XI. Eademque Æschylo πρέσβυστον ἄστρων, νυκτὸς ὀφθαλμὸς, *honoratissima stellarum, noctis ocellus.* Comites autem Reginæ puellas cum stellis Lunæ vicinis comparauit.

CREPERÆ TAMEN ÆMVLA LVCI.

Similitudine auctor, & Reginæ præcellentiam, & statum suæ mentis expressit. Nam post solem ipsum & cælestia, flammæ splendor maximus est: cui Reginæ mentem purissimam, & luce adfluentem sua, per similem esse ait: se autem adhesisse comitem, quasi flamæ vmbram, quæ in omni vmbrarum genere tenuissima est.

ANIMI ALTERNANTIBVS ALIS.

Sic Plato in Phædro dixit ψυχὴ ἐπτερωμένῳ μετεωρολογεῖν
Animum pennis aptum permeare cæli regiones.

VELVTI CVM DEVIVS OLIM.

Alia comparatio planissimè conueniens. Omnia enim similia: diuina luce nihil vsquam rerum, aut certius est, aut clarius: humanæ autem rationis lumen paruum & incertum est. Neque enim fit semper vt ratio imperet, adpetitus obtemperet, parsque inferior animi inlustretur à superiore. Vitam vero in terris nocti persimilem esse planum est. Hinc illud poetæ Lucani lib. IX. qui Pompeium mortuum reapse cognouisse ait.

quanta sub nocte iaceret
Nostra dies

SIC RATIO HVMANA EST.

Ratio humana instar lunæ. Itaque mentem Aurel. Cassiodor. cap. I. lib. de Anima, dictam esse ait quasi μήνιον, id est *Lunam, quia varia vicissitudine commutatur &c.*

CVIVS EGO HANC VRBEM.

Iam quasi verbis Reginæ, ingreditur in descriptionem ciuitatis Veri, obseruatis diligenter omnibus adiunctis, quæ vir scientissimus Aristoteles cap. XI. lib. VII. de Republ. necessaria esse putauit ad positionem vrbis idoneam, eiusque frequentationem.

QVINQVE PATET PORTIS.

Quinque portis notati quinque sensus externi. Per has enim quasi

portas omnium rerum ſpecies ad mentem fluunt. Itaque inquit M. Tullius lib. I. Tuſculanarum quæſtionum, *vt non ſolum phyſici docent, verum etiam medici, qui iſta aperta & patefacta viderunt, viæ quaſi quædam ſunt ad oculos, ad aures, ad nares, à ſede animi perforatæ.* Pauloque poſt eas partes dixit eſſe *quaſi feneſtras animi*: eaque de re Lactantius Firmianus cap. IIX. de opificio Dei Lucretius lib. III.

HARVM QVÆ PRIMA.

Prima videndi porta eſt, in qua pyropus, qui vt Ouidius inquit, *flammas imitatur*: eaque gemma denotatur ſplendor oculorum & claritas. De qua ſcientiſſimè Ariſtoteles lib. de Senſu & ſenſili, in eumque locum Auerrois in ſua paraphraſi, oculis *proprium & ſuum ait eſſe lumen.* In eadem porta effigies Apollinis: Apollo enim Sol eſt, cuius radio perfuſæ res, oculis cernuntur. Ebur vero candidum, & ebenum nigrum ſignificationem habet candidæ partis in oculo, & pupillæ, quæ nigra eſt.

QVÆ SERTIS FRAGRANS.

Odoratus porta effigiem habet Choridis Deæ florum, & Fauonij venti, cuius aura flores è terræ ſinu elicit. Flores autem & corollæ grati odoris.

TERTIA POST FLAVAM CEREREM.

Guſtatus hæc porta eſt, in qua depicti Liber pater, & Ceres, quibus Copia dea Fortunæ ancilla, pleno cornu adponit omnis generis auctumnitatem.

QVARTA VIRENS HEDERA.

Porta contactus, in qua tangendi vis expreſſa columnis hedera implicatis, & complexu Martis ac Veneris. De implicatione autem hederarum Plinius cap. XXXIV. lib. XVI. Catullus epithalamio Manlij. Horatius in Epodis ode XV.

TVM STRIDET AHENO CARDINE QVINCTA.

Quinta eſt audiendi porta, eáque ahenea. Aeris enim materies tinnitibus & ſonis aures complet facilè & iucundè. Hinc poëtis æs *argutum tinnulum, ſonorum*, &c. per quam Regina in ciuitatem Veri ſiue morum ingreſſura eſt, vt-pote portam diſciplinæ, & menti ceteris omnibus propinquiorem. Sermo enim eſt effector diſciplinæ. Is autem neque oculis, neque vllo alio ſenſu accipitur, ſed auribus tantum, vt planiſſimè demonſtrauit Ariſtoteles lib. de Senſu & ſenſili. Veraq. Plutarchi vox. τῇ ἀρετῇ μία λαβὴ τὰ ὦτα. *Virtus vnam habet anſam, aures.* Et Apuleij. *Per aures homo prudentiam ſapientiamque diſcit.*

Apte igitur conuenientérque apud hanc portam Ariſtoteles Reginæ primum occurriſſe fingitur, quæ cum, die in aliarum portarum ſpectaculis conſumpto, hac porta cum, ſole obeunte intrare vellet, demõſtrat ei Philoſophus hoc niſi clara luce, neutiquam licere, eoq; dicto claudit.

DIES SECVNDVS QVO DIE IN VERI CIVITATEM INGRESSVS IPSIVSQVE CIVITATIS QVÆDAM GENERATIM descriptio est.

IAm roseis stellas digitis Aurora fugabat,
Cum redit ad portam, quæ cardine stridet aheno
Regina. Occurrit qui vespere clauserat, idem
Magnus Aristoteles. Nunc, inquit, denique fas est
Regina intrare huc tibi: nec te dignior vlla
Intulit ante pedem, meus à quo tempore primùm
Condidit hanc vrbem stilus, & mens conscia VERI,
Quàm bene docta manus, venturi & præscia quondam,
Zeuxidis expressit nuribus te excellere castis,
Effigiemq. tuam sapiens in sede locauit,
Atria vbi Dominæ, Veneris quæ temperat æstus:
Verùm ades, & memori mea pectore dicta repone,
Dum moneo, tibi quæ nostram visenda per vrbem.
Tota tripartita est, triplici & regione viarum.
Adspice vt aëria pars hæc in culmine rupis
Fulgeat: vt cliuo imposita huic, & collibus istis
Altera, de summa lucem regione fluentem
Accipiat: tum tertia dehinc in vallibus imis
Abdita caligat, pigris inamabilis auris.
Partibus his tria respondent variantia regna,
In quibus humanæ peraguntur tempora vitæ.
Primùm, vbi sceptra manu SAPIENTIA dia capessit,
Natio quam circum est, speculatrix callida VERI:
Alterum, vbi est sollers PRVDENTIA rebus agendis,
Quiq. præesse aliis, aut iussa capessere docti:
Postrema solium fallax regione locauit,
Rebus in humanis Siren, hera blanda, VOLVPTAS,
Agmina quam cingunt sacris operantia ventris
Et Veneris, gumiæ, nebulones, Alcinoique.
Adspice præterea bis deni compita riui
Quadrua vti lambunt vrbis, sed dispare multum

Ingenio

Ingenio laticum. Bis quinis flumine dulci
Alueolus scatit & nitidis argenteus vndis,
Ast totidem tetro adspectu, & liuentibus vndis,
Et malè quas caütus qui pertentauerit olim,
Postmodo ei triste os sensu torquebit amaror.
Parte alia viden' vt vapidis in vallibus infra
Nubila tempestas semper? neq. Cynthius vnquam
Has penetrat sedes radiis, non flamine purgant
Threicij Boreæ, sed turpes semper olenti
Illætáque iacent mersæ caligine noctis?
Plena tamen pars huc properant, certantq. priores
Intro ferre pedem, vitam quia posse beatam
Viuere ibi sperant: huc primus & vltimus ordo
Tendit, in hac magni adspirant confinia reges,
His aduersa viden' fulgentibus atria tectis
Colle in quæque suo? Pandens se hic largior æther
Omnia circum auris puris, & lumine vestit
Purpureo. Tamen has refugit pars plurima sedes,
Inlustresque odêre vias, quibus itur in arcem
Rupis marmoreæ, fulgent vbi lucida quinque
Templa, micat verò sacra inter tecta, perenni
Lumine flama, vigens media regione. Sed illa
Ætheriis modo recta plagis adsurgit, eandem
Sæpe etiam inclinant variantes flamine venti,
Nutantemq. procul rapiunt de tramite recti.
Mentis ea humanæ effigies. Adfectibus illa
Lenibus ad certos fines pertendit honesti:
Aut rapidis fertur, varioq. errore viarum
Æstuat, & falsa sperans sub imagine portum,
Ad breuia & syrteis, latebroso in gurgite vitæ,
Frangit stulta ratem. Sed cui PRVDENTIA *lumen*
Præfert dia suum, quanquam diuersa viarum
Offert se facies, cautus tamen eligit vnam,
Cuius iter summæ pertendit in atria sedis,
Finis vbi, & meta est vitæ suprema beatæ,
Atria plena bonis, quæ nec fortuna, nec vlla
Vis auferre potest, lapsus neq. temporis vnquam
Perdere: quin animus qui possidet illa beatus,
Nec sperare potest meliora, aut pluribus vnquam
Adfluere, & præ sorte sua, nil cetera curat.
Arques vti sollers, ad signum destinat ictus,

Non aliò flectitue oculos, aut plura minatur.
Icere nam medium laus eſt: temeraria in auras
Spargere tela manu, facilè ipſa ignauia poßit,
Hæc ſedes itaq. eſt lumen, dux, meta viarum,
Sola poteſt ciues, gentes, vrbeſq. beare,
Nec tamen huc fas eſt nullo diſcrimine cuiuis
Scandere, & in vitæ ſumma regione beatæ
Siſtere ſe. Nam ſcire viam quæ ducit in arcem
Paruum eſt, turbida ſi mens eſt, nec rebus honeſtis
Apta ſatis fungi, quia vel natura vel vſus
Abnuat. Vrbe itaq. hac noſtra procul eſſe iubemus
Ætatem, ceu vere nouo quæ florida geſtit
Ludere, nugari, contemnere ſeria, regnum
Cæca VOLVPTATIS, rebus præferre gerendis
Nec curat domitare armis rationis, vt hoſtes,
Adfectus animi, malè reſponſantis honeſto,
Spernentiſq. decus, quo prænitet inclyta VIRTVS.
Eſt Crœſi qui cæcus opes, iuſtóſue triumphos
ROMA tuos: validas eſt ſano in corpore vires,
Aut oris ſpeciem fugitiuam, aut illicis auram
Formæ, qui male, ſanus amat, metamq. bonorum
Æſtimat, inque via, velut ipſa in ſede quieſcit.
Vallibus eſt imis qui degener incubat, illic
Feda VOLVPTATIS relegens veſtigia: vulgus
Hæc fatuum, hæc proceres, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente tenet. Sed plura profari
Iam vetat hora: meus nam Sol decliuis in æquor
Lumina ſubducit, ſummi quæ Solis imago
Prævia ni fuerit menti, ſociatáq. noſtræ,
Cæſpitat, & geminæ languet caligine noctis.
Sic ait, & ſacro finem dedit ore loquendi
Dius Ariſtoteles, ſpecioſáq. limina clauſit.

INTERPRETATIO.

IAM ROSEIS STELLAS DIGITIS.

HVIVSCE diei principio ſolis ortus poeticè depingitur, & Ariſtoteles per aheneam, ſiue audiēdi portam ex veri ciuitate prodit, ac Reginam eiuſque comitatum excipit. Neque enim alia quàm ahenea illa ſiue audiendi porta in Veri ciuitatem regina diſcendi cupida introire potuiſſet, cum, vt die antegreſſo intellectum eſt, auditus ſit proprius cognitionis ſenſus ac diſciplinæ.

Sed principio ſtatim dubitatio exiſtit, quo pacto Reginam Ariſtoteles non prius viſam ita facile agnouerit ? Scire igitur operæpretium eſt,ita commentum eſſe auctorem,quaſi reginæ imaginem Zeuxis nõ ſolum pingendi, verum etiam diuinandi peritia excellens,iam olim viuente adhuc Ariſtotele,in ipſa Veri ciuitate,in atrio Temperantiæ tanquam caſtitatis ſpecimẽ penicillo ſuo expreſſerit.Præterea mortuis diuinandi peritiam attribuunt poetæ,vnde Homeri tota νεκυία ſiue mortuorũ diuinatio in Odyſſea. Itaque ſi omnibus vita functis verandi ſiue diuinandi facultas conceſſa eſt, multò minus ea deeſſe poteſt ſapientiæ totius principi Ariſtoteli. Denique per ſomnij ſpeciem hæc peregrinatio tota effingitur: ſomniorum autem licentia & libertas quanta ſit, omnes ſciunt,eáque D.Hieronymus olim defenſione.lib. 1. Apologiæ aduerſus Rufinum,ſolertiſſimè vſus eſt.

In Veri ergo ciuitatem Regina tanquam Xenagogo ſiue hoſpitum duce Ariſtotele ingreditur. Atque is principio ſtatim demonſtrare incipit, quemadmodum tota ciuitas veritatis, tributa ſit in partes treis. Quarum prima excelſiſſima rupes, quaſi ἀκροπόλεως ſiue ſummæ arcis in ea locum obtinens:altera puluinus,ſiue moles plana, in quam gradibus aliquammultis adſcenditur,ex latis ac luminoſis virtutum viis,cuique moli,rupes illa impoſita eſt:tertia vero infima, valles quinque habens, craſſis circumfuſas & occultatas tenebris. Siue,ſumma ciuitatis pars,rupem habet excelſam,in eaque templa virtutum mentis ſiue intelligentiæ:media planiciem altam vitæ politicæ,& v. in eam vias latas ſiue regias virtutum moralium : tertia & infima eſt vitiorum. Harum autem ciuitatis partium ſimilitudine,triplex vitæ noſtræ genus declarari oſtendit,vt iam olim ab eo poſitum fuit c.v. lib. 1.ad Nicom.Summa enim ciuitatis pars quaſi vita eſt philoſophica, in contemplatione rerum & veri inueſtigandi ſtudio poſita:altera pars,nempe media,imago eſt vitæ politicæ,cuius laus omnis in actione conſiſtit:tertia verò infima pars,ſpeciem habet vitæ voluptariæ, mollis, delicatæ, ab Epicuri & M.Apicij diſciplina non abhorrentis.Tribus autem his viuendi modis,homines aut imperare ait,aut ſeruire, intelligens de ratione & adpetitu.Namque in philoſophantium animis & politicorum, adpetitus tanquam ſeruulus,rationi ceu reginæ & dominæ parere cogitur: voluptariorum autem hominum ratio, quaſi ancillula miſerrimam adpetitui ſeruit ſeruitutem. De triuio autem hoc vitæ, philoſophus loco anted. Dio Romanus orat. IV. de regno. Plutarch. lib.de inſtit.puer.D. Thomas II. II.Quæſt. CLXXIX.Artic.II.

ADSPICE PRÆTEREA.

Voluptates ac dolores virtutum ac vitiorum comites,notari ait riuulis XX.voluptates tiuulis decem dulcibus & limpidis:dolores aliis totidem turbidis & amaris.De hoc voluptatum & dolorum comitatu infra diſſerendi locus die XXV.

A. Ciuitas VERI ſiue MORVM.

B. Quinq. vrbis huiuſce portæ ſignificationem habentes quinq. ſenſuum exteriorum.

C. Tres ſenſus interni. Nempe ſenſus communis, Vis imaginandi, Memoria.

D. Valles in quib. atria vitiorum.

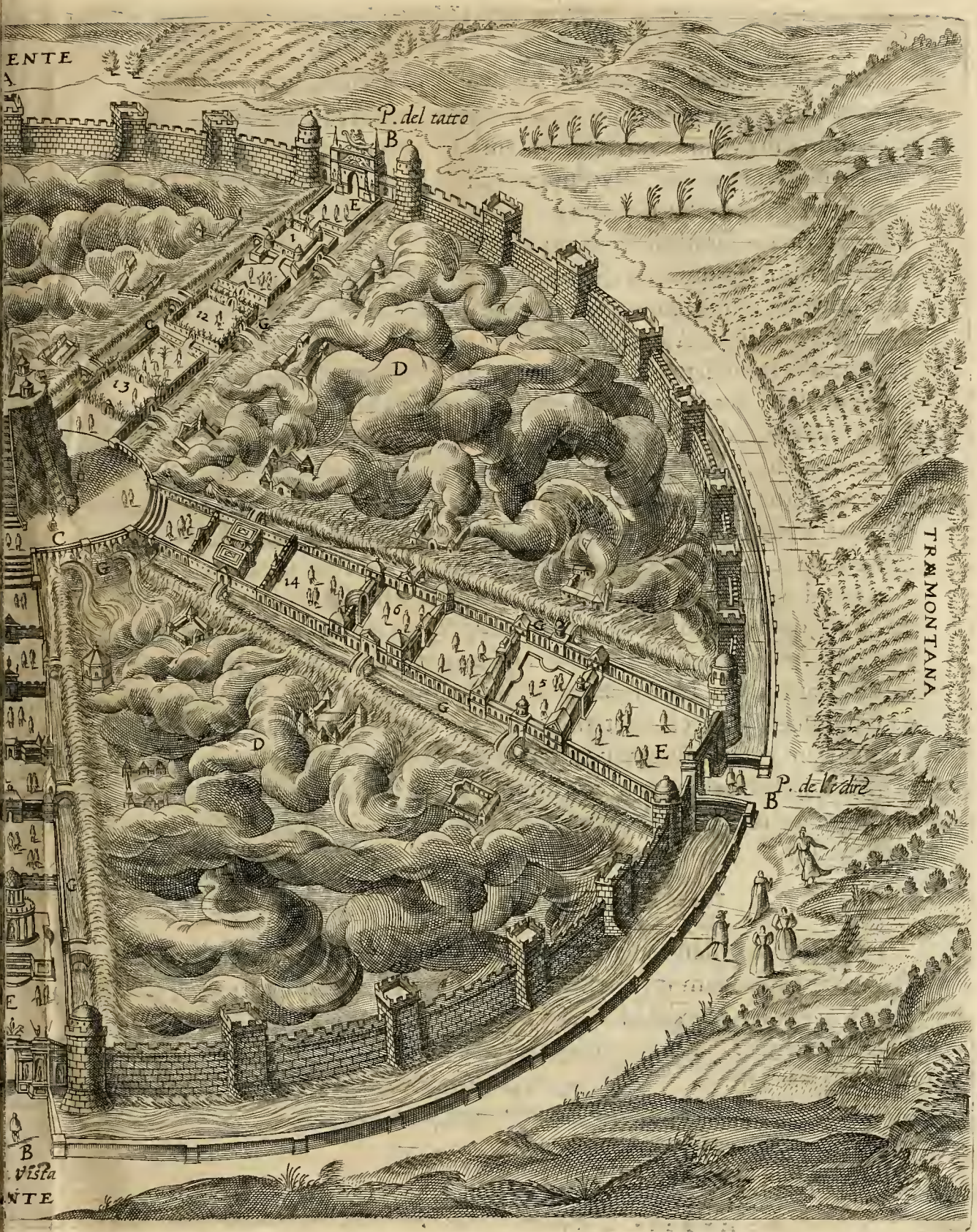

E. Palatia virtutum moralium, per eaq. tranſitus in arcem & templa virtutum mentis.

F. Tria genera vitæ humanæ. Voluptarium, Actuoſum ſiue Politicum, & contemplationis ſiue philoſophicum.

G. Viginti riuuli, quorum decem, habent ſignificationem voluptatum: decem alij dolorum.

A. Ciuitas VERI siue MORVM.
B. Quinq. vrbis huiusce portæ significationem habentes quinq. sensuum exteriorum.
C. Tres sensus interni. Nempe sensus communis, Vis imaginandi, Memoria.
D. Valles in quib. atria vitiorum.
E. Palatia virrutum moralium, per eaq. transitus in arcem & templa virtutum mentis.
F. Tria genera vitæ humanæ. Voluptarium, Actuosum siue Politicum, & contemplationis siue philosophicum.
G. Viginti riuuli, quorum decem, habent significationem voluptatum: decem alij dolorum.

PARTE ALIA VIDEN'.

Ingreditur nunc Aristoteles, Reginæ illas quinque plenas nebularum & caliginis in parte ciuitatis infima demonstrare valles, in quibus sunt domicilia vitiorum. In has autem valles decem riuuli, quinq; dulces, totidemque amari; illi voluptates, hi dolores comitates vitiis. Decem hi riuuli ex radice rupis ita influunt, vt ibidē stagnantes nebulam excitent, qua circumfusæ valles inobscurantur: decem verò alij, ex vtroque regiarum viarum latere, viarum scilicet, in quibus palatia virtutum. Horum item quinq. amari, totidem dulces, illi dolores, hi voluptates comites virtutum. Adiungit deinde Aristoteles, vulgus imperitorum caligine illa nihil deterritum, certatim properare per semitas & ponticulos qui laterales ac transuersi conducunt in valles. Nimirum hi vt Plautinus ille, *Non prorsus, verùm ex transuerso cedunt, quasi cancer solet:* Vias autem illas directas, excelsas, luminosas, quibus ad virtutum palatia peruenitur, à tam paucis ait frequentari, vt tanquam regiones incultæ desertæque ab omnibus, herba vestiri & siluescere videantur. Atque hæ tam claræ & illustres viæ domiciliis virtutum distinctæ, recta conducunt ad celsissimam illam rupem, & quasi vrbis totius arcem munitissimam, quæ templis quinque ornata, speciem ac similitudinem gerit vitæ in veritatis cognitione positæ, quæ cumulus & consummatio est totius beatitudinis. Hæc igitur nunc ita summatim Aristoteles: lucem verò in hisce viis ex elsis & tanquam regiis, rectam esse rationem, siue prudentiam virtutibus prælucentem: nebularum in vallibus obscuritate intelligi, obstruentem virtutis luminibus adpetitum: riuulis comites virtutum dolores ac voluptates declarari, ex his quæ infra dicturi sumus patebit.

PERENNI LVMINE FLAMA.

Adpositè verò, flamæ perennis specie, mēs ipsa intelligi potest. Nam vt præclarè quondam ipse Aristoteles dixit cap. x. lib. III. de arte dicendi. Ὃν νοῦν ὁ θεὸς φῶς ἀνῆψεν ἐν τῇ ψυχῇ *mentem Deus ipse ceu animi nostri lumen accendit.* Neque dissimili ratione Virgilius in VI. Æneidis mentem vocauit. *Auraï simplicis ignem.*
Et Prudentius agens de mente, in Hamartigeneia, inquit,

Ignitum quoniam Deus indidit olli
Ingenium

ÆTHERIIS MODO RECTA PLAGIS.

Ostendit Reginæ iam Aristoteles duo esse, principia, de quibus omnes actiones humanæ fluunt, mentem & adpetitum. Qua de re copiosè Aristoteles iam olim disputauit cap. II. lib. VI. ad Nicom. cap. x. lib. III. de anima.

Sed sæpe ratio siue mens, adpetitus quasi nube inobscuratur: vnde rietas per magna existit in electione finium. His igitur auctoris versi-

culis paucis, plane lectis & intellectis, patebit generale illud principium eis contineri, quod sæpissime vsurpauit Aristoteles iam olim, vt principio lib.1.ad Nicom. c. 1. lib. III. Top.cap.VI.lib.1.de arte dic.cap. 1.lib.1.de Repub.omnia nempe ad bonum aliquod referri. Quod quidem etiam L.Seneca disputauit epist.CXIX.& Psellus introductione sua in modos philosophiæ : nihil fieri sine boni alicuius electione,aut veri, aut verisimilis.Boni enim duplex ratio est,nam aut verũ est, aut verisimile. Verum bonum,aut supremum siue perfectissimum est,nimirum beatitudo:aut interiectum, vt virtus,valetudo,pecunia. Bonum verisimile interdum est vi naturáque sua bonum, sæpe vero etiam malum, sed in specie aliqua boni delitescens,vt iam olim docuit Aristoteles lib. II.de moribus ad Eudemum, cap. III. lib. VII. de Repub. Mentis igitur acie occæcata, soliti homines aut verisimilia bona pro veris amplecti, vt vitium pro virtute,cap.III.lib.1.de Rep.aut interiecta pro summo, vt honores,aut pecuniam, aut valetudinem pro vltimo vitæ præmio & fine.

SED CVI PRVDENTIA LVMEN.

Prudens siue is cuius mens occæcata non est, sed qui adpetitum habet rationi obedientem, is neque bona verisimilia pro veris consectatur, neque interiecta pro summo, sed via breui & quasi compendiaria nititur ad beatitudinem, vel actuosam siue politicam, vel quietam & cognitionis : & acquiescit vel in media parte huiusce vrbis regione, videlicet illa quæ inter valles quinque plenas caliginis, arcemque summam interiecta, similitudinem habet vitæ positæ in actione : vel progrediens etiam vlterius in arcem vltimam siue supremam ascendit, quæ speciem gerit vitæ contemplantis, atq; hic proprie nominatur sapiens.

ARQVES VTI SOLLERS.

Quemadmodum qui collineare nititur ad scopum,à rebus quæ scopo siue signo vicinæ sunt,oculos auertit,vt signum ipsum siue medium ferire possit : sic prudens aut sapiens ab omni verisimilis & interiecti boni specie,refert se cogitatione ad beatitudinem actionis aut veritatis. Quam Aristoteles ipse comparationem attigit c.II.lib.1.ad Nicom. & cap. VI.lib.II.Plutarchus item libro de virtute morali.

HÆC SEDES ITAQVE.

Pergit laudare ac depingere summum bonum, idque multis nominibus insigne facit. Nam & lumen esse ait,& ducem, & metam viarum omnium vitæ humanæ, eoque beatos fieri homines priuatos siue singulares, & familias,& ciuitates.Singulorum enim siue priuatorum vita beata posita est in cognitione veritatis:familiæ vero ciuitatis & imperij beatitudo consistit in actione, c. VII. lib.X. ad Nicom. His ita positis adiungit Aristoteles de conditione animorum, qui magis apti sint, & viis quasi compendiariis minimeque obscuris ad cognitionem adep-

tionemque illius extremi vitæ humanæ præmij.

NEC TAMEN HANC FAS EST.

Notis quibuſdam planum facit, qui ſint maximè idonei auditores diſciplinæ moralis. Vna eſt nota, ſi adpetitus eorum, rationi non difficillimè obtemperet. Altera, ſi cum præcepta morum, ſiue bene beatéque viuendi acceperint, ea experiri porro pergant, & conferre ad ſuam vitæque communis felicitatem, neque ſint officiorum expertes: finis enim huiuſce de moribus diſciplinæ non eſt præceptorum cognitio, ſed vſus ſiue actio, vt eſt c.III. lib.I. c.II. lib.II. ad Nicom. Tertia auditoris idonei nota eſt, ætas paulò maturior. Ratio autem huiuſce præcepti non vna eſt. Et vt à iuuene ordiar, hic idoneus non eſt, quia in Ethicis & Politicis opus experientia eſt, & vſu rerum. Is verò ſine temporis diuturnitate acquiri nequit, quia rerũ ſingularum obſeruatione exiſtit c.I. lib.I. Sapient. maioris. Iuueni autem vitæ necdum diuturnitas aliqua. Eadem cauſa & ratio, cur iuuenis aut puer mathematicorum ſubtiles rationes ſcire poſſit: phyſicas, aut eas quæ poſt phyſica philoſophias, non item, c.IIX. lib. VI. ad Nicom. Eaque de re dicendi locus erit die viceſimo octauo.

Altera deinde ratio, quia non curat iuuenis perturbationes, & voluptates virtuti repugnantes frenare, aut dolores perpeti actionum, quibus in poſſeſſionem virtutis eundum eſt. Itaque in huiuſce Veri ſiue morum ciuitatis parte infima, vbi vitiorum valles ac domicilia ſunt, tanquam in Calypſonis aut Circæ latibulis indormiens, aut quaſi Sirenarum ſcopulis adhereſcens, non laborat peruenire in mediam ciuitatis huiuſce regionem, vbi ſedes Beatitudinis Politicæ: aut ſupremam, ſiue ἀκρόπολιν, & quaſi arcem, vbi regnum Sapientiæ & Beatitudinis, quæ ex contemplatione. Perturbationes nempe animi, & turpes voluptates, omnem ad illas regiones aditum intercludunt, ſapientérque Tullius, *Voluptates*, inquit, *blãdiſsimæ dominæ, ſæpe maiores partes animi, à virtute detorquent.* Idemque. *Voluptate*, inquit, *dominante, maximas virtutes iacere neceſſe eſt.* Veraque eſt tabella quam Cleanthes, vt idem ait, *ſane commodè verbis pingere ſolebat. Iubebat eos, qui audiebant, ſecum ipſos cogitare, pictam in tabella Voluptatem, pulcherrimo veſtitu, & ornatu regali, in ſolio ſedentem, præſto eſſe virtutes, vt ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum ſuum officium ducerẽt, niſi vt Voluptati miniſtrarent* &c. De qua tabella etiam D. Auguſtin. c.XX. lib.V. de ciuit. Dei. Hinc & conqueſtio illa Virtutis, in carmine Mnaſeæ Sicyonij.

Α᾽ δ᾽ ἐγὼ ἀτλάμων ἀρετὰ, ὧδε τῇ δὲ κάθημαι
Ἡδονῇ, αἰχίστως κειρομένη πλοκάμους.
Ecce voluptati vicina, miſerrima virtus
Hic ſedeo, adtonſis ſic quaſi ſerua, comis.

Quos verſus longè aliorſum, & contra Poëtæ mentem pertraxit Athenæus lib.I.

In his ergo qui ætate iuuenes, duplex quàm dixi cauſa eſt cur huiuſce

iuſce doctrinæ auditores parum idonei ſint: aliæ in his qui non ætate ſed moribus iuuenes, ſiue qui, tametſi ætate matura, non minus tamen quàm iuuenes perturbationum procellis aguntur, potius quàm iudicij & conſilij clauo reguntur, vt incontinentes, aut quia officiorum expertes. Hi auditores nec idonei ſunt, quia perturbatio aut ab officiis auerſio, eos à Beatitudinis etiam Politicæ regno excludit.

Duo itaque iuuenum genera, vnum ætate, alterum moribus animi: vtriſque hoc philoſophi auditorium clauſum eſt.

Neque tamen ſic clauſum illud iuuentuti eſt, vt prorſus non admittatur ad vllam huiuſmodi præceptorum auditionem: immo verò etiam iuuenes, etiam pueri vocantur, vt virtutum præceptis audiendis perturbationes ſuas refrenare diſcant. Ergo etiam pueris Romæ ſcripta carmina de moribus olim, quale illud Appij Cæci, aut M. Catonis. Itaque duplex huiuſce philoſophiæ auditor idoneus eſt, vnus ad perfectionem, & politicam illam felicitatem: alter ad neceſſitatem & præparationē. Viri audiunt, vt auditio illa eis inſtrumentum ſit Beatitudinis politicæ ſiue actuoſæ, ſiue quo conſequi poſſint Beatitudinem illam actuoſam, & vt philoſophi verbum eſt ἐνεργείαν c. IIX. lib. I. c. V. lib. V. ad Nicom. pueri & iuuenes, vt inſtrumento huic præparentur. Viris auditio illa tanquā vini in dolium purgatum diffuſio: puero autem & iuueni, eſt animi tāquam dolij purgatio, ſiue *purè lauatio* & *inunctio* & odor, quo imbutum, vino deinde huic vtile ſit. Ex quo diſcrimine auditorum elegans illa Horatij Poëtæ ad morum ſapientiam diſcendam, cohortatio, epiſt. II. lib. I.

Nunc adbibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem,
Teſta diu.

Et illa Epicteti ad ingredientem philoſophari, vox apud A. Gellium c. XIX. lib. XVII. Ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις; Σκέψαι εἰ κεκάθαρται ὃ ἀγγεῖον. Εἰ γὰρ εἰς τὴν ὀπὴν αὐτὴν βάλλεις, ἀπώλετο. ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἤτι τούτων χεῖρον. *Homo, in cuiuſmodi vas diffundis? vide an purgatum ſit. Nam ſi in opinationem ea diffundis, periêre, Si putruerint, lotium aut acetum fient, aut ſi quid deterius eſt.* Cum diſcrimine illo etiam *Perſius accipiendus eſt Satyra* V. *cum ait.*

capite hinc iuuenéſq. ſenéſq.
Finem animo certum, miſeríſq. viatica canis.

Hæc itaque de huiuſce philoſophiæ auditione, quaſi formula eſt, quæ tamen includere nō videtur iuuenes, qui propter à natura inſitam prudētiæ vim, ætate iuuenes, morib. animi ſenes ſunt. Eſt nempe aliqua prudentia naturalis, quæ Ariſtoteli Δεινότης c. XIII. lib. VI. ad Nicom. Hæc ſæpe tanta in animis innata eſt, vt ipſi prudentiæ virtuti gemina germana ſit. Multique & inueniuntur hodie, & inuenti olim, ætatis flore, ſed mētis quaſi æſtate & ſolſtitio. Sic Tarchon ille apud Geographum lib. V. propter iudicij quaſi veſtibulo pœne ipſo vitæ & limine, maturitatē, capite cano fuiſſe perhibetur adhuc infans, & vagiens in cunis. Canum finxere illum, quia vt Plauti verbum eſt. *Sapere oportet qui ſunt capite*

candido. Ad hoc exemplum, vt Herenn. Philo refert, lib. de legat. ad Caium, Tiberius Cæsar etiam adolescentulus cum esset, dictus est, ὁ πρεσβύτης id est, *Senior*, δι' αἰδῶ τὴν πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν, *quod reuererentur homines ingenium eius, & prudentiæ vim.* Et apud Eunapium. Sophista Iulianus ἐν μειρακίῳ πρεσβύτης, *in adolescentulo, senior.* Et Macarius Monachus Ægyptius olim dictus παιδαριογέρων siue, *senilis puer*, vt est historiæ Lausiacæ c. XVII. Nicoph. Callisti Eccles. historiæ c. XIV. lib. IX. Sic etiam Manuel Comnenus Imp. apud Nicetam. ἐν μείρακι σώζων δὲ καταγηράσασα νοῦν, *In adolescente, mentem gerens senilem.* Et Felix Aur. Cassiodori amicus, præfat. lib. XI. *Senilis iuuenis.* Et Sapientiæ Salom. c. IV. antefertur *bonus puer & sapiens, regi stulto & seni.* Et verò sapienter Pindarus Olympiis Oda V. φύονται δὲ καὶ, inquit, νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ, καὶ τόδε τοι ἀλικίας ἐοικὸς χρόνον. *Nascuntur cani etiam in iuuenibus cito capilli, etiam ætatis ante solitum tempus.*

Vtraque igitur causa illa & ratio quam posui ex Aristotele, cur puer aut iuuenis auditorio scientiæ moralis parum idoneus sit, principio illo nititur, quod puer aut iuuenis finem εὐπραξίας & Beatitudinis Politicæ consequi non potest. Nam qui nullo aut paruo rerum vsu est, non potest collineare ad hunc scopum. Puer aut iuuenis eiusmodi est. Ergo &c. Item. Qui non curat perturbationes animi cohibere, non potest ferire hoc medium, aut adsequi finem. Puer aut iuuenis eiusmodi est. Ergo &c.

Hinc argumentum quoque tertium vltro se offert. Qui perfectus ciuis non est, non fruitur hoc fine felicitatis politicæ siue actuosæ, Puer aut iuuenis eiusmodi est, c. I. lib. III. de Rep. c. IX. lib. I. ad Nicom. Puer itaque aut iuuenis &c.

Dixi, *puer aut iuuenis.* Sic enim & Philosophus ipse c. IIX. lib. VI. ad Nicom. dixit modo παῖς siue *puer*, modo νέος siue *iuuenis*, vt declararet se agere de auditore, qui aut puer, aut certè iuuenis, necdum ad vsum rationis perfectum ad propinquans.

Est croesi qvi cæcvs opes.

Præclarè iam Aristoteles adiungit, quam longè diuertant mores sapienti & vulgo imperitorum. Sapiens enim recta via contendit in arcem ipsam beatitudinis. Imperiti autem de via in semitam prorepunt, & vt Plautus loquitur, *inhiant miseri quod nusquam est.* Alij enim vt pauperes, pecuniam: alij vt ambitiosi, honores: alij vt deformes, pulcritudinem: alij vt infirmi, valetudinem: alij aliud vltimum vitæ suæ præmium ac finem statuunt, neque intelligunt, aut lippa illa acie mentis suæ vident, hæc omnia nihil aliud esse, quam instrumenta veræ felicitatis, & summi boni, vt disputauit Aristoteles cap. IV. & V. lib. I. ad Nicom. Itaque vt is amens videretur cui cum oculos pascere liceret cuiusdam statuæ spectaculo tam adfabrè miróque artificio fictæ, quam illæ deorum imagines pulcherrimæ sunt apud Aristotelem cap. III. lib. I. de Republ. tamen mallei speciem citius

aut ſcalpelli contemplaretur: ſic iniquiſſimi ſunt illi rerum æſtimatores qui bona quæ in corpore, aut extra corpus caſu fortunáque proueniũt, quærentes, tanquam flexiones & deuerticula viarum, deerrant à regione ipſa vitæ beatæ.

VALLIBVS EST IMIS QVI DEGENER.

Quoniam hic error, & hæc imperitorum animis effuſa caligo eſt, vt veriſimilia pro veris, interiecta bona pro ſummo, ſiue beatitudine ac fine bonorum amplexentur: idcirco fieri ait, vt hæc Veri ciuitas frequentetur maximè in vallibus ac ſemitis vitiorum, in iiſque plurimi tanquam ad Sirenum ſcopulos adhereſcant, inque libidinis omniumque voluptatum cœno, tanquam ſues volutentur. Hæc aliaque plura, die ſequenti Reginam docebit Ariſtoteles. Nunc autem Sole obeunte finem dicendi facit, quia Sole iſto, ſupremi Solis ſiue diuinæ mentis quaſi imagine non lucente, ingenij ſui aciem hebetari ait, tenebris geminatæ noctis, Solis nempe occaſu, & ignoratione veritatis Ethicæ, cuius cognitio pendet à Sole & ſenſu. Sed & triplicem facere noctem potuit. Quippe illas de quibus dixi, & præterea Chriſtianæ veritatis ignorationem, quæ nox ceteris longe grauior. De quo die tamen & nocte, ſuſpicione aliquid præcepiſſe, ad eumque Chriſtianæ gentis diem reſpexiſſe putant aliqui Ariſtotelem. Peruulgata enim eſt vox eius morientis, & in ipſo vitæ exitu ac ſupremo ſpiritu, cauſam totius naturæ complexu auguſtiorem, venerantis.

Sic igitur & huiuſce diei, & reliquorum in hac Veri ciuitate peregrinatio concluditur, quaſi Ariſtotele noctibus obmuteſcente, & quaſi linguas immolante numini Mercurij, qui ritus Græciæ olim: & perinde, vt ſi Pythagoræ ſeruet præceptum, vetantis de rebus Pythagoricis, hoc eſt, de rebus diuinis ac præclaris, verba fieri ſine lumine. Apud Iamblichum.

DIES TERTIVS, IN QVO DESCRIPTIO BEATITVDINIS POLITICÆ.

LVMINE iam terras, vndis elutus Eois
Spargebat croceo Titan, cum limina pandens
Vrbis Aristoteles, cæliq. in lucida templa
Suspicit, & Solem ore pio sic ritè precatur.
Cynthie cor cœli, lucis mare, viuida mundi
Mens ac temperies, nostræ tua lumina menti
Præfer, & hunc concede volens mihi Sancte laborem,
In geminas animus REGINAM est ducere sedes,
Regna beatæ vbi sunt semper florentia vitæ.
Harum est illa prior, quam limine possidet arcis
Dux hominum vitæ PRVDENTIA, vertice at ipso
Spectatrix residet sollers SAPIENTIA Veri.
Nunc itaq. hanc REGINA prius spectemus in arce
Quæ prior est, animus quam prudens calle viarum,
Quanquam multiplici, tamen occupat, & sibi quærit
Quà breuiore potest aditum regione: marini
Sicut regna Dei, properat qui visere quondam
Nauita, de fluuiis pelago miscentibus vndas
Vicina regione suas, hunc qui breuiore
Vortice torquetur, sibi sollers eligit: vtq.
Fonte suo riuus maior, maioráq. riuis
Flumina, maius item fluuiis est omnibus æquor,
Quod recipit cunctas, vllo neq. crescit aquarum
Agmine: sic. VERI est RESPVBLICA, motus & actus
Continua minor est recti adsuetudine, & ipsam
Virtutum exsuperant longè, splendentia tecta:
Quæ tamen exoptanda minus votiuaque, summi
Quàm sedes excelsa boni, quo plenius vno, aut
Certius, aut numero nihil est perfectius omni,
Sufficiens sibi, nil externi aliunde requirens,
Nobile, semper ouans, & ab omni parte beatum.
Vnius hoc regis contingit munere nobis,
Vnus qui dare cuncta potest. Cœlestis imago

Illius in tali purißima munere ſplendet.
Tale bonum fruſtra magnæ conantur apiſci
Corporeæ vires, leuis aut fortuna tenere
Sub dicione ſua, & proprium ſibi velle dicare:
Mente animi capitur, cuius poſſeßio nullas
Temporis vna vices metuit, non frigora mortis
Aut ſenij, non fortunæ momenta ſuperbæ.
Ætheria nam ſede venit, terræq. futurus
Tempore non multo ciuis, ſibi corpore paruo
Hoſpitium magnæ metatur originis hoſpes.
Illius auſpiciis, ductuq. & lumine certam
Præmonſtrante viam rectæ rationis, in arcem
Scandere fas ipſam, & ſedis pia regna beatæ.
Hæc viden' vt vitæ ſedes REGINA *beatæ*
Trigeminis cælo adſurgit fundata columnis,
Diſpare materia? Triplicis, ſed diſpare vultu
Iſta boni facies, huius quo præmia regni
Omnia nituntur. Primam rutilantibus auro
Textam, purpureiſq. leuem variare figuris
Adſpicè pennarum: fragilis dehinc altera teſtis
Pellucet conflata vitri: tum tertia longè
Præcellens aliis, ſolidóq. adamante columna
Structa, ſuo validè hanc fundamine ſuſtinet arcem.
Præmia fortunæ quid ſunt, niſi quolibet olim
Ventorum faciles impelli flamine plumæ,
Aut ſteriles leuiter qui ludunt aëre pappi?
Corporeæ dotes fragiles vt vitrea, robur
Forma valetudo, citò deficit: haud perit vllo
Tempore, fortunæ nulla inclinante fathiſcit
Tempeſtate, bonum quod cluſum pectoris imo
Vir prudens adyto generoſi poßidet. Ergo
Nec ſedet inſtabili vitæ regione locatus
Vir bonus ac ſapiens: neq. ſi Fortuna caduca eſt,
Corporis aut pereunt dotes, ego vincar inertem
Et fragilem vitæ male ſubſtruxiſſe beatæ
Ingenio ſedem: quia talis fabrica, qualem
Condicio recipit generis tam lubrica noſtri.
Sola vices neſcit, neq. fluctuat inclyta Virtus.
Vtq. animus donec mortali eſt corpore cluſus,
Impiger hoc vegetat, vireſq. in rebus agendis
Sufficit aßiduè: talis pulcherrima rerum

Virtus eſt animi cuſtos: hunc armat honeſtis
Moribus, adfectuſq. docet frenare rebelles
Prudente imperio, & rectæ rationis habena.
Corporis hæc eadem vires conſeruat, honores
Auget, amicitias iungit, bene parta tuetur,
Diuitiáſq. ſibi, non ſe ſummittere nouit
Diuitiis. Animi conſtans & certa beati,
Sic eſt conditio, & ſedes inmota, nec vllis
Exagitata malis, mea quam mens condidit, arce
Vrbis in hac ſumma, menti duo regna beatæ:
Sic tamen vt mortalis, in his quoq. iura tenere
Poßit condicio, quam ſola potentia cæli
Summouet, æternóſq. vetat contingere honores.
Deniq. vti lentum quod creſcit in æquore vimen
Coraly, mira ſpecie lapideſcit in auris
Et Solis radio, cum primùm viuere in vndis
Deſiit, & iuſſum eſt Neptuni excedere regno:
Sic Ratio recta & Virtus vbi luce caducas
Contigerint dotes, cogunt dureſcere, & arcent
A molli leuitate animum, duróſq. labores
Fortiter exanclare docent, & quicquid acerbum eſt,
Æqua mente pati, portumq. intrare quietum,
Illius ex pelagi ſcopulis, quam nomine VITAM
Mortales perhibent falſo. Nam vita receſſu
Eſt vitalis in hoc, quem VIRTVS, RECTAQVE *nobis*
Oſtendit RATIO: *hanc vitam qui viuit abunde eſt*
Diues, honoratus, ſanus, ſpecioſus, & omni
Nube animi demta cumulatus ſemper honeſtæ
Munere lætitiæ, & puris circumfluus auris.
Huc itaq. vt faciles, nullâq. ambage viarum
Sint aditus REGINA *tibi, prius atria circum*
Me duce virtutum, prima luſtrabis in vrbe,
Lucenteſque vias, ipſam quibus itur in arcem.
Præterea diſces lateant cur vallibus imis
Squallentes vitij ganeæ, ſub luce maligna,
Totáq. vti facies vrbis, ſit mentis imago
Humanæ, quam vel RATIO *ceu lumine ſpargit,*
Vel nebulis occæcat inertem deuius error.
Partem animi ſummam RATIO *tenet, aptáq. honeſtum*
Votis expetere, atq. bonis meliora VOLVNTAS
Præferre: aſt ima iuuenatur ſede CVPIDO:

Cæca vel effundit quaſi miſſas IRA quadrigas
Carceribus, ſpumaſq. ferox agit ore cruentas.
Sic & luce diem & tenebris metimur, Eous
Promit in orbe diem, paullo poſt Heſperus idem.
Inuoluit tenebris cælum, rebuſq. colores
Aufert omnimodos, cæca caligine noctis.
Plenius hæc Regina tibi tunc diſcere tempus,
Poſtea cum veniet tenebris Aurora fugatis:
Talia nam memorare nefas ſine lumine Solis,
Qui nunc occiduo nitidum caput æquore mergit.

CYNTHIE COR CÆLI.

TERTIVS hic eſt in *Veri* ciuitate peregrinationis dies, cuius principio petit à Sole oriente lucis copiam Ariſtoteles, vt ea perfuſus, tradere poſſit Reginæ viam, qua perueſtigatur in *Veri* ciuitate, vtraque beatitudo, actionis vna, altera cognitionis. Ac primum, Ariſtoteles verbis depingere inſtituit mediam ciuitatis Veri partem, ſiue ſedem politicæ beatitudinis, ſiue actuoſæ, ad quam prælucet radius prudentiæ ſiue rectæ rationis actuoſæ. Prudentiam autem ita *rectæ rationis* nomine adfici poſſe, iam olim ipſe oſtendit, principio libri VI. ad Nicom. Neque tamen idem prorſus eſt virtus prudentiæ, & ratio recta illa: ſed ſubtilius hoc quidem diſcrimen, quàm vt in hac populariter deſcripta ciuitate locus ei eſſe videatur. In politicæ verò beatitudinis itinere lumen prudentiæ requiritur, tanquam ducis & magiſtræ omnium virtutis actionum. Quod ſcienter item declarauit Ariſtoteles c. XII. lib. VI. ad Nicom. Virtus enim boni alicuius finem eligit ac proponit. Fine autem illo tanquam ſigno propoſito, reliquæ ſunt prudentiæ partes, in perueſtigandis viis ac rationibus, quibus ac boni propoſiti finem liceat peruenire. Itaque prudentiam Ariſtoteles meritò & iure, *mentis oculum* nominauit. Quamquam alij locum illum Ariſtotelis de ſolertia & calliditate, alij de ipſius mentis parte actuoſa, ſed non optimè intelligunt. Crito etiam ille, vnus de Pithagoræ diſcipulis in libro de prudentia & felicitate, Prudentiam affirmat *ducem ceterarum virtutum eſſe ac matrem*. Male autem loco illo Ariſtotelis c. XII. lib. VI. ἡ δ' ἕξις &c. ſcriptum eſt, pro, ἤδη ἕξις &c.

MARINI SICVT REGNA DEI.

Felicitas mari ſimilis eſt: animus humanus nautæ properanti ad mare. Mediæ ille ſiue interiectæ rationes, quibus ad beatitudinis aditum, & quaſi portum via munitur, tanquam riuuli ſunt, qui conducunt ad mare. Ac primum vita beata omnium rerum expetendarum quaſi comprehenſio quædam & ſumma eſt: vt mare omnium riuulorum ac flu-

minum receſſus & collectio eſt. *Quis enim*, vt ille apud Plautum interrogat, *hic fluuius eſt, quem non recipiat mare?* Animus autem beatitudinis adpetens, nautæ perſimilis adſpiranti ad mare, *qui ſi viam, neſcit qua deueniat ad mare, amnem comitem quærit ſibi*: ſic prudentis animi partes ſunt, quærere ac moliri auxilia & inſtrumenta vitæ beatæ, vt autem ille qui maris deſiderio tenetur, ſæpe de flumine ad flumẽ digreditur, donec ad illud peruenerit, quod recipitur, non alio flumine aliquo, ſed ipſo mari, vtque illud inuentum aliis omnibus riuulis anteponit: pari ratione prudentia & virtutes morales, corporis & fortunæ bonis anteponendæ ſunt, vtpote in ipſam beatitudinem proximè tanquam mare bonorũ influentes. Vt autem mare ipſum fluuiis omnibus quos excipit ſic beatitudo ipſa etiam prudentiæ, & virtutibus ceteris longè prior, & antiquior habenda eſt.

QVO PLENIVS VNO AVT CERTIVS.

Deſcriptio ſummi boni ex adiunctis, vt cum ait, nihil extra eius amplitudinem relictum eſſe, item beneficium eſſe largientis omnia Dei, atque ipſius largitoris quaſi imaginem. Præterea non in fortunæ rota, non corporis viribus, aut ſpecie, ſed mente ipſa collocari, quæ ſola immortalis corpore ſeneſcente magis magiſque inluminatur atque efflooreſcit, quia nihil terrenum habet aut concretum, ſed è cælo ipſo in corporis velum, ceu roris gutta in flores, defluit. Quod Atiſtoteles idem c. III. lib. II. de ortu animalium dixit, Ὃν νοῦν μόνον θυραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον id eſt, *mentem ſolam ex materia non emergere, verùm extrinſecus eam ſuperuenire, ſolamque in homine participem eſſe diuinitatis*. Cui non diſſimilem Ariſtotelis ſententiam expoſuimus, etiam die antegreſſo ex c. x. lib. II. de arte dicendi.

Eſt igitur quidem, vt diximus, *vita beata*, præmium diuinum & cæleſte, ſiue vt Ariſtoteles ipſe locutus eſt c. IX. lib. I. ad Nicom. θεόδοτος. Sed tamen hæc ita diuidi ſolent, vltimum illud vitæ præmiũ vel acquiri ſtudio induſtriáque mentis humanæ, vel nihil aliud eſſe, quàm profectum à Dei largitate beneficium, ſine vlla corporis aut animi noſtri contentione. De priore illo genere, nempe quod vſu & conſuetudine procreatur, in hoc poemate auctori potiſſimum ſermo eſt.

HÆC VIDEN' VT.

Orationis ſuæ penicillo depingit ſedem *Beatitudinis* politicæ, locatam in media ciuitate Veri, in mole illa ſiue puluino ex marmore. Quã ſedem tribus columnis fulciri atque ſuſtentari ait, ita vt columnæ illæ ſignificationem habeant triplicis boni, ſpectantis ad vltimum bonum. Triplex autem illud bonorum genus, diuitiæ & honores, valetudo, prudentia. Diuitias & honores declarat ſpecies illa columnæ ex pennis inauratis ac purpureis contextæ: valetudinem refert columna vitrea: prudentiam verò columna ex adamante ſolido ac fulgenti formata. Omnia conuenientiſſimè. Nam & pecuniæ & gloriæ bonum pluma

leuius

leuius est, & valetudo quasi vitrea fracta, vel fragilis: sola prudentiæ columna vi nulla fortunæ labefactari potest, ceteríque columnis, vt valetudinis & pecuniæ conuulsis aut euersis, vnius tamen prudentiæ vi totum illud politicæ Beatitudinis ædificium sustentari potest.

NEC SEDET INSTABILI.

Ante occupatio est, occurrens dubitationi. Si enim pecunia & valetudo columnæ sunt beatitudinis, non sanè expetenda videtur plumea illa & vitrea felicitas. Sed occurrit sapienter, & docet Aristoteles, non depingi hoc sermone Dei beatitudinem, cuius pars nulla fortunæ telis exposita sit: sed illam quæ in homines cadere, & conuenire potest. Huius autem etsi habitus ac status ipse interior mutari non potest & conuelli à fortuna, tamen ei ornamenta quædam externa & opportunitates præclarè agendi eripiuntur interdum. Quocirca intelligi necesse est actione virtutis, homines eatenus beatos & bonis omnibus florentes fieri, quoad naturæ humanæ conditio capere potest illam felicitatem, vt disputauit etiam olim Aristoteles cap. x. lib. 1. ad Nicomach.

VTQ. ANIMVS DONEC.

Pergit de triplici hoc genere boni explicare, atque ostendere quantum Prudentiæ splendor antistet valetudini & pecuniæ. Nam vt Prudentiæ radio virtutes, sic splendore virtutum pecuniam ac valetudinem inlustrari necesse est. Atque vt olim docuit Aristoteles c. XIII. lib. VI. ad Nicomach. sine prudentiæ luce, & quasi *oculo* nullam existere in animis propriè virtutem: sic nisi cum virtute socientur pecunia & valetudo, in bonis impropriè numerantur. Quod nunc pereleganti comparatione antè oculos idem proponit Aristoteles. Vt enim corpus, inquit, animi regentis ac moderantis auxilio viget ac viuit: sic Prudentia ceteræque virtutes, animum ipsum à contagione sensuum, & omni turpitudinis offensione tuentur, atque efficiunt vt homines diutius ac certius frui possint pecunia, valetudine, forma, gratia siue amicis, atque id genus aliis, quæ tandem volubilitate fortunæ aut lapsu temporum defloresçunt.

DENIQ. VTI LENTVM.

Declarat coralij similitudine ita esse vt dixit, nempe radiis Prudentiæ stabiliora & diuturniora fieri etiam bona corporis & fortunæ. Vt enim coralium tenerum & molle ipsa naturæ suæ conditione, tamen radiis Solis perfusum lapidescit: perinde pecunia, valetudo, & id genus alia, per se leuia, incerta, momentanea sunt, luce autem Prudentiæ, firma, certa, stabilia efficiuntur. De coralij lapidescentis ingenio, Dioscorides c. CXXXIX. lib. V. Ouidius lib. IV. Metamorph. Interpres Pindari ad Nemea, Oda VII.

ET ARCENT A MOLLI LEVITATE ANIMVM.

Aliam adiungit prudentiæ & virtutis laudem. Illa tanquam Achillis arma esse, quibus tecti & muniti animi, nullis fortunæ telis, nulla temporum permutatione, de sede sua, & statu dimoueantur. Hanc pharum esse, qua prælucente in vitæ infesto & ancipiti cursu, mentem quasi nauim adpellimus in portum vitæ beatæ, florentis ac felicis, omni malorum genere vacantis, omni bonorum copia circumfluentis.

HVC ITAQVE VT FACILES.

Virtutem ac Prudentiam esse dixit comitem ac ducem itineris recti ad summam felicitatem. Nũc Reginæ pollicetur, se die sequenti ostensurum, qua in parte ciuitatis, Prudentiæ illius & virtutum tecta inuenienda sint, & quemadmodum illis opposita sint domicilia vitiorum. Tecta enim virtutum esse in viis quinque directis ac luminosis, quæ à portis ciuitatis pertinent ad sedem Beatitudinis: vitiorum autem latibula esse in vallibus quinque illis depressis & caliginosis. Præterea duplicem esse in Veri ciuitate aërem, quorũ ille purus, tenuis, luminosus: hic autem crassus & concretus. Sic autem esse duos animi nostri adpetitus, vnum expertem rationis, in parte animi inferiore, concupiscente, irascente: alterum vero compotẽ rationis, in parte superiore siue mẽte, scilicet voluntatem siue βούλησιν, & consultationem, siue βούλευσιν. Nam rectè siue cum ratione adpetimus, vel sine deliberatione, vel deliberato. Cuius rei mentionem etiam fecit Aristoteles c.xi.lib.iii.de anima, & c. xiii. lib. i. ad Nicom. & planissimè D. Thomas partis i. Quæst. xxc. & xxci. Nemesius c.xxxiii.de natura hominis. Non dissimilis autem Virgilij ratio esse videtur in vi. Æneidis duplicem aërem effingentis, vnum Elysij, cum inquit,

Largior hic æther campos & lumine vestit
Purpureo

Alterum Tartari. *Stat ferrea turris ad auras.* De quibus auris planissimè Papinius lib.ii. Thebaidis.

vndique pigræ
Ire vetant nubes, & turbidus implicat aër.

SIC ET LVCE DIEM.

Pereleganter vtrumque animi adpetitum expressit, permutatione temporis, siue vt à Cẽsorino in lib.de die natali dicitur, *diei ciuilis*, in tenebras & lucem. Vt enim die appropinquante noctis tenebras dissipari necesse est, sic adpetitus inferioris, nempe irascendi & concupiscendi caligo depellitur, luce adpetitus superioris siue voluntatis & consultationis: contráque inferior ille adpetitus inobscurat sæpe consilium & rationem, perinde vt noctis cáligo inquit Aristoteles hoc ipso tempore nobis lucem eripit, finemque adfert dicendi.

DIES QVARTVS, IN QVO DVÆ PARTES MENTIS, ET DVO GENERA VIRTVTVM, NEMPE ACTIONIS ET COGNITIONIS, DISTINGVVNTVR, ET DE virtute actionis siue morali docetur, nempe mediam esse inter vitiorum extrema.

IAM vigil ætherios impellere Lucifer ignes,
Cœperat, albatúsq. suo præcurrere Regi,
Cum Sophiæ pater in cælum sua lumina tollens,
Vota facit pius, aque suo capit omina Sole.
Phœbe decus mundi, cælíq. solíq. voluptas,
Perpetuæ fons lucis ades, tua lumina nobis
Præfer, ab Eois veniens, & littore rubro,
Æthereus tibi naturâ calor insitus ille,
Adsiduè cuius genitali semine fœta
Parturiunt maria & terræ. Tu luce coruscas
Natiuâ, de fonte tui radij omnia lucem
Accipiunt: aliter nostro de pectore lucent
Virtutes, non natiuæ, sed tempore & vsu
Quæsitæ, & studio vigilandi in rebus honestis.
Te sine caligat mens nubila, te sine Veri
Vestigare vias, est semina spargere ventis.
Tu potes ingenerare animo Virtutis amorem,
Qui languet sine luce tua, cæliq. calore.
Namq. tua lustrans face terras, æquora, cælum,
Omniáq. exponens magni miracula mundi,
Ad Verum ceu voce vocas, & in atria Solis
Illius inuitas, felicis præmia vitæ
Solus qui donare potest. Tu limite cæli
Semper agens medio geminos sub frena iugales,
Dum neq. te ad Boream solito sublimior effers,
Aut mage quàm par est properas decliuis in Austrum,
Ipseq. te cohibes Tropicorum scammate vtrinque,
Ire doces medio Virtutis tramite mentes,
Vt procul auersæ vitiorum finibus imis

Et ſummis, fugiant cæcas caligine ſedes.
Ad te nunc REGINA *meus ſe flectere ſermo*
Incipit. Hæc modo quæ memorauí ſplèndida nobis
Sol exempla mouet: noſter quoq. ſenſus eodem
Hortatur, mediumq. etiam iubet ipſa ferire
Noſtri acies oculi. Nam ſi pertendere in orbem
Fixa velit Solis rutilantem pupula, cæcis
Ultrò ſe tenebris damnauerit: & viceuerſa,
Carcere qui tetro & longa caligine merſus,
Iucundo fruitur non vnquam lumine Solis,
Orbatur paulatim acie: ſic flamine nullo
Aut nimio adfectus, animi quoq. lucida virtus,
Deficit. Aut veluti medius tepet inter aquarum
Frigora, cæleſteſq. ignes, agitabilis aër:
Limite ſic medio eſt, inter contraria virtus.
Virtutum quoq. te & vitiorum ſigna docebo.
Hæc duo ſunt, nullis vnquam fallentia rebus,
Felle madens DOLOR, *& circumflua melle* VOLVPTAS.
Actibus incumbens alacer, qui gaudet honeſtis,
Poſſidet huic animi virtus penetrale: ſed idem
Si dolet, huic vapido vitium ſub pectore gliſcit.
Qui modicis gaudet menſis, tenuiq. paratu,
Quem procul à Paphiæ caſtris, ſpurcóq. cubili
Vita iuuat, virtus huic temperat intima, nomen
Cui dat temperies: contra, ſic viuere, cuius
Contriſtat, ſenſuq. animum malè torquet amaro,
Aduerſi ſtupet hic vitij aut impellitur æſtro.
Haſce voluptates, atq. hos REGINA *dolores*
Significant riui, per lucida ſtrata viarum,
Infima Virtutum hac lambentes atria in vrbe.
Sed plures falſus dolor aut fucata Voluptas
Decipit, & medio Virtutum à limite valles
Tranſuerſos agit in piceas. Hoc ſcire ſaluti eſt
Diſcrimen. Vitij facies blandiſſima Siren,
Ore voluptates primo ſpecioſa nitentes
Oſtentat: crucios à tergo ſæua dolores
Ingerit: at contra Virtus ſatis aſpera primo
Eſt aditu, morſuſque aliquos habet ante-dolorum,
Fine voluptates, quas nec dulcedine vincit
Nectar & ambroſia. Hoc etiam diſcrimine riui
Sunt alij dulces primum, dehinc torquet amaror:

Atq. latex idem contra guſtamine primo
Pungit amaritie, dulcis ſed fine ſaliua eſt.
Sed neq. virtutum quiqui profitentur amorem,
Omnes tangit amor: ſimulant pars plera, diſertis
Ardua laudantes virtutum culmina verbis,
Ipſi vt laudentur, verę quia laudis egeni
Falſam inhiant, implentq. aures popularibus auris,
Fucatoſq. petunt inopes Virtutis, honores,
Nec prodeſſe aliis quærunt, ſed vana præeſſe
Ambitio ſubigit: veluti cuſtodis in vno
Caprę ſi grege ſint & oues, facto agmine caprę
Proſiliunt, celeréſq. ouibus præcurrere certant.
Paſtor in extremum ſæpe illas reiicit agmen,
Vſq. tamen referunt ſeſe. Tam dira cupido
Dignis poſteriore loco, eſt innata prioris.
Iuſtitię aut ſpecie laruati, aut Relligionis
Omine, lucra inhiant, meſſem & ſocialiter auri
Argentiq. metunt. Hęc illis inclyta Virtus,
Hęc illis eſt ſumma boni. Meliora ſciuntq.
Et celebrant, factis ſed deteriora ſequuntur.
Vt toga ſit palmata vident, & picta figuris
Geſtarum variis rerum, iuſtiſq. triumphis
Fulgida, promeritos qua veſtit lęta clientes
Virtus: vt contra vitium ſtet ſordibus atrum, &
Vilibus in tunicis, fallacibus inlita fucis
Pallula ſit quanquam: ſed vitę turpiter actę
Pellucet ſpecies, oculoſq. inceſtat imago.
Plurima pars tamen hac cupiunt veſtirier, iſto
Se pulchros habitu, populúſque patréſq. ſeueri
Sperant, elatóque ſuperbi vertice tollunt
Alta ſupercilia, & Iunonem paßibus æquant:
Et quamquam vitio madeant intercute plures,
Gloriola cęci tamen, & ridentis inanì
Fortunę ſpecie, vt ſani rectè, atq. beati,
Adplaudunt ſibi gratantúrque, Phreneticus olim
Reſpuit vt medicum, &, quia ſum te ſanior, inquit.
Recta valetudo eſt animi tutelaq. Virtus.
Auerſi tamen hac, audent ſperare ſalutem:
Accipiunt, qualem non ſemper cautus Vlyxes
Repperit ad Scyllę propius confinia nauim
Adpellens, ſocios vbi ſex malè perdidit, omnes

De meliore nota, remóq. armíſq. valentes.
Talia peccanti viuum dictare colorem
Quis potis, aut culpam prætexere Quinctilianus?
Libera diuino cum ſit conceſſa voluntas
Munere, & è multis electio callida, lumen
Conſilij dubiæ per cæca crepuſcula vitæ.
Artibus inſtructi, his, opera effigiare valemus
Digna in huiuſce vrbis tectis adytíſq. locari.
Hoc REGINA *tibi pateſiet, craſtina Phœbi*
Cum radiis lampas totum patefecerit orbem:
Nam cæli adituus nunc claudit Veſper Olympum,
Nec mihi fas quidquam fari ſine lumine Solis.

IAM VIGIL ÆTHERIOS.

NVNC ad Solem ipſum oratione cõuerſa pereleganter diei ortum exprimit Ariſtoteles. In qua deſcriptione duæ ponuntur quaſi notæ propriæ Solis: claritas nempe lucis, & calor, quæ res vt à Solis vnius ac eiuſdem vi naturáque fluunt, ſic animi humani virtus eſt duplex, vna quæ in actione conſiſtit, altera quæ in cognitione & ſcientia.

Cum luce igitur Solis nunc Ariſtoteles confert vitam, cuius finis cognitio eſt ſummæ veritatis, hoc eſt Dei: cum calore autem Solis vitam actioni ſeruientem cuius finis felicitas communis, ſiue politica. Itaque definitione ſic eam declarauit Ariſtoteles c. VII. lib. I. ad Nicomachum, & c. VII. lib. X. *actionem eſſe animi, fluentem à virtute optima.*

ÆTHERIVS TIBI NATVRA.

Nunc à diſſimili oſtendit inter Solis proprietates, & animi virtutes intereſſe, quod illæ Soli à natura ingeneratæ ſunt: nobis autem virtutes induſtria & vſu quærendæ ſunt, etſi naturæ vi magis minúſue ad eas ſumus propenſi. Quæ diſputatio eſt Ariſtotelis c. I. lib. II. & c. XIII. lib. VI. ad Nicom. Itaque nunc Solis auxilio opus ſibi eſſe ait Ariſtoteles ad felicitatis vtriuſque inueſtigationem: ciuilis ſiue agentis, & ſolitariæ, ſiue cõtemplantis. Quemadmodum autem Solis radij ſint duces ad politicæ felicitatis cumulum, ipſe paulo poſt dicturus eſt. Nunc autem oſtẽdit Solis clariſſimam lucem, quaſi inſtrumẽtum eſſe adipiſcendæ illius felicitatis, quæ poſita eſt in rerum inſpectione. Copia enim ſuæ lucis latè longéque in omnes naturæ partes fuſa, oculis noſtris exhibet cælum, maria, terras, & quicquid horum ambitu continetur. Harum autem omnium rerum inſpectione diligenti, via ſternitur ad cognitionem veritatis. Itaque hac etiam ratione Sol à Phyſicis *mens mundi atque temperatio* nominari potuit, vt à Cic. lib. VI. de Repub. Plinio c. VI. lib. II. Plutarcho in lib. de facie in orbe Lunæ, & Cleanthe apud Laertium.

Ammiano Marcel.lib.xxi.Iul.Firmico c.iv.lib.i. Etiam Heraclitus Solem veritatis inuestigationi auxilio esse cum dicere vellet,obscurè illud ac more suo enuntiauit,quod est apud Plutarchum in lib.de animalium prudentia Εἰ μὴ ἥλιος ἦν, εὐφρόνη ἂν τὴν: *Ni Sol exstitisset, nox fuisset*: noctem geminam,opinor intelligens, oculorum noctē siue cæcitatem, ac mentis noctem siue ignorationem. Tangit autem quoque auctor vestigium illud,quasi aliqua suspicio Aristoteli, de vero & vno Deo, & à quo felicitas πόσδοτος,vt dictum die ii. & iii.

Tv limite cæli dvm medio.

Nunc de felicitate politica siue actuosa docere pergit, quemadmodum scilicet hanc petentibus etiam via præmonstretur à Sole. Qui cum in orbe signifero conuertitur, extra metas suas,& quasi cancellos nunquam egrediens,sed mediam regionem cæli semper obtinens,exemplo suo docere videtur homines, medium in actionibus feriendum esse, ita vt à vitiosis extremis quasi pestiferis & nocentibus refugiamus, ad eundem modum quo ipse, hinc,Austri extremum pruina rigens, declinat,inde septem stellas *vnde horrifer*

Aquilonis stridor,gelidas molitur niues,

Geminos autem *ad fræna iugales*,auctor dixit,vt interpres Sophoclis in Aiacem, Solis currum iunctum esse ait duobus equis candidis, quorum ille Lampon, hic Phaëthon: aut *geminos* dixit valde similes: & sic geminietsiquatuor sint, vt soliti numerari,

Nam si pertendere in orbem.

Aliud simile, quo nihil, sic enim loqui licet, *idoneius*. Nam vt acies oculorum exstinguitur tam illis, qui Solem acriter oculis intuētur, quā iis, qui diutissimè in tenebris, vt carcere aut specu aliquo detenti fuerunt: sic animi nimia elatione aut depressione, virtutis lumen exstingui necesse est. De oculorum autem illa mediocritate Aristoteles problem. xxix. Partis xxxi.c.i.lib.v.de ortu animalium. Lucret.lib.iv.

Avt velvti medivs.

Locum & regionem virtutis terminari duobus repugnantium inter se vitiorum extremis,alia comparatione docet non minus clara & illustri,quàm illa fuit superior. Nam vt aeris natura tepida, inter aquæ frigus & ignis ardorem interiecta media est:sic habitus virtutis medius inter extrema vitiorum est,quorum alterum excedit mediocritatem,alterum est infra modum,vt Aristoteles ipse copiosiùs declarauit,c.ix.lib. ii.ad Nicom. Æquè igitur extremum vtrumq.nocet,vnde veriuerbium vetus Ἀκρότητες ἰσότητες *extremitates, æqualitates*. Vt inedia & voratrina, æquè vtraque iugulat. Differit ea de re Ioann.Cassian.c.xvi. Collat. ii. Faustus Episcop.c.xvii.lib.i.de lib.arbitr. At de virtutibus vetus *vetustum* illud prouerbium esse ex philosophorum scholis, testis locuples Dionysius lib.ix. narrans de C.Marcio Coriolano Ἔοικε, inquit, ἀληθὲς

εἶναι ὃ τὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενον φιλοσόφων. Ὅτι μεσότητές εἰσιν, ἀλλ' οὐκ ἀκρότητες αἱ τῶν ἠθῶν ἀρεταὶ, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη. *Videtur, vera esse illa veterum sapientum vox, virtutes morales, mediocritates esse, non autem extremitates, maximéque Iustitiæ virtutem &c.* Quanquam alio etiam modo, virtus ipsa est ἀκρότης, siue extremitas videlicet κατ' ὄριστον καὶ ὃ εὖ vt loquitur philosophus c.vi.lib.ii.ad Nicomach.hoc est, *quatenus optima est & benè habet.*

VIRTVTVM QVOQVE TE.

Pergit subiungere de voluptate, ac dolore, signis virtutis & vitij certissimis. Nam, vt est c.iii.lib.ii.ad Nicom.habitum atque perfectionem virtutis in eius animo esse intelligimus, qui munere virtutis atque officio non inuitus neque iniucundè perfungitur: quibus autem hoc ipsum doloris quasi morsus efficit, ij habitum vitij animo comprehenderunt, vt argumento est voluptas ea, quam ex turpi flagitiosáque vita percipiunt. Idque nunc Aristoteles perillustris exempli adpositione declarauit. Quibus enim parcè, sobriè, continenter viuere melli ac voluptati est, inquit, ij temperantiæ virtutem habent, quibus autem hoc ipsum felli siue dolori est, ij sunt intemperantes.

HASCE VOLVPTATES.

Ostendit reginæ riuulos ex arce inferiori erumpentes habere significationem voluptatis adiunctæ virtutibus, & doloris, qui comitatur vitiis. Fluunt autem hi riuuli dextra læuáque, iuxta vias illas in quibus domicilia virtutum. Sed eorum riuulorum alij puri ac dulces: alij turbidi & amari, vt dictum die primo.

SED PLVRES FALSVS DOLOR.

Falsa & inani quadam specie voluptatis aut doloris decepti homines, è via sæpe in deuerticulum abeũt, relictisque itineribus ac domiciliis virtutum, abdunt sese in valles ac latebras vitiorum. Doloris enim metu & molestiarum, à studio virtutis deterriti: illecebris autem blandissimarum voluptatum deliniti, ad vitiorum calles adherescunt. In quo cernere licet, quantopere occæcati sint. Illis enim qui à natura virtuti tanquam spinæ rosis additi sunt, doloribus perhorrescunt: illos non vident, qui ex vitiorum gurgite ac voragine erumpunt. Voluptates appetunt eas, quibus vitiorum frontes, quasi meretricularum, fucatæ sunt: ad illas non respiciunt ex virtutibus efflorescentes. De quibus eleganter Cebes Thebanus in tabella vitæ humanæ. Et Musonius apud A.Gellium c.i.lib.xvi.

SED NEQ. VIRTVTVM.

Et tamen vt in boni viri specie latitent, magnificè de virtute ipsa loquuntur, siue vt Horatius poeta eleganter dixit ep.vi. *Virtutem verba putant, vt lucum ligna:* aut vt Iuuenal. *Virtutem verbis Herculis inuadunt:* aut

vt

vt philoſophus ipſe c.iv.lib.ii.ad Nicomach. τῷ τὸν λόγον καταφεύγοντες οἴονται φιλοσοφεῖν. *Confugientes ad verba, putant ſe philoſophari.* Cum enim lucrari & voluptates carpere, & falſum gloriæ choragium comparare optent: ſpecie quadam & oſtentatione virtutis, apud imperitos fidem ſibi faciunt, qui tantùm actiones ipſas, non autem animum quo ſuſceptæ ſint, conſiderant, fucoque illo & apparatu, non ipſa virtutis facie natiua commouentur.

Vt toga sit palmata vident.

Declarat hominum amentiam, qui tametſi virtutem, animi veſtem pulcherrimam & quaſi ornatum regalem eſſe intelligunt, vitiorum autem ſordidato & pannoſo veſtitu nihil eſſe fœdius, vitij tamen libentius ſutili centuculo, quàm virtutis toga palmata veſtiuntur.

Phreneticvs olim respvit vt medicvm.

Pergit hoc ipſum illuſtrare ſimilitudine. Recta valetudo ſiue ſanitas eſt corporis temperatio, cum videlicet ea congruunt inter ſe, è quibus conſtamus, vt eſt apud Ariſtotelem problem. iii. Partis i. & c.iii.lib. x. ad Nicom. ſic virtus perturbationum moderatio eſt, & quaſi valetudo animi, & perpaucos tamen inueniri ait, qui hanc ſiue ſanitatem ſiue tranquillitatem animi & pacem ſectentur. Sed à mediocritate ſiue medio defluunt ad extrema vitiorum, vt quondam Vlyxes ad Scyllam plus nimio nauim adpellens, de remigio ſuo ſex comites amiſit. Odyſſeæ xii.

Talia peccanti.

Quaſi anticipatione quadam illis occurrit qui dicerent, deflectere ſe à virtutum via in vallem vitiorum, ſanè, ſed vi ac neceſſitate quadam id potius, quam culpa ſua euenire. Itaque illum ipſum, de quo paulo antè mentionẽ fecimus, Vlyxem, & ſi mortalem *catum, malum, crudumque & callidum atque ſubdolum*, tamen à Scylla ſibi cauere nequiſſe. Sed Ariſtoteles ſapienter ſanè hanc defenſionem refellit c.i. & deinceps lib. iii. ad Nicom. oſtendens homini datum eſſe diuinitùs τὸ ἑκούσιον id eſt voluntarium, in quo ineſt electio ſiue conſilium, voluntas ſiue liberum arbitrium, & conſultatio, quæ tria principia interna ſunt omnium vitæ noſtræ actionum, quibus tanquam tædis prælucentibus, animi ſine offenſione in domicilia virtutum proficiſcuntur, poſita in viis quinque vrbis huiuſce excelſis atque luminoſis, vt Ariſtoteles die ſequenti Reginæ dicturus eſt.

DIES QVINTVS, IN QVO DE FORTITVDINE PRIMA VIRTVTE MORALI.

LVCIDA vicinæ refugit iam tela diei,
Nigrantéſq. ſinus pepli Nox contrahit, atros
Deiugat & properanter equos: comes auolat vnâ
Pallenti ore Pauor: curru Sol aureus igneo
Inuehitur contra, Comes huic Fiducia, ſuadens
Res agere, & ſolita ignauis etiam addere calcar.
Sole igitur duce nunc, Veri ſpectemus in vrbe
Virtutis primæ viſenda palatia, circum
Signa vbi porticibus robur ſpirantia in amplis.
Illa viros referunt oculis, quos ignea quondam
Extulit in cælum virtus, hodiéq. nepotum
Poſteritas memorans, cælo pia laudibus æquat.
Nam neq. præcipiti calor hos temerarius vnquam
Impulit effrenes auſu: neq. in aſpera rerum
Pallidus ire Timor, neruiſq. Ignauia languens
Inualidis vetuit. Non illos nubilus olim
Adtonuit vultus, non ſpe deiecit honeſta
Triſte ſupercilium Fortunæ: ſed neq. tales
Debilitare animos, incendia ſæua dolorum
Eualuêre vnquam, non terribiliſſima mortis,
Terriculas longè quæ cunctas vincit, imago
Demouere ſtatu. Mortis, quam dicere portum
Humanæ ſoliti vitæ, ſed non ſine magna
Vulgus in hunc penetrare ſolet formidine portum,
Omnes ipſe rates quia portus conterit. Æquo
Hunc animo ſubeunt tamen illi, maſcula virtus
Quos armans trepidare vetat, dum finibus hoſtes
Defendunt patriis, aut dulcia pignora natos
Propugnant, caróſue malis damniſque parentes
Non timidè prohibent, animámq. impendere gaudent.
Patriáq. in primis dum ſacra tuentur, & aras,
Et pro relligione ruunt in vulnera, quondam
Concidit vt prona in ſubiectos victima cultros,

Sanguinis & riuo fumantes imbuit aras.
Acceptas, pelago, ceu ſponte volubile, ſemper
Flumen reddit aquas: vltro Virtutis amore,
Sic animi trepidis opponunt pectora fortes
Rebus, & officio deuota pericula vincunt,
Et patriæ reddunt caróq. accepta parenti,
Debita vel natis impendunt munera vitæ.
Sunt alij ſpecie fortes Virtutis inani
1. *Namq. alios trepidum ventoſo Gloria curru*
In certamen agit, Famæ vel dira loquacis
Cogit in arma fames, laudúmq. immenſa cupido,
Purpureóue facit fortes fucata veneno
Ambitio, aut pœnas metuens ignauia, vires
Colligere ipſa iubet, maculáſq. horreſcere ceræ
II. *Cæritis. Eſt alius fortes imitarier audens*
Aſpera qui didicit contemnere fortiter vſu
III. *Adſiduo. Eſt alius cui cæco ira impete feruens*
Excitat immanes ſtolida in certamina vires,
Aut animi pœnas dolor ingenioſus in acres
Cum læſus fremit, & vindictæ occaſio ridet.
IV. *Nec dubitant aliqui ſeſe in diſcrimina ferre*
Quælibet, euentu quoniam certare ſecundo
Sunt ſoliti, hæc illis auget fiducia robur.
V. *Sæpe etiam vecors dubiarum inſcitia rerum*
Exagitat mentem, & protrudit in aſpera cæcam.
Hi taléſq animi falſa ſub imagine fortes,
Virtutíſq. ſolent ſimulato fallere vultu.
Omnibus his locus eſt nullus Virtutis in aula
Huius, quam duce me REGINA *inuiſere perges,*
Adſpice de fuſca ſilice vt veníſq. rubente
Sanguineis, ſurgunt hæc atria: lampas in ipſo
Limine vti ſupero lucet: Rationis imago
Rectæ illa eſt, radio ſpecioſa palatia lucis
Virtutum quæ complet, vti pharus ardua quondam
Emicat, oſtendens trepidis ex æquore portum.
Adſpice vti rutilent inſignia tecta trophæis,
Atria vti longis circum redimita coronis,
Et lauru victrice virent, palmíſq. Reportant
Certa etenim dubiis ex rebus præmia fortes,
In patriam atq. lares multa cum laude reuerſi.
Sed nunciam ſatius, REGINA, *eſt viſere in amplæ*

Interiora domus. Viden' vt simulachra virorum
Ista coronato lætis stent vertice palmis?
Atq. in porticibus viuum spirantia robur,
Sustineant tectum solida ceu mole columnæ?
Hanc quoq. porticibus quæ cingitur area circum,
Inspice. Stat media, structum de hostilibus altè
Curribus atq. armis visenda mole trophæum,
Et latè rutilat, subiectis ignibus ardens.
Quales de spoliis congestis victor aceruos
Est solitus struere, & subiectis vrere flamis,
Et sua victrici redimitus tempora lauru,
Gradiuo venerans offerre ea munera patri.
Ante focum talem, faciéq. habitúq. Minervæ
Inuictæ, medio stat limite strenua VIRTVS,
Et neq. se in medias infert temeraria flamas,
Nec procul absistit nimium, frigétq. virago:
Parte aliâ metuens plus æquo incendia, pallet
Pigra cito longè fugiens IGNAVIA *cursu.*
Læua iacet rapidis ambusta AVDACIA *flamis,*
In quas præcipiti vecors sese intulit ausu.
Ingentes sed iam est operæ spectare columnas,
Hæc modò Virtutis quibus inclinata recumbunt
Atria, ceu quondam illorum, Respublica neruis
Incubuit, quorum hæc spirant simulachra figuris.
Primus in his ingens Pario de marmore spirat
Amphitryoniades, nodosæ robore clauæ,
Exsuuióq. acer Nemeæi horrente Leonis.
Priamides illi stat proximus Hector, & armis
Et pietate illi, non proximus ordine tantùm.
Romulides sequitur, patriæ qui signa Camillus
Rettulit, atq. vna totum seruauit in arce
Imperium. Flamis dextram crepitantibus vrens
Scæuula stat. Viden' vt frons nil caperata, doloris
Arguit expertem? Nimirum pectore in imo
Acer amor patriæ, violentior æstuat ignis.
Impiger hinc Brutus stat, qui patrem exsuit vltrò,
Vt patriæ indueret patrem pius. Adspice contra
Est locus, herois nulla sub imagine spirans,
Fornicem vbi fulcit, sublimi mole columna.
Regis Alexandri hic steterat celeberrima quondam
Effigies, patulas illi sonuêre per aures

Dum mea de Sophiæ ſtudio dictata, ſed auras
Hæc poſtquam in rapidas abierunt irrita, Veri
Deuius à meta, currúq. excuſſus, habenis
Recta ſuis ratio quem temperat, excidit amens
In valles, vitiis vbi turpia regna profanis.
Scilicet huic ſolium poſtquam fortuna tenere,
Et dedit imperioſa manu tractare Darÿ
Sceptra, per auroræ populos vrbéſq. beatas,
Immemor ipſe ſui, ſtirpíſq. oblitus auitæ
(Vt ſoliti Reges ſeſe ignorare ſuperbi)
Filius eſſe Iouis, Deus immortalis haberi
Velle ferox cœpit, patrem ignorare Philippum,
Talibus auerſos iugulare inſanus amicos,
Templáq. Amicitiæ menſas, violare profuſo
Sanguine amicorum. Sed enim rex Iuppiter ipſe
Has intemperias, hæc impia facta peroſus,
Fulmine proſtrauit ſtatuam bacchantis, & alto
Excluſam hoſpitio Virtutis, ſede locari
Vallis in aduerſæ iuſſit, quam AVDACIA *præceps*
Poſſidet. Hic inter nunc ſtat ſimulacra ſuperbo
Vana ſupercilio Regum, qui nomine digni
Vix ſatis humano, diuum ſibi poſcere honores,
Et regnum tentare Iouis furialiter auſi.
Haud ſecus ac montes furiato pectore quondam
Montibus accumulant, inſana mole Gigantes,
Et vaſti properant conuellere limen Olympi.
Scilicet hæc ſolita eſt, mutato nomine, ſtultis
Fabula narrari de Regibus, omnia rite
Quos audere iubet, vapido ſub pectore feruens
Imperÿ ſpecies, cælumq. imitata poteſtas,
Iura negare ſibi ſcripta, & contemnere leges,
Vulgi vt terriculas fatui, non vincula Regum.
Nunc geminas huc flecte acies, atq. intima tecti
Inſpice, nullæ vbi ſunt ſtatuæ, ſed plurima imago,
Præſcia venturi viuis quam ductibus olim
Zeuxidis eſt imitata manus. Licet ora tueri
Martia, & in duris exercita pectora rebus,
Quæ Regina tuo aut patrum viguêre ſub æuo.
Prima tui ſe offert hic magna parentis imagó
Franciſci, quo rege, ſuis in finibus olim
Magna renaſcentes Muſarum GALLIA *fructus*

Vidit, & hanc nouiter cæli se munere vitam
Viuere lætata est: vitam, sine lumine cuius
Ipsa etiam mors est, perhibet quam nomine vitæ
Vulgus iners: nec stare diu aut florere beato
Culmine regna solent, quorum de finibus exsul
MVSA procul fugit & SAPIENTIA, cæca VOLVPTAS
Succedit profugis, & opum vesana CVPIDO.
Hic etiam magno virtutis robore sæptus
Vir tuus Emanuel, depicta in imagine splendet,
Qui patria eiectus regni dicione, diuq.
Curarum pelago iactatus, & aspera longæ
Perpessus mala multa fugæ: sed robore mentis
Perstitit inuicto, sedesq. recepit auitas,
Concilio & virtute, cato non impar Vlyxi.
Clara Magellani hic quoq. velificantis imago,
Auspiciis cuius, Cano duce deinde, carina
Neptuno mirante ipso, Nereiq. puellis,
Emensa Oceanum est immensum, & nominis vna
Omine digna sui VICTORIA, præpete cursu,
Terrarum & pelagi totum circundedit orbem.
Hæc vbi fatidica sapiens sub voce peregit,
Maiores procul à tectorum culmine spargi
Vmbras conspiciens, Solémq. auertere cursus
Æquor in occiduum, finem dedit ore loquendi.

LVCIDA VICINÆ REFVGIT.

DIEBVS antegressis intellectum est generatim de vi naturáque virtutis, nempe habitum esse, quo instructi & ornati mediocritatem tenent auream illam, quæ ceu meridies quædam est inter metas solis, ortum & occasum, vbi poetæ sedem ac domicilium aiunt esse omnium Deorum, Lactant. ad Thebaidem III. Deinde explicatum est de principiis & quasi fontibus iis, è quibus manant virtutes, mente, adpetitu, electione, consilio, voluntate. Præterea demonstratum est quemadmodum virtutes procreentur, nempe actionibus honestis. Postremo quæ notæ sint virtutis aut vitij in animo iam insidentis, nempe voluptas & dolor. His ita expositis, Aristoteles consequens nunc esse ait de virtutis cuiusque natura dicere speciatim.

Quinto igitur hoc peregrinationis die, Reginam & comites eius Aristoteles in Veri ciuitatem ab illa, per quam introierunt, porta audiendi nempe, via breui quadam iuxta murum vrbis, & videndi atque odoratus portas, ducere porro pergit, ad illam quæ contactus porta est, à

A. Palatium Fortitudinis.
B. Ingens trophæum in area palatij media.
C. Fortitudo.
D. Timiditas ſiue Ignauia.
E. Audacia.

cuius portæ ingreſſu, via ducitur illa, in qua exædificatum eſt à Poëta palatium Fortitudinis. De qua virtute primo loco nunc dicere inſtituit Ariſtoteles, vel quoniam ceteris omnibus notior eſt, vel quia illius qua iraſcimur, animi partis propria eſt. Quæ ſi minus prior naturæ ordine, at certe vehementior eſt. Acrius enim vitæ pericula propulſare ſoliti omnes, quam ſectari commoda, vereq. M. Cicero: *Quis*, inquit, *honorem, quis gloriam, quis laudem, quis vllum decus tam vnquam expetat, quàm ignominiam, infamiam, contumeliam fugiat?* Aliter tamen ordine naturæ prior temperantia eſſet, nempe ad concupiſcendi facultatem attinens. Hæc enim prima facultas animi eſſe videtur naturâ, vt ex D. Thomæ diſputatione intelligi licet partis 1. quæſt. xxci. artic. ii.

Per quam autem adpoſitè Ariſtoteles inducitur cum de fortitudine, cuius extrema ſunt timiditas & audacia, dicturus eſſet, à deſcriptione diei ſic incipiens, vt in ipſo quaſi ingreſſu, ac limine ſermonis ſui, timoris ac fiduciæ mentionem fecerit. Nam & timorem, noctis: & fiduciam diei & ſolis, comitem eſſe dixit, quemadmodum Lucretius lib. vi. *Noctis terribilem caliginem*, & Amm. Marcellinus lib. xxiix. *Horrore*, inquit, *tenebrarum hebetari ſolent obſtrictæ terroribus mentes, vt inter innumera multa, Aiax quoq. Homericus docet, optans perire potiùs luce, quàm pati formidinis augmenta nocturnæ.* De Nocte autem Dea & curru eius, Theocritus Idyll. ii. Apollon. in iii. Argonaut. & vtriuſque interpres. De Pauore Deo res protrita eſt.

Signa vbi porticibvs.

Intelligi vult palatium Fortitudinis, cuius formam & quaſi faciem paulo poſt expreſſurus eſt: nunc ambitu eius cõtineri ait, ſigna heroum & fortium virorum, qui pro ſalute patriæ, in periculum capitis & vitæ diſcrimen, vltro ſe intulerunt, ornatiſſimáque amplificatione laudes eorum inluſtrare pergit ex adiunctis, quibus eos tãquam notis inſignes facit, vt, non rebus ſecundis inſolenter efferri, non aduerſis de ſtatu animi deiici, non mortis aut doloris & ſupplicij metu frangi ac debilitari potuiſſe.

Omnes ipse rates portvs qvia conterit.

Perurbane luſit in illos qui mortem adpellant portum quietis, vt Herodotus lib. vii. Sotades apud Stobæum, Dionyſius Longinus περὶ ὕψους. Epictetus apud Arrianum c. x. lib. iv. M. Cicero lib. i. Tuſc. Quæſtionum. Noſter autem feſtiuiſſimè, mortem ait portum quidem eſſe, aſt naues omnes, id eſt omnium corpora, in eo portu frangi, cum quidem animus, qui corporis nauclerus & gubernator eſt, in vitæ ſempiternæ domicilium peruenire nequeat, quin nauis eius in morte quaſi ipſo portu & aditu frangatur.

Acceptasq. mari.

Planiſſima comparatio, vt omnia ex mari flumina oriuntur, in eiuſque

que ſinum rurſus influunt, vi ſolis ex mari vapores eliciente, quibus in pluuiam conuerſis, terræque in gremium fuſis, exiſtunt flumina, quæ in oceanum deinde rurſus deonerantur: ſic viri fortes, quam à patria vitam acceperũt, eandem illi egregia animi alacritate refuderunt. De fluminum autem ortu ſic Ariſtoteles in Meteoris c. XIII. lib. I. ea naſci partim ex aere ac vaporibus terra concluſis, partim aqua cæleſti, & imbre guttatim quaſi confluente.

NON ILLOS TREPIDVM.

Præclare in ipſo quaſi veſtibulo & limine ſermonis à vera ſinceráq. Fortitudine, diſtinguit genera quinque Fortitudinis fallacis & fucoſæ, latentia in ſpecie quadam & ſimulatione Virtutis, nempe illorum, qui miſerias & ærumnas ſufferre & perpeti audent non patriæ, parentum, amicorum ſalute permoti, aut aliqua ſpecie honeſtatis animum pulſante: ſed alij aliis cauſis permoti. Primum genus illorum eſt, qui gloriæ ſpe aut infamiæ metu nihil periculi recuſant. Alterum, illorum qui ſe periculis offerunt fiducia quadam experientiæ de quibus Ariſtoteles c. V. lib. II. de arte dic. Tertio loco ſequuntur illi qui irarum facibus inflammati & vltionis adpetentes, pericula contemnunt. Quarti generis ſunt, qui freti felicitate qua ſemper vſi fuerunt, fortiter in aciem ac dimicationem veniunt. Poſtremo genere illi continentur, qui fortiter faciunt ignoratione: vt ſi Hector cum Achille dimicaret perſuaſus non eſſe Achillem, ſed Patroclum aut Therſiten. Primum illud genus, veræ fortitudini perſimile ac pænè geminum eſt. Quintum autem ſiue poſtremum, à ſimilitudine virtutis longiſſime omnium receſſit. Atque hæc omnia exſequutus eſt copioſè Ariſtoteles cap. VII. lib. III. ad Nicomach.

ADSPICE DE FVSCA SILICE.

Ingreditur nunc Ariſtoteles Reginæ totum Fortitudinis palatium aperire. Ac principio id quadratum eſſe ait, vnáque in quouis latere porta inſigne. Materiam deinde murorum poſuit ſilicem, qui lapis eſt colore ferri, diſtinctus venis ſanguineis, quales cernere licet in iaſpide. Ex tali igitur, ſiue lapide, ſiue ſaxo, in regia Fortitudinis efficta eſſe ait trophæa, fornices, coronas, ſcilicet propter lapidis huiuſce duritiem ac firmitatem virtutis domicilio conuenientem. de qua duritie Plinius cap. XII X. & XXII. lib. XXXVI. Neque alia mens Virgilij cum ait in Æneid. VI.

Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.

Præterea oſtendit Ariſtoteles Reginæ, turriculam criſtallinam ſimilitudine phari eminentẽ in ipſo frontiſpicij tympano, tanto quidẽ fulgore, vt atrium palatij totum fulgore ſuo luſtret & compleat. Cingi autem ait, Fortitudinem à doloribus, ærumnis ac periculis, quæ magno animo excipiunt viri fortes, cùm aliis honeſtatibus impulſi, tum pa-

triæ ſalute maximè. Præfert autem eis lumen ſuum recta ratio ſiue prudentia, comes omnium virtutum moralium, quæ phari ſpecie in hoc palatio, quemadmodum & in ceterarum virtutum domiciliis, expreſſa eſt. Itaque hoc ſemel nunc præmonuiſſe contentus Ariſtoteles, in aliarum virtutum hiſtoriis non iterabit. Iam autem in ipſo Fortitudinis palatio, in ambitu quadratæ illius ampliſſimæque areæ, oſtendit, quemadmodum columnarum loco tecta ſuſtinentium ſtatuæ poſitæ ſint palma, laurúque coronatæ, ad ſimilitudinem effictæ veterum heroum ac virorum fortium, qui vel ante ipſum Ariſtotelem, vel ætate ipſius, laude fortitudinis celebratiſſimi fuerunt. His ita præmonſtratis, deinde ad parietes ipſos huiuſce regiæ, quaſi digitum intendens Ariſtoteles, oſtendit Reginæ depictas in eis à Zeuxide, non pingendi ſolùm, verum etiam diuinandi peritiſſimo, virorum fortium imagines, qui exſtiterunt, aut hodiéque ſunt, multis retro ætatibus poſt Ariſtotelis è vita exceſſum.

Sed nvnc iam sativs.

Speciatim Ariſtoteles Reginæ de ſtatuis heroum & virorum fortium narrare incipit. Sunt autem illorum hæ ſtatuæ qui pro patria vel emori, vel omnibus periculis vitam opponere non dubitarunt, qualis Hector, Mucius Scæuula, M. Furius Camillus æqualis Ariſtotelis, & alij quos longum eſſet enumerare.

Qvales de spoliis.

Narrat hunc ritum Silius Italicus lib. x. T. Liuius lib. xlv. L. Florus cap. xii. lib. iv. Appianus in Libyca, & in Mithridatica. Plutarchus in C. Mario.

Adspice contra est locvs.

Bono dilectu eſt vſus auctor in excluſione Alexandri. Nam multorum ille quidem ſuffragiis fortiſſimus eſt, ſed re ipſa & veritate nō item. Nam Darium ille quidem ac Perſas vincere potuit, animum ſuum vincere, iracundiam cohibere non potuit, quæ vel præcipuæ ſunt partes viri fortis. Sed Hipponacteo ſatis eum præconio commendauit L. Seneca epiſt. xcv. Vnum illud tacitus præterire non queo, ira impium fuiſſe, vt cum exoletus, delicium eius, morbo exſtinctus eſſet, medicinæ principi Æſculapio tanquam ignauo medico iratus, omnia eius templa inflammârit. Nam Epictetus, auctor ſanè grauis, Arriani cap. xxii. lib. ii. Ἀλέξανδρος inquit, ἐκέλευσιν ἐμπρησθῆναι τὰ Ἀσκληπιεῖα ἀποθανόντος τοῦ ἑρωμένου. &c. Ἑρώμενος autem ille Hephæſtio.

Nvnc geminas hvc flecte acies.

Hactenus heroes antiqui: nunc ad recentiores ventum eſt: quorum depictas in pariete imagines à Zeuxide Ariſtoteles Reginæ oſtendit

facultate illa diuinandi, qua præditi manes vt dictum à principio. Ac primùm Franciſci, qui Reginæ pater fuit, principis immortalitate digniſſimi.

qui Geticum moderatus Apolline Martem, & belli fulmen, & patronus ac parens vnicus litterarum fuit.

VITAM SINE LVMINE CVIVS.

L. Seneca epiſt. xxcii. *Otium ſine literis mors eſt, & viui hominis ſepultura.* Et Ariſtoteles noſter interrogatus quantum excellerent docti indoctis, reſpondit, *quantum viui mortuis.*

HIC ETIAM MAGNO.

Deſignatur Emanuel Philibertus Allobrogum princeps, Reginæ coniux, qui laboribus viginti quinque annorum exantlatis, poſt bella plurima & grauiſſima, tandem priſtinam dignitatem quaſi poſtliminio reciperauit.

CLARA MAGELLANI.

Imago Fernandi Magellani qui præfuit claſſi, quæ Magellanici freti inuentrix. Ex qua etiam Sebaſtianus Canus deinde, naui ſua, cui omine futuri euentus, nomen & tutela erat Victoria, orbem terræ totum circumuectus eſt.

HÆC VBI FATIDICA.

Tota Fortitudinis regia luſtrata, extremo iam diei tempore, non media qua ingreſſus fuit Ariſtoteles, ſed læua Regiæ porta egreditur, cui è regione, vallis Audaciæ, cuius domicilium poſtero die Reginæ oſtenſurus eſt.

DIES SEXTVS, IN QVO DE AVDACIA ET TIMIDITATE.

DIVRIVS extulerat ſolito de Tethyos vndis
Os Hyperionides, diſpellebatq. pruinas
Auroræ vitreas, axis feruore citati,
Mane parum cautos anni qua tempore mordent
Pomiferi extremo: quaſi vellet Cynthius vltro,
Ipſe ſuam præferre facem in caligine cæca.

Vallis, quam retinet præceps AVDACIA *ſedem.*
Ergo & Ariſtoteles REGINAM *inuitat, & huius*
Inquit, tam nitidæ rapienda occaſio lucis.
Riuulus hic nobis iam traiiciendus, & illam
Tempus mire viam, riguæ per lubrica ripæ
Quæ ducit, iactare ferox AVDACIA *ſeſe*
Gaudet vbi in vapidæ ſqualente crepidine vallis.
Hæc vulgo placita eſt vallis. Pars plurima recto
Deuia virtutis de tramite, tecta ſubire
Audacis properat dominæ, quia mole figuráq.
Vtraq. tecta vident ſimili, neq. cura notare eſt,
Quod domus hæc cæca eſt, pura nitet altera luce,
Lampadis vt rectæ rationis lumine ſplendent
Ardentes virtute animi: temerarius autem
Fertur in arma amens, nec ſat rationis in armis,
Et citò deficiens, leuiter ſuſcepta relinquit.
Solus vt in ſiluis deprenſus fortè viator,
Forticulum ſeſe facit, & contemnere murmur
Irati Iouis audet, iterq. interritus vrget:
Idem ſi magno ſuper ingens porta fragore
Intonuit cæli, & propius ſua fulmina miſit
Iuppiter, horreſcit ſubitò, & tremit externatus,
Conſiliumq. viæ, & ſuſceptas proiicit amens
Sarcinulas, ſeq. ipſe aliquo timidiſſimus antro
Occulit, hoſpitio aut trepidat latitare priore.
Talis erat manus hæc olim dum vita maneret,
Hîc iam porticibus quorum ſimulacra ſub altis,
Stare vides REGINA *modis pallentia miris.*
Illic ante omnes locus his, Audacia quorum
Impia ſacrilego ſuperos inceſſere bello
Inſtitit, atq. ingens ferro reſcindere cælum,
Titanéſq. feri, & Terræ ſentina Gigantes:
In quorum ſubiêre vicem, qui tecta peroſi
Sacra Deo, flamis abolent, ritúq. profano
Vertere docti aras in haras, cælóq. placentes,
Turpiter inceſta violare libidine caſtus.
De genere hoc iſto Xerxes, quem Græcia vidit,
Et gemuit, templis olim ſcelerata mouere
Bella, facéſq. inferre piis, & ſacra Deorum
Omnia, ſacrilegum ſubiectis vrere flamis,
Vincláq. Neptuno, tenebráſq. intendere Cælo.

Sed viden' vt pallet ſtatua illius ante-minacis?
Cernit ad effugij rimas, reſpectat, vt olim
Callidus admiſſis agitator in orbe quadrigis
Circenſi. Tam parua ſuo eſt AVDACIA *fine,*
Maxima principio, & cælo non lenta minari.
Claſſibus innumeris venit, lembo effugit vno.
Nec procul hinc vecors Salmoneus Elidis olim
Qui dominus paruæ, magni Iouis æmulus eſſe
Suſtinuit, tonitruſq. imitari & fulmina, inerti
Arte faces vibrans, & ponte inuectus aheno.
Ille faces vibrat, ferro quatit vngula pontem,
Et ſonitu feriunt aures crepitante quadrigæ:
At pater ipſe Deûm ſimulato fulmine ouanti,
Fulminis intorſit trifidi penetrabile telum,
Præcipitémq. dedit Furiarum in triſtia regna.
Hic & Alexander meus olim, pectore forti
Cognitus, attentas monitis dum præbuit aures,
Conſiliiſq. meis: at poſtquàm talia ſurdè
Audiit, & ſeſe penetrauit in atria blandæ
Cæca Voluptatis, procul à dicione beata
Virtutis, ſimulacrum eius nunc exſulat. Ipſe
Iuppiter immiſſo deiectum fulmine, poni
Iuſſit in his vbi ſeſe effert AVDACIA, *tectis,*
Hic itaq. ille minax, & picto fulmine pollens,
Nunc latet, atq. Audax meruit, non fortis haberi,
Quem populi tremuêre olim ceu fulminis alas,
Omnia terrifico dum complet nomine regna.
Adſpice nunc Regina gradu inferiore locatos,
Rege ſub hoc meruêre duces, qui præmia belli,
Et paruæ quaſi ſtrictura de fulmine tanto,
Verius aut nebulæ, & ſub inani nomine reges,
Euoluêre tamen ſuperis æquarier ipſis.
Cerne quoq. audacis ſtatuam REGINA *Leandri,*
Turpiter inceſtæ Veneris qui percitus æſtro,
Non vlla virtute potens, mare tranat, & vndas
Vincere luctantes Aquilonibus audet, amore
Cæcus, Abydenæ & ſpecie, ipſo in frigore Ponti,
Feruidus Heronis, cælíque tonitrua & igneis,
Fulgur vt è pelui ſpernit, dum ſperat amicæ
Inruere amplexum, atque optata nocte potiri.
Sic ait, audacíque egreſſus limine, porro

Pergit Aristoteles, magno cum porta fragore
Intonuit cæli, & tremere omnia visa repente,
Ipsa mouere etiam tellus. Tum pallida nobis
Ora metu frigent, gelidus per pectora manat
Sudor, & vt gemina velantur lumina nocte.
Mox tamen excussus timor hic, animísq. receptis
Pergimus ad molem fossa & multo aggere clusam,
Muniri vt solita arx, hostem quæ finibus arcet.
Quæ colit hanc, simul ac venientes turba notauit,
Eminus, occlusit portas, pontésq. reduxit
Sublicios, & se latebras timidissima in imas
Condidit, exsanguísq. metu, & tremefacta pauore,
Arrectísq. comis, paruo discrimine mortis.
Tum Sophiæ pater, Has, inquit, Regina latere
Quin patimur viles animas? Ego conditor huius
Ipse arcis, quales latitent hac sede truones,
Et noui, & latebras illas tibi carmine pingam.
Principio latebræ in quas sese IGNAVIA *condit*
Murcida, sunt tecto distantes longiùs illo,
Masculavbi virtus, quàm Audacis limina regni.
Conueniénsq. istis, faciem queis vertere pallor
Tam facilè est solitus, positum de marmore tectum
Isidor.c. v.lib. xvi. *Pallidulo est, cineris veluti Lunense colorem*
Quod simulat. Tremulo pendent circum atria filo
Pallida de cerus, molli effigiata sigilla
Pollice. In his Phalaris, Siculásque cruenta per vrbes
Sparsa Tyrannorum seges olim, quiq. timore
Sese alij insignes nimio fecere tyranni,
Quosq. superstitio, aut malè mens sibi conscia semper
Sollicitos habuit, subigens quoq. tuta timere
Omnia, & adsiduis tepidos pallescere curis.
Fossa domum trepidam cingit plenissima ceruis,
Et lepores tuti inludunt, damæq; fugaces.
Nomina ibi legere est etiam, trepidissima corda,
Alnorum & salicum quæ mollibus inscripsêre
Corticibus, titulósq. suos grandes, sed inani
Fartos gloriola, & mera qui mendacia spirent.
Scilicet hi, patinæ dum feruent, poculáq. inter
Et scortilla fori, vulgúsq. ignobile, verbis
* Fortis cãpus campus mo- *Maxima bella gerunt,* ★ *forti concurrere campo*
Non dubitant cuiuis, ipsum quoq. vincere posse

Et viciſſe olim perhibent certamine Martem.
Aſt vbi terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit tuba, cumq. manus iam prælia poſcunt,
Proiectis fugiunt clypeis, celeriſsimus alas
Dat pedibus timor, elapſos Infamia veſtit.
Hæc ita dum Senior Reginæ ſingula pandit,
Cynthius, occiduo nitidum caput æquore merſit,
Dictíſq. impoſuit, veniens Nox inſcia, finem.

nomachiæ. Propert. eleg. xi. lib. iv.

EXVRGENS PELAGO.

SEXTO peregrinationis die in Veri ciuitate, Ariſtotele duce, Regina luſtrare pergit domicilia vitiorum cum fortitudine pugnãtium, nempe audaciæ & timiditatis. Prius autem à læua in vallem vbi eſt domicilium Audaciæ deſcendit, per pontem quo inſtratus eſt riuulus ille, fluens ad læuam palatij Fortitudinis. Deinde Audaciæ regia explorata, meatu ſub riuulum, ex altera parte ſiue dextra fluẽtem, abdito, ingreſſa, tranſit, & in vallem peruenit, in qua poſitum eſt domicilium Timiditatis.

Principio igitur demonſtrat Reginæ viam Audaciæ Ariſtoteles, quàm præceps ac lubrica ſit, quámque facilis animi nondum planè habitu Fortitudinis confirmati, lapſus, in vallem Audaciæ, quãtáque in vulgo iudicij ſit prauitas, cui plerumque audacia & furioſa quædam temeritas, fortitudo vera eſſe videtur. Atque hic, omnium praua conſuetudine ac vitiis imbutorum, communis error eſt. Nam perturbationis nube occæcati, etiamſi vitioſiſſimi ſint, tamen & aliis & ſibi ipſis tanquam virtutem adeptis, gratulantur. Hoc autem eò fieri cõſueuit, quoniam vitia plerumque latent in ſpecie virtutis, bonique naturam fallaciter imitando, adulterant: ita vt facile imperiti ea pro virtutibus amplexẽtur. Atque in primis Audacia, fortitudinem mirifice imitatur, cuius idcirco regiam, eadem eſſe ait auctor materia & ſtructura, qua palatium Fortitudinis. Itaque animos facile in fraudem impelli, vt Audacia eis Fortitudo eſſe videatur. His ita intellectis, Regina in areã Audaciæ ingreditur, vbi Ariſtoteles ei demonſtrat, ex marmore & ære fictas illorum ſtatuas, qui olim Audacia commemorabili exſtiterunt. Maximè vero deteſtabilem eſſe docet, longiſſiméq. à medio virtutis aberrantem audaciam illorum, qui ſecundis fortunæ ventis elati, Deum ipſum adæquare, bellumque ei nefarium atque omni ſcelere imbutum facere conati ſunt. Idque exemplis docet Titanum & Gigantum, qui cum diis bellarunt, Xerxis, Salmonæi, Alexandri, & ſimilium.

DE GENERE HOC ISTO XERXES.

Exemplum Xerxis, qui Athonem celſitate incredibili montem

complanare,ac Helleſpontum iungere adgreſſus eſt.De cuius amentia plenæ hiſtoriæ,pleni libri.

NEC PROCVL HINC VECORS SALMONEVS.

Salmoneus Elienſium rex : quem fulmen ac tonitru Iouis effingere, in eiuſque loco ſanctè religioſéque à ſuis coli adpetentem,Iupiter iratus fulmine exſtrinxit, quemadmodum à Virgilio narratũ eſt Æneide VI.Manilio lib.v.Aſtronomic.Ioanne Tzetza Chiliadis VII.hiſtor.CVII. Atque huius impietati par,& gemina illa fuit Remuli, Tiberino rege Albanorum editi.De quo Dionyſius Halicarnaſſ.lib.I.& Ouid.lib.XIV. eleganter *Fulmineo periit imitator fulminis ictu.*

Perurbanè autem & facetè luſit auctor oppoſitione ficti ac veri fulminis. Salmoneum ſcilicet non Claudiano tonitru, non fulgure expelui, neque bruti : ſed veri ac deliberati fulminis telo interemptum fuiſſe.

ET PICTO FVLMINE GAVDENS.

Apelles Alexandrum fulmen tenentem depinxit in templo Epheſiæ Dianæ, vt commemorauit Plinius c. x. lib.xxxv. & Plutarchus in Alexandro pictum ab Apelle ait Alexandrum κεραυνοφόρον id eſt *fulmen tenentem.*

QVEM POPVLI TREMVERE OLIM CEV &c.

Mater Alexandri Olympias ſibi viſa eſt in ſomnis flamam parere à fulmine accenſam, vt narrauit Plutarchus in Alexandro: & Georgius Cedrinus in compendio hiſtoriæ, proprium fuiſſe ait Alexandri ὃ ταχὺ, καὶ σφοδρὸν, καὶ πυρῶδες.

ADSPICE NVNC REGINA.

Intelligi vult Alexandri duces,Ptolemæum,Perdiccam,Lyſimachũ, Seleucum,Antipatrum,& ceteros qui imperium eius perbreui tempore tam latè longéque propagatum,quaſi hereditatem teſtamento ipſis relictam,creuerunt.Rectiſſimè autem hos inter audaces recenſuit Ariſtoteles, quia cum Deorum immortalium honore coniungi penè omnes concupiuerunt,vt de Clito,Demetrio,Lyſimacho, Plutarchus docet oratione II.de fortuna & virtute Alexandri. Concinnè autem dictum , Alexandri duces tanquam ſtricturas de tanto fulmine fuiſſe. Quemadmodum Plutarchus eadem oratione regna illorum vocauit, σμικρὰ ἀποσπασμάτια τῆς Αλεξάνδρου δυνάμεως hoc eſt , *minuta quædam ablegmina dicionis Alexandri.*

CERNE QVOQ. AVDACIS.

Audax Leander Abydenus non ſpecie honeſtatis, ſed amoris incendio victus, mari ſe committere ſolitus nocte intempeſta, & nando commeare ad Heronem. Itaque *Audacem* proprie Martialis nominauit

uit Epigram. CXXI. lib. vltimi.

SIC AIT, AVDACIQVE EGRESSVS LIMINE.

Luſtratis Audaciæ tectis Ariſtoteles cum Regina egreſſus porta lateris dextri, per ſubterraneum iter emergit in vallem Timiditatis, ex altera parte, domicilio fortitudinis oppoſitam, quo tempore auctor ingeniosè commentus eſt, fulgurare ac tonare cœpiſſe, & terram moueri. Ariſtotelem vero & Reginam ait extimuiſſe, declarans virtute quidem eorum animos egregiè munitos fuiſſe, vacuos tamen ſtupore ac duritia immani. Atque ita nunc quaſi in tranſcurſu attingit vitium illud tertiũ pugnans cũ fortitudine, quod paulo ante duabus de cauſis ſilẽtio præteritum eſt, tum quia proprio vacat nomine hoc vitij genus, tam quia pauciſſimi tali vitio adfines reperiuntur. Vix enim aut ne vix quidem exiſtũt, qui animo ita duro ſint & immani, vt ne in terræ-motibus quidem, aut æſtibus maris contremiſcant. Tali autem ſi quis duritia inuentus fuerit, eum Ariſtoteles c. VII. lib. III. ad Nicom. poſſe, inquit, *adpellari nomine communi, ſtupidum aut inſanum*. Rectéque adiungit, vix in hominem cadere hoc vitij genus, c. X. lib. eiuſdem, vt & L. Seneca epiſt. IC. *inhumanitas*, inquit, *eſt iſta* &c. Et tamen poſſe conuenire in homines, argumento eſſe dixerit aliquis veteris Galliæ populos, qui neque ruinam ædium, neque Oceani æſtum, neque terræ motiones, neque vllam vim maiorem formidauêre, vt refert Geographus lib. VII. Ælian. Var. c. XXIII. lib. XII. Nicolaus de moribus gentium apud Stobæum Serm. XLIIX. & ſequente. Sed nimirum excipit Celtas illos Ariſtoteles cap. VI. lib. III. ad Nicom. c. I. lib. III. ad Eudemum, quaſi qui hominem exuerint ex homine. Quod autem de Celtis alij, hoc de Germanis tradit Herennius Philo lib. de ſomniis. Videlicet, quia Græcis olim, Celtæ communiter ac generatim populi omnes Galliæ & Germaniæ, vt res notiſſima.

PERGIMVS AD MOLEM.

Conuenientiſſimam Timiditati atque ignauiæ ſedem depinxit, nempe arcem foſſis vallóque incinctam, neque habentem alios pontes quã ſublicios, timidiſſima ſcilicet prouiſione, vt ad quamuis auram metus, ſtatim ſubleuari poſſint aut eximi. In arce autem ipſa, & in muris ac portis depinxit homines eneruatos, exſangues, & quaſi.

pallentes morte futura
Arrectiſque horrore comis.

Qui ſimul Ariſtotelem viderunt, & Reginam eiuſque comites ad propinquantes, atque illi muti metu exanimati, & vix viui, pontibus exemtis, quaſi cochleæ vel teſtudines, ſe tectis ſuis abdiderunt. Aſpicit hic ad Reginam Ariſtoteles, & miſſas, inquit, faciamus viles animas, metu abiectas in ſuis latibulis, ſignificans ignauos, anguſti & parui animi homines, magis deſpicatui eſſe ſolere, quàm audaces & contumelioſos, odio. Remotior autem à palatio fortitudinis depicta eſt Timiditatis domus quàm Audaciæ, quia Timiditas & ignauia nimium quan-

tum dissimilior est fortitudini, quàm audacia.

His ita cognitis, narrat deinde Aristoteles Reginæ de sede illa Timiditatis, quemadmodum in area eius, pallentes è cera fictæ sint imagines cum aliæ, tum illæ tyrannorum in primis, vt Phalaridis, Agathoclis, Alexandri Pheræi & similium, quibus in metu ac suspicionibus ætas omnis consumpta est. Nam vt rectè Laberius.

Necesse est multos timeat quem multi timent.

Festiua & memorabilis in hanc sententiam narratio est Plutarchi in commentario libello ad Principem doctrinæ expertem, de Clearcho Pontico tyranno, qui somnum capiebat in cistula delitescens, tanquam serpens in latibulis.

SICVLASQ. CRVENTA PER VRBES.

Singulis enim ciuitatibus suus tyrannus. Dionys. lib. VII. Iustinus lib. IV. Paull. Oros. c. XIV. lib. II.

FOSSA DOMVM TREPIDAM CINGIT.

In fossa quæ Timiditatis castellum cingit, greges degere ait ceruorum, leporum, ac damarum, intelligens milites ac duces ignauos & φιλαπίδας, qui hastas & clypeum timidissimè abiecerunt. Quales illi bello Augusti & M. Antonij milites, quos Q. Cornificius Poëta, P. Virgilij æmulus olim, perurbanè appellauit *lepores galeatos*, apud Eusebium: & illi de quibus concinnè Sidonius Apollinaris epist. VII. lib. V. *in prætoriis leones, in castris lepores.* Nec dissimilis iocus Lysandri in Corinthios, *fulmina belli esse illos ciues, in quorum fossis tuti sint lepores*, quod in vita eius commemorauit Plutarchus. Idemque de Archidamo Zeuxidami in apophthegm. In θερσυδείλους autem, & Thrasones bene illud quoque Messius Volscorum dux apud T. Liuium lib. IV. *In ocio tumultuosi, in bello segnes.* Et Tertyllianus c. I. De corona. *In pace leones, in prælio cerui.* Et Synesius epist CIX. Ἐν εἰρήνῃ θρασεῖς, ἐν πολέμῳ δειλοί, ἀπανταχοῦ πονηροί. *In pace præsidentes, in bello timidi, vbique improbi.* Et iam olim Sophocles κακοὶ πρὸς ἀγγελῶ, ἐν δὲ τοῖς λόγοις θερσεῖς. *Pugnare segnes, blacterare strenui.* Facetè autem Aristoteles talium bellatorum titulos & nomina in alnorum & salicum corticibus inscripta esse ait, quasi diceret, *Salmacidæ spolia.* Nam arbores illæ fragiles, & amatorum magis quàm armatorum inscriptionibus commodæ. Atque his dictis sole iam obeunte, finis huic sermoni impositus est. Postero die iturus Aristoteles cum Regina in palatium Temperantiæ, positum in cliuo & via gustatus. Nam etsi Temperantia & gustandi & tangendi voluptatum refrenatio est, tamen Regina per gustatus portam, quæ prior est, in cliuum Temperantiæ ingressura est.

DIES SEPTIMVS, IN QVO DE TEMPERANTIA.

PRAEVIA venturi Solis, Tithonia coniux
Dispulerat toto palantes æthere stellas,
Cum pater ipse vrbis, reserato limine, Phœbum
Exoriente die, solito de more salutans,
Phœbe pater dixit, terras, mare, sidera, cælum
Lumine qui complens, vegetas vitalibus auris
Omnia, nunc duce te Virtutis in atria nobis
Sint aditus faciles huius. Sic fatus, in alta
Atria Virtutis scandit, qua pulchrior vlla
Vix alia esse potest. Nam quæ sua lumina præfert
Omnibus in tectis, alias Prudentia seruans
Virtutes, hanc ista suæ moderamine seruat
Temperiæ Virtus, hodierni lumine Solis
Quam duce Aristoteles Reginæ ostendere pergit,
Atq. ait, intendens dextram. Sata sanguine Regum,
Hæc tam celsa vides quæ stare palatia, partim
De niueo, partim roseo de marmore splendent.
Vestibulum vide sis geminis hoc stare columnis,
Vna PVDICITIAE Pario de marmore imago est:
Altera de rosea quam fulgere Iaspide cernis,
Recta VALETVDO est. Terræ defigit ocellos,
Casta Pudicitiæ semper-florentis imago.
Cingit ei myrto Paphia & canentis oliuæ
Serta corolla caput, de termite. Læta nitenti
Ore VALETVDO est, atque illi tempora velat
Seruia de cedri foliis, & flore amaranti
Purpureo. Mediis nunc quæ patet area vise
Porticibus. Sedet hic vestali schemate virtus,
Aurea TEMPERIES quam signat nomine. Lychnum
Dextra tenet, blando tenerum palpamine læua
Agnellum fouet. Hinc Bacchus, Venus atq. Cupido
Inde sedent domiti, & manibus post terga reuinctis.
Cedrus heræ ipsi vmbram facit, & cognata saligno

Suaueolens generi vitex. Sed plurima in ipſis
Porticibus ſimulacra viden' ? Sub imagine tali
Sedibus his viuunt illi face pectora quorum
Lege Pudicitiæ ſalua, exarsêre iugali.
Nec nimio madidi mentem turbare Lyæo,
Sed ſoliti Baccho & Veneri pugnare, paratis
Sede ſua rectam Rationem pellere, & omnia
Atria Virtutum vaſtis conuulſa ruinis,
Turpibus in fœdas vitiis protrudere valles.
Neç verò effigies his tantum plurima ſplendet
Porticibus, ſed & in tecti penetralibus ipſis
Sunt aliis claræ virtutibus. Iſta ſubire
Nam cupiunt quoq. tecta, quibus ſub pectore gliſcunt
Virtutes aliæ. Sed nos ſimulacra morentur
Illorum, celebres quos fecit amabilis, olim,
Virtus, TEMPERIEM morum quæ nomine præfert.
Hoc Pagaſæa, viden' ? Alceſtis in agmine, vitam
Cuius morte ſuam ſibi coniux repperit olim.
Nunc quoq. marmoreis hæc illam verba labellis
Edere velle putes. Mea te ſanctiſsime coniux
Fatis eripuit mors accerſita, ſed illa
Nunc eadem tribuit mihi vitæ munere, ſera
Poſteritate frui. Comes huic eſt Icariotis,
Per duo luſtra viri coniux errantis amore
Nota: maritalis quæ ſeruans fœdera lecti,
Sola ſuos tutata lares, ſurdè audiit omnes
Auerſata procos, vni ſua ſemper Vlyxi.
Ille ſed interea ludit: ſecurus amorum
Penelopæ, & Veneris miles Veneriſq. puelli
Eſt ad ſigna frequens, & nunc latet abditus atræ
Vicinæ in vallis caligine, poſtera Solis
Vt tibi lux oriens reteget. Nunc adſpice tecto
Interiore domus, pictoris vt ingenioſa
Eſt imitata manus, viſenda mole ſepulchrum.
Hoc Cariæ regi terræ, molimine coniux
Magno conſtituit pia, thyrſo pectus amoris
Saucia, ſolamen magnum ſed inane. Mariti
Namq. ſui tanquam ſitiens, exterritáq. æſtu
Cœu deſiderij magno, permiſcuit vnda, &
Obduxit cineres, & viuens facta ſepulchrum eſt
Mortui. At Hippolyti ſequitur quam cernis imago

Flebilis, in ſancta qui dum perſiſtere certat
Lege Pudicitiæ, refugitq. inceſta nouercæ
Vota ſuæ, illius malè ferali occidit arte,
Turbatis diſtractus equis: dehinc Virbius eſſe
Cœpit, & æterno mactari Diuus honore.
Reſtitit hæc fatus ſapiens, vocémq. repreſſit,
At roſeo facies Reginæ offuſa colore eſt
Candida: purpureo vt niueum violauerit oſtro
Si quis ebur, vel mixta roſis vt lilia vernant
Candida puniceis, ſuaui perfuſa rubore.
Ipſa etenim iuxtim ſe picta in imagine vidit,
Et comites geminas, quarum altera fluminis Arni
Venerat Hetruſci, latè dominantis alumna,
Antiquo illorum de ſtemmate creta, leone
Aurato & viridi quibus arma inſignia fulgent.
Dum Regina ſuæ ſuſpenſa in imaginis heret
Adſpectu, atq. hic ora ſui quoq. picta mariti
Veſtigare oculis pergit. Nulla exſtat imago
Illius hic, inquit Sapiens, nec quærere fruſtra
Hanc inſiſte, latet vallis regione propinquæ,
Et ſtatuæ ſocia eſt, qui plurima luſit, Vlyxis.
Nec plures opus eſt, Veneris iam viſere porro
Qui domitas habuêre faces: luſtremus & illos
Sobria qui ſiccæ peregerunt tempora vitæ,
Atq. epulis, doniſq. modum poſuêre Lyæi,
Et ventrem ſibi non ventri ſubmittere ſeſe
Prudentes, temerè nihil indulsêre ſaliuæ,
Parua ſed affectas recreantia corpore vires.
Adſpice candenti Pylius de marmore Neſtor
Primus in his, potuit leuiter qui tempora longa
Ferre grauis ſenij, menſæ quia margine paruæ
Contentus, paruóque epulans facilíque paratu,
Fecit vti ſano ſibi mens in corpore ſana,
Et validi ſtarent animóque & corpore nerui,
Ergo ſenex Græcos ſanæ plus robore mentis
Iuuit, & Iliacas molimine ſubruit arces
Ingenij mage, quam ferro expugnauit Achilles.
Hunc etiam ſpecta qui Rex Lacedæmonis olim
Sobrius & ſiccus, ciues quoq. viuere paruo
Contentos docuit, cultúſq. horreſcere molles,
Viueret vt forti ſub pectore maſcula Virtus.

Hic Epaminondas, patriæ quo ſoſpite ſoſpes
Gloria, & exſtincto patriæ decus occidit vnâ.
En ſaluum vt præfert clypeum, vocémq. videtur
Mittere, SIC MORIENS, inquit, MODO NASCOR AMICI.
Paupere tecto idem tuguri, cultúq. beatus,
Fluxa leues animas capientia munera, ſemper
Fallacis contemſit heræ, parcúſq. loquendi,
Pro re pauca ſolens fari, ſed plurima ſcire,
Et gerere. His dictis, ſero iam veſpere pauſam
Fecit Ariſtoteles, cernens Hyperione lapſo
Littus ad Heſperium, biiugos ſuccedere Noctis.

PRÆVIA VENTVRI SOLIS.

EGRESSVS cum Regina eiuſque comitatu ex Timiditatis palatio, Ariſtoteles, in cliuum aſcendit, vbi domicilium eſt Temperantiæ, conſtructum marmore partim candido, quale Parium, partim roſeo, quale Porphyrites marmor Ægyptium, quod rubere ait Plinius c. VII. lib. XXXVI. Duæ præterea ſtatuæ ſunt ad portam ipſam veſtibuli poſitæ, ſuſtinentes vtrinque fornicem ſiue arcum. Quarum illa ex iaſpide rubenti eſt, qualis purpurea iaſpis apud Plinium c. IIX. lib. XXXVI. Hæc autem ex Pario marmore candore inſigni. Prior illa palatij Temperantiæ materia & ſtatua, nempe roſea, valetudinis integræ ſignificationem habet, cuius nota eſſe conſueuit coloris bonitas, tanquam roſa in ore purpuraſcens: poſterior eſt indicium caſtitatis. Ac valetudinis quidem ſtatua, coronata cedro eſt, & amaranto: nam hæc durare poſſunt, & quaſi valere diutiſſimè. Caſtitatis autem ſtatua ſerto ex oleæ myrtíque ramulis implicato, redimita eſt. Non temere. Nam de Caſtitate nunc Ariſtoteli ſermo eſt, non tam illa virginali, quàm ea quæ nuptiarum & matrimonij propria eſt. Eſt autem oliua caſtitati amica, itaque ſacra Mineruæ: Myrtus verò arbor eſt Veneris. Arbores autem hæ, cognatione quaſi naturæ, quam συμπάθειαν Græci vocant, arctiſſimè tenentur, vt eſt apud Theophraſtum c. XVI. lib. III. de cauſis ſtirpium. Qui cum dixiſſet, Oleam & Myrtum eſſe amicas, deinde ſubiungit. τὰς τε γὰρ ῥίζας συμπλέκεσθαί φησι τῶν δένδρων Ανδρολίων, καὶ τὰς τῆς μυρρίνης ῥάβδους φύεσθαι διὰ τῶν ἀκρεμόνων τῆς ἐλαίας. Quod Latine interpretor. *Nã & radices earũ implicari ait Androtio, & myrti ramulos inter oleæ ramos & quaſi tabulata, inrepere.* Cõſociatis igitur oleæ Myrtique ramis, caſtitas maritalis aptiſſimè coronata eſt, in qua & pudicitiæ & Veneri locus eſt. Valetudinis autem & pudicitiæ ſtatuis ornatum eſt Temperantiæ limen, vt primo ſtatim adſpectu planum fieret, abſtinentia in cibis, ſobrietate in potionibus, & pudicitia ſiue caſtitate, integram valetudinem & florentem diutiſſimè conſeruari. Eaſque laudes qui habent, his viridis & honorata contingit

A. Palatium Temperantiæ.
B. Statua Temperantiæ cum corona ex amaranto & vitice.
C. Effigies Bacchi vincti & adligati, nota Temperantiæ refrenantis voluptates saliuæ.
D. Venus & Cupido vincti, nota Temperantiæ coërcentis libidinem.
E. Cedrus arbor, nota durationis & valetudinis.
F. Vitex siue ἄγνος, nota castitatis.
G. Aristoteles.
H. Regina Margarita, Galliæ regis F. Sabaudiæ principis coniux.

ſenectus:contráque,vt inquit M. Cicero *libidinoſa & intemperans adoleſcentia, effœtum corpus tradit ſenectuti.*

QVA PVLCHRIOR VLLA VIX ALIA.

Temperantiam virtutem eſſe ait præſtantiſſimam.Eſt enim hæc virtus conſeruatrix prudentiæ, eáque dignitas in ipſo nomine ſignificatur. Dicta enim à Græcis temperantia σωφροσύνη, tanquam σῴζουσα τὴν φρόνησιν,id eſt *conſeruans prudentiam*,vt eſt apud Ariſtotelem ipſum cap.v. lib.vi.ad Nicom.Eáque mente Plato in Cratylo σωφρονίζω, id eſt temperantiam,eſſe dixit σωτηρίαν τῆς φρονήσεως, ſiue *conſeruationem prudentiæ:* Et Iamblichus eam ex Homeri ſententia eſſe ait,quaſi σῶσαι φρόνησιν, ſiue *ſaluam & incolumem prudentiam.*Et Hierax philoſophus eandem eſſe ait τήρησιν καὶ σωτηρίαν τῆς φρονήσεως,id eſt,*cuſtodiam & conſeruationem prudentiæ.* Et interpres Euripidi in Hippolytum,hanc ait eſſe *virtutem* ἣ σῴζομεν τὰς φρένας, ſiue *qua conſeruamus mentem.* Stobæus ſermone xxxvii.

CINGIT EI MYRTO PAPHIA,&c.

Oliua caſtitatis amica, tantopere quidem vt à ſcriptoribus rei ruſticæ proditum ſit, lætius eam prouenire ac vberiorem fieri, ſi pueri, & puellæ caſtæ quotannis baccam eius legerint. Sic enim à Florentino commemoratum eſt in Geoponicis lib.ix.& repetitum à Palladio Rutilio Tit.vi.lib.i.de re ruſt.Myrtus autem arbor Veneris, Pauſanias in Eliacis lib.ii. ῥόδον καὶ μυρσίνην Ἀφροδίτης ἱερὰ εἶναι,καὶ οἰκεῖα τῷ εἰς κάλλος λόγῳ, id eſt,*Roſam & Myrtum eſſe ſtirpes Veneri ſacras,propriéque attinere ad rationem pulchritudinis* &c. Eademque Seruius ad ii.Georg.& Æneid.v.

SEDET HIC VESTALI SCHEMATE VIRTVS.

In area ipſa ſimulacrum ſedet Temperantiæ,ſpecie,figuráq. virginis veſtalis, ſed coronatæ floreo ſerto, & dextra lychnum tenens, læua agnum.Hæc enim Virtus florentes ſeruat,lucémque rationis puriorem & caſtos ac pudicos facit. Ergo & ſedet à dextra eius Bacchus vinclis conſtrictus,à læua Venus & Cupido. Ipſius verò Temperantiæ ſedem opacant cedrus & vitex.Cedrus nota durationis incorruptæ,vt res populariter nota eſt:vitex autem caſtitatis & Pudicitiæ, nam reprimere creditur Venerem.Dioſcorides cap.cxxxvi.lib.i.Plinius cap.ix.lib.xxiv. Ælian.de animalib. c.xxvi.lib.ix.Etymologiſta in Ἄγνος. Hinc etiam vitici nomen Græcè,vt ἄγνος diceretur.

SED PLVRIMA IN IPSIS PORTICIBVS.

Paucis nunc Ariſtoteles temperantiæ vim exprimit, eiuſque materiam declarat,nempe illam verſari in voluptatibus iis refrenandis,quæ vel ex ſapore vel tactu percipiuntur.His enim voluptatibus deleniti atque corrupti, propriè dicuntur intemperantes. Cauſam expreſſit Ariſtoteles Probl.ii.& vii.Partis xxiix. nimirum, quia,inquit, adtrectatio, & corporis titillationes,cum beſtiis homini magis communes, quam

vllo

vllo alio ſenſu perceptæ voluptates. Harum igitur voluptatum genus nunc infamat Ariſtoteles, ac docet quibus propter earum operam malis, homines conflictentur. Nam & mentis aciem, & rationis rectæ ſiue prudentiæ lumen præſtinguunt, & famæ vulnus infligunt, & inertiæ mancipatos homines tenent, & *ad incitas*, vt aiunt, ſiue anguſtias rei familiaris, & mendicitatem deducũt, & vt paucis multa complectamur, hominem exuere cogunt ex homine, ſiue homines tanquam Circæa potione, conuertunt in belluas. Præſertim autem illæ quæ percipiuntur tactu voluptates, nocentes ac peſtiferæ ſunt, hominémque de gradu mentis deiectum, deprimunt infra tardæ languidæque pecudis condicionem, vt non minus ſanctè quam ornatè & copioſe demonſtrauit Lactantius Firmianus c. xxiii. lib. vi.

NEC VERO EFFIGIES TANTVM.

Non temperantes, ſolum ſed & aliarum virtutum compotes in hoc Temperantiæ palatio eſſe ait, innuens omnium & animi & mentis, ſiue & actionis & cognitionis virtutum quaſi ſolum ac fundamentum eſſe Temperantiam.

HOC PAGASÆA VIDEN' ALCESTIS IN AGMINE.

Ingreſſus iam Ariſtoteles cum Regina in palatium Temperãtiæ, pergit porro ei demonſtrare ſtatuas illorum qui pudicè ac pudenter vitam egerunt. Qualis Admetus olim Theſſaliæ rex, eiuſque coniux Alceſtis, quæ nemine ciuium ac ne parentibus quidem ipſis pro ſalute principis ad mortem ſeſe offerentibus, ipſa id vltro expetiuit. De quo argumento tragedia exſtat Euripidi, & narrauit Ioannes Tzetzes hiſtoria LIII. Chiliad. II. Sed refellit hæc omnia Palæphatus.

COMES HVIC EST ICARIOTIS.

Altera ſtatua eſt Penelopæ, cuius pudorem ac pudicitiam, & Homerus, & omnes deinde Homeri veſtigiis ingreſſi poetæ, mirificis in cælũ laudibus extulerunt. Longiſſimè tamen ab his diuerſa interpres Theocriti narrauit in eclogam VII. & Seruius in ecl. Virgilij II. Acro in epiſt. II. à quibus non diſſentit M. Cicero, qui lib. II. de nat. Deor. ex Mercurij cũ Penelopa congreſſu natũ eſſe ait Pana, Idemque à Plutarcho attingitur lib. de inter. oraculorum Iulianus etiam Cæſar in epiſtola ad Callixenã τὴν Πηνελόπην, inquit, ἐπαινεμένην χεδὸν ὑπὸ πάντων ὅτι τῇ φιλανδρίᾳ, id eſt, *Penelopam pænè ab omnib. laudatam quaſi amantiſsimam viri.* χεδὸν ſiue pænè dixit, nõ neſcius, multos huic de caſtitate Penelopes opinioni reclamare. Et L. Seneca epiſt. xxcix. quaſi rem dubiam poſuit plenamq. controuerſiæ. *Quid inquiris*, inquit, *an Penelope impudica fuerit, an verba ſæculo ſuo dederit?* Plane autem quaſi omnium procorũ amica potius, quam cuiuſquam inimica fuerit, eam inriſit auctor, ſiue auctores illi potius, obſcœni carminis, quod Virgilij Maronis caſtiſſimo poemati tanquam regiis tectis pulcherrimè *cælatis & laqueatis* cloaca, ſubiũgitur. Pauſanias quoq. in Arcadicis ſiue lib. VIII. traditum eſſe ait à Mantineis, Vlyxem cum is à Troia reuertiſſet, Penelopæ nunciũ remiſiſſe, quod ſuſpecta eſſet nomine adulterij. Itaq. Lacedæmonem eam reuertiſſe, ac inde Mantineã ve-

nisse, vbi & è vita excesserit. Et Lycophron in Alexandra sic Penelopam depingit.

ἡ δὲ Βασσάρα
Σεμνῶς καθαρδοῦσα κοιλαινὶς δόμους.
Sed Bassara
Virosa & impotens, exhauriet domum.

Quem in locum adnotauit interpres Isacius, Durin Samium in scriptis reliquisse, Penelopen ita in procos omnes piam fuisse, vt illi fratres eius essent, ipsa omnium soror. Sed pergamus sanè ad alia, neque cogamus poëtas quasi ad iuratos iudices, pro testimonio verum dicere.

ILLE SED INTEREA LVDIT.

Ait non esse in eisdem sedibus aut regione Temperantiæ Vlyxem, sed in valle tenebrosa Intemperantiæ: respiciens eò, quod Vlyxem Calypsonis & Circæ, aliarúmque amoribus poetæ infamarunt, vt patebit die sequenti.

NVNC ADSPICE TECTO INTERIORE DOMVS.

Artemisia coniux Mausoli, quem Cariæ terræ regem fuisse aiunt, melius quàm alij Satrapam, siue magni regis præfectum, vt patet oratione Demosth. de Rhodiorum libertate, & commentario in eam Vlpiani. Hæc viro exstincto, præ magnitudine desiderij cum ossa eius & cineres contusa in puluerem, & aquæ indita sic tanquam sitiens obbibisset: sepulchrum præterea vel fanum ei fecit tanta magnificentia & sumtu, vt inter opera orbis terræ prodigiosa numeretur. Hoc ita multi narrarunt, vt indiligentia videri possit in re tam vulgari esse diligentem. Illud non alienum fuerit paucis adiungere, quod à Græcis nonnullis vt Theopompo apud Suidam, proditum est, & tangit quoq. Geographus lib. XIV. Artemisiam magnitudine mœroris confectam & luctu, contabuisse.

AT HIPPOLYTI SEQVITVR, &c.

Hippolytus insigni castitate, filius Thesei Athenienſium regis, cum decreuisset nunquam se Venere vlla contaminare, ac nouerca deinde complexum eius amore inflammata peteret, constantissimè recusauit. Atque hoc etiam argumento, in manibus est tragædia Euripidi Græca. Hippolytus coronatus, & Latina item alia L. Senecæ. Persimilis de adolescentis Comminij castitate, apud Plutarch. narratio est in Parallelis.

RESTITIT HÆC FATVS SAPIENS.

Cum auctor in palatio Temperantiæ, dignum Reginæ pro singulari eius ac perpetua totius vitæ castitate locum assignare vellet, inter alias eiusdē ætatis insigni castitate Heroinas, Aristotelē his dictis conticuisse ait, quoniam hoc ipso tempore in atrio illo, Regina pænè viuam ac spirantem oris sui adspexit imaginem, & præ modestia erubuit. Est autem hæc illa Reginæ imago, quam à principio libri auctor dixit à Zeuxide,

pingendi ac diuinandi artifice in atrio Temperantiæ depictam fuisse, in eáque Reginam ab Aristotele agnitam esse, cum primum ad veri ciuitatem adpropinquauit, vt intromitteretur.

ET COMITES GEMINAS.

Intelligi vult comites Reginæ puellas honestissimis familiis natas, quibus cum Regina plurimum delectaretur, eas potissimum ex omni suo comitatu socias tunc sibi adiunxit, huiusce ad virtutem ac beatitudinem profectionis. Harum altera Philiberta Sesselia, filia Marchionis Cameræ: altera Petri Tornaboni filia, quam habet in matrimonio Iulianus DELBENE, eques ordinis D. Mauricij & Lazari, filius auctoris huiusce operis.

NVLLA EXSTAT IMAGO ILLIVS HIC.

Virtutum laudatio & vitiorum reprehensio, poeticæ pene propria est materies, vt ex Aristotelis lib. de poëtica licet intelligi, & oratione Maximi Tyrij, qua laudauit poëticam. Quare cum auctor Temperantiæ nomine complures ætatis suæ homines non fictè aut fallaciter, sed verè sapientérque dilaudauerit, nunc quoniam in ipsa veri ciuitate constitutus est, in qua non modo falsi aliquid proferre, sed etiam veri vel tantillum silentio dissimulare scelus nefarium est, ignoscent æqui lectores, si apertè palámque & liberè nonnullos qui memoria ipsius non castissimè vixerunt à Temperantiæ castris excluſit, non mehercle contumeliæ causa, sed quoniam ita lex operis quædam ab eo susceptı, poscere videbatur. Hisce auctor iucundè sanè, quasi illud in sacris olim præconis voce vsurpatum dixit, *Exesto*, & à Temperantiæ sedibus ablegauit eos, in vallem Intemperantiæ, perinde vt pastor ille apud Theocritum Ecl. 1. Venerem ipsam à tuguriolo, regno suo, longè abesse iubet gentium, *Abi*, inquit, *in Idam*, abi *in complexus Anchisæ*.

ἔρπε ποτ' Ἴδαι

Ἔρπε ποτ' Ἀγχίσαν. Itaque inducitur nunc Aristoteles admonens Reginam, ne frustra multam operam ponere velit in requirenda sui viri Emanuelis Philiberti imagine. In palatio enim illam depictam esse Intemperantiæ, propter imaginem Vlyxis, vt die sequenti patebit.

ADSPICE CANDENTI.

Positis multorum exemplis, qui domitas habuerunt libidines, nunc Aristoteles de statuis adiungit eorum qui parce, abstinenter sobriéque vixerunt, vt Nestor ille *trisecliſenex*, & *dulcioriloquus* dictus à Poeta Næ- A. Gel. c. uio. De huius enim frugalitate, non difficulter coniectura fieri po- VII. lib. XIX. test ex his quæ Homerus Iliad. lib XI. narrauit, vbi ancilla Nestoris Hecamede, Arsinoi filia, mensam ei adponit, non epulis exquisitissimis exstructam, sed modico & pertenui adparatu. Hic enim epularum ei adpositarum quasi index ab Homero describitur. Cœnæ caput,

capiti nomen debentia cæpe.

Acceſſit fauus mellis, & panis. O menſam regalem, qualem nunc ſit, non dicam, *munifici gregario*, ſed foſſori aut caprimulgo adponeres, vitam ſibi præ tanta victus parſimonia & aſperitate, vitalem non eſſe proquiritaretur. Sed Neſtori tamen ea victus moderatio ac tenuitas, vt inquit iam Ariſtoteles, & vitam diutiſſimè propagauit, & mentis aciem ita indidit acrem, vt ipſe conſiliis ſuis citiùs quàm Achilles armis, Troiam cepiſſe videatur, ſapienſque apud Homerum Agamemnonis exclamatio ſit optantis decem, vt ipſe loquitur, συμφράδμονας, id eſt *conſiliarios* Neſtoris haud diſſimiles, breui enim futurum vt talium virorum conſiliis, Troia exſcinderetur.

HVNC ETIAM SPECTA.

Lycurgus non ipſe tantum frugi ac ſobrius, ſed Lacedemoniis etiam ſuis auctor vitæ ſobriæ & frugalis. Acres autem ſiue acriter intelligentes abſtemij, vt Lycurgus ille alter Thraciæ rex. De quo Virg. in III. Georg.

PARCVSQ. LOQVENDI.

Attingit Spinthari Tarentini hominis dictum illud commemorabile, de Thebano Epaminonda Græciæ facilè principe, qui cum ei vſus magnus & conſuetudo interceſſerat. Μηδενί που ὃν καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων ἐντετυχηκέναι μήτε πλείονα γινώσκοντι, μήτε ἐλάττονα φθεγγομένῳ, id eſt *Neminem in omni vita ſibi videre contigiſſe hominem, qui & plura ſciret, & pauciora loqueretur.* Sic enim à Plutarcho expreſſum eſt in lib. de genio Socratis, & lib. de ratione audiendi. De frugalitate autem Epaminondæ, & voluntaria paupertate, Plutarchus in Pelopida narrauit, & multa in lib. de genio Socratis, & in apophtegmatis Epaminondæ. Æmilius item Probus in vita eius. Ælianus in variis cap. v. lib. v. Ioannes Grammaticus hiſtoria CCCXLVI. Chiliad x. & alij ſexcenti, quos recenſere omnes ambitioſum potius quàm vtile aut elegans videretur.

DIES OCTAVVS, IN QVO DE INTEMPERANTIA.

LINQVEBAT vetuli ſurgens Aurora cubile,
Non inuita viri, Solem de more precari
Cæpit Ariſtoteles. Sol, dixit, lucida mundi
Temperies, tua nunc ſi aliâs optabilis vnquam
Prauia lux nobis. Vallem luſtrare ſceleſtam
Ingredimur, ſedes vbi ſpurcas ipſa locauit,

Squallentiq. Intemperies se iactat in aula.
Sic ait, & vallis nebularum vellere opertæ,
Transit in aduersum limen, dehinc ordine pandit
Singula Reginæ; Sole inradiante parumper,
Et retegente omnes latebrosa in valle recessus.
Ecce forum primo venales limine merces
Inquit, habens Veneris, variásque cupedinis artes,
Inlecebrásq. omnes, fucos, mangonia formæ,
Fercula regifico luxu, carchesia Bacchi
Nectari & ambrosiæ summi Iouis æmula: postes
Ornati Veneriſq. rosa, Bacchiq. corymbis.
Adspice liuenti hanc aram de marmore: pallens
Hic Intemperies sedet, illi dexter Iacchus,
Nebride succinctus, redimitus tempora serto
Ex hederis, thyrsóq. nitens, sua pocula miscet:
Aliger à læua Veneris puer, oscula figit.
In faciem effigiati omnes pallore virentem,
Vt soliti Venus & vinum quos fregit, in omnésq.
Artus se insinuans languore oppressit inerti.
Vmbram aræ hinc faciunt platanus genialis, & inde
Vertice baccifero Veneri gratissima Myrtus.
Ante pedes illis prostrata in limine primo
Recta, nefas, Ratio est, pedibus quam proterit omne
Vulgus in hæc penetrans se tecta furenter: at illi
Sæuius insultant, quos ardens purpura vestit,
Diuitiæ quibus, & faciendi impune potestas
Quidlibet, adsiduè tacito sub pectore dictant
Plurima, quæ fieri Rationis formula rectæ,
Et prohibet turpi reuocans à limine virtus.
Sic fatus Senior monuit penetrare volentes
Reginam & comites: Premere hanc in limine vestris
Effigiem pedibus sit cautio, dixit, & vltra
Ardua suspenso vestigia ponite gressu.
Iámq. aditu primi superato liminis, ingens
Porticus à læua, dextra inremeabilis error,
Et Labyrinthæa cæcum vertigine tectum,
Ingressis patuit. Prius hoc lustrabimus inquit,
Dius Aristoteles, tecti penetrale dolosi.
En Labyrintheis non est in flexibus illis,
Dædaleo veluti Minois carcere taurus:
Agmina sed volucri percussit arundine pectus

Quorum cæcus Amor. Valet aucupis arte Cupido.
Captat aues auceps, amitésque & retia tendens:
Aut pedicis fallit, viſciue volumine tectis
Tangit arundinibus: ſed in hanc magis exſerit artes,
Corporis egregij ſi qua, & prædiuite pennæ
Vellere conſpicua eſt, & verſicoloribus alis:
Sic amor eſt. Humili non tam de plebe gregales
Captare & capere inſueuit, quàm murice & auro
Fulgentes proceres. Hæc illi maxima præda eſt.
Ille viden' ? Troiam vt caperet qui maior Atrides
Venerat, eſt captus flauæ Bryſeidis auræ,
Quam domino rapuit ſeruam male-ſanus Achilli.
Vt gremio mentum mentémq. fouentis amicæ
Dèpoſuit; fortis Veneri, contendere dictis
Strenuus Æacidæ: belli in certamina ſegnis.
Parte alia furit Æacides, ſpoliatus amica,
Et ſedet ante rates, proiectis caßide & haſta
Flebilis, & citharæ ſtrepitu ſolatur amorem.
Sicuti cornuto victus certamine taurus,
Formoſa iunice piger poſtquam excidit, abdit
Se latebris mœrens, & ſola per auia fertur.
Nec procul hinc Circa fruitur, dare cautus Amori
Vulpio Siſyphides ludum, ſollérſq. alieni
Cultor agri, proprium ſine cultu deſerit aruum,
Et furit, interea dum ſicca & ſobria curat
Penelopea domi: verſa vice filia Solis
Æolidæ male-fida ſuo, fert ſacra ſacerdos
Multiuagæ Veneri, ſociíſq. indulget Vlyxi,
Extremóque ſui ſatiatos nectare amoris,
Vertit in ora ſuum, & turpi grunnire ſubegit
Concluſos in hara. Sic olim paſtor Vlyxes
Qui ſapiens populi, mutata eſt ſorte ſubulcus.
Impulſi in Veneris cœnum, prouoluere porro
Sic gaudent ſe deinde, ſues vt corpus olentis
Obſcœna cupiunt merſare voragine lamæ.
Fortè ſed & dubites Labyrinthi quale receſſu
Interiore illud ſpecus inlætabile, pigræ
Stant vbi circum auræ, & picea caligine cælum,
Quò neque nunc, præter ſolitum rutilantia Phœbi
Ora ſuum penetrare diem potuêre, ſed horret
Sic media ſub luce, velut nox incubet alis

Intempeſta. Luto fictas habet angulus ille
Vulgiuagæ Veneris neptes, popularia quondam
Coniugia, vt Phrynas, vt Laides, hoc genus omne.
Vix ea fatus erat, Regina exterrita læuo
Omine, repreſsitq. retrò veſtigia, & illam
Abſiſtens procul eſt animo exſecrata mephitin.
Iámq. poli medium tranſcendens Cynthius axem,
Decliues agitabat equos, cùm cetera pergens
Exſequi Ariſtoteles, Spaciis ne excludar iniquis,
Porticus ad lævam ſupereſt, hanc viſere tempus,
Vt porro ſpectemus, ait, quos illa receſſu
Continet effigies: non eſt hæc ganea quanquam
Multum digna oculis quæ perluſtretur honeſtis.
Namq. ſuo hi Baccho fidi Cereriq. clientes,
In ſe dum properant inuergere ſæpe liquores
Vitigeni latices, crebríſq. madere cululli,
Exſtinxêre facem rectæ Rationis, & ipſos
Fecerunt hebetes ad vitæ munia ſenſus.
Aut epulis auidi nimium incubuêre paratis,
Atq. gulæ preſsi ſæua dicione furentis,
Non vnquam cælo potuêre adtollere mentem.
Adſpice purpurei longo ſtant ordine reges,
Omnes pampinea redimiti tempora fronde,
Laſciuæ aut teneris hederæ ora ſuperba corymbis
Vmbrati. Ante omnes viden'? hic Dionyſius olim
Sicaniæ dominus, ſæuáq. tyrannide princeps.
Nunc etiam ſitire merum, ſitire cruorem
Dixeris, in vultu tanta ebrietatis imago
Et crudi ſpecies animi ſedet. Adſpice iuxtim
Dictus Alexander quondam meus, & mea doctus
Dicta ſequi, & rectæ rationis viuere legé.
Idem poſtquam Aſiæ populos & regna ſubegit,
Omnia ceu rapidi peruadens fulminis alis,
Temperie, dominâque procul Ratione valere
Iuſſa, deliciis totum ſe immerſit, & inter
Agmina mœcharum, ſcurras, mollíſq. clienteis
Baſſarei, didicit bacchari, & ſtertere multo
Depoſitus vini certamine. Cantharus illi
Pro clypeo, ſcaphium galeæ ſucceſsit, equinæ
Florea ſerta, iubæ, ſuprema in caſside pinnas
Ingentes, niueas, ſolitæ diſtinguere tractu

Puniceo: didicit geniales dextera talos
Vibrare, & Venerem iacere, haſtas ſtrenua quondam
Hoſtis in aduerſi pectus torquere, rigẽnſq.
Palliolo malaco, ceßit lorica: vicémq.
Bucephali, torus expleuit de flore beato
Fartus Acidaliæ, & nocturna in bella paratus.
Sic Bacchi & Paphiæ factus de principe ſeruus,
Obruit aßiduo Rationem flumine vini, &
Militia Veneris: vitio non deditus vni.
Tanto ſæpe magis felici ſidere foſſor,
Quàm rex aut fatuus, dias in luminis oras
Editur. Ecce alij reges multi atq. tetrarchæ,
Cypridis aduerſum ſpecus hoc inamabile, limis
Suauiter vſurpant oculis. Amor omnibus idem.
Iámque aderat Veſper ſolito ſufflamine linguam,
Offuſiſq. oculos tenebris vincire paratus,
Cum propero Sapiens hæc nobis edidit ore.
Vltima nunc eſt meta ſuper: Luſtratio ſpurci
Illius ecce antri, tenebris vbi vulgus opertum
Arte vomatrinæ certat, ſtudióq. bibendi
Cenſetur, ſuperare ipſas non ſegne crocutas
Ingluuie, aut rapidis Stymphalidas vnguibus acres,
Ventris proluuie ſpurcas, & ponè fluentes
Turpiter: at calices eadem plebecula ſiccat
Innumeros numero, & Lenæi flumine mentem
Obruit inſano, ac velut alta in dolia longus
Deciderit ſerpens, bibit ac vomit. Eminet illo
Agmine Ariſtippus quaſi dux & ſignifer, æquis,
Quotquot ſunt, natus Vertumnis: callidus omnes
Sæpe chamæleo vti, variata pelle colores
Induere. Huic poſitum hoc leue ſicco è pumice ſignum eſt.
Ponè Philoxenus hunc ſequitur, gruis improbus olim
Poſcere qui ſolitus longißima colla, ſaliuæ
Longius in longo vt fluitarent gutture gratæ.
Sunt alij deinceps, Epicurus cum grege multo,
Inſipiens quos edocuit ſapientia curſum
Flectere de meta Virtutis, & aſpera primo
Illius intrantes mordentia limine, longè
Omen vt aduerſum fugere, adproperare Voluptas
Quo lenociniis animum vocat, improba Siren.
Hanc ſummam eſſe boni, Virtutes nomina tantùm:

Extra quàm Venus & Venter quod dictet, honestum
Esse nihil: cum corporea quoq. mole perire
Socratis & suis æquè animam. Furor impius ille,
Perdidit innumeros lymphatis mentibus olim,
Atq. hodie perdit, quamquam sub lumine Veri
Perspicuo magis, & cæli adspirantibus auris.
Sic fatus Senior, iam præcipitante diei
Littus ad Hesperium supremo lumine, transit
Vallis in aduersæ regionem, limite cæco
Sub terra. Ingressis domus hic adparuit ingens,
Clusáq. sollicitè clathris, atq. obiice crebro.
Nulla ibi comparent hominum vestigia clusas
Ante fores, steriles circum agri, & sentibus hirti.
Inclusos ibi tum magno clamore vocamus,
Pulsamúsque fores saxis, cubito, pede. Frustra.
Nemo audit, tanto aut strepitu excitus ostia pandit.
Ergo velut nullis habitatas linquimus ædes,
Oppressísue stupore graui, aut torpere veterno
Adsuetis, velut hiberno sub sidere glires.

SOL, DIXIT, LVCIDA MVNDI TEMPERIES.

Cum virtuti, cuius quidem locus ac regio semper media est, & semper vitiis, quæ virtutis quasi metam aut deserunt, aut transcendunt, eadem subiecta sit materies, nempe adpetitus ac perturbationes animi: sapienter intellexit auctor sibi licere domicilia virtutibus ac vitiis eadem materia structuráque ponere, variatis tantum ac mutatis eorum statuis & imaginibus, referentibus speciem ac similitudinem eorum, qui fuêre olim aut hodiéque sunt virtutum illarum aut vitiorum habitu insigniti.

Egressus igitur octauo nunc profectionis suæ die ex palatio Temperantiæ, per læuam atrij portam Aristoteles, descendit in subiectam vallem, vbi regio & domus est Intemperantiæ. Huius ante ipsum vestibulum & limen, aream depingit latissimè patentem, vbi venale propositum sit omne genus epularum, potionum, delitiarum, odorum, quibus illecebris & lenociniis tracti homines, deinde Veneris ac saporis voluptatibus arctissimè irretiti tenentur. Limen verò ipsum intrantibus, ara se offert, in qua sedes Intemperantiæ sub specie figuráq. Veneris. Iuxta sunt statuæ, hinc Bacchi, inde Cupidinis. Ante statuarum pedes proiecta rationis effigies, vt quasi inferius portæ limen, pedibus introeuntium proteratur. Nam serui Intemperantiæ & clientes proterunt & concultant rationem, quidni? vt dominæ suæ gratificentur

A. Intemperantiæ palatium, ſtructura eiuſdem modi qua illud Temperantiæ, ſed caducum & ruinis deforme.
B. Effigies Intemperantiæ quam Cupido ſuauiatur F.
C. Bacchus pocillans quaſi heræ ſuæ Intemperantiæ.
D. Recta Ratio quam Intemperantia pedibus ſubiectam habet, & quaſi contemtim conterit.
E. Platanus ingens huic choro vmbram faciens.
F. Myrtus arbor ſacra Veneri.
G. Adparatus Gulæ.
H. Adparatus & inſtrumenta curandis morbis, gula crapuláq. contractis.
I. Fuci, pigmenta, odores, aliáque inuitamenta Veneris.
K. Mors voluptatibus accelerata.

quæ rationi & prudentiæ eſt aduerſaria maximè. Illud præterea ex illà rectæ rationis obtritæ & conculcatæ ſpecie miſerabili colligendum eſt, libidinoſos, impuros, intemperantes animos, tantò minus quàm ex aliis vitiis laborantes, odio & reprehenſione carere poſſe, quod omnium maximè voluntariam atque idcirco turpiſſimam libidini ſuæ ſeruiunt ſeruitutem. Facilius enim multò eſt voluptatibus repugnare, quàm dolori, vt iam olim etiam præmonſtrauit Ariſtoteles c. xi. lib. iii. ad Nicom.

His ita expoſitis, admonet Ariſtoteles nunc Reginam eiuſque comites, vt ſuſpenſo Intemperantiæ domum veſtigio, introeant, nec inconſideratè pedibus premant abiectam ipſo in veſtibulo & limine, Rationem.

Ingens porticvs a læva.

Iam explicare ingreditur de vi naturáque Intemperantiæ. In huius enim quaſi ludo ad voluptatem eruditos, tam effrenata vi concupiſcendi & indomita eſſe, vt nihil eis in omni vita magis propoſitum ſit, quàm perfrui voluptatibus illis, quæ vel ex tactu vel ſapore percipiuntur. Atqui hos natura ſenſus nobis tradidit, non vt voluptatum fierent miniſtri & ſatellites: ſed tactum quidem addidit quaſi calcar, ad ſpeciei propagationem, guſtatum ad indiuidui conſeruationem, ſiue vt homines ſinguli corpus ſuum vitamque victu cultúque neceſſario tuerentur. Veruntamen quoniam hi ſenſus vegetiores in homine ſunt, quàm vllo in genere animantium, eò fieri videmus, vt acrius ac furentiùs veneris ac ſaporis titillatione homines, quàm tardæ languidæque pecudes inflamentur. Domicilium verò Intemperantiæ partitus eſt in haram helluonum, & Labyrinthum amoris: illam à læua poſuit, hunc à dextra. Cum enim vitium ventris & gutturis cogat homines, vt Afranij hac in re verbum vſurpemus, *obbruteſcere*, meritò gulones in haram auctor concluſit, tanquam ſues ſtolidos ac immundos, ſapientérque Homerus Odyſſea decima cum declarare veller, vitioſum illud

remigium Ithacenſis Vlyſſei

tantum abdomini ſuo natum fuiſſe, non laudi & gloriæ, commentus eſt, Circæ veneficiis omnes mutatos fuiſſe in ſues. Labyrinthi verò carcer amori & libidinoſis conuenientiſſimus eſt. Cauſam Lucretij verbis exprimamus licet:

Nam vitare plagas in amoris ne laciamur
Non ita difficile eſt, quàm captum retibus ipſis
Exire

Neque ambigo quin Labyrinthi ſpecie, à poëtis amoris implicatio proprie declaretur.

Valet avcvpis arte.

Perquam eleganti vſus allegoria eſt, in qua inducitur Amor vice aucupis, animi humani ſpecie auium, quarum illæ maiores pẽnis, purpura

auroq. depictis, vt regum ac procerum, aliæ minores, vt vulgi, quarum alæ vnicolores ac nigræ. Viscum dicit blandimenta & inlecebras amoris. Quemadmodum ille apud Plautum ad amicam adolescens

Viscus, inquit, *merus vestra est blanditia*

Citius autem reges illos & proceres opibus & copiis adfluentes, in amoris blanditiis tanquam visco inhereſcere ait, quoniam maiores habent ocij ac libidinis opportunitates.

ILLE VIDEN' TROIAM.

Regum vt fortunam, sic Intemperantiam ferè maiorem esse quàm priuatorum, peropportunè ostendit exemplo regum regis ad Troiam Agamemnonis, qui libidine ardens, flagitiosè amicam Bryseidē Achilli eripuit, & amenter illius viri animum offendit, quo vno spes victoriæ nitebatur: Alia parte Achilles, verbo quidem præmium & honorem, re ipsa & veritate amicam sibi ereptam dolens, libidinem suam, & suæ & publicæ dignitati anteponit, Græcósque ab Hectore opprimi facilè patitur, vt dolorem suum vlciscatur. Quo loco auctor inlustri comparatione, Achillem fecit tauro similem victo in certamine de iuuenca.

Nam persimile ac geminum illud Agamemnonis & Achillis libidine inflammatum discidium, pugnæ taurorum de iuuenca formosa decertantium. Qualem elegantissimè pugnam Virgilius pinxit lib. III. Georgicorum, & Ouid. principio lib. IX.

NEC PROCVL HINC CIRCA FRVITVR.

Vlyxes cautus ille quidem, sed parum castus, quippe qui neque à Calypsone sibi, neque à Circa & ceteris in peregrinatione illa temperarit. Claudunt vero ei latus non satellites, sed sues, socij nempe eius, quos Circa potionibus suis conuertit in pecudes. Itaque salsissimè in eum lusit auctor, iam illum esse non vt regem maximè decet, populi pastorem, sed subulcum verius.

SOLLERSQ. ALIENI CVLTOR AGRI.

Queri scilicet de Vlyxe suo Penelope potuit, quod de viro suo apud Plautum matrona illa. *Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit.* Et vt Theognis olim dixit, ἐχθεσφὴν ἄνδρα μαργόν, ὅς τὴν ἀλλοτείαν βέλετ' ἄρουραν ἀρῶν.

Virum se odisse salacem,
Quisquis arare amens arua aliena cupit.

Sic ἀλλοτείαν ἀπίρφν *alienum arare fundum.* Sophocles epigramm. in Euripidem, apud Athenæum lib. XIII.

FORTE SED ET DVBITES.

Adiungit nunc extremum quasi gradum intemperantiæ, importunam scilicet libidinem summœnianarum vxorum, quas patrui, & εὐθυρρήμονες, rusticatim scorta, lupas, meretrices vocant: vrbaniores, vt aulici

& poetæ, amicas aut ſorores, Catullus mœchas. His quaſi ſuburram, adſignauit auctor, antrum in extrema labyrinthi parte, in eóque potuit ſtatuas illis, quarum olim domus patuit omnium cupiditati, vt Laidis, vt Phrynes ac ſimilium, quæ ſeſe omnibus peruulgarunt. Sed Regina ſtabulum hoc lutulentum, impurum, inuiſum, quaſi malum auſpicium deteſtata, pedem retulit, in eámque partem regreſſa eſt, vbi ſtatuæ principum illorum, quibus olim lupulæ illæ, *ſummœnianæ vxores* ſiue vt Diocletianus A. loquitur, *mercales vxores* non tam odio fuerunt.

IAMQ. POLI MEDIVM.

Libidinoſorum regione luſtrata, refugiens à Veneris grege impuriſſimo Ariſtoteles, inclinato iam in pomeridianum tempus die reſtare ait porticum, in qua ceu hara ſpurciſſima, tanquam ſues in cœno, volutantur in cibo & potione, vinolenti ſiue *bibones*, ſiue *bibiones*, aut *bibonij*, & illi qui ſignanter ſanè à Latinis, *Helluones, gulones, gurgites, lurcones, comedones, fagones, edones, mandones, ventres, manduci, gumiæ, glutones, degulatores, nominati ſunt*. Principe inter hos loco, Ariſtoteles ponit Dionyſium ſuperioris Dionyſij Syracuſani filium, hominem ſiue belluam potius, ſiti ac voracitate inſigni. Huic Alexandrum diſcipulum ſuum adiungit, de cuius pergrœcationibus & vinolentia & quaſi cum Baccho ipſo, perpotandi certamine, notiſſimæ hiſtoriæ.

CANTHARVS ILLI PRO CLYPEO.

Imitatus eſt locum Plauti ex Bacchidibus

Vbíque imponat in manum alius mihi pro cœſtu Cantharum,
Pro galea ſcaphium, pro inſigni ſit corolla plectilis,
Pro haſta talus, pro lorica malacum capiam pallium
Vbi mihi pro equo lectus detur, &c.

SVPREMA IN CASSIDE PINNAS.

Sic Plutarchus in Alexandro, galeam eius & pinnis & criſta equina inſignem fuiſſe. Ἦν δὲ, inquit, ἡ μὲν κράνος τῇ χαίτῃ διαφερέπης, ἧς ἑκατέρωθεν εἰσήκει πτερὸν λευκότητι καὶ μεγέθει θαυμαστόν. *Erat & galeæ iubâ inſigni, cui vtrinq. adſtabat pinna, candore & magnitudine miranda*, &c.

TENEBRIS VBI VVLGVS OPERTVM.

Principes in porticu helluationis collocati: plebecula in antro quodam remotiore. Optimè. Nam ſordes principum in aperto ac propatulo poſitæ ſunt: priuatorum maculæ latent. In priuatis autem illis gulonibus Ariſtippus voluptarius philoſophus excellit ceteris, item Philoxenus Eryxidis, ſiue Cytherius, ſiue Leucadius, aliter enim ab aliis nominatus eſt: belliſſimus homo, qui collum gruis optare ſolitus fertur, quò diutiùs cibi & potionis ſuauitate frueretur. De quo iam olim Ariſtoteles c. IX. lib. III. ad Nicom. & lib. III. ad Eudemum Problemate VII. Partis XXIIX. Athenæus lib. I. & IIX. Suidas, alij.

ET PONE FLVENTES TVRPITER.

Imitatio illius Petroniani.

Tales Herculea Stymphalidas arte coactas
Ad cælum fugisse reor, pænéq. fluentes
Harpias, cum Phineo maduere veneno
Fallaces epulæ

Illud, *pænéque fluentes* &c. correxêre aliqui *pennáque fluentes*, idq. interpretati, *volantes*, vt Iustus Lipsius Antiquar. lect. c. IIX. lib. I. Sed Petronius videtur voluisse, *ponéque fluenteis*, pro, fluentes postica parte: ex illo Virgilij de Harpyis, *Turpissima ventris Proluuies* Et voluit scilicet Petronius, in *pone* syllabam producere, quam Virgil. corripuit.

CALICES PLEBECVLA SICCAT, &c.

Tangit conuiualem ritum, bibendi ad numerum literarum, quibus scriptum nomen amicæ aut amici.

SVNT ALII DEINCEPS.

Non pessimè pingit coloribus & penicillo suo *Epicuri de grege porcos.* docentes summum bonum esse in corporis iucunda titillatione. De quorum principe Epicuro eleganter sanè M. Cicero Ennij poetæ verbis lib. II. de natura Deor. *Sed* inquit, *dum palato quid sit optimum iudicat, cæli palatium non suspexit.*

DOMVS HIC ADPARVIT INGENS.

Domicilio Intemperantiæ & partibus eius cognitis, nunc Aristoteles cum Regina in vallem pergit, altera ex parte palatio Temperantiæ oppositam, in eaque ostendit sedem vitij, quod infra Temperantiæ mediocritatem est. Hoc autem, quia proprio vacat nomine, communi ab Aristotele dicitur ἀναισθησία siue stupor. Si quis nempe ita sit exsensus, siue nullo sensu, ita durus & immanis, vt tanquam stipes aut fungus, neq. doloris morsu, neque titillatione corporis vel tantulum moueatur. Tales quia pauciſſimi reperiuntur, considerate auctor ædes huiusce vitij depinxit in recessu & solitudine, ab omni commercio & societate hominum distantes, conuenientérque adiunxit, pulsatas quidem diu multúmque fores, & inclamatos habitatores, vt intromitterent: sed illos neque strepitu, neque clamore vllo excitari potuisse, quippe stupore oppressos, & omni sensu vacantes. Quare occidente iam sole in collem vicinum discesserunt, vt cum sole experrecti, in Magnificentiæ regionem & Liberalitatis proficiscerentur.

DIES NONVS, DE MAGNIFICENTIA ET LIBERALITATE.

COEPERAT Eoo desurgens æquore, lotos
Iungere Phœbus equos: sese in vestigia cœpti
Sermonis Senior referens, adfarier orsus
Reginam est. Oritur Sol, inquit, munere cuius
Lux & vita venit: sed enim præstantior illa
Vita, sui complet Ratio quam luminis aura.
Splendor in hac summus, species pulcherrima, cuius
Visio, mirificos accendere possit amores.
Fulgor enim si Auri tanta dulcedine mentes
Adlicit humanas, vitam vt sine munere tali
Vitalem esse negent, hoc cassos sanguine, manes
Inter, & Orciui numerent in parte peculi:
Esset amabilior quantò, si cognita, Virtus?
Qua sine nil aurum, nisi splendens luce maligna
Atq. insigne lutum. Sola est quam propter honestè
Aurum optes Virtus, quæras, teneásq. paratum.
Sola docet rectè largiri & parcere: sola
Conciliare potest auro decus, & dare partis
Lucem diuitiis. Sic fatus scandere collem
Cœpit in aduersum Sapiens, vbi surgit ad auras
Læta domus duplici distincta colore: virenti
Marmore pars dextra est, venisque interfluit auri:
Altera stat niueo de marmore, totáq. leui
Argento virgata nitet. Sublime columnis
Surgit marmoreis tectum, simulantibus illos
Qui vel magnificè regalia munera læti,
Aut modicis instructi opibus, tribuêre volentes,
Libero vti par est animo, non seruus herili
Vt iussu solitus, mediocria. Limina postquam
Hæc sumus ingressi, & spirantes marmore vultus
De prasino & Pario suspeximus, inclyta partim
Obstupuêre oculi tanta miracula molis:
Partim animos sensu pertentauêre suaui

Gaudia. Stat medium ramis felicibus arbor,
Complexa impluuij ſpatium, geminóque minatur
Stipitis in cælum fecundo vertice. Dexter
Aurea mala gerens, pleno ceu Copia cornu
Fundit humi, Heſperidum ſeruata feruntur in hortis
Qualia, & Herculeo pretium ceſsiſſe labori:
Læuus habet nitidos argentea munera flores.
Has ita dum ſtatuas, Regina & in arbore fructus
Miratur, tacitéq. oculos per ſingula ducit,
Inſolita rerum ſuſpenſam in imagine, dictis
Vltro his compellat Sapiens. Quos arbore flores
Cernis in hac, ait, & fulgentia poma metallo
Diuite, quæq; ſuo numeróque & tempore, nullo
Concutiente fluunt: quantúmq. & quando petenti
Conuenit & danti, ſua quiſque ſub arbore mala
Et flores legit hac. Læuo ſub ſtipite flores
Accipiunt, quos emerita fiducia laudis
Non ita commendat, ſed commiſeratio ſortis
Humanæ iuuat. Hic viduas ſolatur egenteis
Munere, pupillóſue aliquis, ſeniiue trementis
Quos premit, & graue ſollicita curuiſcere cogit
Paupertatis onus, quaſi magno pondere preſsis
Incumbens humeris, offundénſq. ora rubore,
Triſtitiáq. animos. Patet hic ſociale petenti
Hoſpitium, menſæ ieiunis dentibus acri
Inſtructa hîc epulis, & ſoſpita focilat ægros
Cura miniſteriis, & morbi tædia longi
Sedulitate leuat: male cluſi carcere cæco
Inſontes, aliquo redimuntur munere, ſontes
Ipſi etiam inueniunt miſeræ ſolatia ſortis
Hîc aliqua, & dotem virgo, quæ nubilis olim
Indotata domi reſidet, ſub paupere tecto.
Hi talésq. fluunt læuo de vertice flores.
Aurea ſed dextro fluitant ſub ſtipite mala.
Scilicet in dubio Virtus certamine Martis
Cognita, & inſignes quos fecit adorea belli,
Donati hinc abeunt, & ouanteis munere venæ
Diuitis. Haud minus hi ſtudiis deuota Mineruæ
Semper, & ingenuas quos vita exculta per artes
Promouet, accipiunt, etiam maioradaturi,
Si ſaperent illi, Dominæ quos riuus inaurat

Fortunæ liquidus, rerumq. capeſſere habenas
Juſſit, & imperij reditus tractare beatos.
Hinc & ſæpe frequens magni mercede redemtor
Abſcedit maiore operis ditatus: ab illo
Artes impluerent niſi munera ſtipite, nullas
Scæna voluptates dare poſſet, comica vbique
Siparia, & tragici caderent aulæa theatri.
Non epulas feſtóſque dies agitare per vrbes
Gauderent populi: ruerent celeberrima Diuûm
Fana, neq. exſtrueret noua quiſquam: thure calere
Nulla pio, aut ſertis halare recentibus ara
Poſſet, Magnifico tantum ſub pectore Virtus
Læta valet, tales producit in arbore fructus.
Quodq. magis mirêre, pluit de vertice læuo
Arboris, adſiduè quaſi florum argenteus imber:
Arboris adſiduè dextro de ſtipite, ſponte
Aurea præcipitant viuo quaſi flumine, mala.
Semper enim gemina quantum fluit arbore, tantum
Summi lex æterna Jouis iubet vſque renaſci.
Nec verò aut Boreæ frigus penetrale ſonori
Hæ frondes metuunt: Soliſue ardore propinqui
Torrentur nimio, curántue Canicula quantum
Cogitet Erigones rabere, & ſata ſidere diro
Vrere, roriſluo ſed iugiter aëre gaudent.
Sed nunc has etiam, quas porticus ordine longo
Explicat hæc ſtatuas, duce me cognoſcere perge,
Regia progenies. Princeps hîc Phœbus Apollo
Ipſe, & magnifico quaſi ductor in agmine. Nullus
Æquè eſt magnificus. Vitam mortalibus ægris
Largitur, ſtellis radios, rebúſq. colores
Innumeros, terris fœtus, ſua gaudia cælo.
Inferiore gradu poſitus, quo principe quondam
Florentes Solymæ. Raram quia fecit in illo
Cor ſapiens, & dextra potens geſtamine ſceptri
Mixturam. Hinc gemino cæli pro munere gratus,
Condidit æterno templum mirabile regi,
Quod coluêre omnes, quâ Sol oritúrq. cadítq.
Tale fuiſſe nihil faſti, nil tale futurum.
Hic etiam Regina Carum celeberrima: ſtruxit
Coniugis erepti quæ triſtis amore, ſepulchrum
Nobile Mauſoli, vacuo velut aëre pendens.

Posſidet haud procul hinc ſtatuam, cognomine dignus
MAGNI rex Macetum, terræ notiſsimus orbi,
Magnificè magnis, quæ gentes ſparſit in omnes
Et populos, priuáſq. domos, ciuéſq. merentes
Muneribus: neq. in hac illi contendere quiſquam
Laude, pote ex facili, mortali ſemine cretus.
Innumeri teſtes, atq. hos non vltimus inter
Ipſe ego. Magnificè nam me illius arca talentis
Inſtruxit, facerem quî ſumtus, omnia magnò
Conductis operis, dum per miracula rerum
Scrutor, & in libros inuenta ſolóq. ſalóq.
Et cælo, refero variis animalia formis,
Vt replicata iuuent ſeros mea ſcripta nepotes,
Atq. legant oculis quaſi pictum, ſingula ſeſe
Vt moueant, pariant; viuantq. animata: pateſcat
Denique totius naturæ vt ſcæna theatri.
Hæc ita narrauit poſtquam dux noſter, ad imam
Reſpexit ſeriem, cupiens quoq. cetera ſcire
Regina, atque nouos heroum diſcere vultus,
Quos noua mirantur virtutis lumine claros
Sæcula magnificæ. Dilecti hic ora parentis
Vidit, & ingemuit, lacrimíſq. fluentia tergens
Lumina, Me miſeram, dixit, ſum viſa videre
Nunc quoq. magnanimo te pectore ſuſpirantem,
Vt ſolitus cùm ſæua tuis Fortuna reflaret
Auſpiciis, tanti te principe digna retractans
Conſulta imperij. Sed nec prohibere fluentes
Largi magnifico valuit de pectore riuos,
Aut facere, ingenuis quin ſedes ponere velles
Artibus æternas, Phœbiq. fouere clientes,
Sartáq. præſtares caſtæ ſua tecta Minervæ,
Et noua ſubſtrueres, accires denique in orbem
Inuitans mercede tuum, quos laude madentes
Ingenij, quamuis alio ſub Sole, bearet
Fauſto per populos non inuida murmure Fama:
Non minus interea magnis Prætoria magnorum
Impenſis operum ſtrueres cum plurima, leui
Marmore, gemmatóque auri diſtincta nitore.
Quid memorem validè cluſuras limite regni
Hoſtibus oppoſuiſſe tuis? munimine quorum
Vndíque tuta ſuos etiam nunc Martia fines

Posteritas colit, externi secura minarum
Orbis, quà Sol cunq. potest agitare iugales.
Hæc Regina vbi sic querula sub voce peregit,
Suscipiens Senior, gemuitq. & sæcula dixit,
Quàm fluerent terris felicia, læta fauentis
Præmia Fortunæ, si respondere labori
Virtutis niueo pateretur stamine fusus
Parcæ: sed paribus non semper passibus ire
Virtus Forsq; potest. Neque sic tamen abiicit hastas
Debilis, aut misera est, memini vt iam dicere, Virtus.
Sed properemus & hæc popularia visere signa,
Porticibus læuis quæ circum læta renident,
Vultúsq. illorum referunt, quos lumine recta
Inradians fecit Ratio, vt sine crimine largi,
Res angusta domi quibus est, succurrere vellent,
Et sua porrigere his, subigens quos turpis egestas
Poscere cogit opem: caro sed prima parenti
Altera tutelæ miseræ, lacrimabile cuius
Illos preßit onus, fido dehinc dona clienti,
Tertia at hospitibus, quarta his qui sanguine iuncti,
Quincta per adsines sparsa, & postrema per omnes,
Formula quos illis non iunxit ciuica iuris,
Ipsa sed humanæ iußit miserescere sortis
Conditio, similésque animo sibi fingere casus.
Nec verò hæc alios recipit pulcherrima sedes,
Quàm qui distribuunt hæc talia munera læti,
Sicut viua ruunt in apertos flumina riuos.
Ac neq. difficiles sitienti pocula præbent,
Vt puteus, latices atro de gurgite cuius
Hauriat immisso longe molimine restis
Nitaturq. opus est, vrentem qui sibi speret
Inde leuare sitim: neq. sic, velut aggere rupto
Pigri stagna lacus, verni sub temporis horam,
Sic temere in lamas spatiari, & inhospita tesqua,
Inq. specus tetros, & olentes ire mephites
Quæ paullisper amant, mox turpiter arida squallent,
Nec pisces domino præbent, nec grata vianti
Pocula. Nigrantis putei se habet instar Auarus,
Prodigus in stagni morem effluit: hos media inter
Sunt regione illi, quibus hæc in limina pandit
Seseaditus, qualiq. olim ratione fuêre

Largiflui, quorum hic ſimulacra nitentia cernis.
In primo viden' vt ſoror hic argentea Phœbi
Præmineat, ductrix velut agmine? Cynthius ipſe
Dux eſt magnificis: ſoror eius Cynthia ductrix
Munificis. Simul hæc fatus, ſimul extulit altè
Dux oculos cælo noſter, bigáſq.citatas,
Et nitidam Lunæ properantis lampada cernens,
Conticuit, Solis metuens ſine lumine fari.

HOC CASSOS SANGVINE.

Tangit adagium vetus, *Pecuniam eſſe hominibus ſanguinem.* Legend. Artemidor.c.xxxv. lib.i.Plutarchus apud Stobæum Serm.ccxxx.

VBI SVRGIT AD AVRAS LÆTA DOMVS.

Magnificentia & Liberalitas virtutes nulla alia re differentes ſunt, quàm intentione quaſi & remiſſione largitatis,& ſeruandi in munerib. decori quadam diſtinctione. Magnifici námque in muneribus amplis ac ſplendidis: liberales in modicis & quotidianis ſeruant decorum. Illi publice magis,hi priuatim largiuntur. Itaque virtus regia magnificentia eſt,& principis maieſtati conueniens, liberalitas autem vulgaris & priuata.Veréque olim Ariſtoteles dixit c.ii.lib.iv. ad Nicom. homines vitæ ſplendore magnificos,etiam liberales nominari poſſe, non autem etiam retro & contra, beneficis & benignis omnibus deberi laudem. magnificentiæ. Quanquam igitur hæ virtutes non gradu aliquo tantùm aut externa conditione, ſed vi naturáque ipſa differunt, tamen propter ſummam earum cognationem & ſimilitudinem, idem atque vnum eis auctor palatium exædificauit, in duas tamen partes diuiſum, quarum altera magnificentiæ propria eſt, altera liberalitatis.Magnificentiæ partem ex marmore ſplendido & virenti effinxit. Aptiſſime. Nam vt magnificentiæ ſplendor & amplitudo maior eſt quàm liberalitatis: ſic virens Lacedæmonium marmor cæteris hilarius. Sic enim Plinius c.vii.lib.xxx.*pretioſiſſimi*, inquit,*generis marmor Lacedæmonium viride cunctiſque hilarius.* Viride autem illud marmor quaſi interfluentibus auri venis variatum atque diſtinctum facit, quoniam aurum magnificentiæ & ſplendoris maximum inſtrumentum eſt, & principis ſolius dignitati conueniens. Apage,dicet Alfius aliquis, ergo feneratores perierint:vellem pol quidem,ſed tamen auri poſſeſſio priuatis cõceditur, publica largitio eius ſiue ſparſio in populum,principi reſeruata eſt. Sic enim Iuſtinianus Nouella cv.cum dixiſſet,miſſilia conſulibus, numos argenteos tantùm permitti, ſubiungit: *Nam auri ſparſio tanquam propria regiæ dignitati relinquenda eſt,cui ſoli eminentia fortunæ,facultatem largitur auri contemnendi: argenti autem mittendi, cuius proximum ab auro pretium eſt,*

A. Palatium Magnificentiæ & Liberalitatis.
B. Imago Magnificentiæ largientis poma aurea.
C. Liberalitatis effigies, quæ largitur flores argenteos.
D. Arbor à radice vna duplex inſtar citri, pars eius dextra malis aureis Magnificentiæ onuſta eſt: læua floribus argenteis Liberalitatis.

ceteri consules facultatem habento. Sed & antè Iustinianum, mens eadem Theodosio l.1. C. Theodos. De expens. ludor. Denique sic pro auro tanquam pro imperij nota propria, aut potius tutela & quasi Palladio, principes Romani propugnauêre, vt reges Persarum, aliósq. omnes extra orbem Romanum principes absterruerint, vt si fortè aureos nummos cuderent, suam in his imaginem exprimere reformidarint. Nummos argenteos aliorum regum iconiis permisêre, suis reseruauêre aureos, vt summam imperij prærogatiuam. Eaque de re narrans Procopius lib.III. belli Gothici, solos Francorum reges ait exceptos fuisse, qui bona venia Imperatoris Iustiniani Massiliæ & Arelato nummos sua, non principis Romani effigie, aureos signarunt. Liberalitatis verò sedes ac domicilium ex marmore candido est, quale Parium aut Lunense apud Plinium c. v. lib. xxxvi. Candoris enim color tenuis & simplex, qualis priuatorum beneficentia & liberalitas. Idque marmor nunc quasi virgatum esse ait argento, quoniam vt Horatius dixit, & nemo nescit, *Vilius argentum est auro.* Benè autem, *lætam domum*, harum virtutum dixit. Liberalitatis enim est διδόναι καὶ δαπανᾶν ἡδέως. *Dare & sumtum facere libenter.* c.1. lib.IV. ad Nicom. Aptéque & moratè Catull. Epithal. Pelei.

Dona ferunt præ se, declarant gaudia vultu.

Neque disconuenit huic rei, etsi recta originatio non est, illa Isidori. *Liberalem dictum, quia libenter donet, nec murmuret.* Et L. Seneca concinnè c.III. lib.I. de benefic. Gratias Deas fingi *ridentes, quia promerentium vultus hilares sunt*, &c. Contráque apud eundem c.VII. lib. II. *Fabius Verrucosus beneficium ab homine duro asperè datum, panem lapidosum vocabat, quem esurienti accipere necessarium sit, esse acerbum*, &c.

LIBERO VTI PAR EST ANIMO.

Dixit, *magnificè regalia munera* &c. tangens Magnificentiæ nomen: *libero* autem *animo* &c. respiciens ad Liberalitatis nomen, quæ dicta est, vel quia digna homine libero, vt videri vult interpres Terentij: vel *quia à libero animo proficiscitur*; vt L. Seneca c.XXIV. de vita beata.

OBSTVPVERE OCVLI.

Ostendit magnificentiæ dignitate & amplitudine, homines in admirationem rapi & obstupescere: liberalitatis autem specie adlici amorem & beneuolentiam, vt iam olim declarauit quoq. Aristoteles cap. II. lib.IV. ad Nicomach.

STAT MEDII SPACIVM.

In communi Magnificētiæ & Liberalitatis quasi impluuio, citri vnius quidem sed geminatæ species depicta est, vnáque ex parte malorum aureorum copia, vt vetus poëta loquitur incuruiscentis: ex altera vero parte floribus tantum vestitæ, argenteis, nihilq. habentis nisi frondium ac florum amœnitatem. Qua imagine magnificentia distinguitur à liberalitate. Namque vt flores & folia fructibus, argentum auro: sic libe-

ralitatis munera magnificentiæ largitionibus ſuperantur. Quod autem virtutis vtriuſque commune eſt, vt voluntaria non extorta earum largitio ſit, hoc eadem arboris huiuſce pictura intelligi licet, quam talem exprimit nunc Ariſtoteles, vt malis ac floribus, in gremium eorũ quos æquum eſt accipere, per ſe ipſa ac ſua ſponte fluat, & quoties opus eſt. Pari enim ratione, Liberalitatis & Magnificentiæ laude florentis officium eſt, ſua ſponte ac voluntate, tali tempore menſuráque largiri, quæ & ipſius, ſiue dantis, & accipientis rationibus maximè opportuna eſſe videatur.

Hic vidvas solatvr egentes.

Alia Liberalitatis ac Magnificentiæ diſtinctio, ſumta ex varietate perſonarum in quas beneficia conferuntur. In aliis enim Liberalitati, in aliis Magnificentiæ locus eſt. Liberalitati in priuatos ac tenuiſſimis opibus homines: Magnificentiæ in lautiores, & qui aliquo ſint numero & loco. Ac primum recenſet homines tali conditione, vt deſiderare poſſint alienam Liberalitatem & munificentiam, vt viduas mulieres, ſenes homines, pupillos, & id genus alios, quibus auctor effinxit beneficia dari ſub læuo ſtipite arboris, vnde folia tantum defluunt & flores.

Incvmbens hvmeris.

Vt Theognis olim queſtus

Ἀ δειλὴ πενίη, τί ἐμοῖσι καθημένη ὤμοις
Σῶμα καταιχμώσῃς καὶ νόον ἡμέτερον;
Ah mala paupertas, humeris quid tu incuba noſtris,
Corpus & ipſum animum, ſic mihi turpificas?

Avrea sed dextro.

Altera in arboris parte, ſiue ſub dextro ſtipite, Magnificentia magnis ampliſque præmiis adficit homines honeſtos vt ſcientia militari, aut præclariſſimarum artium diſciplinis excellentes, ceteráq. exercet, quæ ſat perſpicuè Poëta ipſe commemorat.

Si saperent illi.

Si ſaperent, vt Leo ille nouæ Romæ Imperator cognomento Magnus, qui cum profeſſoribus artium ſuis, ſalaria vocato Rationali ſuo Eunucho iuſſiſſet dari, atque ille vt captus eiuſmodi hominum eſt, ſubmurmurauiſſet, in milites hanc pecuniam rectius erogari poſſe. *Vtinam verò*, inquit, *meis temporibus ea contingeret felicitas, quæ militum ſtipendia in profeſſionum ſalaria mutaret.* Narrat Suidas, & alij.

Dominæ fortvnæ.

Luſit ad Fortunam Imperij Romani, auream de qua C. Suetonius Galbæ c. IV. Iul. Capitolin. in Pio & in Marco. Æl. Spartianus in Seuero.

SPONTE AVREA PRÆCIPITANT.

Cuius modi ſpontaneum illud, differit copiosè Ariſtoteles c.1.lib.IV. Ad Nicom. Benè Arnobius lib.VII. *Bonus auxiliator nunquam rogari ſe poſcit, ſpontanea ſemper opitulatione ſubueniens*, &c.

LEX IOVIS IVBET VSQ. RENASCI.

Tangit præceptum philoſophi de Liberalitate ex loco anted. Sic largiendum ne deſit copia in poſterum etiam benignè faciendi, ne communi prouerbio notemur, quo negatur, *Largitio fundum habere*. De quo ſapienter Tullius lib.II. De offic. Quem tamen Lactantius Firmianus locum reprehendit c.XI.lib.IV.

QVAS PORTICVS ORDINE LONGO.

Sequitur deſcriptio ſtatuarum, ac principio illarum quæ in dextra huiuſce palatij parte viris Magnificis poſitæ ſunt. Quoniam vt dextra læuis: ſic munificis ac benignis, magnifici excellunt. Atque inter hos ipſos, principem locum Apollo tenet, auri ipſius, quæ Magnificentiæ ſupellex potiſſima eſt, omniúmque ſub Luna rerum procreator & parēs. Huic Solomonem adiungit, regem ſapientiæ dignitate ampliſſimum, à quo illud orbi terræ notiſſimum, præſtāti æternæque naturæ templum exædificatum eſt, præclaræ cuiuſdam ac prope ſingularis opus Magnificentiæ. Et vnde, inquies, notus Ariſtoteli Salomo? Hæc aut talia quæ paſſim hæc Ciuitas habet dubitātem, ad ea remitto, quæ de mortuorum diuinandi peritia dixi die operis ſecundo.

ÆTERNO TEMPLVM MIRABILE REGI.

Iiſdem pænè verbis C. Tacitus templum hoc lib. v. hiſtoriarum laudauit. *Illic*, inquit, *immenſæ opulentiæ templum*, &c. Et Herennio Philoni legatione ad Caium eſt, θεισημότατος καὶ ὀπιφανέστατος νεὼς, εἰς ὃν ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἀναβλέπουσιν, ἡλίου ἕωθεν παναχόσε λάμπων. *Templum præ aliis omnib. nobile atq. illuſtre, in quod orientis & occidentis totius oculi coniecti, quod tanquam ſol ipſe, vſquequaque lucet*. &c. Etiam Dio Nicænus lib. XXXVII. narrans de Iudæorum religione & ſanctimonia, Ενὶ, inquit, θεῷ νεών τε μέγιστον, καὶ θεικαλλέστατον, πλὴν, καθ' ὅσον ἀχανής τε καὶ ἀνώρεφος ἦν, ἐξεποίησαν. *Vni Deo templum maximum longéq. pulcherrimum excitarunt, niſi quatenus hians & patulum, & ſine faſtigio eſt*, &c. Sed quo pacto illud templum patulum? Dixerim, illud, καθ' ὅσον ἀχανής, &c. intelligi debere, non de toto templo, ſed atrio templi, quæ pars eius quarta, dictáque *atrium gentium*, aut *veſtibulum*: quod ſine tecto fuiſſe, & quemadmodum ſub dio fuerit Ioſephus explicat Orig.c.XIV.lib.XV. Et Exſcidij c.VII. lib.VI. & contra Apionem lib.II. Tangitur quoque Ezechielis c.XL. Et quia ſemel hoc tēplum intrauimus, vnum etiam Cornelij Taciti ex loco antedicto, de ſtructura eius bonum verbum in eo dicamus, qui loco citato, inter cetera templum illud Hieroſolymitanum fuiſſe ait, *intimis clauſum*. Quod verbum nempe

nempe *intimis*, etsi nonnulli, vt Iustus Lipsius v. c. ablegarunt, tamen ipsum è seruitute illa se adlegare velle videtur in ingenuitatem, ac locum pristinum. Templum enim illud *intimis clausum* Cornelius dixit, partes interiores opponens atrio de quo dixi. Eæ partes intimæ sic clausæ, vt vel non omnibus vel paucis, vel vni tantum paterent, vt pinxit non malè Georgius Cedrinus quasi in tabella, compendio historiarum, ex Iosephi vt adparet cap. xiv. lib. v. Excidij. Templi nempe Hierosolymitani quinque ambitus fuisse. Extimum patuisse omnibus, non Iudæis tantum, sed etiam peregrinis. Hoc scilicet, *atrium gentium* de quo dixi. Alterum Iudæi æquè omnes introibant exclusis tantum exteris. In tertium viri tantum illius gentis admissi. In quartum soli sacerdotes. In sacrarium autem ipsum, ad eiusque aram venire stolis induti illi tantum sacerdotes potuerunt, qui casti essent. In adytum denique summus pontifex stola peculiari amictus, semel quotannis ingrediebatur. Atque hæc omnium intima templi pars sæpe ipso templi nomine afficitur, nimirum propter excellentiam, vt in Macabæorum historia lib. iii. Hæc mea de C. Taciti loco sententia est, quæ si refelli potuerit, tamen iocandi materies non erit, quasi in Veri ciuitate mentiens. Aliud enim mentiri, aliud mendacium dicere. Sed iam missas faciamus *scholicas dapes*, nostri poetæ epulo contenti simus. Exemplum igitur illud sapientissimi regis considerate auctor posuit, vt ostenderet nihil à magnificentia ipsa fieri posse magnificentius ea largitate, qua diuini nominis amplitudo & gloria inlustratur.

HIC ETIAM REGINA CARVM.

Adiungit statuam Artemisiæ, cuius magnificentia spectata in Mausoleo.

POSSIDET HAVD PROCVL HINC STATVAM.

Ex numero quidem virorum fortium sustulit Alexandrum vt meritus est, supra die quinto: sed nunc iustam ei debitámque impertit laudem Magnificentiæ. Quæ sexcentis facile testimoniis confirmari potuisset, cum orbem terræ splendor eius, tanquam sol ipse compleuerit: sed solerter ab auctore factum est, vt Aristoteles de Alexandri discipuli sui Magnificentia illa commemoraret potissimum, quam ipse tanquam instrumentum habuit scribendæ historiæ de natura animalium. Qua de re Plinius narrauit c. xvi. lib. viii. Athenæus lib. ix. Qui tantos in historiæ illius confectionem & remunerationem Aristotelis, sumtus Alexandrum feciſſe ait, vt octingentis ij talentis æstimati sint. Quæ nobis interpretari licet fere quadringenta & octoginta aureorum milia. Quo nunc pretio Philosophiam ipsam, totúmque Heliconem, si esset venalis, nemo, vt Plautus loquitur, præstinaret siue emeret.

HÆC ITA NARRAVIT.

Artificiosa transitione leniter ac sensim auctor quasi defluit ab antiquitatis exemplis ad recentiora, occasione Reginæ, quæ visa ibi patris sui Francisci primi, inter Magnificentiæ splendore inlustres, imagine, multiplicem eius magnificentiæ laudem perstringit breuiter. Sed nulla inter has laudes maior, quam quod *Literarum parens* vno orbis terræ consensu, nuncupatus est.

SED PROPEREMVS ET HÆC.

Transit Aristoteles in læuam palatij partem, vbi statuæ illorum qui liberalitate ceteris excelluerunt. Sed quoniam hæc plebeia fere, ac parum inlustria exempla sunt, acres ipsæ in vulgari notitia positæ, contentus Aristoteles dominam huiusce ordinis & Reginam posuisse Lunam argenti procreatricem, quod liberalitati paulò ante conuenire dixerat, finem facit. Posuit autem gradus Liberalitatis, quales officiorum olim Romæ. Hos sic enumerat A. Gellius c. XIII. lib. V. Primi parentes, deinde pupilli tutoribus suis, post clientes patronis, tum hospes hospiti. Hinc cognati cognatis, adfinibus adfines, denique ceteri.

DIES DECIMVS, DE PRODIGALITATE, ET INANI OSTENTATIONE MAGNIFICENTIÆ.

LVTEA puniceos ab Eoo littore surgens
Aurigabat equos coniux Tithonia, Solis
Nuncia vicini: Senior suspexit ad ortus,
Atque ait, ætherij dux flamee limitis, effer
Nunc puro magis ore diem, radióque tenebras
Discute largifluo, quibus hæc inamabilis horret
Vallis, vbi sedes vitiorum biga locauit.
Sic ait & cliui cœpit descendere calle
Herbido, & in vallem geminis vbi simplice tecto
Atria stant vitiis. Simul ac penetrauit in horum
Sæpta pedem Sapiens, Reginæ farier orsus

Sic breuiter. Viden' vt deformia tecta ruinis
Hæc iaceant? dixit. Fuerant prius integra, & arte
Non bene ſtructa minus, neq. pauperiore metallo,
Quàm quas magnifici gemmis auróq. coruſcas,
Largificíue tenent, argento diuite ſedes
Lucentes. Sed enim poſtquam illas blanda VOLVPTAS
Et Veneris Bacchíq. cliens maleſuada IVVENTVS
Incoluit, peſſum deformibus ire ruinis
Cœpêre. His poſitæ hic ſtatuæ ſunt limine primo.
Dextra viden' facie ridet pellace VOLVPTAS,
Læua nitet facili ſocialiter ore IVVENTA.
Dehinc latera his cingunt AMOR & IOCVS & GVLA, *ſemper*
Quos ſociare ſibi comites EFFVSIO *gaudet.*
Strata iacet miſerè tranſuerſo limine diues
Antea, nunc ſed egens, & inani COPIA *cornu,*
Et pedibus teritur balatronum intrare volentum.
Ipſa ſed in ſumma ſedet arbore, flebile dictu,
Et diſperdit opes HERA PRODIGA, *deiicit ipſos*
Vertice defringens ramos, atque aurea mala
Proiicit, & nitidos argentea munera flores,
Magnifica tantum, Ratio quas recta iubebat,
Largificáque manu, velut æqua impendere lance,
In bene promeritos, & præmia ponere laudi
Debita, diuitias. Hæc autem dira Celæno
Diripit, & quaſi de poſtico limine turpes
Corporis effundit, contactúq. omnia fœdat.
Adproperántq. ruúntq. ſues, velut agmine facto
Lenones, ſcurræ, perductores, paraſiti,
Mœchæ, & aquarioli, balatrones, hoc genus omne,
Et capiunt, rapiunt: ſibi quiſq. eſt proximus ipſe,
Séq. ſuámque probè grex improbus, hinc ſtabilit rem.
Sicut in excelſæ naſcentia culmine rupis,
Soli diripiunt, poma infelicia, corui.
Parte alia ſedet, oſtentans Iactantia, ſumtus,
Sic quaſi magnificos, ſed inanes, & ſibi ſtruxit
Condignam rutubam, foliis & arundine textam.
Maximáq. his meriti qui ſunt, paruißima donat:
Paruuláque his tribuit, meriti qui grandia: nullo
Dilectu, aut trutina rectæ Rationis, honeſti
Nec finem inſpiciens, mediúmue ferire parata:
Diuitias tantùm oſtentans. Hæc vnica meta,

Magnarúmq. is fructus opum, placet vnicus illi.
Ergo etiam patinis, magnáq. ſtruice ſodales
Accipit, & magnos facit in proſcænia ſumtus.
Attica ſed, Cereris per pompam, vt virgo caniſtrum
Fert: ſua transferri ad ſpeciem per compita geſtit
Muricis ardenti fuco vela ebria, ſumtus
Quæ teſtentur heri magnos locupletis, & ingens
Scænæ inſtrumentum: miſeris quæ gloria quondam
Magna fuit Megaris, in paruo muricis vſu.
Protrahit aut mimum ſollers componere, ſeruos
Venatum, teretéſq. plagas, venabula, mulos,
Qui prædam referant, pretio, ſed, ſcilicet, emti
Ingens corpus apri, populi quæ ante ora ſtupentis
Bellua prætereat, ceu ſacræ fercula pompæ.
Circum porticibus ſed iam ſpectemus in amplis,
Hoſce parum læta priſcos ſub imagine reges,
Inſipienter opes vanis qui ſumtibus olim
Adtriuêre ſuas. Quo primus in agmine, trunca
Effigie, & certo eſt ſine nomine, primus inanes
Amens Pyramides cœpit qui educere cælo.
Inde Cheops ſequitur regum ſtultiſſimus ille,
Fœtiferi quondam Nili, dicione fluenta
Pinguia qui tenuit: ſed dum molitur inani
Pyramides ſtudio vecors, diſperdidit omnes
Regni diuitias, inſanis ſumtibus: ipſas
Denique filiolæ, cupidè ſpurcéq. locare
Nocturnas ſollers operas, ſatis vnde diurnis
Pyramidum merces operis. Amaſis comes illi
Nilipotens æquè, & fatuus rex, plurima ſtultè
Qui monumenta ſtruens, magnam deſtruxit opum vim.
Stant alij ſerie longa quos dicere longum eſt.
Hos inter quoq. Romulidæ. Nero ſæuus vterq.
Claudius & Caluus: peior ſed vtróq. tyrannus
Caïus, atq. alij furiata mente, coactas
Qui ſeruire ſui, veſanis ſumtibus, orbis
Diuitias, ſparsêre vagis ceu ſemina ventis:
Mox eguêre aliis, quaſi me conuincere vellent
Prodiga, qui dixi, non eſt manus inclyta regum:
Atq. iidem quaſi pro me cauſam dicere vellent,
Omnia diripuêre, lupus velut acer ouile:
Prodegiſſe vt eos nemo contendere poſſet,

Quippe iterum ſucci plenos, penníſq. renatis
Sublimes aquilas, in cæli nubibus alti.
Hæc vbi luſtrauit Senior. Super vltima, dixit
Area nunc illa eſt, extremo limite vallis
Quàm Regina vides horrere. Jnlæta locorum
Hæc facies, varias ſedes habet: è quibus illa
Quàm vigilax ſeruat cuſtodia, cæca profani
Carceris eſt domus: hinc patet è regione paratum
Hoſpitium miſeris, quos improba cogit egeſtas
Poſcere opem vitæ, atque aliena lance foueri,
Hæc aut illa domus, manet indubitata profuſis.
Parte alia lucus colitur fanúmq. Lauernæ.
Vicina regione forum crudele ſuperbis
Adſiduè feruet, ſtructum vndique & vndiq. tectis,
Peruigili cura, ieiunis dentibus acres
Hic agitant, qui ſæua legunt cumulántq. tributa,
Jn capita, & merces, & fructus aſpera, vt olim
Omnibus in tectis crepitans ſalit horrida grando,
Aſpera cum deſæuit hiems, & frigora mordent.
Scilicet vt miſeros & egentes, ſic & auaros
Prodigitas facit: effundunt, effuſa requirunt
Acrius, & rapiunt, peſſum, quò plura dedere.
Sed grauius rapere eſt bona, quàm diſperdêre parta.
I. *Qui ſua dilapidant ipſi bona, ſunt in amore,*
Vnctáque cum multis comedunt patrimonia: ſolus
Rem partam vigilax veluti draco, ſeruat auarus.
II. *Eſt vt conſilio ſapientis tactus amici*
Prodigus, euigilet, referatq. in priſtina ſeſe
Quæ malè deſeruit recti veſtigia: creſcit
Semper auaritiæ ſitis, etſi flumine rerum
Partarum creſcente. Sitim ceu potio gignit
Ipſa grauem, turget diro quibus hydrope venter.
III. *Sæpe & deterior canis cum aſpergitur æras,*
Heluo ſe in gyrum rationis ſponte reflectit,
At ſemper tacitè creſcit, creſcentibus annis
Auri ſacra fames, breuior quo ſemita vitæ
Jam reliquæ ſupereſt, maiora viatica quærens.
IV. *Jpſe nocet ſibi, ſed non paucis viuit aſotus*
Commodus: ipſe ſibi malus eſt, neq. commodat vlli
Euclio deparcè parcus, bellum facere ipſi
Non ſegnis Genio. Plura his cum dicere vellet,

A. Palatium vitiorum quæ cum Magnificentia & Liberalitate pugnant.

B. Inanis ſumtuum oſtentatio, vitium, quod Magnificentiæ modum excedit.

C. Prodigalitas, vitium Liberalitatis modum excedens.

D. Reſtrictio Magnificentiæ, vitium non pertingens ad modum Magnificentiæ, pomáque & quaſi Calabri hoſpitis dona largiens.

E. Auaritia, vitium, quod à modo Liberalitatis deficit.

Hesperus ortus erat. Phœbíque sub æquore mersa
Lampade, conspiciens Noctis procedere bigas
Conticuit Senior, factóque hîc fine quieuit.

LVCIDA PVNICEOS.

DECIMO die, postquam depinxit speciem orientis solis Aristoteles, de palatio Liberalitatis & Magnificentiæ transit in vallem à læua manu, quàm duo vitia incolunt, prodigalitas, & inepta sumtuum ostentatio. Qui profectionis huiusce ordo sic fiet planior. Duarum virtutum est vna domus, nempe Liberalitatis & Magnificentiæ. Vtráque autem virtus, à duobus vitiis acerrimè oppugnatur: Liberalitas hinc à prodigalitate, inde ab auaritia: Magnificentiæ splendor, hinc à vanitate quadam siue insolentia, inde à paruitate quadam & restrictione sumtuum. Quatuor igitur aduersaria his virtutibus vitia sunt. Horum duo transiliunt mediocritatem, vt prodigalitas & sumtuum ostentatio inanis: duo item infra mediocritatem repunt, vt auaritia, & sumtuum quos Magnificentia exigit, restrictio. Scienter igitur vnam domum auctor vitiis ædificauit tanquam cognatis, primùm illis quæ transeũt modum vt profusioni & sumtuum insolentiæ: deinde illis quæ consistunt intra modum, vt auaritiæ & restrictioni.

Hodierno igitur die qui decimus est in ciuitate Veri, ingressurus est Aristoteles cum Regina, in palatium quod coniunctæ incolunt profusio, quam ipse olim ἀσωλίαν, & sumtuum vanitas, quam βαναυσίαν & ἀπειροκαλίαν nominauit, vt c. II. lib. IV. ad Nicom. Atque huic affine illud vitium quod μικροφιλοτιμίαν, vocauit, ac iucundissimè depinxit Theophrastus in notis, qui liber totus pene exscriptus est à Stobæo.

VIDEN' VT DEFORMIA.

Descriptio domicilij vitiorum, profusionis nimirum & inanis Magnificentiæ, quæ tecta lacera fingit ac ruinosa esse, culpa iuuentutis ac voluptatis, quarum statuas videri vult in ipso ingressu positas, vnam à dextro vestibuli latere, alteram à læuo. Circum has statuas aliæ inibi visuntur vt amoris, ioci, vitij ventris & gutturis, siue ita dicendum, verbo Tertylliani, Voratrinæ, quæ pestes, quasi administræ sunt & satellites profusionis. Itaque ab his fingit euersum Copiæ cornu in ianua ipsa tãquam liminis vice proiectum esse, vt conculcetur ab ingredientibus & proteratur, ex quo intelligi vult auctor, nihil aliud profusionem siue Luciliano verbo vti licet *prodigitatem* esse, quàm dissipationem patrimonij atque omnis pecuniæ, dantem sine dilectu, sine iudicio, nullâq. habita ratione personarum, loci, aut temporis, neque quantum aut quomodo largiendum sit, considerantem. Eandemque non de beneficiis à quoquam accipiendis, non de re domestica & familiari augenda

cogitantem. Itaque ostendit Aristoteles Reginæ, quo pacto in his tectis arbor Liberalitatis & Magnificentiæ ludibrio & direptioni sit mimis, lenonibus, scurris, muscis aulicis, ganeonibus, atque id genus aliis sexcentis, qui arbore insensa ramos eius defringunt, fructum disperdunt, flores ipsos decerpunt & dissipant.

PARTE ALIA SEDET.

βαιδωσίας siue sumptuum vanitatis domicilium, structum foliis & arundine.

MAXIMAQ. HIS MERITI.

Commutatio ex Aristotelis cap. II. lib. IV. ad Nicomach. Eiusmodi βάναυσον siue ostentatorem diuitiarum, ἓ μὲν δὴ πολλοὶ ἀναλῶσαι, ὀλίγα δαπανᾶν: ἓ δ' ὀλίγα, πολλά. *Vbi magni faciendi sumtus, paruos facere, vbi parui, magnos.*

MISERIS QVÆ GLORIA MEGARIS.

Etiam hoc in exemplum posuit Aristoteles capite anted. quem locum bene auctor noster accipit, malè omnes alij Græci Latiniq. interpretes. Nam illud ἐν τῇ παρόδῳ, nihil intelligi philosophus aliud voluit, quàm in transitu & via. Exemplum autem sequens, imitatus est auctor ex Horatij epist. VI. lib. I.

CIRCVM PORTICIBVS.

Lustrata palatij huiusce parte in qua profusio est, ingreditur nunc illam in qua sumptuum vanitas & insolentia est, docetque Reginam de simulacris in ea expressis, quarum prima est regis Ægyptij, qui sumtib. insanis, inanissimum opus, nempe pyramides altissimas excitauit. Nam vt grauiter simul & vrbanè inquit Plinius c. XII. lib. XXXVI. Pyramides illæ *regum pecuniæ otiosa & stulta ostentatio.* Quanquam aliam quoque lõgè deteriorem illarum causam & occasionem ipse posuit Aristoteles c. XI. lib. V. de Rep. Aliam item attulit Iosephus in originibus Iudæorum c. V. lib. II. & Zonaras lib. I. annalium, nempe substructionibus pyramidum laboriosis, oppressos fuisse Iudæos à regibus Ægypti. Alij sepeliendis regibus Ægyptiis eas fuisse. Cui sententiæ adstipulatores hoc sæculo qui αὐλόφωλας, siue qui inspexêre. Alij horrea illa fuisse Iosephi, vt Etymologista.

Regis autem qui tantæ inanitatis operi initium attulit, statuam auctor sine capite confinxit, vt nomen eius in hominum ignoratione versari ostenderet. Sic enim Plinius loco paulo ante citato, negat inter auctores constare, à quo Pyramides factæ sint, *iustissimo*, inquit, *casu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Diodorus etiam Siculus lib. I. περὶ δὲ, inquit, πυραμίδων, ὐδὲν ὅλως ὐδὲ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις, οὔτε παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι, συμφωνεῖται. *De Pyramidibus nulla*, inquit, *neque inter ipsos Ægyptios, neque inter historicos siue rerum gestarum scriptores, consensio est.* De Cheope autem

autem & Amasi rege Herodotus lib. II. Amasis quidem rex curasse dicitur, Sphingem illam mirabilem sepulchro suo imponendam, de qua Plinius c. XII. lib. XXXVI. & alij. De Nerone autem vtroque, Claudio & Caluo, siue Domitiano, & de Caio, Suetonius, Tacitus, alij. Cum autem ait auctor *Nilipotens æquè, & fatuus rex*, iocari voluisse videtur ex vrbanissimo illo prouerbio, *Aut regem aut fatuum nasci oportere.* Noster enim significare videtur, adiungi posse, *aut vtrumque.* Quasi felices fatui sint, felices reges, feliciores fatui simul & reges, illud denique *satis merces*, recte, pro sat mercedis, vt auctor ad Herenn. lib. I. *satis otium.* Tullius lib. XII. ad Attic. *satis tempus*, Et iuris auctores, vt l. XIX. De op. libert. *Satis tempus.* Quod autem Aristoteles se dixisse ait, reges non posse prodigos nominari, est c. I. lib. IV. ad Nicom.

SVPER AREA NVNC ILLA EST.

Effingit, & quasi ingenio suo instruit aream quæ ante huiusce palatij fores, amplissimam, in eáq. principio carcerem construit, deinde hospitium pauperum quod Græci vocant Xenodochium, Latini (non quidē M. Cicero, sed alij) *hospitalium*: tum Lauernæ, furum ac rapidicarū Deæ templum: postremò *senaculum* quasi quoddam, aut forum, vbi ad ærariū ruunt, ὥς γε ὕες, exactores angarij, nouorum vectigalium inuentores, publicani, atq. id genus omne pessimarum pecuniæ hirudinum. Carceris imagine auctor intelligi vult, prodigos cum debita contraxerint, multóq. oppressi ære alieno fuerint, neq. iam soluendo sint, ire in carcerem rectâ viâ. Hospitalij specie declarat fortunatos lautósq. homines, patrimoniorum effusione, fieri mendicabula. Lauernæ Deæ templū indicio est, eos qui sua dissiparint, aliena deinde rapere, ac perfossores parietum fieri solere, siue vt M. Cato locutus est olim, *vecticulariam vitam viuere, ac repente largiter habere, repente nihil.* Senaculum deinde illud aut forum, siue receptaculum potius publicanorum, signum est, principes cum egere inceperint, prouincias deinde suas compilare. Itaq. in literis sacris, *Rex egens, magnus est calumniator.* Prouerb. cap. XXIIX. Idque de Hunerico Vandalorum rege iactatum in Africa prouerbium olim, vt narrat Victor Vticens. Persec. Vandal. lib. II.

PINNISQ. RENATIS SVBLIMES AQVILAS.

Diuitiæ enim patrifamilias & principi, quod auibus pinnæ, vt apud Ciceron. epist. II. lib. IV. ad Attic. *Qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci*, &c. Et Artemidori c. V. lib. I. τὰς εὐπόρους πλεῖας φαμὲν ἔχειν. *Diuites dicimus pinnis præditos.* Hinc & adagium vetus Καλλίας πλεῖστος. De quo Suidas.

SED GRAVIVS RAPERE EST BONA.

Ostendit Auaritiæ malum esse grauiùs quàm Profusionis, vt differit quoque Aristoteles c. I. lib. IV. ad Nicomach. Nam prodigalitati, aut vis quædam egestatis & inopiæ, aut natura ipsa, ingraueſcente iam ætate modum aliquem profectò & finem facit: auaritia verò neque paupertate minuitur, neque senectute refrigescit, sed vtriusque rei acceſſione, ceu ignis oleo infuso, exardescit magis magisq. & inflamatur.

Præterea effusionis macula eò leuior quàm illiberalitatis & auaritiæ, quod auari de alieno rapiunt, prodigi autem largiuntur de suo. Itaq. hi defensione illa vti solent si vituperentur, *Nostra*, inquiunt, *hæc, non aliena sunt*, vt Herodes olim Atticus Sophistes. Cum enim Achaiæ tunc præsides Quinctilij castigarent hominem, quasi nimios sumtus faceret in statuas, τί δὲ ὑμῖν, ἔφη, διενήνοχεν, εἰ ἐγὼ τοῖς ἐμοῖς ἐμπαίζω λιθαρίοις; hoc est, *quid vestra, inquit, hæc curatio est, si meis ego inludo saxis?* Et ille apud Persium dissolutus, profusus, perditus adolescens, rectè monenti, inquit, *Ne sis mihi tutor.*

DIES VNDECIMVS, DE AVARITIA ET RESTRICTIONE MAGNIFICENTIÆ.

POSTERA lux aderat, cum matutinus, opaca
Tendit in aduersa, Sapiens, confinia vallis,
Tramite secreto: sedes vbi tetrica genti
Turpilucricupidæ, sollerti quærere nummos
Omnibus ex causis, inuentos claudere seris
Arcarum: & neque scire frui, nec velle fruendi
Cedere partem aliquam: canis vt præsæpia seruans
Nec fœnum esse potest, & equos arcere paratus,
Restringit dentes, longéque absterret, & hirrit.
Huc vbi deuenit Senior, Sata sanguine regum
Dixit, in hac latitare viden' caligine, circum
Nubila multiplicis Labyrinthi limina? Scire
Est operæpretium, quantò spatiosior ista
Sit domus ⋆ *hæc, latè campos amplexa patentes,* * Isthæc
Splendida quàm sedes, vbi Magnificentia regnat:
Et nitet, huic gemina est quæ Munificentia. Quantò
Longiùs à sede hac distet Labyrinthus, auari,
Adsiduo quem per, sed inani momine, reptant:
Quàm quæ prodigi habent, deformia tecta ruinis.
Sed sedem propiore gradu spectemus auaram,
Ipsa in vestibuli transuerso limine strata
Ecce, nefas dictu, PIETAS iacet, inq. columnæ
Fornicibus morem, substant simulachra: Senectus

Curua, gemens, labiis demiſsis, obſita rugis,
Lymphatúſque PAVOR, *pallore exſanguis inerti,*
Sicca tenens fauces SITIS, *aduerſaria ventri*
Dira FAMES, *dextráq. ſtipem deformis* EGESTAS
Accipit exiguam rapidè, prunaq́ batillum
Frigvs habet viuæ: togulíſq. virilibus omnes
Femineíſq. ſtolis ſimul omnes ſint vt amictæ,
Cernis? & vt facie horrentes, ac fronte ſtriata?
Nocte diéque patet cuiuis penetrare volenti
Cæca domus, ſed qui ſemel intra limen auarum
Sponte pedem tulerit, fruſtra miſer inde regreſſum
Expetit, vt canit hoc inſcriptum carmine limen.
Ingredere, egreſſum, ſed deſperare memento.
Hoc ſimul inſculptum Regina in marmore legit,
Horruit, ac trepidè retro veſtigia vertit,
Vt qui lucifugum preſſit pede neſcius anguem:
Atq. ait, vltro à me ſcelerati liminis auram.
His ego me latebris, temeraria dedere ſeruam
Ipſa velim, Regum genus alto à ſanguine, quorum
Munere libertas aliis data contigit vltrò
Gentibus? & quos nec ſine libertatis honore
Nuncupet hoſtilis quoq. diro felle veneni
Lingua madens? Valeant, Senior, ſpectacula, tanti
Quæ mihi conſtarent, & libertatis auitæ
Eriperent, oculis, pretium, quoque carius ipſis.
Ipſa etiam præ quo vilis mihi vita. Renidens
Parce metu, dixit Senior, Remeabile tectum eſt
Me duce: nec filum tibi circumſpexeris, olim
Quale ſuo dedit Ægidæ Minois, in hiſce
Dirius eſt quanquam Labyrinthi flexibus, illo
Monſtrum, quod domuit, pro caris corpus Athenis
Proiiciens vltrò Theſeus, cum laude reuerſus
Inde domum multa, atq. omni memorabilis æuo.
Ergo ades intrepidè, & mecum Regina, per iſtas
Ingredere ambages: neq. te remoretur euntem,
Horrida vel ſpecies monſtri, penetralibus ipſis
Quod latet incluſum tecti, aut labor improbus, acri
Exercens ſtudio, ſed inani, flexibus illos
Bis ternis cluſos Labyrinthi, ſemita feruet
Omnis quorum opere: arboreo ceu ſtipite nigrum
Itq́ reditq. agmen, celeres prorepere ab imo

In ſummum, ſummóq. leues decurrere ad imum
Formicæ, & ſpecie caſſi geſtire laboris.
Mœnia quæ flexus intercurrentia cernis,
Vt ſibi conſtruerent, hîc qui ſpatiantur auari:
Diruere ante aliis auſi ſua nequiter olim
Tecta, nec è tignis alienis condere ſedes
Has veriti, nihil vt plenæ decederet arcæ.
Hoc illis ſtudium, hæc vita eſt, nil promere, ſemper
Condere opes, veteréſq. nouis cumulare lucellis
Diuitias, plures veluti circumdare ſtultè,
Si quis amet chlamydes, viuumq́ his ſe obruere ipſe.
Serica vti ſollers tenui deducere fila
Stamine, multiiugis anfractibus, agmine repens
Exiguo textor, ſeſéq, inuoluit, & vltro
Inmoritur, veniunt Seres ſpoliántq. iacentem
Multiplici togula, & pectunt ſibi vellera læti:
Sic alias aliáſq. ſibi circumdare fruſtra
Certat, auarus opes, venit heres, & ſimul omnes
Diripit, vnctáq. tranſglutit patrimonia gaudens.
1. *Primus Auaritiæ circus, nunc inſpice, quales*
Contineat. Deparci omnes, velut Euclio terris
Aurum defodiunt, cumulatis vndíq. ſaccis
Incubitant, vigiléſq. metu, ſtrepitúq. pauentes
Quolibet adſiduè, fures velut omnibus horis
Immineant, manus aut Prædonum ſæua, parati
Omnia qui rapere, aut malè cæcas occupet heres
Callidus, inſidias ſtruere. Aurea peruigil olim
Heſperidum draco non ſeruauit in arbore poma
Cautiùs. At nulli rapimùs ſua, noſtra tuemur,
Dicere, & hac ſoliti cauſa prætexere ſordes.
Hoc ſatis eſt? culpáue caret, quod plurima & auri
Meßis, & argenti, multos ſatis vna beare
Quæ poterat, veſtræ pallens & inutilis arcæ
Cluſa perit fundo, ceu cæco carcere ſontes?
Hos iuxta locus his, magnos qui impendere ſumtus
Polliciti, demunt aliquid prius inde puſillè,
Atq. minutatim quaſi circum rodere gaudent,
Magnificæq́ ſecant ita corpus laudis, honeſta vt
De facie demens, inhoneſto vulnere nares.
Proximus à primo Labyrinthi circulus iſte
Strictior. Hic habitant, exactio menſtrua ditat

Fenore quos nimio, celeréſq. in vota Calendæ
Lætificant: aliis FENVS *quaſi* FVNVS, *& ipſa*
Sors quaſi MORS, FRVCTVS *talis quaſi vortice* FLVCTVS
Triſtitiæ, miſeros altum qui mergit in æquor.
III. *Alter ab hoc circus lenones cingit auaros,*
Lenáſq. & quibus ars producere. Sicut hirundo
Venatur, volitans agros & compita circum,
Ipſa ſibi prædam, nidíſq. loquacibus eſcas:
Sic muliebre ſecus tentant adfamine linguæ
Mellifluo hæ Lamiæ, venaturámque per omnem
Cœtum, oculis faciunt, in amoris vincula fœdi
Vt laciant, & adulterio ſtupróq. ſequeſtrent.
IV. *Interiore autem gyro, ſtrepit alea, feruent*
Alueoli, talos manus improba mittere quærit
Compoſitos, mox deinde rapax quoq. teſſera, talis
Subiicitur, totos detexere callida cenſus.
Aſpera tum gliſcit vibratis pugna fritillis,
Haſtarum vice. At in medio certamine Mauors
Sæuit atrox, explétq. ſitim, non ſanguine miſſo,
Corporis è vena, ſed vulnere diuitis arcæ.
Hacce parum læta, paulum ſtatione moratur
Dum Regina, dolens tali caligine mentes
Implicitas Labyrinthea, ſonuêre per aures,
Vicina ex regione preces & vota, grauéſq.
Auditi gemitus. Stupuit Regina, ſed ipſe
Nil graue præcipias animo, ſed fortiter aude
Hunc etiam, dixit Sapiens, inuiſere circum.
V. *Mendici hæc, vaga turba, tenent latiſſima regna,*
Qui cumulare ſtipem ſtipe gaudent. Flebile carmen
Auribus occentant alienis: gaudia pectus
Ipſis pertentant tacitum, creſcente lucello,
Et tunica introrſum aureolis pannucia ridet.
VI. *Intimus hic porro circus, ſunt caſtra tagacis*
Perfida Maiugenæ, iuxtim Dea Noctis amica,
Pulchra Lauerna ſedet: fures ſtant atq. rapones
Sub ſignis, præſto manuari quidlibet arte
Furtifica læuæ, & miluinis vnguibus acres,
Baltea curtare, & detexere pallia, noctu
Culmina tectorum vigiles perrepere, totum
Sub terris habitare diem, cautique receſſu
Se inlatebrare ipſi, furtiuáq. præmia, cæco.

Adſpice nunc medio Labyrinthi carcere, quale
Paſcitur, in riguo ſecreti gramine prati,
Monſtrum horrendum, informe, ingens, certißima vitæ
Peſtis Auaritia. Huic neq. olentis bellua Lernæ
Vertice multiplici certauerit: hanc neq. cæcis
Carceris incluſum Dictæi flexibus olim,
Semiferum genus oppugnet, proléſq. biformis.
Non minus atq. Hecale eſt rugis pannucia, venter
Sicut inexpleto tumet hydrope, ſquamea tergum
Tota, ſed inſolito ſquamarum tegmine, crebra
Cautio, & immodici ſtipulatio fenoris, atrox
Pagina, lucrificis miſeros vrgere Calendis,
Squamarum vice ſunt: intortóque agmine caudæ
Stringit, vti vigilax draco, ſæua pedéſq. manúſq.
Armat in exitium, rapidos, velut, vngula, gryphes:
Tortilis eſt pro nare manus, rapere omnia ſollers,
Anguimani vibrant qualem in certamina barri.
Arboris hæc, omnes, aſperrima bellua, fructus
Largificæ rapit, ac terræ in penetralia condit,
Et timet ipſa frui, prohibétq. inſana volentes.
Hæc Sapiens: atq. his voluit ſubiungere plura,
Terribiles oculorum acies cum bellua flexit:
Sed Dominam adſpiciens Virtutis luce micantem
Magnificæ, ſubito mentem externata pauore,
Mugiit immenſum, quo territa vallis, & omnia
Intremuêre ſimul Labyrinthi regna profani.
At ſoliti tenebris ſe bellua condidit antri,
Sol quoq. confecta lucis ſtatione diurnæ,
Merſit lucificos, Erythræo gurgite, crines.

POSTERA LVX ADERAT.

Satis iam diu peregrinatus cum Regina ſapientiæ princeps Ariſtoteles, in valle quæ poſita eſt ad læuam palatij Liberalitatis & Magnificentiæ, omnémque ſatis formam & tanquam faciem vitiorum in ea valle commorantium, Reginæ oſtendit, quorum alterum extra Liberalitatis, alterum extra Magnificentiæ modum & quaſi limites procurrit. Hodierno igitur die, qui eſt in Veri ciuitate vndecimus, hora diei prima, ſiue cum ipſo exortu ſolis, per cuniculum tranſit Ariſtoteles cum Regina in vallem palatio Liberalitatis Magnificentiæque oppoſitam à dextra, vbi ſedes ac regio eſt vitiorum, quæ intra metas Liberalitatis & Magni-

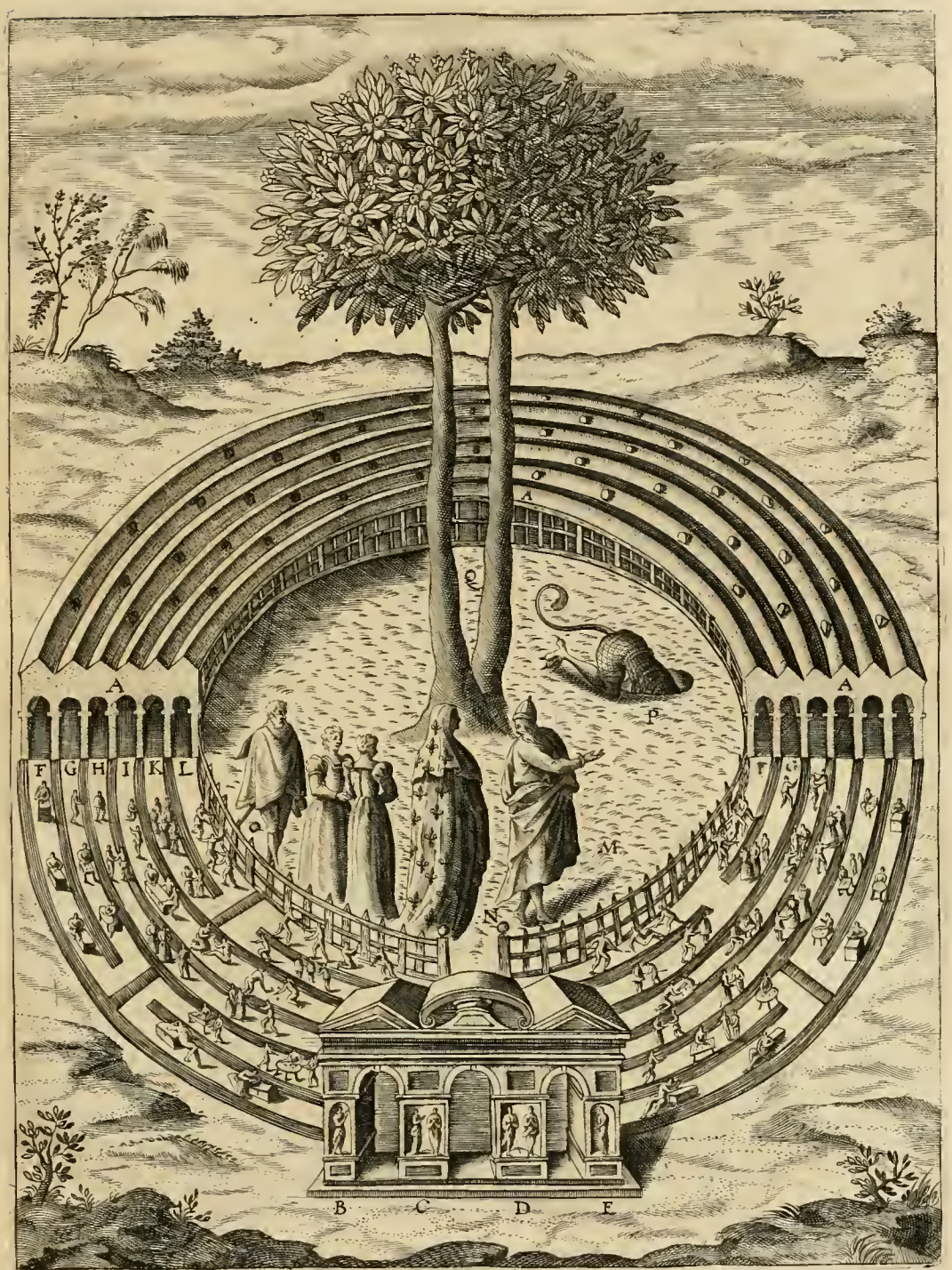

A. Labyrinthus, in quo vitia duo, Auaritia & Reſtrictio Magnificentiæ.
B. Effigies Senectutis impoſitæ vni de paraſtatis ſiue antis ianuæ.
C. Statuæ Pauoris & Paupertatis.
D. Fames & Frigus.
E. Sitis.
F. Primus Labyrinthi circulus in quo ſtatuæ tenacium, quod primum genus Auarorum eſt.
G. Alter circulus, in quo feneratores, quod alterum genus Auarorum.
H. Tertius circulus, in quo Lenones, tertia ſpecies Auarorum.
I. Quartus circulus, in quo aleatores, quartum Auarorum genus.
K. Quinctus circus, in quo mendici.
L. Sextus, in quo fures.
M. Ariſtoteles.
N. Regina.
O. Auctor ipſe operis.
P. Auaritia ipſa, ſpecie monſtroſa.
Q. Arbor Liberalitatis & Magnificentiæ.

Magnificentiæ,quasi tardi & languidi cursores,deficiunt.Nempe Auaritia Liberalitati opposita, & Restrictio sumtuum aduersaria Magnificentiæ.Harum tecta, inquit Aristoteles multo esse ampliora quam illa virtutum Liberalitatis & Magnificentiæ, aut vitiorum Prodigalitatis, vanæque impensarum ostentationis. Quod scientissimè auctor excogitauit.Intelligi enim vult,vt res est,à multo pluribus auaritiæ & angustatæ illius restrictæque Magnificentiæ limen teri,quam aut prodigalitatis & ineptæ sumtuum gloriæ,aut virtutum ipsarum, Liberalitatis & Magnificentiæ. Itaque vt plures sunt Auaritiæ restrictæque Magnificentiæ clientes,sic atrio eis opus fuit maiore. Præterea Auaritiæ & miseræ illius ieiunæque Magnificentiæ domicilium, callidè auctor à Liberalitatis & Magnificentiæ sede aliquantò longiùs,quàm Profusionis & impensarum venditationis ac gloriæ tecta,distare finxit,vt significationem faceret,à Liberalitatis laude,ac splendore Magnificentiæ, longiùs auaros, & illos qui miserè ieiunéque sumtum in res magnas & præclaras faciunt,abesse,quam prodigos aut impensarum ostentatores. Profusi enim & sumtuum gloria insolescentes,citius ad Liberalitatis & Magnificentiæ metam quasi ab ouo siue calce reflectere se possunt, quam tenaces illi & sordidi aut ieiunè magnifici,è carceribus ad metam virtutis emittantur.

Ipsa in vestibvli.

Pictor penicillo suo coloribus ianuam Illiberalitatis & ieiunæ Magnificentiæ veriùs imitari non potuisset, quàm auctor his versibus expressit.Nam ecce limen ianuæ inferius, miserabili aspectu est. Iacet enim crudeliter ac nefariè pedibus ingredientium obtrita & conculcata *Pietas*.Vestibulum verò ipsum fulciunt statuæ, primùm *Senectutis*, exsiccatæ & incuruiscentis,deinde *Pauoris*, statua est, quasi amens,exsanguis, sine colore.Deinde effigies, *Famis*, *Frigoris*, *Egestatis*, *Sitis*,quibus malis,sordidi & illiberales ferè confligantur. Tribus nempe vestibuli portis, hæ statuæ fulciendis,appositæ sunt,per quas portas in palatium ipsum patet introitus.Portæ vero ipsæ,triplex genus declarant,illorum qui in Auaritiæ tecta ingrediuntur, vt paulò inferius patebit. Omnes autem ferè illi à quibus auaritiæ domus frequentatur, homines parui angustíque animi sunt. Itaque octo illas in auaritiæ vestibulo statuas, auctor pinxit togis quidem virilib. amictas, sed & stolis indutas muliebrib. Auaritia enim vt signanter à Salustio Crispo dictum est,*quasi venenis malis imbuta,corpus animumque virilem effeminat*.Deinde adiungit huiusce operis auctor omnibus quidem ingredientibus,trinas illas vestibuli Auaritiæ fores vltro patere: sed cum in penetralia ipsa ventum est, ibi omnes,quasi in custodiam perpetuam dati essent,detineri.Quod signum est, auaritiæ morbum insanabilem esse, & vix ac ne vix quidem sordidos & illiberales homines, siue, vt Lucilius dixerit, *adpetones*, animum suum ad munificentiæ laudem transferre. Itaque in foribus ipsis Auaritiæ inscriptum esse ait versum.

Ingre-

Ingredere egreſſum ſed deſperare memento.

Imitatum ex Dantis Aligerij Poëtæ verſiculo, quem ille, inferorum ſedem ac locum deſcribens, in limine ipſo adpoſuit.

Laſciate ogni ſperanza o voi ch' entrate.

Huiuſce verſiculi denuntiatio Reginam ita conterruit, vt exſecrata illud tanquam Orci oſtium, ac longiſſimè refugiens, omnino diſceſſura videretur, niſi confirmata fuiſſet oratione Ariſtotelis docentis, tam munificam & liberalem, in ſedibus auaritiæ non poſſe adtineri.

ARBOREO CEV STIPITE.

Imitatus illud L. Senecæ. *Inconſultus eis vanúſque curſus eſt, qualis formicis per arbuſta repentibus, quæ in ſummum cacumen, deinde in imum inanes aguntur,* &c.

MOENIA QVÆ FLEXVS.

Reginæ ingredienti Ariſtoteles de palatij ſubſtructione loquitur, nempe auaros tignis illud ſibi ſtruxiſſe alienis. Intelligi vult auaros rapiendis alienis diteſcere, & veram eſſe adagionem. *Diues aut iniuſtus, aut iniuſti heres.* De qua Ælian. variis c. XXXII. lib. XIV. Eunapius in Iamblicho. Præterea innuit, virtutum ac vitiorum tecta non differre materia vel ſtructura: ſed illa vitiorum deformata & diruta eſſe à vitioſis, tanquam ædes præclaras à ſordidis negligentibus dominis aut inquilinis. Quales illi, quos iucundè ſanè M. Varro increpuit ταφῇ Μενίππου. *Sed quæ neceſſitas te iubet aquam effundere domi tuæ? Si vaſa habes pertuſa, polubrum non habes? Ad quam rem nobis eſt confluuium? ad quam rem vinarium? in pauimento non audes facere lacunam? at in humu facis calceos elixos,* &c. *In humu,* dixit pro, *in humo,* & c. Et meliùs fuerit, *ad quam rem vobis,* &c.

Sic autẽ & comicus Latinus elegantiſſimè in Phaſmate ſua Scæna II. comparationem ædium & animi fecit: Animum eſſe quaſi ædificium ſtructum examuſſim, ac pulcherrimè: hunc vitio inmigrante corrumpi, vt ædes ab inquilino aut domino *indiligente, cum pigra familia, inmundo, inſtrenuo,* &c.

SERICA VTI SOLLERS.

Similitudine declarat ingenium hominis auari, opibus nimirum ſe inuoluentis, vt bombyces ſiue ſerici vermiculi, tela ſe ipſi intexunt ſua. Hi enim, vt in illa ipſa quam detexerunt tela, moriuntur: ſic *iſti, qui cum Genis ſuis belligerant parcipromi,* vt Plautus dixerit, & *triparci, auidi, aridi* homines, animum ſuũ mentémque in theſauro penitus abditam & defoſſam ſepeliunt. Itaque ille apud Plautum *parciſſimè parcus* ſenex Euclio:

Nam egomet ſum hic, inquit, *animus domi eſt:*

quidni? in aula auri plena, ſub terram abditus. Deinde autem, vt illi vermes cum diu multúmque texuerunt, accedit dominus qui omnem earũ operam deripiat: ſic illi in Auaritiæ Orco miſerrimi Tantali, illi *non tenaces, ſed pertinaces,* illi theſaurum ſuum quaſi dracones circumplexi,

poſtquam fœnore, fraude, fallaciis, periuriis ad ingentem pecuniam venerunt, aut indigno eam heredi relinquere coguntur, aut furtis, latrociniis, direptionibus, incendiis, naufragiis ſæpiſſime amittunt, & Euclionis Plautini verbis ciulant:

Nam quid eſt opus mihi vita qui tantum auri perdidi?

PRIMVS AVARITIÆ CIRCVS.

Illiberalium duo genera poſuit in hoc primo Auaritiæ Labyrinthi circulo, vnum eorum, qui nihil vnquam largiuntur, ſed ne rapiunt quidem alieni quicquam: alterum eorum qui non modo largitionem faciunt nemini, ſed potius retrò contráque alienum tanquam harpyæ teterrimæ rapiunt. Prioris generis, moleſti illi quidem, ſed minus tamen peſtiferi ac nocentes quàm hi rapones, hi *pecuniarum accipitres*, quorum vmbra ipſa, commodis alienis pernicioſa eſt, digniſſimi vt Thyeſtæ verbis exclament, qui à ſe diſcedere quàm longiſſimè omnes iubet,

Ne, inquit, *contagio mea bonis vmbráue obſit.*

In primo Auaritiæ circo illi de primo genere auari: in ceteris, reliqui.

CONGESTIS VNDIQ. SACCIS.

Vt Horatius in auarum ſatir. 1. lib. 1. *Congeſtis vndique ſaccis. Indormis inhians.* Et Apuleius de rancido feneratore quodam, *Pannoſus*, inquit, *& ſordidus aureos folles incubat.* Neque diſſimilis ille quem ſalſiſſimè inridet Lucilius, *Cum bulga cœnat, dormit, lauit*, &c. Et ille de quo Nicetas in annalibus ſuis Calomodius, *συγκαθεύδων τῷ φασκελίῳ. Condormiens ſacculo ſuo.*

HOS IVXTA LOCVS HIS.

Cum auaris in primo Labyrinthi circulo illos coniungit, qui ſumtus magnificos reſtringunt, & tanquam circumrodunt.

PROXIMVS A PRIMO.

In altero circulo Labyrinthi *feneratores*, qui non merces, non operam ſuám aut induſtriam, ſed tempus ipſum venale habent: meritóque L. Seneca c. x. lib. VII. de beneficiis vituperauit *feneratorum tabulas, computationes, venale tempus, ſanguinolentas centeſimas*, &c. Et benè *exactionem menſtruam* Poëta dixit, vt etiam D. Baſilius lib. cõtra feneratores *μιαιφόνους ἀπαιτητάς*. Cum his conuenienter philoſophus c. 1. lib. IV. ad Nic. iungit, eos qui *τὰ μικρὰ ἐπὶ πολλῷ*, intellige, *λαμβάνοντι*, id eſt, *Parua ſuper magno accipiunt.* Qui autẽ illi, neque Lambinus, neq. Zuingerus, neq. interpretes alij rectè accipiunt. Intelligi autem vult eos, qui in magno lucro, ne puſillum quidem aliquid contemnere audent. Cuiuſmodi leno inducitur Plauti Perſa ſc. XVII. Atque hoc Plautus Rudente ſc. XIIX. comicè dixit, *Conuerrere cum puluiſculo.* Et huiuſce loci exemplo, auctor Prologi ad Truculentum, dixit: *Auferre cum puluiſculo.* Exempla quoque apud Theophraſt. Charact. Eth. c. De Parſimonio. Sed vulgò nec intellecta.

Tertius circus habet *Lenones*, quorũ sordes ac rapinæ satis depictæ in comœdiis, grauitérq. & sanctè Iust. Nouella xiv. vocauit, ὀλεθρέους καὶ κοινοὺς λυμεῶνας τῆς σωφροσύνης *pestilentes & publicos euersores castitatis ac tẽperantiæ.*

Quarta regione *aleatores*, de quibus Ammianus Marcellinus lib. xxiix. nobilitatis Romanæ, temporibus illis turpem ac flagitiosam vitam, describens. *Quidam*, inquit, *ex his aleatorum vocabulum declinantes sunt, ideóq. se cupientes adpellari Tesserarios, inter quos tantùm differt, quantùm inter fures & latrones.* Sapienter sanè intrisit hominum leuitatem, non rei sed nominis turpitudinem abhorrẽtium. Sed cur honestiùs nugones illi, *tesserarios* se, quàm *aleatores* dici putauêre? Videlicet, quia tesserarum alea ceteris omnibus impensior. Etenim à talis exorsi ludere minores summulas, deinde cum incaluissent, maiores summas lusêre tesseris. Eáque re Martialis epigr. lxvi. lib. iv. ita scripsit in laudibus vitæ rusticæ, & inter vituperationes illorum studiorum quibus dediti vrbani,

Supposita est blando, nunquam tibi tessera talo. Quasi rusticus talorum ludus, quia pusillæ summæ: tesserarum, vrbanus, quia summarum ingentium, & decoquere solitus. Tangit quoque anathematicus ille hoc discrimen, epigr. xv, lib. vltimi. Voluêre itaq. illi trossuli videri, se tesserarios quidem esse, magnificè: at non minutè ac rusticè aleones talarios. Ergo & facetè Ammianus, tesserarios aleatoribus excellere, quantum furunculis latrones. Illi enim magna, & propalam rapiunt: hi clam & pusilla plerumq. & quasi verecundè. * Eleganter autem aleatores ac tesserarios Ammianus furum ac latronum similes fecit. Damnis enim aleatoriis cum exinaniti fuerint, miseri ac ieiuni, trãseunt quasi de fumo in flammam ad gregem furum & *rapicidarum*. Quincta est mendicorum statio. Postremi generis sunt, fures ac *rapones*, Lauernæ deæ *tagaces* ministri ac sacerdotes, in omni omnium auarorum genere pessimi.

* Quocirca etiam Saluius Iulianus *raptorẽ* definiuit, *furem* esse *improbum* vt l. xiv Quod met. cau l. ii. de vi bonor. rapt. D. Et Instit. Eod. *Improbum*, accipe impudentẽ. Glossæ *Improbus*, Ἀναιδής. Et qui Odyss. xi. λᾶας ἀναιδὴς siue *lapis impudens*, Æneid. xii. est, *mons improbus*. Sic etiã *improbũ os* apud Terent. & C. Sueton. De clar. Gramc. xii. Et *improbius natus*, eiusdẽ Vespas c. xxiii. pro nato impudenter, siue improbè, vt malè natus, naturæ inclinatione malus. Qui Tranquilli locus non intellectus Criticis.

At media Labyrinthei.

In Labyrinthi partib. intimis, pratulum esse voluit auctor, in eáq. ipsam pasci auaritiã, cuius speciem ex adiunctis non ineleganter pinxit. Immanissimũ scilicet fœdissimúmq. esse monstrũ, facie quidem muliebri, ventre maximo & tumente, ad exemplũ hominis adfecti aqua intercute, sempérq. sitiẽtis. Qualẽ depinxit Horat. oda ii. l. ii. Diogen. apud Stobæũ Sermone xxxv. & Polybius. Pelle autẽ id mõstrũ esse ait tanquã squamea, sed squamarũ in loco ei esse innatas cautiones & syngrapha & chirographas debitorũ. Atq. vt acerrimã auaritiæ rapacitatẽ ostẽderet mẽbris omnib. eam subornauit ad rapiendũ aptissimis, vt caudæ hamato vncinatóq. acumine, tũ manuum ac pedum *miluinis*, vt Plautus loquitur, *aut aquilinis vngulis*, naso deniq. ipso tanquã promuscide siue manu elephanti. His ac talib. rapinæ instrumentis, monstrũ illud omnes citri illius, quã Liberalitatis & Magnificentiæ arborem esse diximus, fructus floréq. diripiens, in terræ cauernis penitus abstrudit ac recõdit, ne quisquam eis perfruatur. De qua mihi specie cogitanti venit in mentem ridere simillimam Alcmæonis cuiusdam apud Herodotũ lib. vi. ex eoq.

apud Dionem Romanum orat. II. de Inuidia, & interpretem Pindari ad Pythia Oda VII. imaginem, cui cum propter acceptum ab eo, neſcio, quid beneficij, Rex Crœſus Lydorum, refertus omnibus præmiis doniſque fortunæ, & *montes*, vt dicitur, *auri habens*, poteſtatem feciſſet ſumendi de regiis theſauris auri, quantum ſemel corpore ſuo exportare potuiſſet, ille auro ſe penitus ingurgitare, & quaſi diuturnam ſitim explere cupiens, *ridiculiſsimam*, ſi Plautinè loqui licet, rationem excogitauit. Principio tunica ſeſe induit, quantum potuit ampliſſima, ſinúmque illius tanquam velum laxauit, deinde cothurnos pedibus induit, omnium qui tunc inueniri potuêre latiſſimos, atque ita exornatus, cum regiis miniſtris introiuit, vbi cum ramenti aurei aceruum vidiſſet, cõtinuò inruens, cothurnos primùm vſque ad ſuras, auro penitùs referſit, deinde ſinum auro totum impleuit, ac ne qua corporis pars, aureæ illius felicitatis expers eſſet, auri etiam *ramentas* capillis implicuit, os denique ipſum auro ſibi totum quaſi tibicen buccas, aut puer veſicam aura, inflauit, atque ita egreſſus eſt admirabili ſpecie, cothurnos propter auri pondus vix trahens, turgentibus autem & ſufflatis mirificè buccis, corpore denique omni ſic tumente, vt monſtrum citius, quàm aliquis facie figuráque humana eſſe videretur. Itaque & Crœſo, & omnibus qui aderant, riſus maximos concitauit. Sed ille quidem Crœſo regi, ſtultiſſima illa ſpecie voluptati fuit, nobis autem depictum paulo ante Auaritiæ monſtrum horribile eſt. *Auaritia* nempe, inquit C. Salluſtius, *bellua fera, immanis, intoleranda eſt, quò intendit, oppida, agros, fana, atq. domos vaſtat, diuina cum humanis permiſcet*, &c. Hæc tam deteſtabilis furia, & ſocietatis humanæ peſtis, ſimul Reginam venientem aſpexit, quaſi noctua, tantæ Liberalitatis & Magnificentiæ lucem refugiens, ſublato clamore, latebris antri ſui ſeſe intimis, occultauit. Alcmæonem quidem illum auro etiam os ſibi referſiſſe, non incredibile dictu eſt, cum interpres Ariſtophanis notet, multis in more poſitum eſſe, τῷ σώματι φυλάττειν ὃ ἀργύριον. Minus quidem flagitiosè hoc cuſtodes pecuniæ illi, præquam *Vuilla* Hugonis Italiæ regis *fratria* ſiue *fratriſſa*, ſiue fratris vxor, baltheum pretij immenſi aureum, magnis fulgentibus gemmis inluminatum abdidit penituſque abſtruſit. Narrat Luitprandus Ticinenſ. c. v. lib. IV: Rer. per Europ. geſt. Libet autem quia huic loco non diſconuenit, verſus adpingere, quibus auctor operis huiuſce ipſe olim, ſic quaſi penicillo imitatus, illam Herodoti de Alcmæone Ethopœiam, in Ecloga ſua, quam de auri cupidine luſit ex tempore olim. Ea huiuſmodi eſt.

Aurea quis dubitet nunc ſæcula currite, fuſis
Dicere velle ſuis Parcas? Spes omnis in auro eſt.
Aurum vita viri eſt. Aurum via publica, cuncti
Per quam purpureos ad honores tendere certant.
Omnibus in terris, aurum vnica & vna voluptas.
Aurea captatur, non laurea gloria. Zeno
Stoïcus, ex omni ſapientem parte beatum

Pinxit: at hic ſapiens, eſt picta cucurbita, præ quàm
Eſt verè ſapiens, & ab omni parte beatus,
Copia quem circum fluit auri. Scilicet ille
Pulcher, honoratus, ſapiens, rex denique regum,
Fortunámque ſuo lætus ſibi temperat ipſam
Arbitrio, triſtéſque procul diſcedere curas
Imperat, & ſi quæ incipiant fuſcare ſerenam
Mentem animi nebulæ, cunctas portare vocatis
In mare dat Zephyris. Anne ergo beatior alter
Quàm ille cluere poteſt, auri quem prouehit aura?
Ingenium, virtus animi, ſapientia, cultus
Ipſe Dei, cœli ſtudium, ſanctíque receſſus
Mentis, & in terris, cœleſtia munia, vitæ,
Quid niſi næniolæ, febrilia ſomnia, nugæ,
Burræ, quiſquiliæ, nebulæ, puerilia regna,
Parte alia ſi aurum adſpiret? Sunt cetera, vt aiunt,
Nocturni lemures, qui cum ſol igneus auri
Paret, diſpereunt, neq. lucida tela diei
Huius ferre queunt, fugitántq. vt noctua ſolem,
Hic populi ſermo eſt, hæc mens. Plebecula vellet,
Indica ſi poſſet, fieri formica, ſibiq.
Nidos congerere, & cumulare perenniter auri,
Hoc ſtudium, clamant, parui properemus, & ampli.
Pythagoræ nec fas, in viſcera viſcera condi,
Nunc populus ſi fas, in viſcera conderet aurum.
Et condunt pleríq. tamen: ſua viſcera fului
Arcam auri faciunt, dictu mirabile, idémque
Ridiculum, & veniens aliqua ſub imagine fedi.
De noſtris aliâs. Nunc ſat meminiſſe quod olim
Ioſepho referente ſciunt, qui talia curant.
Obſidione Titus Solymorum cinxerat vrbem, c. penult. lib. v.
Intus dira fames, certæq. pericula mortis.
Ergo fugam multi meditarier, ipſáque caſtra
Tendere in hoſtilis foſſati, & millia multa
De fumo in flamam ruere, omni ex parte videres.
Quæritis, anne domum, & velut in ſtatione relicto
Auro, illi fugêre? Apage. Intra viſcera multum
Quin citò demiſêre aurum ſibi, tránſque voratis
Nummorum aureolis, hoſti lucro inde fuêre,
Exitióq. ſibi. Nam miles quando reſciuit,
Iudaicos multo tumefactos pondere fului
Ire puerperij ventres, excepit euntes,
Proſecuitq. exſta, & ſibi venas eruit auri,
Naſcitur vt cæſa quondam genitrice, vigétq.
Partus cæſareus. Quantò felicior ille

Sic & apud Athenæũ li. iv. quidã in vltimis agẽs, tranſuoratis ante nõ paucis aureis, ſic opinione ſua beatus moritur.

Alcmæo, qui tam lepida, faciliq. rapina
Sardiaci regis totum se oppleuit ab auro.
Scire iuuat credo, quale aurum, quæue rapina,
Expediam, adtentas, breuis est fabella, per aures
Vestras illa meet. Legatos regis opimo
Hospitio quondam accepit, fouitq. benignè.
Inde suas iterum ad sedes, regémq. reuersis
Multus in ore illis Alcmæo. Rex quoq. gestit
Scire quis Alcmæo. Præsto est à rege vocatus.
Atria nummorum plena huic, auríque struices,
Rex pandi iubet ingentes, tum carpere, quantum
Hinc posset capere, & toto semel asportare
Corpore permittit. Tunc qua se expleuerit ille
Scire operæpretium est artem, & cognoscier auri
Quàm cluet ingeniosa fames, glebæque nitentis,
Cum semel inuasit mentes, tam dira cupido.
Principio tunicas sibi laxas induit, esse
Carbasa velorum, atq. auris implenda putares:
Tum pedibus quantum potuit reperire cothurnos,
Induit adstrictos minimè, latéq. capaces,
Sic properans, ipsóq. auidus præuertere Cræsi
Ductores, auríq. furens inuadere aceruos,
Ceu lupus acer oues, ramentas protinus auri
Cum videt: hinc mox cura fuit farcire cothurnos,
Vndantes mox deinde sinus rutilante moneta
Sic totos impleuit, vti sub pondere tanto
Sudaret miser, & premeret vestigia lentè.
His satur, & tamen his minimè satiata rapinis
Auri sacra fames, vltra quoq. tendit, & audax
Arte noua rutilæ glebæ ramenta capillis
Implicat, os ipsum sibi de fulgente metallo
Distendit, ceu pinguis ebur Tyrrhenus ad aras
Cum altiùs inflauit. Sic exornatus ab auri
Emersit regnis, specie, mirarier omnes
Et ridere simul quæ cogeret: omnia plausu
Perstrepere, vt præbente aliquo spectacula mimo.
Sed multi risêre, quibus tamen ille saliuam
Tunc mouit iocus, & qui si data copia, vellent
Esse quod Alcmæo, vel & hunc superare rapinæ
Ingenio simili. Nostris quoq. moribus ecquis
Alcmæo fieri nollet? Non esse frequentes,
Res loquitur: nullos reperiri credere durum est.
Nostra suos etiam sapientes sæcula norunt,
Et voti modicos, simul & mentis bene sanæ,
Aura quibus cæli est aurum, quibus ipse creator

Auri, pro venis eſt vnicus omnibus auri.
Quo ſine quid prodeſt aurum? quid vena metalli
Diuitis eſt, niſi perfuſum fulgore venenum?
O curuas nimium mentes, quibus omnis in auro
Spes poſita eſt: cæli quibus ipſius atria ſordent,
Præ cælato auro: lucis quibus auctor, & ipſe
Fons radij, quo terra nitet, quo cælica gaudent
Agmina, veſanis, præ gleba diſplicet auri,
Quæ ceu vepretis extracta nitedula, torquet
Illorum in ſe oculos, quibus in caligine noctis
Humanæ, non vlla ſolent aliunde nitere
Lumina, mens quorum demens & lippa recuſat
Diuinæ lucis radium, ceu noctua ſolem.

DIES DVODECIMVS, DE MAGNANIMITATE.

HOSPITII ſordes, inlætáq. tecta peroſus,
Mane ſub auroram, dubiæq; crepuſcula lucis,
Collectis citò ſarcinulis, vt deſerit hoſpes:
Limen Auaritiæ Sole exoriente ſceleſtum
Liquimus, & piceam cæca caligine vallem.
Atque alacres collem puris eſcendimus auris,
Quà prope vicini deiuertitur orbita cliui.
Hîc Sapiente viam præeunte, in limina templi
Introiit Regina, colit quod ſplendida VIRTVS
MAGNIANIMI. Tum ſic Reginam adfarier vltrò
Exorſus Senior: tectum ingens adſpice dixit.
Nititur hæc valido viui fundamine ſaxi
Regia, magnificóque in cælum fornice ſurgit.
Suſtinet hunc ſeries bis ſenis ſtructa columnis,
Et ſpatio circum his incingitur ambitus æquo:
Inter eas humili terdena crepidine currens,
De niueo mixta eſt columella & marmore nigro,
Aureáq. impoſita eſt rutilanti luce coronis.
Interiore domus gyro nitet ampla columnis,
Parietibúſque auro textis, & iaſpide fulua,
Et gemmis ſtellata micant laquearia tecti,

Quattuor in templum reſerantur limina portis.
Pomiferi prima eſt anni, pomoſa corona
Totam multiplici quam circum ſtemmate cingit.
Altera, quam deformis hiems, ceu vellere ſpargit
Denſato niuis, & nebulis acríq. pruina.
Inſequitur quam Ver, & Veris coniuga Flora,
Omnigeno variant ſertis de flore corollis.
Nuda Ceres quartam flauentibus ambit ariſtis.
Ipſa columnarum bis ſex capita aurea, ſignis
Reſpondent, per quæ Sol circumuoluitur orbe
Annum ſignifero. Quæ poſtquam ſingula verbis
Sic poſuit Sapiens, alias euoluere cœpit
Oras eloquij, &, MAGNI celeberrima, dixit,
Hæc VIRTVS ANIMI, via lata & regia vitæ
Ad finem properare docet, ſummámq. beatæ.
Nam quibus hæc virtus ſub pectore gliſcit, honores
Promeritis magnos pariunt, rebúſq. gerendis
Iuſtos inueniunt multa cum laude triumphos,
Nec tamen aut fatui plauſus & murmura curant
Vulgi, aut ſi tulerint merita pro laude repulſam,
Inuidia ridente, gemunt, curántue relicta
Limaces placare oculos, virtute: ſed vltrò
Inuidiam plorare iubent, ſolitíſq. dolentem
Se cruciare ipſam curis: & imàgine laudis
Læti promeritæ, memori ſub pectore geſtas
Res agitant, animúmque acti remeante laboris
Præteriti ſpecie, ſolantur. Compita circum
*Coticula *Dente Theonino rodi, quaſi ★ ſamia, laudis*
Curam illus acuit, neq. ſi Fors riſerit, inde
Altius excelluntue animos, tolluntue ſuperba
Sorte ſupercilium: neq. ſi reflauerit, altum
Deiiciunt humiles animum, ſed ſemper eadem
In ſtatione manent, altæq; columine mentis,
Compoſitóq. gradu, & quaſi vertex ſummus Olympi.
Ac neq. poſcit opem magnus facilè, aſpera quando
Vrget fors animus. Quia ſeſe intelligit eſſe
Dignum, qui dubiis aliorum præbeat vltro
Rebus opem, non qui poſcat ſibi. Multa benignè
Præſto idem facere eſt aliis, non accipere ipſe.
Sic ANIMI poſtquam MAGNI memorabile templum
Carmine deſcripſit, Sapiens: nunc, inquit, HONORIS

Quæ

Quæ media est callam, Regina inuisere tempus.
Quatuor huc scalis adscenditur, omnia termes
Palmeus ante fores, & victrix laurea velat,
Et spoliis postes fulgent hostilibus, ipso
Culmine, stat prisco, celsum, de more, tropæum.
Spondis in graduum positæ rutilantibus auro
Ipsis, effigies quorum VIRTVTE *cluentes*
Olim animi CELSA, *laudem reperêre perennem.*
Socratis hæc prima est: vani sub crimine falso
Cecropidæ, infando indicio, nil tale merentem
Demisêre neci, mox cassum lumine, tristes
Eluxêre diu, & statuam posuêre, dolorem
Et desiderium quæ testaretur ademti.
Thebarum decus hic ingens, in limite dextro,
Atq. alij plures, MAGNIS *celeberrima celsos*
Græcia quos ANIMIS, *quondam tulit: ordine læuo*
Romulidæ positi, peperit quibus ARDVA *famam*
Hæc VIRTVS, *seraq. etiam nunc laude cluere*
Postuma dat, vitámq. sequens extendet in æuum.
Sed nulli propiore gradu, quàm Iunius inde
Brutus, & hinc bimaris magnum decus ille Corinthi,
Timoleo, qui contra ANIMVM, *molimine* MAGNI
Pugnauêre ANIMI, *& sese vicêre, suósq.*
Adfectus, patriæ quasi fasces, lætus vtérq.
Summisere, seges quò surgeret altior inde
Laudis: & ille patrem, hic fratrem mente exsuit alta,
Esset vt in patriam pius, & cumularet honorem.
Ardua quæ templi medio patet area, celsam
In qua purpureus sibi sedem struxit & aram,
Et sociis HONOR, *hic etiam exteriore, quadriga*
Virtutum posita est spatio, quibus ipsa beatæ
Præmia nituntur vitæ, pectúsque nitere
Puriter illius debet, qui tecta subire
Celsa triumphantis, felix mereatur HONORIS.
Hæc ita dum memorat Sapiens, iam lim en ad ipsum
Ventum erat insignis templi, cum intrare paratæ
Reginæ, Senior, modo visere, dixit, Honoris
Hoc tibi fas adytum celsi venerabile, mecum:
Tempus erit tua cum radians hic stabit imago,
Inter honoratos æterni limine templi.
Obstupuit Regina videns laquearia tecti

Aurea conuexi, rutilis ſtellantia gemmis,
Artificíſque manu, variis expreſſa tropæa
Ductibus, & palmas, & Hetruſcæ magna coronæ
Stemmata, multiplicéſq. è lauri termite nexus.

HOSPITII SORDES.

MORATISSIMVM principium, ſiue ex moribus ipſis vitæ communis expreſſum. Ait enim Reginam ex illis auaritiæ tectis exiſſe non minus libenter, quam lauti hoſpites ex deuerſorio ſordibus inquinatiſſimo diſcedunt.

Hodierno igitur die, in ciuitate Veri ex valle Auaritæ regina cũ Ariſtotele ſuo aſcendit in collem propinquum, vbi baſilica eſt Magnanimitatis. Hanc autem quaſi mediam auctor eſſe voluit in eo ipſo tẽplo, quod principiò totius operis ſui de anno, poſuit tanquam effigiem ſimulachrúmq. anni ſiue temporis. Sed quare in medio anni templo eſt ædes Magnanimitatis? Nimirum, quoniam hæc illa eſt virtus, qua generoſi animi, nihil niſi magnum & dignum immortalitate ſuſcipiunt. Itaque in ipſo anni templo fanum eſt Magnanimitatis, vt conſtet temporis ſiue anni decurſu id nunquam vaſtari, vnâ enim ipſius anni ſiue temporis fanum deſtrueretur. In ipſo deinde Magnanimitatis templo fanum Honoris quaſi adytum ſiue penetrale poſitum eſt. Scienter quidem atque circunſpectè. Honor enim præmium eſt virtutis. Quod cum Romæ olim declarare vellet C. Marius, tẽplum Virtuti & Honori cõiunctum, & tanquam geminum dedicauit, vt eſt apud Symmachum epiſt. XIV. lib. I. D. Aug. c. XIII. l. v. de ciuit. Dei. Sed quaſi ædes vna ponitur in ipſa C. Marij inſcriptione, quæ relata eſt in epigrammatis antiquæ vrbis. DE MANVBIIS CIMBRICEIS ET TEVTONICEIS ÆDEM HONORI ET VIRTVTI VICTOR FECIT VESTE TRIVMPHALI CALCEIS PVNICEIS. Alij vt Ræuardus Var. c. IIX. lib. I. *calceis patricieis*, & intelligi volunt calceos mulleos, de quibus eſt apud Feſtum. Ego tamen rectum puto, illud *calceis puniceis*. Neque enim illud ſingulare, C. Marium virum triumphalem, *calceis* vſum *patriciis*, ſed regum Albanorum exemplo, *calceis puniceis*. quod in C. etiam Iulio Cæſare notauit vt ſingulare Dio lib. XLIII. eum vſum, τῇ ὑποδέσει ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ, καθ' τὸς βασιλέας τὸς ἐν Ἄλβῃ, *pedum tegmine ſubinde alto & puniceo, vt Albanos reges olim*, &c. At patricij calcei quoque aliqui nigri, vt apud Iuuen. Sat. VII. Templum itaq. illud C. Marius Coſ. VII. fecit & dedicauit, & quidem ſubmiſſius ceteris, Eáq. de re Feſtus in *Submiſſiorem*, Victruuius c. I. lib. III. & proœmio lib. VII. Cur autem iunxerit C. Marius ædem Virtutis atq. Honoris eleganter differit Aurel. Symmachus & D. Auguſtin. locis antedictis.

Ac omnium quidem virtutum propria illa eſt quaſi merces, laudis & gloriæ. Sed quo præſtabilior quæque ac maior eſt virtus, eo maius honoris flagitat præmium. Honoribus igitur ſummis decoranda

eſt

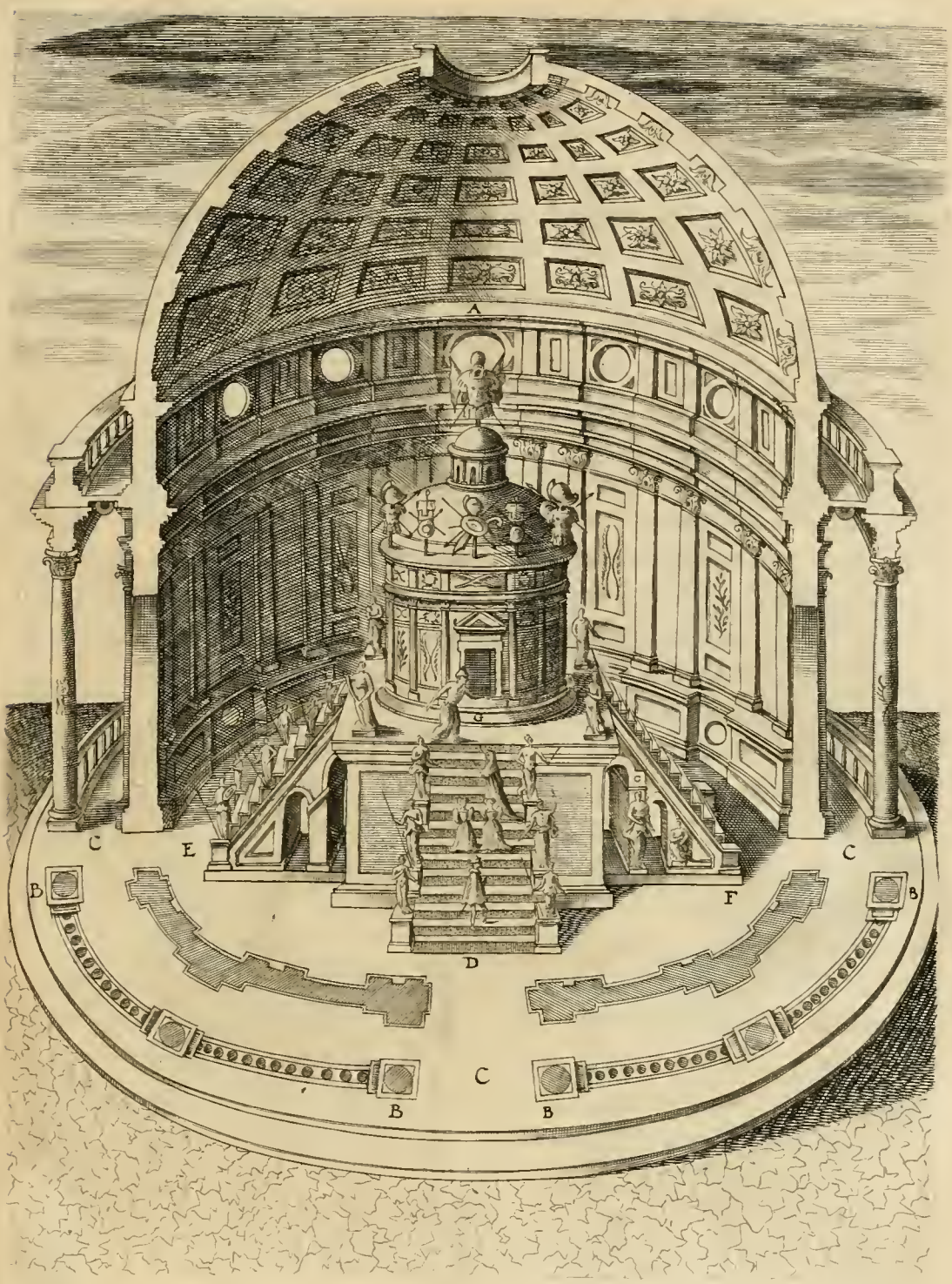

A. Basilica Magnanimitatis & Modestiæ

B. Columnæ XII. sustinentes basilicam inter quas XXX. modò, aliâs XXXI. vel XXXII. columellæ, quælibet earum ex candido marmore & nigro mixta. In capitellis autem columnarum, signa XII. orbis signiferi.

C. Portæ huiusce vrbis IV. significationem habentes, IV. anni partium.

D. Scalæ quibus in cællam Honoris adscenditur, à porta Auctumni. In latere autem vtróque scalarum statuæ positæ magnanimorum.

E. Scalæ, à porta Æstaris, in spondis earum, sed mediis tantum, vtrinque statuæ modestorum, siue eorum qui in honore mediocri acquieuerunt. His scalis vicinæ illæ, quæ à porta Veris sunt, ruinosæ & caducæ, ad quarum latus vnum iacent humi effigies, inanium ostentatorum Magnanimitatis, siue superborum: ad latus alterum effigies ambitiosorum iacent.

F. Scalæ à porta Hiemis, quas columnarum vice fulciunt, vna ex parte pusillanimi: ex altero autem latere humi sub scalis abstrusi iacent solidæ laudis veræq. gloriæ contemtores.

G. Cælla Honoris.

eſt Magnanimitas, quoniam virtutibus ceteris longè multúmque excellit. Ἔοικε γὰρ, vt iam olim dixit Ariſtoteles c. III. lib. IV. ad Nicomach. ἡ μεγαλοψυχία, οἷον κόσμος τις ἐστὶ τῶν ἀρετῶν, μείζους γὰρ αὐτὰς ποιεῖ. *Magnanimitas*, inquit, *ceterarum virtutum quaſi ornatus quidam eſſe videtur, etenim ampliores eas facit*, &c. Nam ceteræ quidem virtutes, tenui apparatu laudis contentæ ſunt: hæc ſola eſt quæ nihil niſi grande, amplum, inluſtre, ac pæne diuinum expetit. Quare in nullius virtutis quam Magnanimitatis domicilio, rectiùs Honor ipſe potuit collocari. Apex enim virtutum Magnanimitas, apex Magnanimitatis Honor eſt.

NITITVR HIC VALIDO FVNDAMINE.

Deſcribere ingreditur anni templum, in quo, vt iam diximus, fanum Magnanimitatis incluſum eſt. Huiuſce vero templi columnæ duodecim, menſes anni: triginta columnæ inter has minores interiectæ, ſiue columellæ, parte vna candidæ, parte altera nigræ: dies hæ quippe & noctes menſium. Tectum autem ipſum fornicatum eſt, vt Ennius poëta dixit, *cæli ingentes fornices*. Denique diſtinguitur ſtellis, anni enim quaſi tectum eſt.

Cælum, ſtellis fulgentibus aptum.

vt idem locutus eſt Ennius. Portæ huiuſce fani, ſiue horæ, ſiue partes quatuor totius anni, Ver, Æſtas, Auctumnus, Hiems. Capita ipſa columnarum ſiue menſium, denotant ſigna ſiue partes duodecim orbis ſigniferi, in quo Sol ipſe procreator anni, conuertitur: Non diſſimilis Athenienſium olim ciuitatis deſcriptio, vt apud Suidam, in γεννηταί. Nempe in phylas quatuor, tanquam horas ſiue anni tempora, ver, hiemem, æſtatem, autumnum: Phylæ deinde rurſus in tres fratrias diuiſæ, perinde vt anni tempora in tres menſes: fratriæ, poſtremò in triginta γένη ſiue gentes. Quibus collectis numerus exiſtit CCCLX. quot dierum annus fuit, in antiqua ciuitatis Athenienſium deſcriptione. Male apud Suidam eſt numerus CCCLXV. Nam is numerus, illa ciuitatis deſcriptione longè poſterior eſt.

Græci quidem minoris anni, dies CCCLX. fuiſſe, plurimis Herodoti, Ariſtotelis, Cleobuli, M. Varronis C. Plinij, aliorum teſtimoniis doceri poteſt. At illa apud Suidam numeri CCCLXV. pro CCCLX. incorrecta critici alicuius correctio eſt.

MAGNI HÆC ANIMI VIRTVS.

Explicat nunc Reginæ, vim naturámque Magnanimitatis Ariſtoteles, & virtutis tantæ finem & quaſi ſcopum ei proponit ante oculos. Magni ſcilicet animi eſſe ad res magnas difficiléſque aggredi, & mereri vt honoribus ampliſſimis decoretur. Ita quidem, vt in illo quaſi gloriæ curſu, ne tantillum quidem laboret, ſi debitus ei honos vulgi iudicio non fuerit delatus, ſi exiſtimatio aut gloria clandeſtinis obtrectantium ſermonibus & conſiliis oppugnetur. Regia enim illa magni, excelſi animi virtus,

Non ſumit aut ponit ſecures
Arbitrio popularis auræ.

NEQ. SI FORS RISERIT.

Hoc etiam magni animi atque excelſi officium eſt, æquabilem ſe in vtráque fortuna præbere, tum proſpera tum iniqua. De Olympi autem cacumine notiſſima hiſtoria eſt.

AC NEQ. POSCIT OPEM.

Hæ iam propriæ quædam fortis magníque animi notæ ſunt, vt non petere auxilium, ſed petenti ferre: amplitudinem gloriæ, & virtutis, honeſtatem, diuitiis omnibus anteponere: nihil niſi magnum & præclarum moliri: inuſitatas gloriæ vias indagare, tritas relinquere.

NVNC, INQVIT, HONORIS.

Tempus inquit iam eſſe Ariſtoteles, Honoris adytum ipſum luſtrare, quod in baſilica Magnificentiæ medium eſt. Sed præclarè auctor duo Magnanimitatis genera diſtinxit, perfectæ vnum, ſiue diuinæ & heroicæ, alterum inchoatæ, ſiue humanæ. Perfectæ ſedem poſuit in ipſis adytis ſiue penetralibus Honoris: humanæ autē locū dedit in ipſis gradibus ſcalarum, quibus in adytum Honoris aſcenditur. In graduum verò lateribus ipſis ſiue ſpondis, vtrinque ſtatuæ ſunt, virorum animi quidem maximi, ſed nondum eò vſq. virtutibus exaggerati, vt in templum ipſum recipiendi ſint.

Iam quaternæ ſcalæ, quarum gradib. templum aſcenditur, ſunt actiones Magnanimitatis primùm, deindè virtutis quoque illius quæ modicis honoribus acquieſcit: tum quatuor extremorum ſiue vitiorum quæ virtutibus his aduerſaria ſunt, vt die ſequenti planius fiet.

In vnis igitur harum ſcalarum, oſtendit Ariſtoteles Reginæ ſtatuas illorum, qui magnitudine animi cæteris excelluerunt. In primis autem Socrates ibi eſt, qui cum ab Anito & Melito, conflata ex fraude, fallaciis & mendaciis accuſatione premeretur, nec *patronum*, vt inquit Tullius, *quæſiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus ſupplex fuit, adhibuitque liberam contumaciam à magnitudine animi ductam, non à ſuperbia. Et ſupremo vitæ die de immortalitate animorum multa diſſeruit, & paucis ante diebus cùm facilè poſſet educi è cuſtodia, noluit. Et cum pænè in manu iam mortiferum illud teneret poculum, loquutus ita eſt, vt non ad mortem trudi, verùm in cælū videretur aſcendere.* Hæc M. Cicero. Lucianus tamen Socratis mortem, vt inani quadā magni & virtutibus exaggerati animi ſpecie fucatam, inriſit, in mortuorum dialogis. Et Quinctus Septimius Florens Tertullianus cap. 1. lib. de anima, virtutem illam Socratis ait *plebeiam* fuiſſe ac *vulgarem*. Vulgo enim ſolere homines, ſi aliter vindicare iniurias ſuas nequeunt, ſaltem vlciſci eas quadam ſpecie contemnentis. *Quid*, inquit, *aliud ſaperet vir quilibet iniuria damnatus, præter iniuriæ ſolamen, ne dum philoſophus gloriæ animal*? Sed Luciani quidem fabulas omittamus,

maledici conuiciatoris, & qui Ioui etiam ipsi iniquè iniurius ac infestus est. Tertullianus autem de Socrate locutus est facta cum Christianæ gentis virtutibus comparatione, in quarum splendore omnes profanorum siue ethnicorum laudes, vt stellæ in solis radio ne cernuntur quidem.

Socratis hæc prima est.

Athenienſium iniuriâ, Socratis gloriam ait inlustratam fuisse, quasi trophæo vel statua. Et quidem vt Laertius, & alij testes, breui post honorificentissimè statua Socrati Athenis posita fuit, mortem eius sub persona Palamedis interfecti miserabiliter lamentante in theatro Euripide, in qua tragœdia flebilis exclamatio illa fuit, ἐκτάνετ' ἐκτάνετε τὸν πάνσοφον τὸν οὐδὲν ἀλγιώσαν ἀνδρὸς μούσας. *Occidistis, occidistis omniscium, nihil de vobis male merentem, Musarum luscinium* &c. Sic enim hæc à nonnullis prodita historia est. Melius autem ἀνδρὸς Μούσας, quam vt est vulgò in libris Laërtij, ἀνδρὸς Μοῦσαν.

Hic et Epaminondæ.

Proximum Socrati posuit Epaminondam, principem facilè & summum virum vnum omnis, vt M. Cicero existimauit, Græciæ, qui in exitu ipso vitæ Magnanimitate fuit singulari. *Quem enim nostrum*, inquit Cicero epist. ad L. Luceium, *ille moriens apud Mantineam Epaminondas nõ cum quadam miseratione delectat, qui tum denique sibi auelli iubet spiculum, postquam ei percontanti dictum est clypeum esse saluum, vt etiam in vulneris dolore æquo animo cum laude moreretur?* eáque à plurimis commemorata historia est, vt Valerio c. II. lib. III. Iustino lib. VI. Pausania in Atticis & Arcadicis, Paullo Orosio c. II. lib. III. aliis sexcentis, qui etiam vulgo noti sunt.

Ordine lævo Romvlidæ.

Altis atque excellentibus viris quos Græcia tulit, statuas in dextra scalarum parte collocauit: nunc Romanos eis ex altera parte opponit.

Sed nvlli propiore gradv.

M. Iunium Brutum, qui reges expulit, è regione positum ait Timoleontis Corinthij, vt ea res indicio sit pari eos fuisse magnitudine animi eosdémque in gradib. propiorib. templo constituit, præcipuam eis tribuens laudem magnanimitatis. Brutum verò ac Timoleontem pares fecit, quoniam Brutus filios suos & vxoris suæ fratres, Tarquiniorum tyrannidi velificantes, securi percussit: Timoleon fratrem suum Timophanem, regnum Corinthi adfectantem, oppressit. M. Bruti tamen facinus, à multis quasi immane vellicatum est, vt D. Augustino c. XVI. lib. III. de ciuit. Dei, Paulo Orosio c. V. lib. II. Qui nimis quidem fortasse inclementer ea de re sic locutus est. *Brutus*, inquit, *primus apud Romanos Cos. primum conditorem regémque Romæ, non solum exæquare parricidio, sed & vincere voluit.* Sed hi quidem Christiani, quorum peculiare hac in

parte iudicium est:Romani autem ipsi M.Iunium Brutum, quasi liberorum saluti,patriæ libertatem suæ fortiter antepositissent summis in cælum laudibus extulerunt,vt Valerius c.IIX.lib.v. *Exuit*,inquit,*patrem vt consulem ageret, orbusque viuere quam publicæ vindictæ deesse maluit.* Et Claudianus lib.I.in Eutropium M.Brutum ait visum esse,

misero ciuem præponere patri. Et Virgilius Æneide VI.

Vtcunque ferent ea fata minores,
Vincet amor patriæ

Siue dolenter, inquit Anchises, siue lætis animis *nostri minores* siue Romani,mortem liberorum M.Bruti accipient,parentis quidem certè animum *vincet amor patriæ.* Quanquam scio interpretationem aliam esse D.Augustini c.XVI.lib.III.de ciuit.Dei,& Seruij Grammatici. Eademque de re sapiens Plutarchi disputatio est in Valerio Poplicola & Zonaræ in annalibus lib.II.

QVADRIGA VIRTVTVM POSITA EST.

In puluini planicie siue area,cui Honoris adytum, siue penetrale impositum est,ad quatuor angulos sunt quatuor simulacra, virtutum scilicet quatuor maximarum,siue,vt vulgo vsurpari solent, cardinalium, quibus ornatum atq. instructum esse oportere ait, pectus hominis perfectè magnanimi,ac promerētis vt quasi Phidiæ Minerua in arce olim Athenis,sic statua eius in æde Honoris reponatur. Neque enim fas est simulachrumvllius hominis in adyto illo ipso locari,nisi qui totius honestatis amplissimo præmio,summáque amplitudine & gloria dignissimus inuentus sit. Vt enim sapienter ipse olim Aristoteles c. III. lib. IV. ad Nic. πάμπαν γελοῖος,ὁ μεγαλόψυχος,μὴ ἀγαθὸς ὤν. *Omnino ridiculus est magnanimus,si non idem vir bonus.* Qua laudis atque honoris præcellentia cum pauciſſimos aut verius nullos existere,auctor significationem dare vellet,acutè Honoris adytum illud sine vllis statuarum ornamentis posuit.Conuenienter hoc illi Aristotelis sententiæ c.III.lib.IV.ad Nicom. Χαλεπὸν τῇ ἀληθείᾳ μεγαλόψυχον εἶναι,ὁ γὰρ οἷόν τε ἄνευ καλοκαγαθίας. *Difficile est, reapse ac veritate,magnanimum esse. Nec enim eiusmodi esse quisquam potest, qui non idem vir bonus.* Dixit autem Poëta,Honorem ibi esse cum sociis, siue συμβώμοις siue σωφρόνοις,respiciens opinor ad Mediifidij Dei imaginem,quæ sic solita exprimi,vt à dextra esset *Honor* Deus,à læua,Dea *Vetitas*,medius inter hos *Amor*,vt hodiéque Romæ in marmore Pario , & Narbone Martio,in muro ipso vrbis. In hanc igitur Honoris cællam, Regina cum Aristotele & comitatu suo ingressa vespere, manebit donec cum solis exortu facultas reddita sit, aliud aliquid in Veri ciuitate contemplandi.

DIES TERTIVSDECIMVS,

DE MEDIOCRITATE HONORVM, ET MAGNANIMITATIS ATQVE HVIVSCE HONORVM MEDIOCRITATIS, extremis.

SIDERE vt hiberno, ſera ſub nocte viator,
Verbere ventorum pluuiæq́ exercitus acri,
Difficiliq. errore viæ, ſi acceptus amici
Hoſpitio lauti eſt, & qui bene focilet, illi
Penula non ſcindenda, dies obducere paucos
Vt velit, & lentè properat, niſi res aliqua vrget:
Sic de purpurei non ceſſit limine templi
Præproperè Domina, & gradibus deſcendere cœpit
Limen ad illius portæ, ceu ianea * *ſeruat*
Feruida quam ſpicis æſtas incincta capillos.
Subſtitit, & breuiter Sapientem adfata, Meretur,
Dixit: Alexander, quondam tuus ille, reponi
Intra purpureum Venerandi limen HONORIS.
Suſcipit, &, Staret meus hîc cognomine laudis
Magnus Alexander, Sapiens ait, omnia ſano
Pectore ſi recolens, mea quæ præſcripſerat illi
Vtiliter ſchola, de ſolidæ certamine laudis,
Non temerè ambiſſet Deus immortalis haberi,
Et Iouis Ammonis diuina ſtirpe creatus,
Non genitore ſatus, dederant quem fata, Philippo.
Accipio dixit cauſam Regina, ſed illud
Scire velim, medio graduum cur limite, nulla
Altior effigies poſita eſt, primíque relicti
Sunt vacui? Debent quia laudis præmia ſemper,
Reſpondit Sapiens, velut æquo examine lancis,
Adtribui, & rebus pariter concurrere geſtis:
Iuſtum quadriiugis nec equis agere ille triumphum
Debet, pro meritis cui merces ampla pedeſter,
Aurea nec nitidè huic circum caput ire corona,
Myrto qui meritus modica præcingere frontem.
Qui rapit immeritò claros maleſanus honores,

* Ianitrix.

Turpior

Turpior ipſe abit, & raptos infamat honores:
Quiq. dat indigno Virtutis præmia, laurum,
Deripit herentem nulla cum laude coronam
De capite ipſe ſuo, famam ſibi ſauciat ipſe.
Præterea medium nulla hîc tranſcendit imago,
Atq. micant circum minus omnes lumine claro,
Quàm quæ magnanimis poſitæ regione propinqua
Templi purpurei, modicos quia carpere honores
Contenti, nihil vlterius extendere pinnas
Solliciti, neq. magnanimis certare, nec infra
Metas ſe abiicere, atq. animis reptare puſillis
Gaudent, vt neq. magnanimi ſe tollere cælo
Icariis altè properant audaciter alis,
Purpurei ſæpe vt proceres, regéſq. ſuperbi,
Dum Fors immeritis paullìſper blanda, renidet,
Excellunt animos, & pulſant limen Olympi
Vertice, nec minus interea quoq. ludere & vngi
Gaudent indecores, & laſciuire proteruè.
Cæca ſaperueniens ſubitò incautos hera, tangit,
Sicut ab inſidiis, & ouantes callida in ipſo
Opprimit articulo. Sudo velut æquore cæli,
Incita prageſtit variis agitare columba
Flexibus, & celeres iteratis plauſibus alas: Plinius c. xxxvi. lib. x.
Fronde ſub arborea muſſans, ſpeculatur ouantem
Callidus accipiter, plauſúſq. prehendit in ipſa
Lætitia. Proclamat iò, Faſtigia, ſerui
Cingite mî longis circum feſtiua coronis: Epictetus
Mox heu heu, miſerè longis vlulatibus idem
Rex Agamemno iterat. Scalis deiectus ab altis
Adſpice Tarquinius iacet hîc, quà limite verno
Exitus eſt ædis, magni oſtentator ineptus
Olim animi, & titulo ſibi conueniente, SVPERBVS.
Hac quoq. parte duces, ventoſa ſuperbia fibris
Inſita, quos reges, non virtus regia fecit,
Qui poſtquam Deus ille prius, dein vix homo, veſci
Magnus Alexander vitali deſiit aura,
Europæq́, Aſiæq́, ſuis ditiſſima regna
Diripuere armis, atq. vrbes ſtragibus omnes
Impleuere & agros, vmbris velut excitus imis
Eumenidum chorus, aut vltrices æthere Diræ.
Proiecta latus ad læuum, fractæque ruina

Illorum ſtatuæ, gradibus tentauit Honoris
Ponere quos leuis AMBITIO. Nunc illius vmbra
Occulit hos templi & graduum, conamine magno
Quos, ſed ſtultomalo tenuerunt turpiter olim.
Porta ſed hiberni quà frigida panditur anni,
Scalarum gradibus veluti fulmenta, puſillæ
Sunt poſitæ ſtatuæ, riſu contemnere quales
Promtiùs incipias, odio quam perprimere acri.
His ſtatuis ſimiles, ipſi bona qui ſua ſtultè
Neſcire, atq. animis ſoliti reptare puſillis,
Tendere non audent oculos ad limen HONORIS.
Paruula ſub ſcalis veluti proiecta ſigilla
His etiam cernis. Tales, quibus inclyta ſordet
Gloria, queis nulla tentat dulcedine pectus
Segne, comes Virtutis Honor: ſed viuere ruri
Contentè, & latebris tecti ſeſe abdere, teſta
Reptilis vt teſtudo ſua ſe continet, vſq.
Malunt, quam merſare foro, atq. in luce videri,
Purpureóq. aliis excellere vertice honoris.

SIDERE VT HIBERNO.

TERTIVS decimus hic iam eſt dies in Veri ciuitate, quo die non egreſſus ex templo Magnanimitatis Ariſtoteles, pergit de alia virtute Reginam docere, nempe illa, quam ipſe olim ad Nicom. c. IV. lib. IV. vacare dixit nomine. Non defuerunt tamen qui Latinè appellarint *Modeſtiam*, quanquam id à Cicerone & D. Thoma, longè aliter nomen vſurpatum eſt. Nonnullis etiam viſa eſt nominari poſſe *Tranquillitas*, quoniam mediocri honore qui cõtenti ſunt, ij *remoti à ſtudiis ambitionis*, vt ait M. Tullius, *otium & tranquillitatem ſequuntur*. Ego circuitione vſus, honorum mediocre ſtudium dicere malim: ſic enim videtur intelligi poſſe faciliùs, hæc illa eſſe virtus, quæ mediocribus ſiue modicis & paruis honoribus lætatur: vt Magnanimitas, quæ gaudet magnis & præclaris.

Hodierno igitur die, in Veri ciuitate, luſtratio eſt tẽpli, illius Virtutis quæ in omnigenere aliarum virtutum res mediocres adpetens, & modicis honorum præmiis contenta, ſic à Magnanimitate differt, vt Liberalitas à Magnificentia: quarum altera modicarũ, altera non niſi præclariſſimarum rerum largitas eſt. Cùm igitur duæ ſint virtutes honorũ gubernatrices, nempe Magnanimitas, & Mediocritas, honorum: vtráq. à duobus extremis oppugnatur. Ac primùm Magnanimitati aduerſaria eſt, hinc μικροψυχία, id eſt, animi paruitas & anguſtiæ: inde χαυνότης ſiue

inanis quædam oſtentatio & ſpecies Magnanimitatis, ſiue ſuperbia, ſtultáque animi elatio. Vtraque labes animis humanis, à virium ſuarum ignoratione ac meritorum, infertur. Nam quibus honores ampliſſimi debentur, ad eos tamen vt indigni adſpirare non audent, ij puſillo animo ſunt: qui autem honoribus ſummis decorari non merentur, eos tamen ſibi deferri & dari petũt, ij χαυνοὶ ſunt, ſiue inaniter magnanimi, ac ſuperbi. Modeſtiæ verò hinc φιλοτιμία ſiue ambitio repugnat, inde ἀφιλοτιμία ſiue animi abiectio & vilitas, nullius plane honoris adpetens.

Die igitur ſuperiore de vi naturáque Magnanimitatis egit Ariſtoteles: nunc de virtute in mediocribus ſiue paruis honorum præmiis acquieſcente, & vitiis cum hac ipſa virtute, cumque Magnanimitate pugnantibus, explicabit.

Eleganti autem Ariſtoteles comparatione, & vndecimi diei principio contraria, exorſus eſt. Nam die XI. Reginam ex Auaritiæ tectis tanquam ſordido & illiberali hoſpitio lætanter emerſiſſe narrauit: nunc viceuerſa ait, ex Honoris templo illam quaſi hoſpitem ex amœniſſimo deuerſorio, perinuitam diſceſſiſſe, vt oſtenderet eam ad excellentem gloriæ formam amplectendam, ardenter fuiſſe incitatam.

MERETVR DIXIT, ALEXANDER QVONDAM TVVS.

Ante-occupatione artificioſa, principiò ſtatim ſuſtulit dubitationem de Alexandro. Quare is tantis rebus geſtis, tanta apud omnes gloria, repoſitus non ſit in ſacello ipſo & penetralibus Honoris. Itaque Regina inducitur huiuſce rei cauſam ſciſcitans ex Ariſtotele, qui perinde vt die quinto agens de fortitudine, ita nunc reſpondet, Alexandrum nequiſſe vincere animum ſuum, aut fortunæ blandimenta moderatè ferre. Ergo nec iniuriâ ex Honoris adyto excluſum eſſe, abiectúmque in vallem Audaciæ.

SED ILLVD SCIRE VELIM.

Duarum virtutum, *Magnanimitatis, & mediocris honorum ſtudij*, ac vitiorum quatuor, *Animi puſilli, Superbiæ, Ambitionis, Animi abiecti*, ſtatuas in baſilica Magnanimitatis Poëta ingenioſiſſimè collocauit, facta diſtributione per ſcalarum gradus, quibus ad Honoris ſacellum aſcenditur. In templo enim anni portæ quatuor, vna *Auctumni*, altera *Æſtatis*, tertia *Veris*, quarta *Hiemis*. A portis autem hiſce totidem ſcalæ ſunt, ad Honoris adytum directæ. In quarum primis, nempe Auctumni ſcalis, poſitæ Magnanimorum ſtatuæ. In ipſis autem lateribus, & ſpondis graduum Æſtatis, poſitæ ſunt effigies illorum, qui mediocres aut paruos honores tantum expetunt. De gradibus autem Veris deiectos, pingit ſuperbos & ambitioſos, humíque illos à dextra iacentes, hos à læua. Ad ſcalas Hiemis quaſi paraſtatæ, puſilli animi homines: ſub ipſis autem abſtruſi ſolidæ laudis, veræque gloriæ contemtores. Neque enim digni erant qui in gradibus locarentur, cum quaſi in angulis mallent latitare, & ſub gradibus occultari.

His ita intellectis,ordo huiuſce diei apertiſſimus eſt. Nam gradus Magnanimorum die antegreſſo explicati ſunt,hodierno autem die Regina tranſit à gradibus Auctumni ad gradus Æſtatis, in quibus effigies contemplari licet illorum qui modicis honoribus lætantur. In his autem ſcalis animaduertit Regina in mediis tantum gradibus ſimulacra eſſe,ſummos autem atque imos vacare. Itaque cauſam huiuſce rei ſciſcitatur ab Ariſtotele.Is reſpondet, medios tantum his gradus occupari,quoniam hæ ſcalæ ſunt illorum qui mediocribus ſiue modicis honoribus contenti ſunt,neque ardua quædam & præclara ſuſcipiunt, neque ſummi honoris præmium efflagitant, neque tamen aut inertiæ & languori ſeſe dant, neque mercedem laudis gloriæque contemnunt.

Scalis deiectvs ab altis.

De gradibus vernis deiecti in dextrum latus ſuperbi, ſiue inani quadam ſpecie Magnanimitatis tumentes,vt tyranni ac reges,illi,quos non virtus vlla, ſed Fortuna vocauit ad principatum,vt olim Tarquinium Superbum Romæ,& duces illos qui Alexandri armis quæſitum imperium, quaſi prædam mortuo illo partiti ſunt.

Proiectæ latvs ad lævvm.

Ambitioſos pingit humi ſtratos, & iacentes, deturbatos nempe de gradibus vernis ad læuam, eoſque vmbra templi Honoris & graduum eius occultari fingit, quia ad honores ambitione, & gratia pecuniáue graſſati,non ipſos honores,ſed vmbras eorum adepti ſunt, ſiue vt Tullius in Bruto dixit,non ipſos *honores ſed nomina.* *Stultomalo* autem Poëta dixit μωροπονήρῳ. Iſidor. Gloſſis. *Stultomalus. Stultus malus.* Sic Plauti Patruo. *Mores mori & mali.*

Parvvla svb scalis.

In ſcalis Hibernis gradus à minutis ſigillis ſuſtinentur, denotantibus animi puſilli homines,qui bona ipſi ſua neſcientes,non audent ad honorem adſpirare. Sub gradibus autem humi proiectæ iacent paruulæ ſtatuæ,ſignificationem habentes eorum,qui honores contemnunt nullúmque laudis & gloriæ guſtatum habent. Ex qua gente Seruilius Vatia latitans in villa ſua. In quem iocus L. Senecæ epiſt. LV. *Vatia hic ſitus eſt.*

DIES QVARTVSDECIMVS,

DE MANSVETVDINE ET PVGNANTIBVS EI VITIIS, IRACVNDIA ET LENTItudine.

LAETA rubescebat, croceum Tithonia peplum
Eoa regione trahens: suffusa rubore
Vt noua nupta sui quæ sponsi limina tangit
Suspenso pede, læta, suo mox Caia futura
Caio: præterito Senior cùm limine portæ,
Auro quæ rutilat, flamásq; imitante pyropo,
Restitit ad portam, quæ cardine stridet aheno,
Atq; nouem decorant summo quam vertice Musæ,
Et qua principio nos in pomœria misit
Vrbis huiusce intro Sapiens, celeberrima, Veri.
Hîc prope visa domus, teneris pulcherrima saxis,
Molli structa manu: Tusci tornatile quale
Effodiunt, docti varios effingere in vsus.
Hanc orsus Sapiens Reginæ ostendere, dixit
HAC ANIMI VIRTVS MANSVETI sede moratur.
Valuarum ante fores, dextra læuáq; columnæ
Stant geminæ: imposita his aurata coronis, ahena
Hîc lupa stat, geminósq; suo velut vbere rumæ
Nutrit, belligero peperit quos Ilia Marti,
ALTELLVMQ. animi vegetum, REMVLVMQ. remissi.
At spatio interiore domus patet area, scabro
Occupat hanc moles mediam de marmore, celsa,
Cernitur impositum cui vasti corpus ahenum,
Et septemgemina toruum ceruice, draconis.
Tergeminum dextro lateri, mirabile dictu
Est caput, à læua totidem ceruicibus horret.
Septimus est, alios qui magno in corpore longè
Exsuperat vertex, medius, vinctúsq; corona.
Omnibus è turpi feruens ac lutea rictu
Vnda fluit; qualis Tuscis de montibus humor
Labitur in thermas, ægris qui sæpe salutem

Contulit optatam, vana ſpe ſæpe ſalutis
Eluſit, miſeros triſtésq. abſcedere paſſus.
Hanc itaq. in molem gradibus conſcendere iußit,
Atq. viam Sapiens ſimul ipſe præiuit, & iſto,
Adſpicite vt capite ex medio, cinctóq. corona
Luteus, & multo medicatus felle veneni
Profluit in capidem ſubiecti marmoris, humor,
Dux ait; hinc proceres, hinc magni pocula reges
Hauſta bibunt, iráſq. acri ſub pectore ſæuas
Concipiunt: labro vulgus ſe proluit amplo,
Et furere incipiens, armis contendere geſtit:
Titan de meliore quibus præcordia finxit
Argilla, bibere hunc mediis qui profluit humor
De gradibus, gaudent, vbi magnis pocula miſcet
Regibus, innocuóſq. facit CLEMENTIA *fontes,*
At plebi, laticis PATIENTIA *temperat æſtum.*
Eſt operæpretium quoq. cernere, ſæuus vtrímq.
Vt geminæ multo caudæ draco verbere, ſubter
Effigies ſcabra ſculptas in mole flagellet.
Agmine in hoc prima eſt, rugis perarata SENECTVS
Pone ſubit ſqualens, & plena ruboris EGESTAS,
Hic etiam pugnax telis pharetráq. CVPIDO,
* Laſſitudo. D. Auguſtinus c. xxi. lib. iv. De Ciuit. Dei. *Cuiq. mederi olim* FESSONIA *credita, morbus*★
Et maleſuada FAMES *pallenti inamabilis ore.*
Aſt alio caudæ monſtroſa volumine ſtringit
Bellua, parte alia, ſculptas in marmore ſcabro
Effigies, & AMICITIAE & PIETATIS. *Habenas*
Namq. ſuæ laxans iræ, non parcere iunctis
Nouit amicitia, Diuíſq. iraſcitur ipſis.
Aſt ima egelidus qui margine defluit humor,
Et piger, vt ſtagnantis aquæ, cui potus, hebeſcit
Et ſtupet inſenſus, neq. res agere aptus, & ira
Omni expers, patitur vecors ruere omnia retro
In peius, laxiſq. negocia perdit habenis.
Solis laus manet his, quos lenes hauſta remittunt
In gradibus, ſummo atq. imo diſtantibus æquè
Ariſt. c. v. lib. iv. ad Nicom. *Pocula, clementi & patienti mixta tepore.*
Succenſere ſciunt, quibus, & cur, quatenus, & quo
Tempore, quoq. decet ſpatio. Sua miles vt arma
* *Ferramẽta ſamiata.* Aurelianus apud Vopiſcũ. *Samiat,* ★ *obtuſamq́ faber ceu cote ſecurim:*
Sic animos illis acuit, forteſq́ gerendis

Ira facit rebus, nimiúmq. fluentia stringit.
Hæc sapiens, Noctísq. rotas iam Sole cadente
Adproperare videns, sermonis stamina rupit.

LÆTA RVBESCEBAT.

SATIS depictæ iam illæ virtutes, quibus animus humanus seorsum ipse instruitur & ornatur. Nam fortitudo in periculis ac rebus formidolosis versari docuit: temperantia opprimere voluptates: Liberalitas & Magnificentia elargiri pecuniam: Magnanimitas, & virtus illa quæ modicis laudibus contenta est, petere honores: nunc illæ nobis exprimendæ virtutes sunt, quæ inter homines versari, siue hominibus commodissimæ, vti docent, siue vt à Græcis dicuntur, ὁμιλητικαὶ.

Sed acerbitas quædam naturæ, & rabies, siue iracundia, vsum familiaritatis & consuetudinem vitæ in primis lædit, vitámque ex vita ipsa tollere videtur. Quis enim iracundis, acerbis, asperis hominibus delectari potest? In quam sententiam copiosè disputauit Plutarchus libro de cohibenda iracundia. Itaque ante ὁμιλητικὰς siue consuetudinis quotidianæ virtutes, de reprimente pestem illam societatis iracundiam, virtute scilicet lenitate ac mansuetudine dicendum fuit.

In huiusce igitur ædes virtutis, hodierno die qui in Veri ciuitate mẽsis Nouembris dies quartus decimus est, Regina introducitur. Egressa enim ex templo Magnanimitatis, proficiscitur in regionem ac sedem Mansuetudinis, vicinam auditus portæ, per quam Regina principio huiusce profectionis in Veri ciuitatem introiuit. Ingeniosissimè autem hoc auctor ita commentus est, Mansuetudinis tecta & Iracundiæ vallem, ad portam audiendi esse. Nam rerum displicentium auditione, ira efferuescit, eáque mansuetudini materies, nempe iracundiæ reprimendæ, occasio suppeditatur. Quod sapienter quidem Xerxes vidisse videtur, apud Herodotum lib. VII. qui Pythiæ cuidam hospiti suo, grauiter succensens, quod petitio eius quædam ipsi permolesta contigisset, *Animum* dixit *in auriculis habitare.* Εὖ νυν τόδ' ἐξεπίσασο, inquit, ὡς ἐν τοῖσι ὠσὶ τῶν ἀνθρώπων οἰκέει ὁ θυμὸς, ὃς χρηστὰ μὲν ἀκούσας τέρψιος ἐμπιπλέει τὸ σῶμα, ἐναντία δὲ τουτέοισι, ἀνοιδέει. *Scito igitur*, inquit, *animum in auriculis habitare, qui si res gratas auditione acceperit, corpus totum sensu quodam voluptatis adficit: sin autem res iniucundæ & odiosæ fuerint, ira inflatur ac turgescit.*

Ordine igitur nunc ad Mansuetudinis tecta peruentum est, quæ quidem peropportunè auctor exædificauit eo genere saxi, quod quia candore insigni est, & venulis quibusdam fuscis interpunctum, alabastrites quidem propriè non est, sed propter similitudinem tamen vulgò sic Hetrusci Florentiæ nominãt. Est autem saxi gen⁹ aut succini potiùs, ita molle ac tenerum, vt etiã tornari non difficulter possit, inque aliã atq;

aliam

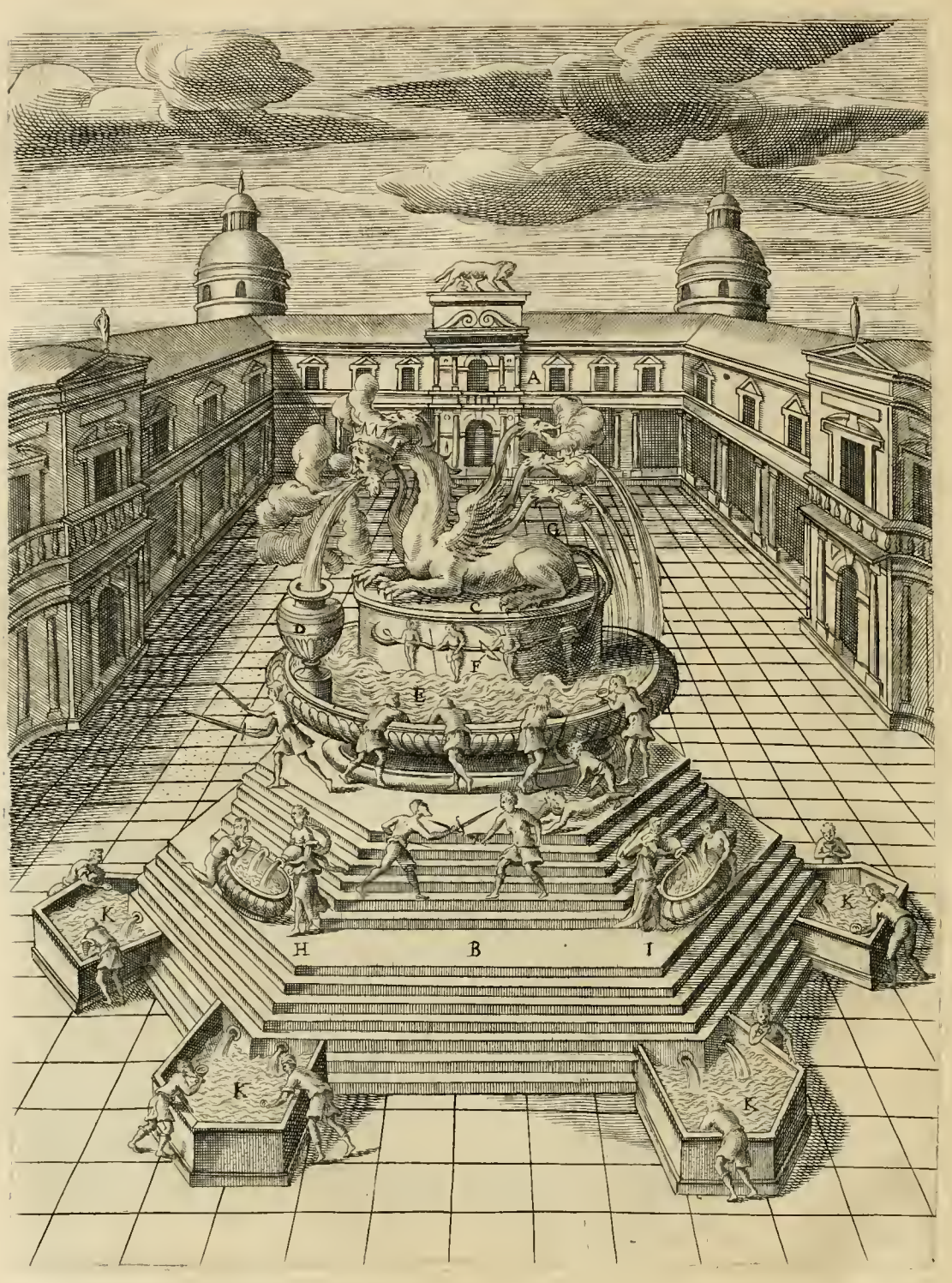

A. Manſuetudinis palatium.
B. Fons in area media impluuij, denotans vitia quæ cum Manſuetudine pugnant, Iracundiam & Lentitudinem.
C. Draco in faſtigio fontis, Iræ ſignificationem habens.
D. Vas aureum in quod ex draconis capite aqua influit denotans iram regiam, & principum.
E. Aqua quæ ex draconis alis fluxit in labrum, qua potati iras concipiunt.
F. Quinque ſtatuæ ſignificationem habentes malorum quibus oppreſsi, facilè iraſcuntur, Senectutis, Egeſtatis. Amotis, Famis, Sitis, Defatigationis. Eáſque ſtatuas draco caudæ ſuæ volumine vno flagellat. Ex altera parte ſtatuæ ſunt Pietatis & Amicitiæ, quas draco caudæ volumine altero verberat: ſed pictura eas exprimere non potuit. Denotant autem valdè iracundos, amicis etiam & parentibus, Deo etiam ipſi ſolere iraſci.
G. Tria ſerpentum ora in alis draconis, quibus denotatur iracundiæ genus triplex,
H. Clementia, quæ hydriæ ſuæ aqua refrigerat temperatq. iram regiam.
I. Patientia quæ lenit ac ſedet iram priuatorum.
K. Aqua lenta & qualis ſtagnorum, denotans Stuporem, vitiũ Manſuetudini pugnans defectu

aliam ſpeciem effingi. Itaque ſubſtructioni ædium illarum quas incolit Manſuetudo ſiue lenitas, hæc materies conuenientiſſima eſt. Manſueti enim animus, facillimè ad ignoſcẽdum inflectitur. In ipſo autem veſtibuli faſtigio, lupæ ſimulacrum eſt nutricantis Remum ac Romulum: argumento, manſuetudinis quoddam inter feras etiam & homines quaſi commercium eſſe. Et dixit Poëta.

Altellúmque animi vegeti, Remulúmque remiſſi. Eo reſpiciens, quod Romulus dictus *Altellus* à nutrice Acca Laurentia, pueris blandiente, quaſi dignus ali propter vires corporis & animi: frater autem eius Remulus quaſi tardus & remiſſus, cuiuſmodi homines dicti olim *Remores*. Auctor de Origine gentis Romanæ. Et alij.

At spatio interiore domvs.

Intellectum eſt manſuetudinem eſſe iræ temperationem. Sic enim Ariſtoteles iam olim quoque nominauit eam, ὀργῆς κατάστασιν ἢ ἠρέμησιν. c. III. lib. I. Rhetoric. Mediocritas autem hæc ſiue temperatio, à duob. extremis oppugnatur. Hinc ab iracundia, inde ab illa, quam Ciceroniano verbo nominemus licet, *lentitudinem*, qua tanquam ſtupore, ſic animi obtorpeſcunt, vt ne iuſtiſſimis quidem iraſcendi cauſis excitentur. Has igitur nunc maculas animi demonſtrare incipit, quo cognitæ facilius eluantur. Sed principio iram ipſam quaſi fontem iracundiæ & caput, ſignis certiſſimis notat, pingens eam eſſe quaſi draconem, omni diritate atque immanitate teterrimum, cuius ſignum aheneum, poſitũ eſſe ait in planitie quadam gradibus exaggerata, cuius latera dextrum læuumque, ſigillis aliquot adornata ſint. Draconem vero ipſum vtrinq. ait alarum vice, deformatum eſſe tribus ceruicibus anguinis, collum quoque anguinum eſſe, ſed caput ſpecie figuráque humana, & redimitum diademate. Caudas præterea innatas ei geminas, ita demiſſas & pendentes, vt ſigilla quæ in plani illius baſi eſſe diximus, vtrinq. aſtringere facillimè poſſint, atque hæc læuæ partis, illa dextræ effigies eminentes circumplecti. His ita verſuum tanquam penicillo depictis, adiungit draconem illum immanem ac fœdum, è ſeptem illis capitibus furenter efflare copiam aquæ feruentis ac flauæ, ex qua etiam vapores teterrimi excitentur, eúmque humorem elegantiſſimè cum aqua in thermis Hetruſcis efferueſcente, comparauit. Molem verò illam cui draco impoſitus ex marmore ſcabro eſſe ait. Ira enim quaſi ſcabitudo animi eſt. Hinc Petronius, *Omnem ſcabitudinem animo delere.*

Hanc itaqve in molem.

Poſtquam adſcenſu arduo in puluinum illum peruenerunt ſiue molem exaggeratam, vbi ſedes draconis eſt illius ac prodigij, à quo iam diximus humorem illum efflari, vident aquam illam defluere in labrum ſiue alueum, eóque multos venire potandi gratia. Itaque accedit nunc Ariſtoteles ad draconis paulo ante quaſi ænigmate propoſiti explicationem.

Ac principio declarat, ſpeciem illam portenti horribilem, iram eſſe ipſam, principium & quaſi fontem iracundiæ. Tribus autem ex vtráq. parte ceruicibus anguinis, tres deſignari ſpecies iracundiæ, *Excandeſcentiam*, *Amaritiem*, & *Acerbitatem*. Sic enim à vulgo philoſophantium hi tres quaſi gradus iracundiæ, & ſignificanter quidem, nominati ſunt. Verbis autem ex M. Cicerone ſumtis fortaſſe indigetemus licet, primùm quidem ſimiliter *excandeſcentiam*, alterum *inimicitiam*, tertium *diſcordiam*, vt ex definitionibus à M. Cicerone lib. IV. Tuſcul. quæſt. poſitis licet intelligi. Nam excandeſcentia definitur à Cicerone *ira naſcens & modo exiſtens*: Inimicitia, *ira vlciſcendi tempus obſeruans*. Diſcordia, *ira acerbior, intimo odio & corde concepta*. Quæ definitiones ab Ariſtotelis ſententia non alienæ ſunt. Nam is Excandeſcentiam eſſe voluit animi habitum, iram celeriter concipientis, neque difficulter deponentis. Amaritiem habitum eſſe animi grauiter ac diutiſſimè iraſcentis. Quod quidem inimicitiæ proprium eſt. Acerbitatem denique iracundiam eſſe Ariſtoteles voluit implacabilem. Hæc autem quid aliud quàm diſcordia eſt? Quanquam acerbitatem etiam ipſe pro iracundia implacabili poſuit M. Cicero ad Q. fratrem.

Collum autem draconis eius quo de nunc agimus cum capite humano, & inſigni regio ſiue diademate, Ariſtoteles poſitum eſſe refert, tanquam ſignum iræ cuiuſdam Regiæ, quæ totius iracundiæ extrema quaſi linea eſt, & priuatorum in ciuitate hominum diſcordiis & acerbitatibus longè furentior atque immanior. Qualem callidè notis quaſi propriis inſignem fecit Calcha vates apud Homerum.

Κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ.
Εἴῳ γάρ τε χόλον γε κὴ αὐτῆμαρ κατα πέψῃ:
Ἀλλά γε κὴ μετόπισθεν ἔχῃ κότον ὄφρα τελέσσῃ.
Ἐν ϕρήσιν ἑοῖσι.

Quis potis irato, inferior, contendere regi?
Eſto etenim ad tempus ſimulatè concoquet iram,
Aſt grauius poſt illa fremit, cum occaſio ridens,
Viuáque adhuc, veteres offenſio ſuſcitat iras.

Bene & C. Tacitus Annali IV. huiuſmodi irã pinxit in perſona principis Tiberij. *Quæ*, inquit, *in præſens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiamſi impetus offenſionis languerat, memoria valebat*, &c. Qualis etiam Iuſtini Imperatoris iram pingit Agathias lib. IV. Et Clodouæi Francorum regis iram Gregorius Tur. hiſtor. Francor. c. XXVII. lib. II. Neq. ineleganter aut non verè Nicetas Annali I. οἱ ἐν ἀρχαῖς, ὃν χόλον ἀνθάψωσι, κὴ ἀναίδωσιν εἰς τὸ κτ' καιρὸν ϕρυκτώρησιν κὴ καθάρησιν. *Principes iram ſopiunt, rurſúſq. accendunt, vbi occaſio fuerit excitandi rurſus incendij*, &c. Quare autem principum iræ grauiſſimæ, eſt apud Ariſtotelem c. II. lib. II. Rhetoricor.

HINC MAGNI POCVLA REGES.

Narrat iracundiæ potione reges inebriari ex poculo illo, in quod ex

capite monſtri, aqua profunditur: vulgus autem ex labro illo ſiue alueo quod in planicie ipſa eſt. Prima igitur hæc ſedes attributa eſt alteri extremorum Manſuetudini ac Lenitati repugnantium, ſcilicet Iracundiæ.

TITAN DE MELIORE QVIBVS.

In medio ſcalarum ordine fonticuli ſunt, ad quos depictæ Patientia & Clementia, miſcentes aquam illam feruentem alia frigidiore, vt Clementiæ quidem aquis, regia: Patientiæ autem frigore, plebeia ira temperetur. Eſt igitur hæc media tanquam ſedes ac regio Lenitatis.

EST OPERÆPRETIVM QVOQ. CERNERE.

Duplex huiuſce monſtroſi draconis cauda. Volumine vno caudæ, Ariſtoteles implicari ait ſtatuas à læua parte illius puluini effictas, videlicet, effigiem. *Senectutis, Egeſtatis, Amoris, Laſsitudinis, Inediæ.* Quoniam his malis conflictantes facilimè, vt Q. Ennius dixerit, *effundunt irarum quadrigas:* alterius verò caudæ quaſi verbere flagellari ſimulacra dextri lateris, nempe *Amicitiæ* & *Pietatis* effigiem. Ex quo intelligi debere, iracundia inflamatos, non amicis, non parentibus, aliiſque caritatibus ſuis, non Diis deniq. ipſis parcere. Quod argumentum copiosè differit L. Seneca libris de Ira, Galenus libro de curatione morborum animi, Plutarchus libro de Iracundia. Sic apud Ciceron. epiſt. XII. lib. x. ad famil. *Ioui ipſi iniquus Seruilius.* Similitérq. epiſt. XXIII. lib. IIX. ad Attic. Et Ouidij lib. XIII. Agamemno rex *Diuis iraſcitur ipſis.* Et Alexander Magnus iraſcitur Æſculapio, apud Epictetum Arriani c. XXII. lib. II. Et Virg. Ecloga v.

Atque Deos, atq. aſtra vocat crudelia mater.

Hinc etiam *lapidatio templorum, ſubuerſio ararum, larium familiarium proiectio in publicum,* apud Sueton. Caij c. v. Neque diſſimilis hodiéque Sinarum barbaries.

In ipſas quoque res inanimas ſæuiunt, furenter irati, vt *menſam euertũt, pocula adfligunt.* L. Senecæ c. vlt. lib. I. de Ira. Suetonij Nerone c. XLVII. Et apud Galenũ libro de curatione morb. animi. Iracundi etiam *in oſtia, in lapides, in claues* ſæuiunt. *In oſtia calcibus arietant, lapides frangunt, claues mordent.* Et D. Aug. c. XV. lib. XIV. De ciuit. Dei. *Nonnunquam,* inquit, *homo, etiam rebus inanimis iraſcitur, vt male ſcribentem ſtilum collidat, vel calamum frangat iratus,* &c. Sic Martial. epigr. LXXV. lib. IX. *Frange leues calamos,* &c. Sic Herodoti lib. I. Cyrus rex iraſcitur Gyndi amni, Xerxes Athoni mõti, vt notiſſima res. In veſtes quoq. ſuas ſæuire ſoliti, eáſq. ſcindere non ſolum in luctu, ſed etiam ira, vt ille apud Silium lib. XVI.

In ſe verſus ab ira,
Auratam medio diſcindit pectore veſtem. Et Galeni libro de curat. morbor. animi. Iraſcentes etiam veſtimenta ipſi ſua ſcindunt. Et apud L. Senecam c. vlt. lib. I. de Ira. Appian. lib. v. Et in Mithrydatica.

Denique & in ſeipſi ſæuiunt irati. Itaque & *labra ſua ipſi mordent, & in columnas caput impingunt, & capillos ſuos euellunt, & femur, pectus percutiũt.* L. Seneca c. vlt. l. I. de Ira. Aliqui & vitam ſibi eripiunt ipſi, ira furenter

ſtimulati. Sed iucunda & ridicula Eurylochi philoſophi apud Diogen. Laërt. ira, qui coquo ſuo iratus, cum veru ipſo, carnibus ſemicoctis onuſto, in forum plenum perſecutus eſt, vt interficeret. Idq. eo magis ridiculum, quod philoſophus ille de familia Pyrrhonis, & ἀκαταληψίαν & ἀδιαφορίαν profeſſus.

AST IMA GELIDVS QVI MARGINE.

Imis gradibus fontes adiuncti aquæ prorſus refrigeratæ, qui ſignificationem habent ſtuporis ſiue lentitudinis, quod lenitati vitium altera ex parte oppoſitum eſt.

SVA MILES VT ARMA SAMIAT.

Nam Academici, *iracundiam, fortitudinis quaſi cotem eſſe* dicebant, vt poſuit M. Cicero in Lucullo, atque idem lib. v. Tuſc. Quæſt. Peripatetici, inquit, *iracundiam cotem fortitudinis eſſe dicunt*, Quo loco Tullius etiam Ariſtotelis hanc & Peripateticorum ſententiam mutuatis à Zenone argumentis oppugnauit: ſed *ſubula*, vt aiunt, *leonem excipiens*. Quemadmodum etiam L. Seneca Stoicus in libris ſuis de ira, in Ariſtotelem quaſi fluctus in ſcopulum incurrit. Cum autem M. Cicero ait, *Iracundiam Peripateticis videri coticulam fortitudinis*, iracundiæ nomine pro ira quaſi abutitur. Sic enim dicere malo, quàm Ariſtotelis ſententiam ſtoicè interpretatur, aut deprauat. Integrior L. Seneca c. III. lib. III. de ira *Ariſtoteles*, inquit, *iram calcar ait eſſe virtutis*. Et Plutarchus in eo libro in quo diſputauit rationem eſſe in belluis, τῆς ἀνδρείας inquit, ὄξυβαφή τις ὁ θυμός ἐστι καὶ τόμφμα. *Ira, virtutis tanquam ferri temperatio eſt, & robur ſiue nucleus.*

DIES QVINTVSDECIMVS,

DE COMITATE SIVE ADFABILITATE EIVSQVE EXTREMIS.

FRONTE gerens nitidum Veneris Tithonia ſidus
Lutea, ſpargebat roſeos ceruice capillos,
Cum placida egreſſi de MANSVETVDINIS aula,
Haud procul inde amplas excellere vidimus ædes.
Regina has Sapiens breuiter ſic pandere cœpit,
Porticus hæc, inquit, quadruplex, diſtincta columnis.
Marmore de omnimodo, viden' vt nitidiſſima ridet,
Atq. vocare vltrò venientes voce videtur?
Peruia quadruplici portarum hæc limine ſemper
Regia. Purpureus primo ſedet Æacus ipſe
Ingreſſu: at circum huic acri ſchola verberat aures
Voce tegatorum: & totum, ſua regna, per errans

Cauſidicina forum vaga, lites lite reſoluit.
Oppoſitæ latus ad lævum ſtat limine portæ
Cum petaſo, & loculis, damnum fugientis imago
Maiugenæ. Strepit hunc circum grex impiger, olim
Sicut apes populant verni quæ ruris honores,
Et ſua collecto ſtipant aluearia melle.
Hic lucra magna inhiat magnarius, & vagus emtas
Inſtitor exponit merces, propola tabernam
Explicat, inuitans rerum nouitate viantes,
Atq. breui anticipans hominum ſpes tempore, vendit
Spem pretio, hæc illi ſua ſunt mangonia mercis.
Hos interuolitant quaſi veſpæ, fenoris acri
Qui figunt ſtimulo quemquem tetigêre, nouiſq.
Sic quaſi peniculis ſugit cum pictor, humoris Plautus Rud.
Quicquid ineſt, vncta exſugunt patrimonia, donec
Sanguis ineſt, & habent peragant quo paſcere fenus.
Proxima ſublimi ſtat culmine porticus, illam
Mars habet, horribili rutilat cui ſidere vertex
Igneus, adſiſtunt celſa ceruice ſuperbi
Marticolæ, & raucis feriunt clamoribus auras.
Centurio hircoſus, miles, tiroq. proteruè
Laſciuus, Martisq. aly quibus impia crudi
Sacra placent, ſanguiſq. nouo de vulnere fuſus.
Natio quantiuis pretij, cum finibus hoſtes
Defendit patriæ, REGEM LEGEMQ. tuetur:
Aſt furiis eadem quoq. pernitialior ipſis
Excitis Erebi picea de ſede ſub auras,
Cum prædas agit, aut incendia triſtia miſcet
Finibus in patriæ, & ciuilia commouet arma.
Eregione autem cunctis excelſior aula
Ad dextram patet. In primo ſtat limine portæ
Proteus innumeris ſpeciem variare figuris
Sollers. Frendet aper, rugit leo, ſibilat anguis,
Urſus vti ſæuit, gannit vulpecula, flammas
Induit, idem in aquas tenues dilabitur, idem
Nube caua tegitur: ſic formas tranſit in omnes
Aulica, multiplicíq. oculos imitamine ludit
Vita. Putes bene velle tibi, furialiter odit:
Credas diuitijs quoq. picos vincere, montes
Qui fodiunt auri, quia Serum vellere textis,
Purpureiſq. nitent togulis: ſed ſæpe ſub illa

Irus veſte latet, ſeu quis mendicior Iro.
Exteriùs læta eſt, premit altas pectore curas,
Callidaq́ exteriùs malis ridere alienis,
Sanguine cum interiùs fleat. Eſt hæc deniq. vita
Pergula pictorum, veri nihil omnia ficta.
Paſſibus errantes hic vanis atria circant,
Et veniunt, abeunt, redeunt properanter inanes.
Scandere pars ſcalas, alij deſcendere contra
Pugnant, edenſiq. ruunt, truduntur, & ipſi
Trudunt porrò alios: thalami pars plcra moratur
Ante fores, regiſq. ſui, ſua tempora cogit
Temporibus ſeruire, manens, dum limine tandem
Procedat thalami, læta vt comitetur euntem.
Aream vbi quadruplex incingit porticus, alta
Verſicolórq. baſis, muliebriter ore nitentem
Suſtinet effigiem. Grauiterq. & comiter illa
Inſimul, intrantes triplici de limine, cernit.
Eſt ADFABILITAS *talis, placidiſſima Virtus,*
Sollicitæ miſcens quaſi læta coagula vitæ.
Adſpice circum humeros ardet quæ murice læna,
Oſcula vti totam ſpargunt, & apicula crebris
Pingit imaginibus: quia nunquam parcus amicis
Oſcula diuidere eſt, lætum cui comica pectus
Inſtruit hæc Virtus. Idem ſua dicta liquore
Omnia ceu mellis contingit: apicula dulces
Læta fauos ſolita labris quaſi figeret arte.
Non tam ſceptrigeros iterato murice reges
Læna decet, quàm quæ comes hilariſſima virtus,
Communeſq. facit, ne tanquam oracula triſti
Sacra ſupercilio fundant, interpretis ore,
Difficilé q. aditus, clauſásq. rogatibus aures,
Laudibus adnumerent generoſo principe dignis.
Has etiam cerne effigies, baſis opprimit alta
Quas ſibi ſubiectas. Vna eſt PARASITICA, *mures*
Tanquam opici, lingens alienum ſæpe ſalillum,
Aiens quicquid ait rex à quo paſcitur, idem
Si neget hoc, negitans, & nutu ſemper ab illo
Vertitur, vt vario claui moderamine cymba:
Altera MOROSOS *facit, omnem murmure fuſcans*
*Lætitiam aduerſo**, *cuiuis contendere ſemper*
Aſpera, quódq. ſibi placet, aut verum eſſe videtur,

* πρὸς πάντα ἀντιτυπῶσα C. VI. lib. IV. ad Nicom.

Acriter elatrans, facilis neq. cedere cuiquam.
Sed ferrugineo veſper velamine Nocti
Præſternit iam ſerus iter, ſuadétq. ſilere,
Craſtina dum extulerit reparatus lumina Titan.

Fronte gerens nitidvm.

Mansvetvdinis domicilio luſtrato, vbi conſuetudinis quotidianæ peſtem iracundiam cohiberi diximus, nunc ad conuictus humani & ſocietatis virtutes ipſas ventum eſt. Quarum prima eſt Comitas, in cuius regionem Regina cum Ariſtotele nunc proficiſcitur.

Eſt autem Comitas virtus in congreſſionibus excellens, & quaſi artificium quoddam ita inter homines verſandi, ne congreſſio noſtra & conuictus moleſtiæ ſit vnquam, ſed magnæ potius voluptati, in rebus quidem certe honeſtis. Nam placere aut delectare velle in turpib. non eſt comitatis verum aſſentationis. Propriè igitur hæc tanquam virtus quædam comica eſt, quam pereleganter in Pamphili adoleſcentuli perſona, comicus Latinus in Andria Act. I. ſc. I. depinxit. Eáq. virtus quanta ſit, exemplo C. Marcij Coriolani apud Dionyſium Halicarnaſſ. lib. IIX. intueri licet, qui cum eſſet ceterarum virtutũ laude cumulatiſſimus, & à natura ipſa fictus videretur ad honeſtatem, peruicacia ſua tamen & moroſitate, laudes tantas inobſcurauit peſtémq. ſibi ipſe ac perniciem attulit. τὸ γὰρ, inquit, προσὼ καὶ φαιδρὸν οὐκ ἐπίῶ αὐτοῖς ξένοις, οὔτε τὸ ἀρεσκευτικὸν τῆς πόλας, ἔντε ἀσσασμοῖς καὶ προσαγρεύσεσι. Atque huiuſce Ariſtoteles virtutis nullum in lingua Græca nomen eſſe ait, c. VI. lib. IV. ad Nicom. latinè autem Adfabilitas nominari poſſe viſa eſt pleríſque: mihi Comitatis nomen pleniùs videtur. Nam facilitas propriè in factis, adfabilitas in dictis, huiuſce autem virtutis laus conſiſtit in dictis ea quidem, ſed multò etiam magis in moribus & factis, vt omni genere obſequiorum. Itaque Ariſtoteles ipſe ad Nicom. exorſus hanc virtutem declarare, in principio ſtatim, & in ipſo quaſi limine ſignificationem dedit eam ſpectari ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ τῷ συζῆν, ſiue *in congreſsibus & conuictu*. Id autem exponit, καὶ λόγων καὶ πραγμάτων κοινωνὸν, ſiue *dictorum factorúmque communionem & ſocietatem*. Horum vtrumque intelligi licet in verbo comitatis, vt apud Q. Fratr. de petit. conſul. *Nam comitas tibi non deeſt ea quæ bono ac ſuaui homine digna eſt: ſed opus eſt magnopere blanditia*, &c. Sic enim legendus is locus. Diſtinguit nempe Quinctus *comitatem*, & *blanditiam*, vt illa ſit virtus, hæc non item. Sed parua ſui ac proprij vocabuli ignoratio eſt, dum res ipſa teneatur.

Talis igitur eſt virtus Comitas: extrema vero eius duo ſunt. Hinc moroſitas quædam & peruicacia: inde adſentatio, eáque duplex, vna placere tantum expetens, altera & placere ſtudens, & delectare ſpe lucri.

A. Regia Adfabilitatis ſiue Comitatis.
B. Effigies Adfabilitatis, cum caduceo Mercurij, & palla perſperſa oſculis & apiculis.
C. Extrema duo, quæ pugnant virtuti Adfabilitatis, Adſentacio & Moroſitas.
D. Statua Æaci, ad eámq. caſtra litigatorum.
E. Statua Mercurij, ad eámq. mercatores.
F. Statua Martis, ad eámq. porticus militiæ armatæ.
G. Statua Protei verſatilis in omnes formas, ad eámq. porticus aulicorum.

cri. Qualem Cæcilius comicus poëta mulierculam depingit in Cratino,

Modò fit obſequens.

Hilaris, comis, communis, concordis, dum id quod petit potitur. Prius illud genus adſentationis Ἀρέσκεια dicitur: alterum κολακεία, vtrumque ſuis coloribus pinxit elegantiſſimè Theophraſtus in Notis. Ἀρέσκεια Q. Fratri de petit. Conſul. *Blanditia* eſt.

AMPLAS EXCELLERE VIDIMVS ÆDES.

Depinguntur tecta Comitatis, poſita in eodem colle, in quo domicilium virtutis gaudentis mediocritate honorum. Comitatis autem tecta præclarè auctor ingenio ſuo exædificauit. Principio enim domicilium effinxit ampliſſimum, diſtinctum portis quatuor, in earúmque portarum qualibet amœniſſimum deuerſorium. Deinde porticus intra extráque domum ipſam peramplas. Ad primam autem portam ſtatua eſt Æaci regis omnium olim iuſtiſſimi, eóque confluunt, qui res iudicant, patroni, iuriſperiti, aliíque ætatem agentes in litibus. Altera porta Mercurij eſt, eáque in ædium parte, locus & regio eſt mercatorum. Lateris læui porta prior, effigiem habet Martis, quàm circumfluunt imperatores, duces, milites, atque id genus alij caſtris militiæque addicti homines. E regione aula eſt ornatiſſima, & porta cum ſtatua Protei, ad quam picti aulici, quibus propter morum fortunæque varias cõmutationes, Proteus planiſſimè conuenire viſus eſt. Sic igitur quatuor hæc genera vitæ in comitatis ædibus auctor diſpoſuit, quoniam comitas & humanitas in horum vſu & conuictu cernitur maximè.

AREAM VBI QVADRVPLEX.

In media huiuſce palatij area, ſimulacrum poſitum eſt Comitatis ſiue Adfabilitatis, cum læna, ſiue pallam mauis, apiculis perſperſa, vt Comitatis delectatio, tanquam mellis dulcitudo quædam, & ſuauitas è floribus adflata eſſe videatur. Adperſa eadem oſculis, ſiue oribus paruis. Pars nempe Comitatis aliqua, ius oſculi.

HAS ETIAM CERNE EFFIGIES.

Poſtquam ad Comitatis effigiem peruentum eſt, pergit Ariſtoteles Reginam de repugnantibus Comitati extremis docere, Adſentatione ac Moroſitate. Cum autem ait, *recentatus Titan*, fabellam videtur, tangere velle, Solem in mari exſtingui cum occidit, poſtridiéque luce recepta oriri. De qua infra dicendi locus die XXIV.

DIES SEXTVS DECIMVS,

DE STVDIO VERI SIVE VT DICITVR VERACITATE, EIVSQVE EXTREMIS.

MANE recentatam Sapiens albeſcere lucem
Vt vidit, iam vallis ait deſcendere ſedes
Tempus in aduerſæ. Viden' vt domus eminet ingens,
Splendida, & in cælum ſublimi tecta minantur
Culmine? ſuppoſitis ſeries vt longa columnis
Frontem ſuſtineat? Magicæ ſed ſicut ab artis
Carmine, pro vario ventorum flamine, forma
Atq. alia atq. alia ſeſe induit, & quaſi nubis
Sole repercuſſæ, vana ſub imagine fallit,
Hæc ſedes mendacis heræ, cui pleráq. gaudet
Pars hominum ſeruire. Etenim laruata per omnes
Terráſq. tractúſq. maris, ſua regna propagans
Incedit, variis mortalia fallere ſecla
Exemplis ſapiens, verbis blanditur, amictu
Adlicit, aut oculos præſtinguit mimica geſtu,
Subdola ſipario Veri, mendacia celans.
Rem ſimulans præfert, ſpe ſed fruſtratur inani,
Ventorúmq. leui velut aura, paſcit hiantes.
Vana ſuperſtitio comes huic, cultu ſibi ficto
Callida multiplicare Deos. Sectæ quoq. multo
Vertice diſſectæ, longo velut Excetra caudæ
Agmine repentes, erroribus omnia miſcent.
Democritique noui, multum ridere parati
Sacra Deúmq. ipſum, Dominæ comitantur eunti.
Sed propiore gradu quoq. nunc variabile vani
Quale ſit hoc limen tecti videamus. Aperta eſt
Area, non vllis circumueſtita columnis,
Porticibúſue nitens: raro ſed vertice circum
Aëriæ cingunt vlmi, ceu vellere inani
Veſtitæ nebulis, ſpecie exteriore virentes,
Interius carie exeſæ, ſua regna lacertis,
Crabronúmque lares genti, & cœnacula veſpis.

Quincunces inter medios, mirabile dictu,
Quæ modo visa fuit, simplex in limine & vna,
Desubitò gemina est: SIMVLATIO plurima vanis
Adrogat auspiciis sibi quæ non debita: & vltro
Extenuat bona quæ sua, DISSIMVLATIO, fingens
Esse minora illis, alius quæ possidet. Ipsa
Nunc vide sis, quali facie SIMVLATIO. Rugis
Obsita cum sit anus, tamen esse iuuencula gestit,
Personáque tegit rugas, celátq. capillos
Arte galericuli canos: iuuenaliter autem
Floridula corpus tunica velare vietum
Nouit, & ingentem, sit quamuis paruula, sese
Ingenio facit, excelsis adiuta cothurnis.
Quinetiam fulcro sese sublimiter effert,
Quod congesta facit crebro vesica tumore.
Hac tali comitatus hera condignus, eadem
Adfluit in sedes, vlmorum margine sæptas.
Non ita Parthorum stipare gregaliter olim
Turba satellitij regem solet, Angulus omnis
Feruet, agyrta illis, magus, augur, somnisolutor.
Quíq. oculos vanis spectantes ludere nouit
Callidè imaginibus, quo cæli interprete discunt
Res sibi venturas alij, cum sortis oberret
Nescius ipse suæ: nulláq. empiricus arte,
Improba cui variis euentibus alea ludit
In capita, & verbis non re dat sæpe salutem.
Sed nullus propiore gradu, quàm præditus arte
Omnia conflandi in nihilum chymista, ciniflo
Impiger, atq. sua fornace perustior ipse,
Adsiduáq. niger faciem fuligine: squallent
Sorde manus fœda, quàm Tethys eluat vndis
Omnibus haud facilè: à fumo est olidissima vestis:
Igne rubent oculi, & flamarum verbere, lippi:
Pollicitis arcas alienas grandibus implet,
Ipsius haud vllo turgescit sacculus ære:
Semper egens, sempérq. petens, & mutua sumens,
Quæuis, quáque potest, certus nil reddere cuiquam,
Acrius aut si instare velis, legésq. minêre,
Inficias volet ire, solum aut cito vertere perget,
Inq. alios vacuam portus agitare celocem:
Tunc quoq. Mercurij si auris male surda vocanti,

Fiet ad extremum magus, aut faber improbus, æreꝛ
Nauiter incipiet fallaces cudere nummos.
Sed Phœbus media cœli regione, citatis
Fertur equis, turpíq. monet iam exſcendere valleꝛ
Collis in aduerſi cliuum, atq. ibi cetera porro
Viſere, dum radio ſua nobis lumina præfert.
Culmine ſublimi totum nitidiſsima latè
Occupat hunc ſedes, candore notabilis ipſo.
Dicta ★ ea Virtuti ſacra eſt, quam dicere VERI
Fas DOMINAM. Specta quanto venerabile circum
Lumine ſit fuſum limen: paria omnia totis
Sedibus, atq. omnes nullo diſcrimine partes.
Quadrua porticibus circum, intra extráque renidet,
Phengitis niueo quaſi tralucentibus æquè
Marmore, conſimiliq. modo. Regione ſed ipſa
Impluuij mediæ, celſo fundamine nitens
Effigies VERACIS HERAE, velamine nullo,
Totáq. pellucens cryſtallina: pectoris autem
Verſicolore micant de gemmis, intima, luceꝛ.
Cinctáq. pacifera frons termite candet oliuæ,
Suſpiciénſq. oculos adtollit in atria cæli,
Indice ſignificans ſublato ad ſidera dextræ,
Ætheriæ ſemper ſe viuere culmine ſedis
Atq. coli, terris ★ deſpretam ſæpe iacereꝛ,
Nullóque in pretio vel paruo viuere, paucis
De ſtudio Veri feruente caleſcere pectus.
Magnanimi circùm, quos ſæcula priſca tulêreꝛ
Stant ſerie longa heroës, vatúmque ſupremi
Numinis adflatu ſapiens chorus, omina vera
Fatidico fudit qui pectore, quíq. ſacrorumꝛ
Ritibus in veris curas poſuêre tuendis,
Quóſq. ſuo dignos Sapientia nomine fecit.
Hæc ita dum Sapiens viuo quaſi flumine inundans
Defluit, inclinare dies iam cœperat, vmbræ
Longiùs à tecti labentes culmine viſæ,
Ergo ait, egrediens læuo de limine Veri,
Nunc properemus & hanc, quæ DISSIMVLATIO fertur,
Ante fores poſitam, paullíſper viſere. Limen
Hæc propior meritò Veri contingit honeſtumꝛ,
Quàm ſoror ipſius SIMVLATIO. Quippe nec hilumꝛ,
Aut nocet, aut odio eſt, limans ſua commoda verbis

* dicata.
* valde ſpretam.

Et tenuans vltrò, præquàm non debita quiſquis
Adrogat ipſe ſibi, & multa cum laude coronam
Herentem alterius capiti, decerpere gaudet,
Dereptámq. ſuo vecors innectere. Ponè
Socratis effigies ſequitur, ſimulatio cuius,
Dulciloqui ſcriptis ſupereſt animata Platonis.
At baſis hoc retinet breue ſcriptum in marmore carmen
Neſciui omnia: ſed me neſcire omnia, ſciui.
Paruula ſed ſimulacra latent in margine cliui,
His, ſoliti laudes qui diſſimulare puſillas,
Sic quaſi præſignes, auræ popularis amore.
Dicere plura etiam Sapiens voluiſſet, obortus
Heſperus inuiãit, biiugos immittere Noctis
*Certans, inuitíq. recluſit * limen Olympi.*

* *Recluſit* pro clauſit vt Inſt. §. Quod iterũ. De legit. agn. ſucceſs. Gloſſæ ἀποκλείω. *Recludo.* Et L. Florus fine li. IV.

MANE RECENTATAM.

SEQVITVR altera conuictus humani & congreſſionum virtus, cui ne ipſi quidem ſuum nomẽ & proprium Ariſtoteles impoſuit, ſed huiuſce virtutis laude florentes vocauit ἀληθευτικούς, quaſi ſimplices apertos, re ipſa & veritate, non ſpecie aliqua ſimulationis aut diſſimulationis gaudentes. Itaque cõuenientiſſimum huic generi virtutis fortaſſe nomen fuerit. *Sinceritas. Veritatem* ſcholæ vocant, ſed nomine ambiguo, vt indicio eſt ipſe Ariſtoteles c. VII. lib. IV. Quanquam etiam ipſe *Veritatem* vocat Magnis moral. c. XXIII. lib. I.

Sed alia veritas logica eſt, alia Phyſica, alia Theologica, alia porrò Ethica, Eáque duplex. Vna in negotiis & ſtipulationibus, ſiue rebus contrahendis, eáque ad Iuſtitiam refertur: altera veritas vitæ & morum, quæ nihil fingit, nihil ſibi adrogat, ſed ſimplex apertáque eſt, nullius rei ſimulatrix aut diſſimulatrix malitiosè.

Dixi, *malitiosè*. Nec enim verax deſinit eſſe, qui ſine fraude cuiuſquam ſimulat aut diſſimulat. Itaq. cum Ser. Sulpicius, & C. Aquilius Gallus, & Sex. Pedius, definiſſent, *dolum malũ eſſe, cũ aliud agitur, aliud ſimulatur*. Antiſtius Labeo, & premens eius veſtigia Vlpianus reprehendêre, quia *poſſit & ſine dolo aliud agi, aliud ſimulari.* Verè hoc quidem illi, ſimulationem poſſe doli expertem eſſe, neque tamen ruit Seruij definitio. Intelligi enim vult, cum fraudulosè aliud agitur, aliud ſimulatur. Patet, quia Seruius idem prædixerat *dolum* eſſe *machinationem alterius decipiendi cauſa*. Neque dixerat, ſimpliciter, *dolum*, ſed *dolum malum*. Ponit autem Vlpianus exemplum, aliud agendi, aliud ſimulandi, *ſicuti,* inquiens, *faciunt qui per eiuſmodi diſſimulationem deſeruiant & tuentur, vel ſua vel aliena*, &c. Nullo idoneo ſenſu ea lectio eſt, & ſcripſit forte Vlpianus, *qui per eiuſ-*

A. Domicilium Arrogantiæ & Mendacij.
B. Effigies Mendacij.
C. Arrogantia.
D. Chymiſtæ, Spagiritæ, circulatores, diuinaculi, mathematici.

A. Veritatis Regia.
B. Effigies Veritatis.

modi diſsimulationem deſerunt, vt tueantur vel ſua vel aliena, &c. *Sua*, videlicet vt in fiduciæ cõtractu: *aliena*, vt ſi patronus in iudicio liberti deſtituat eum, vt aduerſario eius opponat alium pro ſe potentiorem. Pro liberto id non iniquum. Sed litem ad potentiores transferre vetitum C. Ne liceat potentioribus &c. vt de rei tranſlatione, eſt D. de al. iud. mut. cau.

Virtutem quidem qua de nunc agitur, non malè *Simplicitatem* quoque nomines. Nam etiam philoſopho ipſi c. VII. lib. III. ad Eudem. eodem ſignificatu eſt, ὁ ἀληθὴς καὶ ἁπλοῦς καὶ αὐθέκαστος. Ideſt, *Verus & ſimplex, & ipſe ſiue ſuus quáq. in re.* Peccant qui αὐθέκαστον interpretati eum, *qui ſingulis in rebus ſui iuris atq. arbitrij ſit*, vt Dionyſ. Lambin. Neque enim de iure hic & poteſtate, ſed de ſtatu eodem, ſiue vt ſcholaſticè dixeris, *identitate* agitur. Siue αὐθέκαστος, qui in re qualibet ſuus & ſimplex, atque vt ex Iſidori Peluſiotæ epiſt. CXXXI. lib. II. dixeris ὁ μετὰ σωφροσύνης ἁπλαστος. id-eſt, *qui ſimplex intelligenter.* Eſt enim duplex ſimplicitas, vna prudẽs & iuſta: altera demens & iniuſta, vt diſtinguitur apud Suidam in ἁπλότης.

Oppugnatur autem hæc virtus ab extremis, hinc *Arrogantia & Simulatione*: inde à *diſsimulatione*. Vtráque ſemper implicata mendacio eſt. Itaque commentus auctor eſt ingenioſiſſimè, vnam videri huiuſce aulæ dominam à principio, & in ipſo quaſi limine ac veſtibulo: ſed mox geminam adparere. Quippe & arrogans & diſſimulator ſiue εἴρων, vtérq. mendax eſt, dicíq. poteſt, veritatem vtrinq. oppugnari à mendacio, ſed differenter. Quippe inde à mendacio in exceſſu ſiue arrogantia: hinc à mẽdacio in defectu ſiue Diſſimulatione. Argumẽto eſt ipſe Ariſtoteles. Nam vtróſq. videlicet tum arrogãtes tum diſſimulatores vocauit ψευδομένους ſiue mẽtiẽtes c. VII. lib. III. ad Nic. c. VII. lib. III. ad Eud. Sic & Iuſtitia cui hæc virtus cognata eſt, vtrinq. oppugnatur ab iniuſtitia. Vtq. huiuſce virtutis, ſic & Iuſtitiæ extrema, quaſi genere aliquo conueniunt, ſpecie differunt, vt tempus dicendi erit die proximo ſequente. Hanc virtutis vtriuſque adfinitatem, Ariſtoteles quoq. ipſe tangit ad Nicom. loco eodem, vbi de hac virtute extremíſque eius agens, ait ὅσα εἰς ἀδικίαν ἢ ἀδικίαν σωτείνῃ. id eſt, *Quatenus ad iniuſtitiam tendunt aut iuſtitiam*, &c. Quem locum malè omnis legio interpretum accepit. Omnes enim *de rebus quæ ad iniuſtitiam aut iuſtitiam pertinent*, interpretati, longè abierunt à mente philoſophi.

Alia quoque ratione mendacium quaſi genus eſt, ſiue mentientium genera duo. Aliqui enim ipſius mendacij cauſa mentiuntur, ſiue non alia fini mentiuntur, quàm vt mentiantur, exq. ipſo mendacio capiunt voluptatem, de quo genere totus Luciani liber eſt *Philopſeudes*: alij ſunt qui mentiuntur ſed propoſito fine aliquo lucri aut honoris. Vtrumque genus exſertim Lucianus principio illius libri diſtinguit, & anterior illo philoſophus noſter loco anted. vbi ait, mendaces alios ipſo mendacio gaudere: alios ex eo lucrum quærere aut honorem.

PLVRIMA VANIS ADROGAT AVSPICIIS SIBI.

Adrogantes ſimulatione quadam, & inani oſtentatione, fictóque non ſolùm ſermone, ſed etiam vultu ſe venditant: diſſimulatores contra, quos Græci εἴρωνας vocant, ſua ipſi bona ſcientes obtegunt, aut verbis extenuant & abiiciunt.

Sed Oſtentationis & Adrogantiæ, genus triplex eſt. Aut enim animi cauſa, & propenſione ſola mentiendi, mouentur ad oſtentationem, vt fatui ac nugones: aut cupiditate honoris, & animi elatione, vt milites glorioſi in comœdiis, & qualis apud auctorem ad Herennium lib. IV. ille *non diues, ſed glorioſus oſtentator pecuniæ.* Quales etiam Theophraſtus penicillo ſuo pingit in Notis ſiue notationibus c. VLT. aut lucri cauſa oſtentant ſe & gloriantur, vt circulatores, chymiſtæ non Stagiritæ ſed ſpagiritæ, horúmque collegæ Chaldæi, mathematici, planetarij, genethliaci, ὡς ἀγαθὸν ἐφ' ἑπωνυμίας πολλὰς ἔχειν, inquit Ariſtophanes, *Habere multa nomina, eſt perutile.* Manipulares quoq. horum & participes, incantores, magi, qui *haruſpicum fratres*, Arnobij lib. IV. Et pharmacopolæ circumforanei, diuini ſiue diuinaculi, coniectores ſiue *ſomniſolutores*, præſtigiatores cum acetabulis & calculis, alij ſexcenti λεπτολάτων λήρων ἱερῆς, *nugarum ſubtiliſsimarum antiſtites*, omnes ad Fabulinum Deum ablegandi.

SED PROPIORE GRADV.

Domus Adrogantiæ ſiue Oſtentationis hic pingitur, talis quidem, vt eminus, primóque adſpectu, magnificentiſſimè ſubſtructa eſſe videatur, cum reipſa & veritate, non ſubſtructio illa ſit, ſed vlmi arbores, in quincunces quadrato circum ambitu directæ, & velatæ nebula ſpeciem habente ac ſimilitudinem ædium, perinde vt in nubibus, radiorum inflexione, aliæ atque aliæ rerum imagines procreantur. Vlmi quidem illæ de ſurculis ſatæ videntur vlmi Virgilianæ, VI. Æneide, *opacæ*,

------ *ingentis, quam ſedem Somnia vulgò*
Vana tenere ferunt, foliiſque ſub omnibus herent.

Pro *adrogantia* autem quoque aliqui, vt Camerarius *gloriationem* dixêre. Sed intereſt: Adrogans aliis eriã ſua detrahit: glorius ſua intemperanter exaggerat. Verum vtráque plerúmque res inter ſe nexa iunctáque eſt.

QVINCVNCES INTER MEDIOS.

Ingreſſi illud inaniſſimum *Adrogantiæ* domicilium, vident exaggeratum veſiculis quaſi tribunal, in eóque ſtare cum cothurnis altiſſimis *Adrogantiam*, ramo innixam arboris * coluteæ, iuxtáque adſiſtere geminam eius germanam Simulationem ſiue Ironiam. Vtriuſque tam eleganter & concinnè expreſſa Poëtæ verſibus imago eſt, vt inluminare præterea quicquam velle, ſit *lucernam in ſole adhibere*, aut *teruncium addere Cræſi pecuniæ.*

* Bagueneudier.

SED IAM SOL MEDIA.

Tempus inquit, iam esse Aristoteles de caliginosa Simulationis valle, in collem vicinum proficiscendi, in quo Sinceritatis siue ita est dicendum, *Veracitatis* domicilium est, quod quasi Poeticè ἀναχρονίζων, ex lapide phengite struxit, de quo C. Plinius c. xxii. lib. xxxvi. Etait intus & foris eadem specie figuráque esse : quippe vt hominibus veris ac sinceris conueniens habitatio sit, quorum vt dicitur, *apertum pectus* videre licet, neque *Momo* necesse est, in eis fenestellam aut lumen desiderare.

NVNC PROPEREMVS ET HANC.

Depicta Veritate siue Sinceritate, eiusque vno extremo Arrogantia: sequitur nunc alterum eius extremum siue altera quasi inimica, Dissimulatio: quæ non tam acriter Sinceritatem oppugnat quam Ostentatio. Itaque ne effigies quidem eius longè ab ædibus Sinceritatis in vallem abstrusa est, sed in ipso conspectu posita, inque ipso quasi frontispicio vestibuli Sinceritatis.

Duplicem vero dissimulationem esse docet, vnam eorum qui de rebus suis præclarissimis maximéque expetendis fictè simulatéque diffitentur. Qualis sapiens ille olim Socrates, qui tametsi vt vetus poëta loquitur, *pectus egregiè sapientia munitum gereret*, tamen hoc in omni sermone profitebatur: *vnum tantum scire se, nihil se scire.* Alteram dissimulationem eorum esse, qui leuia quædam habent & inania, eáque ipsa tamen quasi magna quædam præclaráque dissimulant: vt si quis fingeret amiculum purpureum sibi, aut calceolos Sicyonios non esse. Huc facit character siue Notatio Theophrasti ii. de Ironia, quam male interpretati *Cauillationem.* Quo dissimulationis genere vsi olim Lacedæmonij. Eáq. dissimulatio siue ironia, arrogantiæ & ostentationi est adfinis, vt illo ipso Lacedæmoniorũ exemplo intelligi licet. Quos cum Diogenes male vestitos in Olympiis vidisset, hoc ipsum esse dixit ostentationis, & gloriæ, vt narrauit Ælianus in variis c. xxxix. lib. ix. Non sat commodè autem pictor, & dissimulationis imaginem prætermisit aut parum expressit, & Mendacij Arrogantiæq; imagines discreuit.

DIES SEPTIMVSDECIMVS,

DE VRBANITATE EIVSQVE EXTREMIS, ITEM DE VERECVNDIA.

CYNTHIA flamifero deceſſerat aurea fratri,
Cum iuga vicini ſucceſsit in herbida collis
Dux Sapiens, ſedes vbi latè ſtruxit amœnas
VRBANOS TRIBVENS MORES, hilariſsima VIRTVS.
Singula tum Sapiens ſic orſus pandere. Campi
Cernite planitie vt viridaria quadrua rident.
Porticus illa virens circùm patet: arbore Phœbi
Et Veneris tonſa trichila florenter opacant,
Quattuor à portis deuortia læta viarum.
Fons media leni ſcatet in regione ſuſurro,
Perſpicuis nitido viuens in marmore lymphis.
In medio effigies Dominæ, florentia latè
Proſpiciens ſua regna videt. De marmore leui
Structa baſis, leges, hilaris moderamina vitæ,
Continet inſcriptas. Procul hinc procul oris acerbi
Morſus, & inuidiæ, linguæq; vrtica proteruæ.
Nupta procul verba, & Veneris vocabula ſunto.
Triſte ſupercilium, caperatæ & fimbria frontis
Exeſto: neq. in hæc illi mea regna liceto
Ire, ſuas quiqui curas ludóq. iocóq.
Ducere ceſſatum, durus malè patruus, odit,
Scabritiémq. animo refugit delere, proteruis
Et dare venti auris crucias, ludibria, curas.
Non procul à Domina, ſinuati tubere gibbi
Ridiculáque ſedet ſpecie, lepidiſsimus idem, &
Innocua ſalis in quoſuis adſpergine dicax
Æſopus, circúmque ſuis præcordia doctus
Ludere fabellis, & vertere ſeria ludo.
Adſidet huic bello bellè, qui cognitus aulis
Hoſpes Ariſtipus regum, Cynicámq. peroſus
Spurcitiem, & metuens ſcabiem mordere canini
Farris, in exemplum fuit, vti ſuauiter aula,

Et ſapere aduerſis pugnantia frontibus eſſe
Qui ſtatuunt, homines ludi de puluere & vmbra,
Deſpere, vt medico ſi quis cum viſitat ægri
Limen, obeſſe putet. Sapiens ciuilibus vndis
Se merſare poteſt, neque mergi: carpere fructus
Aulæ, nec minus interea, mentis bene ſanæ
Viuere, & vltrò alios rectæ inter præmia vitæ
Ducere, ſecretos ab inertis tramite vulgi.
Putida SCVRRARVM gurguſtia, vallis opaco
Inlatebrata ſinu, ★ ſcæuam lutulenta mephitin
Exhalant. Nec ego inluuiem Regina præire
Digner in hanc: tibi nec fuerit comitare decorum.
Ac neq. vicino, quam vepribus obſita vallis
Limine habet, fera RVSTICITAS hircoſáq. noſtros
Digna morari oculos. Tetricis inhumana clientes
Moribus illa ſuos fingat ſine, lumine nunquam
Quos CHARITES placido adſpiciunt, & amabile numen
Ad ſua tam rigidos, hilariſſima ſacra venire
Non vnquam RISVS ſinit, aut exporgere frontem.
Sed venit Oetæos prætendens Noctifer ignes:
Adproperemus & has paulliſper viſere ſedes,
Quas PVDOR impoſitas medio tenet aggere cliui,
Coctilibus ſtructas muris, & ſuaue-rubentes.
Ipſe quoque os iuuenale, ſuo quaſi murice tinctus
Stat Pudor, vt ſolitus iuuenum ſuffundere ſæpe
Ora verecundus, lætum, color, indolis omen.
Sed citò tranſcurſim primóq. à limine ſedes
Sit ſatis has vidiſſe: nec eſt bene congruus annis
Iſte color noſtris: neq. cum maturuit ætas,
Vlla, pudor, laus eſt, ſed nil feciſſe pudendum.
Sic fatus Senior, tacuit. Nam Veſper Olympum
Clauſerat, & crebræ circare rubentia viſæ
Culmina nyctérides, celeres implumibus alis.

* Male apud Maronem eſt *ſcæuam.*

CYNTHIA FLAMIFERO.

QVOD Leontinus Gorgias olim dixit apud Ariſtotelem lib. III. Rhetoricor. rhetori faciendum eſſe, *vt rebus aduerſariorum ſeriis riſum, eorúmque ridiculis ſeria quædam opponat*: hoc per omnem vitam ſapienti ſeruandum eſt, vt cum grauibus ſeriiſque rebus ſatisfecerit, det ſe iucunditati pauliſper, animúmque relaxet, qui cum ludo & ioco li-

A. Domicilium Vrbanitatis.
B. Imago Vrbanitatis.

berali exhilaratus fuerit,ad grauiora deinde maioraq; ſtudia reuocetur. Quare nunc ludi atque ioci mediocritatem adiungit Ariſtoteles,ſiue reficiendi animi virtutem,cui nomen ipſe indidit ἐπιδεξιότητος ſiue ita loquendum eſt,*Dexteritatis*,ſed eandem appellemus licet Εὐτραπελίαν ſiue *Vrbanitatem*.

Hæc autem virtus duas inimicas habet,vna ex parte Scurrilitatem, ex altera Ruſticitatem.

Decimus igitur ſeptimus iam hic in veri ciuitate agitur dies, Vrbanitati *dictus ſacer*. Cuius tam vrbana atque omni venuſtate circumfluens depicta hic tabella eſt,vt illud humanitatis,ſalis,ſuauitatis, leporis, ſpecimen, ipſa videri poſſit finxiſſe vrbanitas.

Principio enim domicilium vrbanitatis expreſſum eſt ſpecie figuráque horti amœniſſimi, in cuius extimis partibus ſint ambulationes fornicatæ,ſiue *trichilæ* potiùs,ſiue tabulata, ſiue pergulæ,aut vt Iul. Firmicus dixerit,*virides porticus in circulum,flexis vitibus*, &c. In medio fons aquæ puriſſimæ,ſiue in poëtica materie loqui licet poëticè,

nitidis argenteus vndis.

ad quem octo viæ,myrto, lauru, hedera & id genus ſtirpibus atq. herbis ſemper virentibus veſtitæ, perſimiles illis quas Florentiæ intueri licet in horto magni ducis Hetruriæ. Fons autem ipſe vmbraculo contectus,impoſito ſex columellis,inque medio ipſo,& quaſi vmbilico fontis,impoſita effigies Vrbanitatis, ad octo illas de quibus commemoratum eſt ſemitas, intuentis,Pluribus autem horti locis.

Diſcubuêre, tenentq.
Pocula belli homines, & inumbrant ora coronis.

De marmore levi.

Ad ſtatuam Vrbanitatis Ariſtoteles appropinquans, leges in baſi ipſa fontis inciſas Reginæ pellegit,ex quibus planum fit,quæ ſint partes hominis Vrbani ac fluentis,vt Plautus loquitur,*facetiis*. Cui deinde opponit hinc,ſcurrilibus iocisvelitãtes ac mimicis:inde vaſtos & agreſtes, qui*gratiis nunquam litarunt*,vt olim Xenocrates.

Non procvl a domina.

Vrbanitatis exempla quædam adponit, vt Æſopum corporis quidem diſtortiſſimi, ſed ingenij perurbani atque omni feſtiuitate affluentis hominem. Qualis à Plutarcho inducitur in conuiuio ſapientium. Deinde Ariſtippum adiungit, in ipſo Vrbanitatis quaſi gremio educatum olim. Itaque inuidens ei hanc laudem canicula plebeia ſiue *canalicola* veriùs,Diogenes,*obſtringilandi* gratia,*canem*,illum appellare ſolitus, *regium*.

Pvtida scvrrarvm gvrgvstia.

Artificioſa præteritione attingit vallem Scurrilitatis & Ruſticitatis. Nam ita eas deformẽ adſpectum habere,inquit,& turpem, vt ſannoni

alicui & ſcurræ vel foſſori & caprimulgo, conuenientior earum luſtratio ſit, quàm philoſopho aut Reginæ.

SED VENIT OETÆVM.

In ædium vrbanitatis inſpectione necdũ die omni conſumto, quod reliquũ diei eſt, inquit Ariſtoteles ſufficere ad Verecundiæ ſiue pudoris tecta perluſtranda, poſita in cliuo, quo in oppoſitas vrbanitati valles deſcenditur. Neque enim Verecundiæ domum par fuit in regione ipſa virtutum ædificari, cum ſit non virtus, ſed affectio, quam ad virtutis indolem natura ipſa quaſi notam adpoſuit, vt docet L. Seneca epiſt. XI.

Hoc autem ita fiet planius. Aut ante rem, aut cum re, aut poſt rem verecundari homines ſoliti. Nam & antè flagitium, cogitatione ipſa, & ſuſcipientes facinus, aut facinore iam ſuſcepto erubeſcunt, cum ſpecies quædam turpitudinis animum pepulit. Eſt enim pudor ἀδοξίας φαντασία vt Ariſtoteles definit c. VI. lib. II. Rhetoricor. aut M. Cicero epiſt. IV. lib. IX. ad Attic. Αἰσχρῶ φαντασία. Horum autem nihil cadere & cõuenire poteſt in perſonam viri honeſti & grauis. Neque enim ille in turpi cogitatione vnquam verſabitur, multóque minus flagitij aliquid faciet.

Præclarè igitur hoc ita nunc inuentum atque excogitatum eſt, vt Ariſtoteles verecundiæ tectis, Reginæ procul demonſtratis, artificioſa quadam præteritione dicat, nihil attinere ingredi. Neque enim laudi eſſe hominibus ætatis maturæ, ſi verecundari & erubeſcere nouerint, ſed potius ſi curent nihil in ſe admittere, quod pudendum aut rubore dignum ſit. Sapientérque L. Craſſus apud Ciceronem. *Non enim pudendo*, inquit, *ſed non faciendo id quod non decet, impudentiæ nomen effugere debemus.*

Tamen quia non frequentiſſimi ſunt ita integri, ſancti, innocentes viri, vt ab omni etiam cogitatione flagitij aut ſceleris alieni ſint, etiam ij qui ætate matura ſunt, à pudoris aliqua ſignificatione laudari ſolent, vt L. Craſſus apud M. Ciceronem, & L. Murena in ipſius defenſione. De Cn. Pompeio item, & Fabiano L. Seneca narrauit epiſt. XI. *Nihil*, inquit, *erat mollius ore Pompeij, nunquam non coram pluribus erubuit, vtique & in concionibus. Fabianum cum in ſenatu teſtis eſſet adductus, erubuiſſe memini, & hic mirè illum pudor decuit*, &c. Neque ab alia mente illud Homericum, Iliade XV.

Αἰδομένων δ' ἀνδρῶν πλέονες σόοι.
Sæpius incolumes ſunt qui erubuêre.

Præterea ruborem aut noſtræ turpitudinis phantaſia ſiue ſpecies gignit, aut alienæ. De priori intelligendus Ariſtoteles. Poſterius autem hoc pudoris genus laudi eſt. Nam verborum obſcœnitate aut turpitudine rerum aliena erubeſcere, nè grandi quidem ætate hominibus indecorum eſt: vt illi apud Lampridium ſenes erubeſcunt, obſcœnè interrogati à tyranno Auito ſiue Gabalo: in quos & tyranni iocus ille mimicus, *Erubuit ſalua res eſt*. Huiuſmodi ergo pudor etſi virtus non eſt, laudatur tamen, & medius eſt inter extrema, nimium ſcilicet pudorem ſiue

adfectum ad omnia verecundantis & quasi obstupescentis, & impudẽtiam. Huiusmodi quoq. res laudabilis est, Indignatio, media nempe adfectio inter Inuidentiam & Maleuolentiam c. vii. lib. ii. ad Nicom. Huiusmodi quoque Misericordia, & id genus alij adfectus, qui non ipsi laudantur, sed modus eorum. Concinnè itaque Poeta finxit, vespertiliones circum *Pudoris* tecta visas, vt enim vespertilio, neque musculus propriè neque auis est: sic *Pudor* nec virtus propriè nec vitium. Sic Varro Terentius in Agathone lusit, *Factus sum vespertilio*, &c.

DIES DVODEVICESIMVS,

DE IVSTITIA PVBLICA SIVE LEGITIMA EIVSQVE EXTREMO INIVSTITIA.

ORTA PVDORICOLOR simul ac Tithonia, cliuo
Descendit Senior, tectóq. rubente PVDORIS
Egressus, procul ostendit rutilantia collis
Sidereo circum iuga lumine, quam sibi legit
Sedem IVSTITIAE VIRTVS: dehinc farier orsus
Est Sapiens, atq. his animos accendere dictis.
Omnia cum lustret, terras, mare, sidera, cælum,
Nil Hyperionides se pulchrius adspicit vno:
Cumq. obit, & circo fessos agitare diurno
Destitit alipedes, & versicoloria terræ
Pallia NOX remouens, cælum velamine pullo
Implicat, anne aliquid, NOCTIS deformius ipsa
Esse potest cæca caligine? Sic & Honesti
In regione, nihil speciosius enitet vna
IVSTITIAE VIRTVTE, nihil distortius atris
Vallibus in vitij, quàm iusti migrat & æqui
Quæ fines, varians bifido discrimine LABES
Tetra INIVSTITIAE: de qua nunc dicere primùm
Ordiar, est vulgo quia trita & cognita inerti,
Notior vt sua sit nulli domus: at pia rerum
Arbitra IVSTITIA est oras celebrata per omnes
Illa quidem & gentes, claro sed nomine tantum.
Notior est non quisq. suo sibi nomine, cunctis

Nomine

Nomine IVSTITIAE est quàm cognita, semper in vdo
Illud, & extremo sæpimine tinnit in oris.
Hoc pueri recinunt parui, iuuenésq. senésque,
Hoc ita perspersus sermo sale, suauior omnes
Influit, auriculas: sed res incognita MVLTIS
Ipsa, placens PAVCIS quos Iupiter æquus amauit,
PLVRIBVS est odio quasi formula Stoica, vitæ
Infuscans faciem, quia circumscribere iniquè,
Fallere, miluinos extendere qualibet vngues,
Innocuo temerare manus impune cruore,
Cingere se alterius raptis de fronte corollis,
Dilapidare suam, atque alienæ incumbere famæ,
Debita virtutis LAVDI, dare præmia FRAVDI,
Figere lucripetas pretio atq. resigere leges,
Imperiosa vetet: tanta caligine mentes
VIS INIVSTITIAE valet occæcare, nec illam
In speciem patitur defigere lumina, VIRTVS
IVSTITIAE rebus qua prænitet aurea cunctis,
Qua neque Luciferi, cælo nitidissimus alto,
Ignis amabilior splendet, licet æquore lautus
Eoo: neque Vesper, amans præcurrere stellis
Omnibus, & dubiæ dirimens confinia lucis.
Hæc nobis facies vicino vertice collis
Inspicienda venit, tanto perfusa decore:
Ante sed hanc opus in subiecta visere valle
Sedem, INIVSTITIAE turpissima regna profanæ.
Adspice stant picea circum caligine, tecti
Horrida tam laceri fastigia, dedecus ingens
Omnibus in terris, inimicáque mœnia cælo.
Excubat ante fores, pauidis exercita curis,
Acris AVARITIA, & macro larualiter ore.
Adsidet AMBITIO, & sibi propudiosa veneno
Muricis infecit fulgenti pallulam, & alto
Vertice fert oculos circùm, sufflata, superbos.
Parte aliâ sedet vncta, & florida versicolore
Palliolo, & variè sertis incincta corollis,
Atque vlnis BROMIVM hinc, PAPHIAM inde amplectitur, illa
Quæ vino & Veneri malè perdita temperat, vnde
Dicta INTEMPERIES. Furiarum hæc triga nefandæ
Regno Iniustitiæ fidissima conciliatrix,
Hoc lacerum populo pandit ceu ★ ianea tectum.

★ Ianitrix.

Horreat vt tecto viden' interiore triquetra
Pyramis? Hanc sibi cum Furiarum maxima vellet
Ponere, in hospitiis alienis ante ruinas
Ingentes dedit, exq. illis sibi tecta locauit
Talia maceriis, raptísque aliunde tropæis
Instruxit rutubam, furtiuos induit olim vt
Garrula plumarum, ignaua ratione, colores,
Et placuit sibi, sed neque longo tempore, cornix.

Tyrannis. *Dira* TYRANNORVM, *primum latus occupat huius*
Natio, Pyramidis: PAVCIQ. MALIQ. *secunda*
Oligarchia. *Parte sedent* PROCERES, *iunctis malè perdere votis*
Ochlocratia. *Rem populi, vigiles:* VESANAE *tertia* PLEBIS
Infelix regio, miscentis sacra profanis.
* Rapidus ἁρπακτικός Gl. *Omnibus his mens cruda, manus rapidissima,* ★ *ventus*
Omnia ceu Boreas conuerrere callida, & ipsas
Vincere aues properans Stymphalidas, vngue tagaci.
Ipsa sedens summa celsæ regione Celæno
Impia Pyramidis, leges concerpit auitas
Nauiter, & rapidis spargit ludibria ventis,
Hæc INIVSTITIAE *latè dominantis imago est.*
Sed nimis hæc mora longa mihi est in valle profana:
Iam properat mî animus vicini lucida collis
In iuga, de bene quæsitis vbi struxit ad auras
Tecta sibi omnimodo splendentia marmore, VIRTVS
Inclyta IVSTITIAE, *& vario distincta nitore.*
Porticibus latè circundata quattuor, intus
Area, portarum totidem quoque limina, Semper
Illa patent cuiuis. Non hinc excluditur vllo
Tempore, seu veniat ciuis tutamine legum,
Seu peregrinus egens: aditum quoq. pauper in illa,
Æquè ac diues habet: nullo discrimine iuris
Inualidi veniunt & magnis viribus acres.
Nunc etiam vide sis, vt ahenis porticus illa
Nititur, & cælo surgit quadrina columnis.
Iussa licet legere hic cuiuis sanctissima legum,
Principis imperio, sanctiue inciſa senatus,
Aut populi, serie triplici distincta, sacrarum
Et populi rerum, & priuæ discrimine sortis.
Stat media tecti regione triquetra, & in auras
Pyramis excellit, dominæ sanctissima sedes
Iustitiæ. Hoc sanctè venerabile limen, vt aram

Poplite ſummiſſo par eſt, cultúque piare.
Hinc etenim populis vita eſt, regníſq. beata,
Omnimodis cumulata bonis, expérſq. malorum.
Maximáq. hæc merito virtus cluet: vnica nempe
Eſt aliis ſemper bona, quàm ſibi, commoda curat
Publica præ quam priua: ſua & trans tempora mittit
Temporibus populi, leges peccare vetantes
Dum ſtatuit, ciuéſque regens, Chironia morum
Vlcera, quæ ſerpunt populoſas tetra per vrbes
Sanat, & à vitio pœnis abſterret, honeſto
Præmia conſtituit, ſontes elidit, vt acre
Cultor agri lolium filicémue, & mactat honore
Promeritos benè, ceu flores fouet aura Fauoni.
Pyramidis reſidens ASTRAEA *cacumine* VIRGO
Defixis oculis cæli in verſatile templum,
Sidereóq. micans ſtellantis tegmine pallæ,
Ciuibus impertit pacem, lætiſſima tecta
Vrbibus, & pleno fruges quaſi Copia cornu
Fundit agris, populis ampliſſima regna frequentat.
Inferiùs, lateris longo primi ordine, fulgent
Purpurei gradibus reges: ſeriéq. ſecundi
Nobilitas, moderans rerum ſapienter habenas:
Poſtrema triquetri poſitus regione Senatus,
Quem populi legêre ſuo ſuffragia iuſſu,
Temporis imperio parui qui reddere iura,
Inq. vicem poſitis, alieno, ſciret habenis,
Parere imperio, & iuri ciuiliter æquo.
Pyramis, & quadruplex ea circum porticus, atrum
Subter habet ſpecus, & cæci loca ſenta receſſus.
Carceris hæc domus, & mala manſio. Tetricus illic
Arte reos iudex audit, ſubigítq. fateri
Ore dolos timido, & commiſſa piacula: raptam
Sæuiter inſonti multo cum ſanguine VITAM:
Aut BONA, *quæ miſeris mortalibus altera vita:*
Siue trucis multo confectam vulnere linguæ
Demiſere neci FAMAM, *quæ tertia vita eſt.*
Spurcidicis Criticus ſcriptis hanc lædere, laudi
Grex ſibi ducit iners. VITAS *interprete credunt*
Inluſtrare ſtilo, VITAS *loliginis atræ*
Nequiter infuſcant alienas, ſanguine, ★ VITAE
Neſcia turba ſuæ, neque cernens mantica tergo

★ Plinius c. xxix. lib.

Gibbere quid celet, contemtis impia ſacris,
Mortiferóq. atrox iræq́, odiiq. veneno:
Et miſeræ vter vti multo ſpiramine turgens
Gloriolæ: non vt ventis in vota paratis,
Muneris Æolij, tumuit quondam vter Vlyxi.
Sunt alia & maiora, ſed hæc me veſper in oras
Edere nunc lucis prohibet, neq. ſacra mouere
Sacrilega iſta ſinit. Venient labentibus annis
Tempora, cum velis portum mea cymba citatis
Ibit in hunc, lacerans inimici vela theatri.
Sic ait, & Nocti Sapiens ea iura remiſit.

ORTA PVDORICOLOR.

HACTENVS de virtutibus quæ referuntur ad illos ipſos, in quib. inſunt, ſequitur illa quæ refertur ad alios, nempe Iuſtitia, quam idcirco ἀγαθὸν ἀλλότριον ſiue *bonum alienũ*. Thraſymachus ſophiſta vocauit apud Platonem lib. 1. de republica, & tangit Ariſtoteles c. 1. lib. v. ad Nicom.

Octauus igitur & decimus hic dies in veri ciuitate Iuſtitiæ dicatus eſt, quo non alius pulchrior inluxit: conuenientiſſimúmque huic tam feſtiuo diei auctor cœpit exordium, partim à pulchritudine ſolis, cui parem fecit ſplendorem Iuſtitiæ, partim à tenebrarum horrida ſpecie, cui ſit perſimilis turpitudo & dedecus Iniuſtitiæ. Quemadmodũ enim virtutis ſplendor in Iuſtitia maximus eſt: ſic Iniuſtitia nihil turpius, nihil fœdius. Atque huius armis, vtrinque Iuſtitiæ laus acerrimè oppugnatur. Neque enim, vt in aliis animi virtutibus, diuerſa etiam Iuſtitiæ extrema ſunt: ſed vltra citráque iuſtitiæ fines ſiue terminos, omnia iniuſtitiæ labes occupauit. Ariſtotel. c. v. lib. v. ad Nic. Quanquam & Iuſtitiæ extrema ſic differre poſſunt, vt hinc ſit defectus Iuſtitiæ, ſiue δικαιοσύνη ἐλλείπουσα, *Iuſtitia deficiens*: inde Ακριβοδίκαιον ſiue *nimia ſeueritas*, nimius rigor Iuſtitiæ. De qua extremorum pugna, ornatè copioſéq. Dionyſius Originum lib. IIX. Plutarch. in Bruto. Sed illud ipſum ἀκριβοδίκαιον profecto iniuſtitia eſt, vnde notiſſima illa vox, *Summum ius ſumma iniuria*. Manet itaque decretum illud, Iuſtitiam oppugnari vndequáque ab iniuſtitia. Et altera illa regula. Virtutum mediocritates, vtrinque oppugnari à vitio.

Iauellus neſcio quis, & id genus alij, de puluere & ſchola proceres, diſputauêre, non eſſe Iniuſtitiæ vitioſum extremum vtrinque. Quippe iniuriam facere, vitioſum eſſe: iniuriam accipere quod Ariſtoteles alterum extremum facit, non eſſe vitium. Nemo enim voluntariè vltróque accipit iniuriam, neque ſi acceperit, eo vituperari nomine poteſt. Reſpondent aliqui hodie eiuſdem farinæ homines, quod ante dixi, Iniuſti-

A. Domus Iniuſtitiæ.

B. Statua Iniuſtitiæ concerpentis Codicem legum.

C. Auaritia & Ambitio, quibus maximè homines mouentur ad Iniuſtitiam.

D. Intemperantiæ effigies inter Bacchum & Venerem. Hæc ſcilicet quoq. labes iniuſtos facere ſolita.

E. Pyramis ſtructa ex parietinis, dirutis nempe ab iniuſtitia virtutum aliarum ædificiis. Triquetræ illius Pyramidis primo latere ſedes Tyrannidis ſiue dominatus: in altero autem Oligarchiæ: in tertio deniq. Ochlocratiæ. In his tribus, dominatur Iniuſtitia.

A. Legitimæ Iuſtitiæ regia marmorea, in eáque porticus, & columnæ quibus adfixæ legum tabulæ.

B. Statua Iuſtitiæ legitimæ, ſiue vniuerſalis, ſiue architectonicæ, cum palla diſtincta ſtellis, læuáque codicem legum tenens, dextra ſpicam virginis Erigonæ, ſiue Aſtrææ, ſiue Iuſtitiæ inter ſtellas.

C. Pyramis triquetra. Primo latere ſedes Regni: altero Ariſtocratiæ; tertio Democratiæ. In his dominatur Iuſtitia.

tiæ vtrumque latus oppugnari à vitioſo extremo, ſi ſpectetur iniuſtè agens parum aut nimium, ſiue δίκαιος ἐλλείπων, & ἀκεισοδίκαιος. Sed hoc quidem prodere Ariſtotelis caſtra potius, quam tueri eſt. Nam verè hoc quidem dicitur, ea ratione quam oſtendi: ſed alia mens philoſopho eſt. Videlicet docere vult, virtutes omnes eſſe mediocritates inter nimium & parum: ſed cum diſcrimine. Nam virtutum quæ in adfectionum ſiue πάθων moderatione ac mediocritate verſantur, vt fortitudinis, temperantiæ, &c. & actuum vt liberalitatis, Magnificentiæ &c. nimium aut parum, æquè vitium eſt: virtutum autem quibus æqualitas propoſita eſt, vt Iuſtitiæ legitimæ, commutantis, diſtribuentis, nimium & parum eſſe non æquè vitia: ſed nimium, eſſe vitium, parum verò damnum aut malum. Damnum rei, malum perſonæ. Alio præterea diſcrimine, ceterarum virtutum nimium & parum, & virtutibus pugnare ipſis, & inter ſe ipſa quoque confligere: Iuſtitiarum autem parum & nimium ipſa inter ſe dimicare: at virtutibus non repugnare propriè parum ſed nimium.

De Iuſtitia igitur atque Iniuſtitia hodierno die Ariſtoteles ad Reginam dicturus eſt, ac primum de Iniuſtitia, ex cuius deformitate, Iuſtitiæ pulchritudo facilius agnoſcitur. Obuia enim vbique furialis Iniuſtitiæ facies: at Iuſtitiæ illa cæleſtis diuináque imago lucet in paucis,

quos æquus amauit
Iupiter

Quare totius virtutum chori domina & Regina Iuſtitia, omnibus quidem aliis anteponenda fuiſſe videtur, vt excellenti ſpecie pulchritudinis ſuæ, faceret πλαγὰς, quod aiunt, τὸ πρόσωπον, ſiue ſplendidum principium: ſed quoniam ceterarum virtutum quaſi concurſu exaggerata Iuſtitia eſt, illas primùm explanari neceſſe fuit, quo facilius ad eminentem huiuſce tantæ virtutis regionem, illarum quaſi gradibus adſcenderetur.

Hoc autem iuſtitiæ generibus notatis apertiſſimum fiet. Duplex enim Iuſtitiæ tanquam facies & forma eſt: vna illius quam *Legitimam* vocant ſiue *Generalem*: altera illius, quæ in parte ſiue ſpecie tantum excellit, vulgus dicit *Particularem*. Harum vtraque ſuum cuique diſtribuit, ſed illa publicè, hæc priuatim: illa ex formula præſcriptóque legis, hæc autem ductu & auſpiciis tantùm rectæ rationis ſiue prudentiæ.

Sed genus illud Vniuerſalis ſiue Legitimæ Iuſtitiæ diuidere ac diſtinguere rurſus neceſſe eſt. Vnũ eſt enim iuſtitiæ legitimæ genus imperãtis: alterum vero parentis. Illa principis & magiſtratuum legitima Iuſtitia eſt: hæc priuatorum in ciuitate hominum. Princeps enim ceteríque magiſtratus legibus deſcriptis, imperant ius vnicuíque tribui pro dignitate cuiuſque: priuatorum autem officium eſt, ita ſuam cuique tribuere dignitatem, vt à principe aut magiſtratu imperatum eſt, id eſt, ita vt legibus obtemperent eáſque obſeruent. Vnde illud Ciceronianum 1. de legib. *Iuſtitiam eſſe obtemperationem ſcriptis legibus*: & illa iuſtitiæ definitio quam expreſſit Ariſtoteles c. III. lib. x. Sapientiæ, ὁ δίκαιος καθ' ἕξιν τινὰ πειθαρχικὸς τοῖς νόμοις. *Iuſtus eſt, in quo ineſt habitus, legibus obtemperandi*: Impe-

rantem verò illam Iuſtitiam Hippodamus Thurius apud Stobæum εὐνομίαν dixit, quaſi *rectam legum deſcriptionem*, ſiue *rectam legiſlationem* dixeris. De omni autem ſpecie honeſtatis, leges in ciuitatibus conſtitui ſolent. Itaque leges imponentem eiſque obtemperantem licet omnium virtutum ornamentis abundare. Ex quo illud factum eſt iam tritum vetuſtate prouerbium, *Iuſtitiæ complexu omnes virtutes contineri*: perinde vt ſi totius honeſtatis compendium eſſe diceretur. Ergo & philoſophus hanc ὅλην ἀρετὴν vocauit c. 1. & 11. lib. v. ad Nicom. id eſt, *totam* ſiue integram, exque ceteris virtutibus ceu partibus ac membris conſtantem. Et τελείαν ἀρετὴν, id eſt, *virtutem perfectam*, cap. 1. libri eiuſd. vt & Theages apud Stobæum. Et in literis ſacris, πύλαι δικαιοσύνης. *Portæ Iuſtitiæ*, ſunt διάφοροι τῆς ἀρετῆς ἰδέαι, *Variæ ſpecies virtutis*, vt explicat Suidas. Item alij. Hinc illa Iuſtitiæ laus ex Poli Pythagoræ inſtitutorum æmuli ſcriptis, apud Stobæum. Δοκεῖ μοι τῶν ἀνθρώπων τὴν δικαιοσύνην μητέρα τε καὶ τροφὸν τῶν ἄλλων ἀρετῶν προσαγορεύειν. *Placitum mihi eſt*, inquit, *Iuſtitiam ceterarum virtutum matrem atque nutriculam adpellare*. Item Theagis ſententia illa. Καί ἐστιν ἡ δικαιοσύνα συνταγμά τι τᾶς ἁρμογᾶς τῶν μερέων τᾶς ψυχᾶς, καὶ ἀρετὰ τελέα καὶ πανυπερτάτα, πάντα γὰρ ἐν τάυτᾳ. τὰ δ' ἄλλ' ἀγαθὰ τᾶς ψυχᾶς οὐκ ἄτερθε ταύτας. *Iuſtitia*, inquit, *conſociatio quædam & concinnitas conuenientiáque animi partium eſt, perfectáque & omnino ſumma quædam virtus. Huic enim vni laudes omnes domi naſcuntur, ceteræ virtutes huiuſce opibus carere nullo modo poſſunt*. Neque aliter in eodem ludo eruditus Hippodamus Thurius, in lib. de Beatitudine. Εὐνομίαν ſiue legitimam Iuſtitiam, *Cornu Amaltheæ* vocauit. Nam iuſtis imperiis principum & ciuium obtemperatione, *quaſi virgula diuina*, vt aiunt, ciuitatibus omnis omnium rerum expetendarum vbertas, varietas, copia ſuppeditatur.

Et tamen illud à nobis die tertio ex cuiuſdam Pythagorei ſententia dictum de prudentia, illam virtutem ceterarum *ducem eſſe ac matrem*, haud mutamus. Nam ſi adminiſtratio reip. & ſocietas hominum inter ipſos, vitæq; coniunctio ſpectetur, Iuſtitia excellit: ſin autem virtutum in animis procreatio conſideretur, omnibus anteponenda prudentia eſt. Huius enim radio luſtrati & completi animi, omnia virtutum omnium quaſi curricula ſine offenſione vlla conficiunt. Eáque mente Plato prudentiæ in omni virtutum genere attribuit principatum lib. 111. de legibus.

Et quoniam hæc à me tanquam ſchola explicari cœpta eſt: illud quoque ceu *mantiſam* & corollarium adiunxero, virtutes omnes adfici quodammodo poſſe nomine Iuſtitiæ legitimæ ſiue publicæ, quatenus ſcilicet omnes illius admonitu & imperio, deſeruiunt publicæ laudi & incolumitati. Nihilominus tamen eas à Iuſtitiæ vi naturáque differre ex ſubiecta illis materie intelligi licet. Nam legitimæ Iuſtitiæ materia eſt, vt in XII. tabulis, *ſalus populi*: fortitudinis verò, res formidoloſæ, temperantiæ voluptates, Liberalitatis & Magnificentiæ pecunia, Magnanimitatis honores sūmi, manſuetudinis ira, comitatis, vrbanitatis, ſinceritatis, cōgreſſiones cōuictuſq; humani. D. Tho. 11. 11. Quæſt. LIIX. Art. VI.

QVA NEQVE LVCIFERI.

Attingit veteris poëtæ ſenarium, qui eſt cap. 1. lib. v. ad Nicom.

οὐθ' Ἕσπερος, οὐθ' ἑῷος οὕτω θαυμαστός.

Non tam Heſperus admirandus eſt, aut Lucifer:

Nempe quam ſpecies formáque Iuſtitiæ. Videtur verò quiqui eſt Poëta ille, ſic locutus quaſi alia Luciferi ſtella ſit, alia Veſperi: ſed eandem eſſe primus deprehendit Parmenides apud Laert. aut Pythagoras apud eundem, teſte quoque ipſo Parmenide.

HORREAT VT TECTO.

Pingit *Iniuſtitiæ* ſedem ipſam, Pyramidem præcelſam, & triangulam ſiue trigonam, ſiue triquetram, malè materiatam, quippe ex dirutis aliarum virtutum tectis, exq. parietinis & maceriis malè cõportatam. Latera verò eius tria nõ ſine ſcalarum gradib. eſſe, eoſq. teneri trib. inlaudatis reip. formis. In primo enim latere domini ſiue tyranni ſedent, in altero deinde oligarchici ſiue pauci principatũ obtinentes iniuſtè, in tertio eſt ochlocratia, ſiue democratia, ſiue iniuſta populi dominatio, quæ ἄκρατος Δημοκρατία, Plutarcho, in Cimone. In culmine Pyramidis Iniuſtitia ipſa rectam rationem, ſiue Prudentiam, pedibus premit, & quaſi contemtim conterit. Iuxta baſin ſiue *acropodium* Pyramidis, ſedent nutriculæ Iniuſtitiæ rerumque publicarum peſtes ac furiæ tres, *Auaritia, Ambitio, Intemperantia.*

SED NIMIS HÆC.

Pereleganti occaſione ab iniuſtitia conuertit ſeſe ad explicationem iuſtitiæ. Nam Ariſtotelem ait exſecrantem ſcelerata Iniuſtitiæ tecta, cõtendiſſe ad limen Iuſtitiæ quod in colle proximo. Depingitur autem Iuſtitiæ legitimæ regia, ornatius ceteris omnib. virtutum domiciliis, ædificata eſſe. In aliarũ enim virtutum ædib. ſubſtruẽdis, certũ aliquod genus ſaxi aut marmoris adhibitum eſt: in huiuſce verò tectis, omnia illa genera ſaxi, omnéſq. marmorum coloris varietates continentur. Qualis apud Strabonem lib. IX. ποικίλη λιθία, ſiue *marmoris varietas*. Neq. admodũ diſſimili ſpecie Thebaicus lapis, quem *Pyrrhopoecilon* vocauêre, apud C. Plinium c. XXII. lib. XXXVI. Hoc autem propterea ſic auctor commẽtus eſt, quia vt iam dixi, omne virtutis genus ad iuſtitiam quodãmodo refertur. Deinde Iuſtitiæ domus columnis aheneis impoſita eſſe fingitur, ita quidem vt ſine oſtiis tota ſit, ſempérq. patens, vt Romæ olim Tribunorum pl. domus, quia nullum tempus vacare debet iuſtitia. Concinnéque olim Archytas, *iudicem aræ conſimilem* eſſe dixit, apud Ariſtotel. c. XI. lib. III. Rhetoricor. *ab vtriuſque enim perfugio neminem oportere excludi.* Ad columnas autem aheneas cum Regina propius accedens Ariſtoteles, inciſas in eis omnium præclarè inſtitutarum ciuitatum leges oſtendit, vt florente olim Romæ imperio, εἰς πήλας χαλκᾶς ἐσεγράφοντο οἱ νόμοι, id eſt, *in pilis aheneis leges inſcribi ſolitæ*, vt eſt apud Dionem lib. LIX.

Dionyſium lib.x. Illas autem Iuſtitiæ leges, inquit Ariſtoteles, omnibus limen *Iuſtitiæ* intrantibus ad legendum eſſe propoſitas, vnde & legibus ipſis nomèn Latine inditum eſt.

STAT MEDIA.

Luſtrauit iam affatim Regina materiam & columnas ædium Iuſtitiæ : nunc ad ipſius Deæ contemplationem piè religioſéque accedit, præmonente Ariſtotele, magnam huiuſce Deæ, nempe Aſtratæ præſentiſſimo numini, ſanctimoniam & religionem deberi.

HOC SANCTÆ.

Peropportunè ingreditur in explicationem Iuſtitiæ. Nam cultum ei ceremoniámque adhibendam eſſe ait propter conſtans ac perpetuum ſtudium eius de aliis bene merendi. Nam iuſtitia prædiți iuſtè legitiméque omnia faciunt. Ex tali aùtem vita, bonis omnibus augentur & cumulantur ciuitates.

PYRAMIDIS RESIDENS.

Depingit effigiem Aſtræe ſiue Iuſtitiæ, ſedentis in faſtigio pyramidis cuiuſdam firmiſſimæ, & ſpecie trianguli. Tribus autem lateribus, triplex genus ciuitatis laudabilis attributum eſt. In primi enim lateris gradibus locati ordine, iuſti reges, in altero optimates : in tertio adminiſtri & conſiliarij politiæ ſiue timocratiæ, ſiue ſtatus popularis cenſu temperati, ſiue in quo cēſus ratio habetur. In his enim generibus ciuitatum, ſcilicet *Regno*, *Ariſtocratia* ſiue optimatum imperio, & *Timocratia* ſiue Politia, ſiue cenſione, Iuſtitia effloreſcit. Ariſtoteles ipſe cap.x.lib. IIX. ad Nicom.c.v.lib.III.de Repub.

DIES VNDEVICESIMVS,

DE IVSTITIA DISTRIBVENDI ET CONTRACTVVM.

VERSICOLORE iterum terras Eous amictu
Induerat, Sapiens vicina palatia cœpit
Viſere, quæ puro circumflua lumine ſtruxit
IVSTITIAE GERMANA ſibi. Quæ limina poſtquam
Contigit, Huncce diem, dixit, tibi ſancta dicamus
IVSTITIAE SOROR, & ſummi Iouis altera proles.
Sit mihi fas luſtrare tuæ penetralia ſedis.

Sed breuis vna dies, etiam longissima, qualem
Axe vehit Titan vapido sub sidere Cancri.
Ac neque longa satis, quam senis mensibus anni
Sol Phaëton promit gelido sub vertice, duras
Horrifer vnde niues Boreæ molitur, & vrens
Spiritus, & rigido peruadit frigore terras.
Vna dies tamen hæc quanquam breuis, & cito nocti
Decessura, peplo velamina longa trahenti
Per cælum piceo, satis hac regione sedentem
IVSTITIAM Regina tibi nunc carmine pandet.
Tempus erit tuus hæc vates, qui fluminis Arni
Editus ad ripas, mea nunc vestigia lustrat,
Latiùs omnia cum reteget, penníq. fauoris
Sublatus Regina tui, stellantia DIVAE
Ora videns propiùs, per singula promptius ibit
Multiplicis monimenta domus, pingénsq. colore
Cuncta suo, ad seros mittet relegenda nepotes.
Adspice, stant, duplicísq. latus discrimine tecti
Atria, dextrum illinc, læuum hinc, celeberrima claudunt
Quattuor: ast à fronte duplex, & ponè, renidet
Porticus. Hæc illi celebrant de more frequentes
Atria, quos operis sibi VIRGO ASTRAEA seueros
Dilegit sancti socios: spatiantur apertis
Porticibus, varióque moræ sibi tædia lentæ
Murmure longa leuant tristes, qui litibus atris
Impliciti, dum pigra vocet matricula scriptos
Ordine, Prætoríq. meet citò causa per aures.
Ast VIRGO media regione ASTRAEA sub auras
Ipsa sedet: soliíque vicem basis explet ahena.
Inq. basi rutilat nitidissima Solis imago,
Sic quasi peruadens inter deiuergia mundi,
Scorpio dire tuas parili moderamine chelas,
Siue ASTRAEA tuas æquato examine lances,
Signifer obliquum qua cingit baltheus orbem.
Semper enim VIRGO sua iura petentibus, æquas
Et faciles, nullo variæ discrimine dedit
Personæ: pretio, precibus, lacrimísque mouetur,
Quantum dura silex, luctantis verbere venti.
Et quanquam Iouis ad solium sedet aurea patris,
Purpureóq. bibit latices Dea nectaris, ore:
In terris viget vsque tamen, veríq. beata

Adsiduè placitas sibi sedes visit in vrbe,
Nec minus interea cæli quóque despicit alti
Vertice, non vnquam conniuens pupula sanctæ
Virginis, in terris quæ IVSTA INIVSTA geruntur:*
Ipsa quoque aduolitans, præstò est sua reddere iura,
Siue petant multi, seu pauci, plectere sontes,
Et benè promeritis largiri præmia. Duplex
Scilicet officium est, quo terras VIRGO per omnes,
Portio mensuræ vt nata postulat, omnibus æquè
Supplicia indignis, & dignis auget honores:
Aut numero tribuit nihil euariante, cuíq.
Quod cuiúsq. suum, & lances adtemperat æquas.
Hæc ita dum narrat Sapiens, dum tendit in aram
Oráq. IVSTITIAE, obtutus Regina, nec vsquam
Mirantes oculorum acies deflectit, vtrinq.
Adstantem vidit statuam, prope virginis aras,
Nesciáque, his causam à Sapiente requirere dictis
Cœpit, & ipsa, inquit, satis est mihi cognita VIRGO
ASTRICA: sed quorsum dextra lævaque figura
Adstant hæ statuæ multum variante? Relucet
Altera purpureis, auróq. superba rigente
Clauatis tunicis, & fulgentissimus ordo
Ponè subit comitum: dextrum latus altera claudit
Inluuie squallens, annis atque obsita pannis,
Auxiliúmq. rogans, gestu quasi supplice, Diuæ.
Adspicit hanc statuam, rabiosi diuitis inde
Toruiter à læua effigies, diráq. minatur.
Scire velim quorsum hæc ita sint variata figuris.
Tum breuiter Senior. Statuis extrema notantur
Illis, IVSTITIAE laudi pugnantia: læuum
Oppugnat latus hic diues, quia migrat honestos
IVSTITIAE fines, quàm par est plura tenere
Pertendens: dextro veniens à limite, pugnat
Acriter huic, & habere minus se diuitis arte
Vociferatur inops. Inter NIMIVMQ. PARVMQ.
Acria multicolor, sic prælia gliscere cernit,
Terrarum facies, quâ Sol oritúrq. cadítq.
Et videt adsiduè, toto reuolubilis edit
Quotquot in orbe dies, agitato Cynthius axe.
Et ni Diua suo minuat sufflamine lites,
Quáq. sua, partes, NIMIVM detraxit habenti,

* Apertè iusta & iniusta, & iniusta velata Iustitiæ specie, quasi δικαιάδικα. Distribuens Iustitia. Contrahens.

Lance, det huic propensa, MINVS qui possidet æquo,
In cassum cadere incipiant chaos omnia retro.
Sed quo plura meus stilus haurit, plura supersunt.
Oceanum veluti mare qui diffundere tentet
In foueam, sudet frustra multúmque laboret.
Iámque dies abiit, iam deserit Hesperus Oetam,
Cumq. die claudi sua vult confinia sermo.

VERSICOLORE ITERVM TERRAS.

EXPRESSIS legitimæ Iustitiæ lineamentis: nunc illa nobis depingenda Iustitia est, quæ legitimæ tanquam pars subiecta est, & cuius laus omnis consistit primùm in pecuniæ vel honorum & id genus rerum iusta & æquabili distributione, deinde in rebus legitimè contrahendis.

Festiua autem præteritione hunc diem qui est in Veri ciuitate vndeuicesimus auctor sic exorsus est. Cum illa quæ multis libri quincti ad Nicomachum capitibus Aristoteles vix amplecti atque explanare de vi naturáque Iustitiæ satis potuit, ea noster hîc, quoniam poësis tam accuratam præceptorum descriptionem, ac tantam disputandi subtilitatem capere non potest, perpaucis versibus sibi tanquam strictim attingenda esse intelligeret, peropportunè inducit Aristotelem, negantem sibi vnius etiamsi longissimæ diei spatium satis esse ad omnem qui de Iustitia est, sermonem explicandum. Itaque summatim ea se dicturum quæ in diei vnius angustias ex tam varia, multiplici, latéque fusa materie deduci possunt. Tum fore ait vt poëta Florentinus, qui vt hæc tacitè omnia sublegeret, comitatus Reginam est, eadem post paulò, carminis sui penicillo imitetur. Vtque homo militaris neque de schola, sed aula & comitatu principis vnus, laudem reportet, huiusce glaciei dissectæ, qua ipsi in scholis philosophi refrigerantur.

AST VIRGO MEDIA.

Hoc initium sermonis est de Iustitia in parte, siue μερικῇ, siue ita pet Ciceronianos licet, *particulari*. Quæ mihi quidem etiam *priuata* vel *propria* dici posse videtur, vt superior illa siue legitima, rectè nominari *publica* vel *communis*.

Propriæ igitur siue priuatæ Iustitiæ duplex quasi facies ac forma est. Vna quæ per disiunctam geometriæ proportionem distribuit honores, pecuniam ceteráq. præmia fortunæ: altera quæ proportione arithmetica suum cuique tribuit in rebus contrahendis, vt venditione, emtione, mutuo, fideiussione, depositio, locatione, conductione, permutatione, atque id genus aliis negotiis quæ voluntaria sunt. Neque enim sine consensione partis vtriusque contrahuntur: sed contracta cum sue-

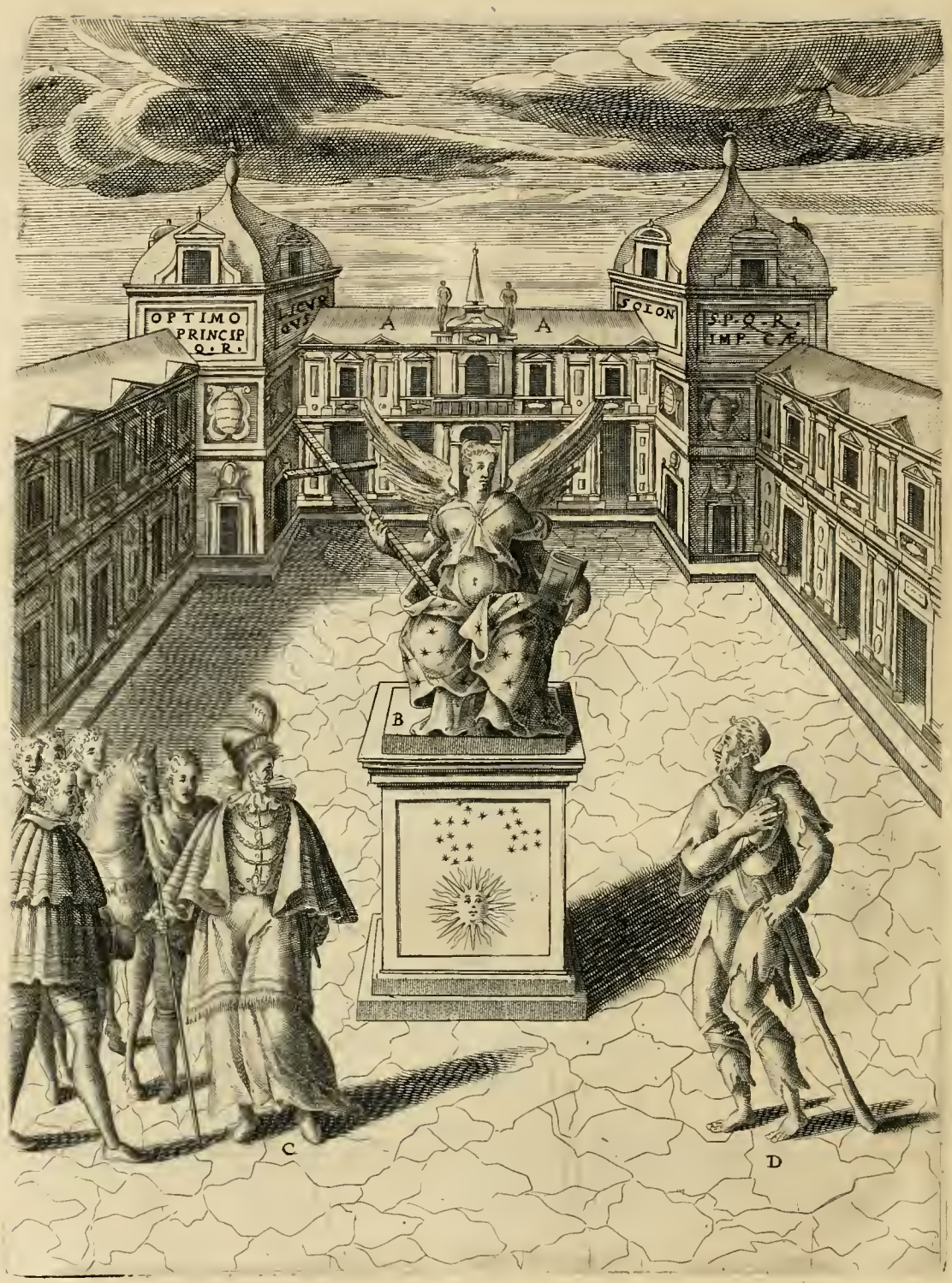

A. Regia Iuſtitiæ priuatæ ſiue particularis habens non porticus, vt legitimæ Iuſtitiæ regia, ſed vtrinq. atria: à fronte autem & tergo duplices porticus.

B. Statua Iuſtitiæ, eadem ſpecie qua Iuſtitiæ legitimæ effigies, præter quàm quod pro ſpica Virginis, menſuram habet. In baſi verò eius inciſa Solis imago, ſignum Libræ peruadens. Tunc enim ἰσημερία ſiue æquinoctium, ſiue diei & noctis æqualitas. Libra autem & æqualitas huic maximè virtuti conueniens.

C. Prius extremum Iuſtitiæ, NIMIVM ſiue exceſſus, ſpecie ſuperbi diuitis.

D. Alterum extremum, PARVM ſiue Defectus, ſpecie mendici ius ſuum perſequentis.

rint,ſequitur neceſſitas,& obligatio, & actio c.vii.lib. v. ad Nic. l.v. De obl.l.xi.de contrah.emt.C.l.xvii.§.Sicut.D.Commod.Neq.voluntaria negotia tãtùm,ad normã ſuam dirigit hæc iuſtitia: ſed illas etiã res quæ nobis cum inuitis quaſi contrahuntur, vel clam, vt ſi compilemur, aut periurio fallamur,aut adulterio violemur, aut id genus aliis modis iniuriam accipiamus:vel palam,vt verberari, pulſari, carcere aut vinculis iniuſtè adfligi,ſpoliari,contumeliis vexari, aliáque id genus ſexcenta, quæ tanquam vltra fines procurrentia, inuitiſſimis etiam illis qui auctores iniuriæ exſtiterunt,à Iuſtitia quaſi *brabeuta, inter curſores ad metam ſedente,manu reprehendi,& reflecti intra mediocritatis limites*,neceſſe eſt. Et propterea Iuſtitiæ ſtatuam paulo poſt inter duo extrema, nimium ac parum poſiturus eſt.Hanc itaque nempe μεσότητα ſiue particularem Iuſtitiam,definitione ſua Vlpianus expreſſit l.x.D.de iuſt. & iure. *Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuíq. tribuendi.* Ac potiſſimum quidem ad Iuſtitiam illam particularem Vlpianus reſpexit, quæ contractus regit,ſiue quæ commerciis præeſt.Hæc enim materies Digeſtorum & Codicis propria. Vt apertiùs explicare facilè quidem, ſed longum eſt. Illi quidem iuris interpretes opus perdidêre, qui longis logis conati oſtendere, illam aut Iuſtitiæ Legitimæ, aut Iuſtitiæ Deæ ſiue Aſtreæ,definitionem eſſe.

ADSPICE STANT.

Orditur nunc Iuſtitiæ priuatæ domum architectari Ariſtoteles, eodem marmore quo Iuſtitiæ legitimæ regiam die antegreſſo ædificauit: ac ne ſtructura quidem ipſa & conformatione differentem effingit: extra quàm quod illa ſimplices,hæc duplices porticus & aulas habet:quarum illæ domicilia ſint Iuſtitiæ diſtribuẽtis: hæc autem illius quæ præeſt rebus contrahendis. In vtriuſque enim lateris domicilio atria duo ampliſſima depingit. Duo videlicet atria ad dextram eſſe Iuſtitiæ illius quæ diſtribuit,in quorum altero de honorum, diuitiarum & ſimilium fortunæ præmiorum æqua diſtributione,conſilium haberi fingit: in altero ea ipſa promulgari,& quaſi viritim diſtribui. Totidem Iuſtitiæ in rebus contrahendis atria eſſe ad læuam, in quorum altero quæritur lucri æquatio, in altero damni. Hæc enim illa extrema ſunt *Nimium* & *Parum*, à quibus æqualitas & arithmetica iuſtitiæ proportio in rebus contrahendis oppugnatur.

Admonet verò Reginam Ariſtoteles, vt contempletur lineamenta Iuſtitiæ priuatæ,quam baſi aheneæ impoſitam eſſe ait,in eáque baſi inciſam eſſe effigiem ſolis meantis per illam orbis ſigniferi partem quæ dicitur libra: vt ſpecie illa declaretur,nihil tam Iuſtitiæ proprium eſſe, quam in rebus cauſiſq. ciuium æqualitatis conſeruationem. Nam vt Solis radius in libræ ſigno,diem æquabiliter humanis omnibus diſpertit,neque magis ad Auſtrum ſe inflectit quàm Aquilonem: ſic Iuſtitiæ munus eſt,non pati æquabilitatem iuris communis à quoquam præſtantia dignitatis aut fortunæ tranſiri:omniáque ſine amore & ſine cu-

piditate, rursúsque sine odio & sine inuidia iudicare. Conuenit enim illos, qui res iudicant esse persimiles iudicum illorum statuis, quas Thebis ait Plutarchus lib. de Isid. fuisse mancas, & oculis conniuentibus: vt earum admonitu, iudices neque muneribus se corrumpi, neque gratia cuiusquam flecti paterentur. Atque hoc pereleganti quadam Iustitiæ pictura Chrysippus expressit apud A. Gellium c. iv. lib. x. Lances autem Iustitiæ adpingi res notissima, & tangit quoque Orpheus ille quiqui est, Hymno Iustitiæ, apud Stobæum Serm. LI.

HÆC ITA DVM NARRAT.

Hactenus de Iustitiæ statua: nunc adsistentem ei vtrimque statuam Regina videt, vnam egentis ac malè vestiti & pannosi hominis: alteram locupletis florentissima veste & ornatu regali, multo auro multísque gemmis visendum. Qua tam dispari specie Aristoteles intelligi ait, omnes controuersias haberi inter homines propter discrepantiam eius quod *nimium* & quod *parum* est. Nam Iustitia quidem ἔστ' ἴσον, siue in reb. causisque ciuium æqualitatis, conseruatio est. τὸ δὲ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ, *Æqualitas autem* vt est in prouerbio, *non parit bellum.* At verò cum hi nimium & aliena pro suis adpetunt, illi autem sua reciperare studeant, atque iis etiam ipsis de alieno multum adglutinare, multitudinem litium, & varietatem causarum existere necesse est. Perinde vt in corporibus humanis, si rerum illarum ex quibus constant æqualitas & proportio turbetur, vt-pote si sanguis corruptus est, aut pituita redundat, aut bilis in corpore, morbi ægrotationésque nascuntur. Quamuis copiosè hoc & largiter Menenius Agrippa differit apud Dionys. Originum lib. VI.

DIES VICESIMVS, DE ÆQVITATE.

PVRA renidebat fugienti luce Diana,
Mane sub aduentum fratris, cum VIRGINIS ædes
ÆTHERIAE rutila digressus, florida cœpit
In iuga vicini Sapiens, procedere collis,
Et nitidam Lunæ faciem suspexit, & oris
Suauiter vt puri resplendet imagine Phœbe
Dixit, & enitet inter vti Regina minores
Ætherios ignes; sed cum venit aureus ore
Frater lucifico, species argentea Lunæ

Segnis

Segnis hebet, decus omne leues vaneſcit in auras.
Pulchra velut Lunæ eſt facies, opus artis: at illud
Dædala quod natura ſuo ceu pollice fingit,
Inſtar habet Solis. Quid enim valet oris imago
Picta, vel educti ceu viuo marmore vultus,
Molliter aut ære ex rigido ſpirantia ſigna,
Præ quàm viua cluent, ipſóque educta parentis
Naturæ in gremio? neque tantus ſplendor in arte
Vnquam erit, vt certet minor hæc, ceu filia, matri,
Argentíue nitor fulgorem prouocet auri,
Candidáue ignifero contendat Cynthia fratri.
Sic neq. IVSTITIAE quamuis pulcherrima VIRTVS,
Multiplices vnquam ſpecies æquare decori
Lucentes variè poterit, quibus enitet AEQVVM.
Certis IVSTITIAE eſt cauſis locus: omnibus AEQVO.
Namque vbi ſcripta ſilent, vel egent interprete iura,
ÆQVA venit RATIO, quæ deficientia ſupplet.
Nec verò lex vlla poteſt ſic ire per omnes
Articulos vitæ, aut tam clara promere ſortes
Cortyna, nihil vt reliquum dubiúmue ſuperſit.
Hæc fatus Senior, limen penetrauit amœnum,
Atq. ait adſpiciens Reginam, Florea circùm
Sæpta vides prati: lætè violaria paſcunt
Verſicolore oculos pictura, narium & omnis
Copia ibi exſpirans, gratiſſima ſpargit odoris
Munera. Natiui denſo ſæpimine valli
Cluditur, innumero quod nexa volumine citrus
Implicat, & ſpinis horrens, oneratáq. pomis
Adſpectu nitidis, aurámq. imitantibus auri.
Spina notat pœnas, & pomi ſplendor honores,
Facta quibus bona penſari, mala plectier æquum eſt.
At ſpatio interiore virens, bifidóq. minatur
In cælum rupes altiſſima vertice; qualis
*Parnaſſus biiugo ſtat culmine Græcus * ad auras.*
Hinc ceu Cyrrha viret Phœbeo termite lauri,
Inde velut Nyſa eſt, hedera veſtita ſequaci,
Labitur in medio quaſi fons Aganippidos vndæ,
Et leni ſtrepitat per florea murmure rura.
Ad ripam, Themidis fani ſunt tecta puſilli,
Stant iuxtim duo ſigna, latus de marmore leui

* Achaicus. Lactant. ad Theb.

Thessalus ad dextrum, rex seruantissimus æqui
Olim Deucalio, læuúmq. Epimethis. Utérq.
Non crebro lapidum (ficta est ea fabula) iactu
Tanta citò generis reparant dispendia nostri
Quondam, sed placidæ facili rationis habenæ
Siluestres domuêre animos, & lenibus æqui
Flexêre imperij iussis, socialiter æuum
Degere vti posita vellent feritate, iugóq.
Subdere ceruices legum, quæ fontibus æqui
Atque boni fluerent, & in arca pectoris intus
Compositæ, non codicibus, fixóue columnis
* Capitolij. *Ære tabellarum scriptæ, legerentur in * arce.*
O felix animi, felix ter & amplius ætas
Illa prior, quæ iura fori nesciuit, & artem
Qua lites sereret, messis consurgeret vnde
* τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιοῦντες. *Aurea, quam meterent qui * nigra in candida vertunt:*
Integra sed terris AEQVI cum regna vigerent,
Cum lis nulla fuit, nimis aut sufflamine longo
Pensilis, aut si quid dubitabile fortè, benigni
I. *Arbitrij res tota fuit, non iudicis vllæ*
II. *Hîc partes tetrici: pœnas infligere culpæ*
Si cui forte opus, haud pœnæ fuit omnibus vna
Formula, delicti licet vnus stringeret omnes
III. *Nodus. Namq. tenor valuit vitæ integer actæ,*
IV. *Et valuit minus in fraudem propensa voluntas.*
V. *Atque ea gens AEQVI sacris operata BONIQVE*
Scabritiem delere animo non dura, nec vllas
VI. *Velle cicatrices odij supereſſe, grauésque*
Corde inimicitias coquere, & meditarier acris
Tempora vindictæ: memori sed mente piabat
VII. *Numen amicitiæ sanctum: quæ facta benignè*
IIX. *Ipsis, adsiduè grato sub pectore scripta*
Pellegere, ipsi aliis si quæ benefacta dedissent
IX. *Neclegere, & ratione magis decernere velle*
Vindice quàm gladio, magis & contendere verbis
X. *Quàm certare manu: si quid fecisset ineptè*
Error, & humanæ minus occæcatio mentis
Cauisset, veniam faciles dare. Talibus AEQVI
Artibus atque BONI quibus est instructa taberna
Pectoris, hi non tam legem spectare, parentem

Ipſum quàm ſoliti legis, nec verba tenere
Qualiacumque & in hæc res ipſas vertere, verba XII.
Flectere ſed quò res vocat, & quo conditor ipſe
Legis: & hanc totam vult diſcere, nec ſibi partem XIII.
Inde aliquam mutilans, res iudicat, aut citò fundit
Lubrica de dubio titubans oracula iure,
Lene ſub arcano qui pectore condidit æquum.
Has AEQVIQ. BONIQ. *artes qui neclegit, omnes*
Perlegit incaſſum leges: inſcitia ſemper
Obiicit huic nubem, veluti nunc ſpargere bigis
Veſper ab Heſperia veniens regione citatis,
Ingreditur latè * *crepera caligine terras.* * crepuſculo.

PVRA RENIDEBAT.

QVO plures in hac Veri ſiue morum ciuitate dies, eo pulchriores. Pulcherrimus quidem Iuſtitiæ legitimæ dies, pulchrior etiam hic vicesimus dies Æquitatis. Quam vel vno verbo æquitatem adpellemus licet vt Ariſtoteles Ἐπιείκειαν, vel coniuncto, *Bonitatem & æquitatem* vt M. Tullius pro Cæcina.

Æquitatis vero excellentiam auctor demonſtrauit comparatione quadam artis & naturæ. Nam ars ipſa per ſe quidem locuples & copioſa eſt: vincitur tamen vbertate, varietate, copiáque naturæ, cuius tanta eſt facultas, tamque magnifica & lauta quaſi patris-familias locupletiſſimi ſupellex, vt idem in pluribus negotiis nunquam vſurpet, cum aliis atque aliis ſemper abundare poſſit. Artis autem res *paupertinæ* ſunt & anguſtæ, itaque vnius inſtrumenti ope pluribus in negotiis vti cogitur. Quod Ariſtoteles iam olim pereruditè cultri Delphici exemplo declarauit c.1.lib.1.de Repub.

Conuenienter itaque nunc Iuſtitiam arti ſimilem fecit, æquitatem naturæ. Nam æquitas ipſius naturæ quaſi norma quædam eſt, iuſtitia vero quaſi artis & inſtituti humani. Itaque copioſior æquitas, quam iuſtitia legitima. Nam quæ legibus in ciuitate adſtringi & vinciri non potuerunt, ea perpenduntur ad normam æquitatis. Breuitérque & commodè Ariſtoteles definiuit æquitatem cap. x. lib. v. ad Nicomach. Ἐπανόρθωμα τοῦ νόμου ſiue *correctionem legis*, & cap. x. lib.1. de arte dicendi τοῦ ἰδίου καὶ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα, ſiue *propriæ legis conſcriptæque reſiduum*. Nam ſi quid legibus præteritum eſt, id æquitate retrahitur: & ſi quid arctius quam par ſit, legis vinculo adſtrictum eſt, id æqui ac boni arbitrio laxatur.

A. Pratum Æquitatis ſæptum citris arboribus denſatis & implicitis.
B. Templum Themidis quaſi ad radices montis Parnaſſi.
C. Deucalio rex æquiſſimus, & reſtaurator generis humanis poſt eluuionem terrarum.
D. Pyrrha vxor & ſoror Deucalionis: Iuxta vtrumque effigies lapidum verſorum in homines.

HÆC FATVS SENIOR.

Præstantiam Æquitatis declarauit Aristoteles: nunc per vallem subiectam Reginæ viam aperit in collem propinquum, vbi locus ac regio est Æquitatis : quam coloribus suis scitissimè pingit. Nempe amœnissimum pratum esse, aggere incinctum, fossaque maxima. In aggere autem ipso copiam citrorum esse, quæ sæpimenti ac muri vicem expleat. In prato deinde interiore duo tanquam Parnassi montis iuga esse vnum vestitum lauru: alterũ hedera. Ad radices autem ipsas montis templũ esse Themidis Cęli filiæ, vt apud Festum est, quæ Iustitiæ, & Æquitatis olim Dea dicta & habita est. Itaque Ausonius in Monosyllabis Deorum.

Prima, inquit, *Deûm fas*,
Quæ Themis est Graiis.

& carmine XXIII. in professores Burdigalenses.

Sub Ioue quæ Minos, quid Themis ante Iouem.

Iouem, leges siue ius constitutum dicit : Themidis autem nomine æquitatem, sine instituto fluentem ex natura intelligi vult. Quanquam generatim quidem Themis etiam vsurpari solita pro Dea legum & æquitatis. De templo autem Themidis Strabo lib. IX. Ouid. lib. I. De mutatione formarum. Iuxta verò templi aditum atque adscensum, dextrà læuáque statuæ sunt Deucalionis Thessaliæ olim regis, & coniugis eius Pyrrhæ, de quibus Poëtæ fictis fabulis prodiderunt eos ex oraculo Themidis, lapidibus proiectis à tergo, & in homines mutatis, post eluuionem terrarum, rursus initium attulisse propagationis humanæ. Re autem ipsa & veritate intelligi voluerunt, Deucalionis regis iusti, integri, religiosi institutione ac disciplina, homines diritate ac immanitate sic efferatos, vt penè saxei viderentur, sic emollitos fuisse, vt ab institutis agrestibus ad religionem, æquitatem ac bonitatem flecterentur. Quod Plutarchus attingit lib. II. disputationis suæ contra Coloten discipulum Epicuri, & Lucianus in comment. suo lib. de Dea Syria. Aliter tamen allegoriam huiusce fabulæ Ioannes Tzetza expressit. Chiliadis VII. histor. CXXXIV. Aliter etiam Iustinus lib. IV. & Paulus Orosius cap. IX. lib. I. Philo quidem Herennius lib. de præmiis & pœnis, qui Græcis Deucalio est, hunc Chaldæis esse Noe inquit, cuius tempore maxima illa contigerit, vniuersi orbis terræ eluuio, de qua est in literis sacris. Similitérque Iustinus Martyr. Apolog. I. Et argumento est, quod de arca Deucalionis, & columbæ ex ea emissione Plutarch. commemorat, lib. quo animalium prudentiam comparauit.

Benè autem Poëta fano Themidis & Æquitatis, quasi ædituos adposuit Deucalionem & Pyrrham. Quia vt canit Ouid.

Non illo melior quisquam, nec amantior æqui,
Vir fuit: aut illa, reuerentior vlla Deorum.

O FELIX ANIMI.

Digreditur in laudationem populi antiqui à Deucalione Pyrrháque

propagati primitùs,atque ita peropportunè oſtendit, quænam partes ſint æquitatis ex Ariſtot.Rhetoricis c.xiii.lib.i. Vt ſi duo, conditione diſpari homines, idem forte flagitium ſuſceperint, ſæpe hunc ad pœnam vocet,illi vero ignoſcat, in voluntatem & animum eius qui peccauerit magis intuens quam in peccatum ipſum, De voluntate autem eius coniecturã faciens ex vita eius antegreſſa, *cuius perpetua vox*, inquit Tullius pro Sulla, *grauiſsima debet eſse*.Huiuſmodi æquitatis riuulus Perſarum lex illa quam dilaudat Herodotus lib. i. vt reorum culpæ cum laudibus quaſi bilance perpenſis, fieret quaſi compenſatio,& hæ vel ad pernicie vel ad ſalutẽ rei valerent,quæ plures & grauiores inuentæ,&c. Qua & Philotas æquitatis defenſione vſus apud Q.Curt.lib. vi. *Philotas* inquit,*Complexus regem,orate cœpit,vt præteritam potius vitam quàm culpam intueretur*.Et M.Cato apud C.Salluſtium hanc præſcindit coniuratis defenſionem,& quaſi viam intercludens,*Videlicet*,inquit, *cetera eorum vita huic ſceleri obſtat* &c.Benè & Tullius Verrina ii. *Rectè factis vitia ſubleuari*.Sic Ariſtotelis loco anted.Æquitatis præceptum eſt, σκοπεῖν,μὴ ποῖός τις νῦν, ἀλλὰ ποῖός τις ἦν ἀιεὶ, ἢ ὡς ἐπιπολύ. *Spectare, non cuiuſmodi quiſque in præſens, ſed qualis ſemper, aut plerumque*,&c.

Sunt item æquitatis præcepta, vt citius iniuriam acceptam obliuiſci quam beneficium:accepti autem magis quam dati beneficij meminiſſe: iniurias & contumeliam, aut æquo animo pati, aut depellere legibus ac iudicio magis quam vi & armis. μᾶλλον λόγῳ ἐλέλῦν κείνεως ἢ ἔργῳ. *Malle ratione ac verbo decernere,quàm facto*, &c. vt ille apud Comicum. *Omnia prius experiri quàm armis,ſapientem decet*. Eaque ſæpe legationum cauſa:vt apud Dionyſ.legat.ii.Legati Romanorum ad Sabinos. Legationem,inquiunt,prius ad vos mittere voluêre, καὶ μὴ πρότερον ἄρξαι τῶν ἔργων, πρὶν ἢ πρόφασιν λόγων, *neque prius facere ordiri, quàm prætentare verbis*.Et Menelaus apud Libanium. τὰ δίκαια τῷ λόγῳ πρόφασις λαμβάνειν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ὅπλοις ἐπιπηδᾶν, αἰδεσιμώτερον. *Ius ſuum dictis perſequi & argumentis,humaniùs eſt:quàm armis mox incurſare*. &c. Similiter & Pericles apud Thucydidem lib. ii. ſed verbis Latino interpreti non intellectis. Neque alius Creonti regi ſenſus, apud Euripid. Phœniſſis Item, *arbitrum adigere* potius, quàm ire ad iudicem aut reciperatorem. Et legem totam ſpectare,non partem. Quod Iulij Celſi quoque præceptum l. xxiv. D.De legib.*Inciuile eſt,niſi tota lege perſpecta,vna aliqua parte eius propoſita, iudicare vel reſpondere*,&c. Sed benè hoc philoſophus generatim poſuit,quaſi ad omnes contractus omniáque negotia pertinens. Hæc taliáque iam olim expoſuit Ariſtoteles c.xiii. lib.i.Rhetoricor.

DIES VICESIMVSPRIMVS,

DE VIRTVTE HEROICA EIVSQVE EXTREMO, FERITATE.

SEDIBVS egressus placidi viridantibus Æ QVI
Sub lucem Sapiens, collis regione propinqui
Floriferum, & latè vestitum lumine campum
Purpureo cœpit proficisci, ac talia fari.
Iam solito citius propera Nox demere pepli
Vela tui, quibus & male-grata silentia nostræ
Lenta facis linguæ, variósque odiosa colores
Eripis ex oculis: tu contra lucide mundi
Præsul, & assiduo terras, mare, sidera cæli
Lumine qui comples, clara luce atq. serena
Nunc solito magis exorere, & de stamine textis
Auri flamicomante tui, festiuius horas
Indue, quas patitur nunc perbreuis area Circi
Paucas ire tui. Sedes lustrare beatas
Tendimus Elysij veterum lætissima PRATA
HEROVM, quos acta piè sanctèq. mereri
Vita pias fecit sedes, agitatáq. terris
Atq. homines inter varios, commercia cæli.
Labe procul vitij Ratio illis perstitit vsq.
In statione sua, & vigilaci mente voluntas
Optima: seu castris alacres ad signa, mouerent
Sanguinei graue Martis opus: seu leniter æquo
Imperij regerent vrbes moderamine: pleno
Siue foro mersi, lites ac ciuica iura
Tractarent agiles; seu dulcia pignora natos
Coniugiúmq. domi patria pietate fouerent.
Atq. ita dum media sese in vertigine rerum
Ipsi agitant, memorésq. sui populúmq. patrésq.
Promeritis faciunt, meliores inde magísq.
Felices abière: Arabum velut auia Phœnix
Vnica semper auis, lucos siluásq. pererrans,
Pulchrior est, rediuiua suo cum funere prodit.
Hæc ita præfatus senior, sese intulit altè

Qua patet Elysij SEDES HEROICA *campi,*
Atque ait. Hæc circum læti sæpimine prati
Planicies viden' vt lauru palmáque vicissim,
Et myrto variè implicitis, est vndíque clusa?
Vincere consuetis frondes HEROIBVS, *illæ*
Victrices bene conueniunt, DIVINA *coronas*
De quib. implectens, circum illis tempora cingat
VIRTVS. Semper vt hæc viridissima in aggere cliui
Frons viget, Elysij semper pia natio campi
Floret, vt hi quorum simulacra dicata relucent
Cællis quæque suis, celsisque superba tropæis
Et spoliis. Numero sed paucis præmia dantur
Talia diuini semper-florentia honoris.
Ardua nam virtus ea, vel magis vnicus omni
Ex virtute velut, cælóque eductus aceruus,
Omnibus atque auis inuentu rarissima terris.
Stat primæ tandem, vagus olim, limine cællæ
AMPHITRYONIADES, spolióque horrente leonis
Nunc quoq. terrificus, nodosâ & robore clauæ
Proximus Ægides, neque tantùm proximus illi
Æde, sed & merito, & tanquam Tyrinthius alter.
Conditor haud procul hinc Troianæ DARDANVS *arcis,*
Eminus ille sua clarum de gente nepotem
Respicit, eximium Troiæ decus, HECTORA, *cuius*
Restitit ad Troiæ magnis virtutibus arces
Annis lenta decem, Graiæ victoria classis.
Eregione trisecli senex, atq. ore disertus
Dulciloquo NESTOR, *mitis sapientia cuius*
Plus nocuit Troiæ, quàm profuit hasta minacis
Pelias Æacidæ Graiis. Hunc Troïus heros
ANCHISES sequitur, patriæ pereuntis amorem
Nunc quoq. testificans, ceu tristi in marmore vultu:
Atque suum cineri cinerem miscere volenti
Non licuisse dolens patrio, patriæq; ruinis.
Inde duo geniti summo Ioue, notus vtérq.
Artibus Astræa sanctis & laudibus æqui.
Terror vtérque malis ingens, scopulúsq. reorum:
Hic atque ille domo Cretes, RHADAMANTHVS, *& acer*
MINOS. ELYSIVM domus his, regione tribunal
Terrifica dirum est Erebi, manésq. coërcet.
Hæc Sapiens, atq. his venturi præscius olim

Hæc

Hæc quoque fatidico ſic non temerarius ore
Addidit. Extremo ſpatioſi margine campi
Cælla duplex ſupereſt: ſumma teſtudine pictus
Vnius, eſt meritis rerum cognomine MAGNVS
CAROLVS *actarum dicendus: Saxonas ille*
Opprimet atroces armis: Saracenica belli
Arte latrocinia elidet, ſummittere ſeſe
Hunnos terrifico bellutos pectore, coget:
Nullus in omni ævo tanta feritate rebelles
Perdomuit gentes, toties certamine belli
Quamuis indomitos, ſua victos ſub iuga miſit
Hoſtes: nec minus interea quoque pectore fouit
Munificáque manu, Muſas & Apollinis artes.
Æquimanus * *ſic ille erit. Aſt qui ſceptriger artes*
Martis amat crudas: Muſarum ſpernit & odit
Artes innocuas, & nullo ſanguinis hauſtu
Ebriolas, ſed Caſtalio de rore madentes,
Nectare Apollineo ſaturas, & Hianthide lympha,
Mancus, & exſtincta viuit quaſi ſcæuula dextra.
Alterius cælæ laqueari ſpirat in aureo,
Effigies regis Ludouici, prælia fecit
Multa Palæſtinis qui religioſus in oris,
Et Syriis: vtcúnque ferent ea facta minores,
Vincet amor cæli, & ſtudium pietatis auitæ.
Planitie in campi, celſo ſedet aggere vates
Thracius, & blando citharæ moderamine mulcet
Omnia, ſilueſtréſque feras, ſiluáſq. ferarum
Atria: quin terræ potis eſt penetrare per oſſa
Matris, & hac tanta dulcedine carminis, aures
Inſenſis tribuit (dictu mirabile) ſaxis.
Hæc ita fabellis ſunt prodita: at illa ferarum
Secla fuere homines, ritu quibus acta ferino
Ætas in ſiluis: ſtirpes, vt vinitor ipſe,
Agricolæue ſerunt qui ſtirpes: ſaxáq. duri
Ceu rupices: poſita hos dociles feritate ſubegit
Orpheus in cœtu iuſtè & ſocialiter ævum
Degere, in Elyſiis etiam nunc vallibus idem
Dulciloquo meritas HEROVM, *pectine laudes*
Diuidit, & victum carpit, rituſque ferinos.
Elyſij procul à campo in caligine vallis
Subiectæ, Feritas ſedes habet atra, nefandi

* περιδέξιος

Illa ſpecus latebris, & olente voragine merſa eſt.
Hic PHALARIS qui elixa ſui pater ipſe comedit
Viſcera filioli (ſi vera eſt fama:) nec inde
Illa procul Lamia, ex vteris prandere puellos
Effera quæ matrum extractos, conſueuerat. Illic
Paſiphae puri turpißima filia Solis,
Acriter infandi ſtimulata Cupidinis œſtro,
Et nitidum cernens, oculo ſitiente, iuuencum.
Tales de ſcabro lapide, & fuligine tetra
Horrentes, propiùs ſtatuas ſpectare, decorum eſt
Nec mihi, nec Regina tibi. Non tam mihi Noctis
Pulla parùm grata eſt facies, caligine cæli
Atria quæ inuoluens, prohibet nunc viſere plura.

SEDIBVS EGRESSVS.

INSVLÆ Rhodi aut Syracuſarum vrbis, vbi nullo non die ſol eſt, hæc veri ſiue morum ciuitas perſimilis eſt. Nullum diem habent ſine aliqua ſerenitate, & quin ſolis radio hilarentur: ſed alius tamen alio clarior eſt. De clariſſimis autem hic vnus eſt, in quo de virtutis Heroicæ præſtantia dicturus Ariſtoteles, conuenienter in exordio radium à ſole petit, antegreſſis omnibus inluſtriorem, quo faciliùs Reginæ locum & ſedem Heroicæ virtutis demonſtrare poſſit, quæ tantò virtutib. ceteris antecellit, quantò diuina præſtantiora humanis. Hæc enim illa virtus eſt, qua qui inſtructi & ornati ſunt, videntur tanquam Dij quidam verſari inter homines. Itaque à virtutis excellentia *diuini* olim Spartæ *viri* nominati. Quam & Romani crebrò locutionem vſurparunt, vt M. Cicero, & ceteri. Atque iidem dicti *Heroes*, vnde nomen *virtutis Heroicæ*: iidem *Semones* & *Semidei* quaſi altera tantùm parte homines. De ſerenitate autem illa perpetua Rhodi & Syracuſarum, Cicero Verrina VII. L. Seneca c. XVII. Conſolationis Marciæ. C. Plinius c. LVII. lib. II. Solin. c. XI. & XVII. Neque diſſimiliter de Alexandria Ægypti Ammian. Marcellin. lib. XXII.

Huic igitur tantæ virtuti non vt ceteris tecta quædam auctor ædificauit: ſed campum Elyſium depinxit, ad exemplum illius quem Virgilius poëta in ſexto Æneidis ſuæ diuinitùs expreſſit. In campo igitur tali degere ait auctor Heroica virtute præcellentes, ita nempe adfectos, vt nullis perturbationum flatibus animi eorum agitentur: ſed in terris conſtituti, vitam agant cæleſtem. Qualem ſapientis animum etiam Stoici eſſe voluêre vt L. Seneca ep. LXI. *Talis*, inquit, *eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſuper lunam. Semper illic ſerenum eſt*, &c. Eiuſce autem modi Heroicæ virtuti oppoſita eſt Feritas. Interiectus namque inter excellentem Dei æternámque naturam & expertes rationis

A. Sedes Heroicæ virtutis, ſæpta palmis, lauris, & myrtis arboribus intextis & implicatis, è quarum ramis coronamenta olim heroum.

B. Orpheus, qualem Poetæ pingunt, maximéque Maro Æneide VI. Ouidius lib. x.

C. Decem cællæ in quibus Heroum ſtatuæ vt Herculis Theſei &c.

D. Antra feritatis, quod vitium Heroicæ virtuti oppoſitum.

E. Efferatorum ſtatuæ.

pecudes,homo eſt. Itaque licet ei vel ad ſimilitudinem aliquam Dei appropinquare,vel ad immanitatem belluæ, vt apud Ariſtot. c.11.lib.1. de Rep.qui tantopere *bellutus* ac ferus,ſiue vt Antidamas loquitur apud Fulgentium, expecuatus eſt , vt in hominum ſocietate viuere nullo modo poſſit,vt Timon ille *oſor hominum* apud Laërt. Plutarch.alios, & Q.Metellus apud Ciceron.epiſt.xiv.lib.1.ad Attic.& Bellerophon Iliade vi. is non homo ſed bellua eſt:qui autem ſocietate non egent, quia ſint αὐτάρκεις, ſiue quia in veri contemplatione acquieſcũt,aut ab hominibus abeunt,vt ad Deum magis adpropinquent,hi tanquam Dij ſunt. Sapientérque olim Heraclitus, Ὃ σοφὸν ἐστι πάντων κεχωρισμένον. *Sapiens ab omni commercio ſeiunctus eſt* , apud Stobæum Serm. xxiix. Inter hos Deos, & feros illos ſiue *bellutos*, interiecti homines: inter diuinam ſiue *heroicam* virtutem,& feritatem media virtus hominis,quales illæ de quibus anteactum eſt.*Heroica* illa virtus,eximiæ laudi eſt,vt viceuerſa feritas, ſummæ vituperationi.Neque enim laus vlla præclarior eſt, quam illa quæ ſimilitudinem & ſpeciem aliquã diuinitatis homini attribuit, vt apud Homerum θεοειδὴς,θεοείκελος, ἀντίθεος,Neque ineleganter à Nicephoro Gregora dicitur, ὑπὲρ ἄνθρωπον ἄνθρωπος , hiſtoriæ lib. x. ſiue *ſupra hominem homo*. De quo genere laudis Lucianus in apologia pro imaginibus.Neque maior eſſe poteſt vituperatio,quàm belluarum , in ſpecie figuráque humana,feritatis. Quales in poëtarum fabulis Titani & Cyclopes.Hinc illa conuicia, *vrſus bipes , aſinus , animal,ſus occiſa , elephanti corio circumtectus*,&c.

PHOENIX VNICA SEMPER AVIS.

Phœnici merito ſimiles auctor fecit *heroes* , ſiue diuina virtute homines. Tum quia perpauci ſunt,vt eſt c.1. lib. vii. ad Nicom. tum quia vt ex funere ſuo Phœnix pulchrior : ſic heroes illi ex negotiis.

HÆC ITA PRÆFATVS.

Topographia vel Topotheſia veriùs, campi Elyſij cum domiciliis heroum.

NVMERO SED PAVCIS.

Infrequenter habitari ait Elyſium , & perpauca in eo heroum eſſe tanquam ſacella.Nam ſacella quidem eis & faſtigia tanquam diis attribuit propter diuinam virtutem,paucos vero eſſe inquit,quoniam diuina virtute homo, *rara auis*. Exempla tamen adiungit eorum,quos in numero heroum repoſuit antiquitas,vt Herculis,Theſei, Dardani,Hectoris,Neſtoris,Anchiſæ,Rhadamanthi,Minois. Quibus illuſtri oratione & quaſi poetica pictura expreſſis,deinde προλήψει ſiue anteoccupatione poetis vſitata, Caroli quoque Magni exemplum adiungit, & Ludouici Galliæ regis ſanctitate inſignis. Quorum à diuinandi perito Zeuxide,iam tunc ætate Ariſtotelis,depictas in hoc Elyſio campo fuiſſe imagines fingit,multis ſæculis antequam ipſi naſcerentur.Nam Zeu-

xis quidem ipsum quoque anteceſſit Ariſtotelem, vt videre licet in libris temporum. Argutè verò ingenioſéque Poeta, Rhadamantho & Minoi ſedes poſuit in Elyſio, tribunal apud Orcum, ſatis arguens aliorum Poetarum ineptias, qui tanta iuſtitiæ laude fulgentes, finxerint habitare quoque, non autem ius dicere tantum in Orci Erebo ſiue tenebris. Optimè noſter vt ciues in Elyſio, vt iudices in Erebo eſſe commentus. Tria nempe apud manes iudicia, & tribunalia, Vnum Minois in circulis, & quaſi ſuburbiis ſiue proceſtriis: alterum Rhadamanthi in carcere ſiue Tartaro: tertium Catonis in Elyſio, vt Æneide IIX. Æacus autem portæ ac veſtibuli cuſtos, apud Lucian. lib. de luctu. Atque ita capiendum, quod Æneide VI. Hercules dicitur, *Ipſius à ſolio regis* Cerberum detraxiſſe. *Regis* videlicet Æaci, non autem Ditis, vt malè accipit Seruius.

PLANITIE IN CAMPI.

Cum heroum ſtatuis coniungit quoque illam Orphei, ad exemplum Virgilij in ſexto Æneidis, apud quem Orphei partes in Elyſio ſunt, dulcedine carminis ſui mentes illas ſanctiſſimas delectare & virtutem *Heroicam* laudando extollere, vituperandóque feritatem huic tantæ virtuti repugnantem, affligere. Vt autem Poeta nunc de Orpheo fabellam, interpretatur, ſic & Ioannes Tzetzes Hiſtor. XII. Chiliad. I. Clem. Alexandrin. principio ſui Protreptici.

ELYSII PROCVL A CAMPO.

Hic iam quaſi *de cælo in cœnum*, ex virtutis *Heroicæ* regione, in vallem *Feritatis* eundum eſt, in qua ſpeluncam eius eſſe, inquit Ariſtoteles, infinita quadam altitudine, eámque orationis ſuæ penicillo pingens, minimè dignam eſſe ait, cui regina appropinquet. Eminus igitur eam demóſtrans, ſtatuas in ea inquit eſſe, vili ſcabróque & impolito lapide, vt Phalaridis, Lamiæ, & ceterorum, de quib. Ariſtoteles lib. VII. ad Nicom. Et Græci interpretes. Item Paſiphaæ matris Minotauri, & id genus aliorum. Quippe vt Ariſtoteles ipſe tradit c. IV. lib. VII. ad Nicomachum, Omnis quæ magnopere modum excedit vitioſitas, ſiue amentia illa, ſiue timiditas, ſiue intemperantia, ſiue ſæuitia ſit, ferina eſt, niſi ex morbo nata ſit, aut niſi quid inſitum à natura ſit, aut à conſuetudine profectum.

DIES VICESIMVS SECVNDVS, DE CONTINENTIA ET INCONTINENTIA.

LVCIFER ortus erat, Veneris nitidiſsimus ignis,
Ante diem, biiugíſq. citis properante vehebat
Axe ſuo terris, dubiæ confinia lucis:
Quæ non eſſe diem poſſes, non dicere lucem,
Vltima ſed noctis poſſes, & prima dici.
Cum Senior læto migrans de limite CAMPI
ELYSII: neq. clara dies, neque tetrica Noctis
Hæc facies, dixit, ſed & hanc imitatur & illam.
Haud aliter ſero quæ circum veſpere tecta
Multiplicat volitans curſus, varióſque recurſus
Adſiduè, & vacuo ſectatur in aëre prædam
Impigra, pelliceis alis agitabilis ales,
Nec cenſetur aues inter, pennatáq. ſecla,
Nec bene quadrupedum ſe gentibus addere tentet.
Sic ea quæ cliui nunc in regione propinqui
Viſere tecta paro, neq. ſunt VIRTVTIS *honore*
Splendida, nec VITII *ſqualleant polluta veneno.*
Scilicet his tectis habitant, qui ſæpe rebelles
CONTINVERE animi motus, furiata cieret
Quos VENVS, *imperiúmue* GVLAE: *nec prorſus eoſdem*
Edomitos habuêre tamen. Qui CONTINET, *ille*
Dimicat & vincit, medio vt diſcrimine Martis
Miles, at ille animum cui TEMPERAT *aurea virtus,*
Iam quod vincat habet nihil, aut quod ſubiuget. Illi
Namq. triumphata & VENVS & GVLA, deſiit olim
Reſponſare ferox, & contra tendere velle:
Clarus vti magno belli certamine victor,
Hoſtibus impoſuit qui leges, ante rebellis
Cui populus, quæ nunc prouincia facta quieſcit.
Talia præfatus Senior, penetrauit in ipſum
Limen, vbi ſedes illis, rationis habena
Qui tenuêre animum, ne ſe VENERIS *VE* PVELLO
Dederet, imperióue GVLAE. *Dehinc, Aſpice dixit*

Hanc Regina domum, minus eſt excelſa, minoris
Luce nitens radij, quàm quæ colit aurea virtus
Tecta, ſuus tamen huic decor eſt, ſua laus quoq. ſedi.
Vt neque laus tantum eſt, bellis imponere finem,
Et tuta iam pace frui, & peperiſſe quietem:
Sed quoq. laus pugnare aliqua eſt, & vincere belli
Prœlia, nec trepidè vnquam hoſti dare terga feroci.
Ipſa domus facies octangula, fluminis Arni
Ad ripas nunc quale videt Florentia templum,
Sæcula quod Martii poſuerunt priſca Quirino.
Nuſquam ad proſpectus tota patet ædè feneſtra,
Rauca ſtrepit, raróq. aperitur cardine porta,
Nec multo teritur pede limen. Porticus ambit
Interiùs totam, crebris ſuffulta columnis,
Quælibet inſtructa vt Veſtali ſchemate virgo,
Atq. incincta caput candentis termite oliuæ
Vittatum, atq. ſolo fixis conniuet ocellis.
Inter eas prima eſt, aliíſque excellit AMATA,
Ordine poſt aliæ, quas omnes dicere longum.
Omnibus in dextra eſt rutilanti lumine lampas.
Parte autem ſupera thalami ſtant ordine circùm
Longo compoſiti, ſua cuíq. vt cællula, Veſtæ
Structa ſacerdoti. Mediæ penetralibus ædis,
Marmore de Pario Veſta eſt, atque arula iuxtim,
Sic quaſi perpetui foueat quæ luminis ignem.
Ante pedes VESTAE, *ſuras euincta cothurnis*
DELIA *puniceis altrinſecus, & Dea fulgens*
Ægidis ★ *horrificæ clypeo, galeáque* MINERVA
Adſiſtunt, religántq. manus poſt terga PVELLO
ALIGERO VENERIS, *pennáſque euellere certant,*
Deripiúntq. humeris pharetram, frangúntq. ſagittas,
Comminuúntq. arcum. Stat inermis, fletq. miſellus
Puſio, & ad pinnas rapiunt ludibria venti
Quas Zephyri, limis, confractáque reſpicit arma.
Veſta quid eſt, & ſancta micans de fomite flama,
Perpetuò niſi mens Rationis lumine rectæ
Inradiata ſuæ, caſtæ intra limina vitæ
Et ſiccæ, cohibens ſeſe? ceu clauſa puellæ
Intra ſe tenuêre olim penetralia VESTAE.
Dardana quod coluit tellus, imitatáq. deinde
Alba ſacrum, ſimul & rerum quoque maxima ROMA.

* Ægis, clypeus Mineruæ. Iliade v.

His ita luſtratis, tranſiuit in altem collis
Adproperans Senior, decliuia, ſunt vbi ſedes
Haud procul à Vapido ſubiectæ limite vallis,
His poſitæ qui ſe malè continuêre. Supremo
Nempe iugo VIRTVS, *veneris quæ* TEMPERAT *æſtus,*
Exſtinguítq. faces, frangítq. Cupidinis arcum
Atque Gulæ ingenium perdit, ſibi Diua locauit
Sedes purpureo veſtitas lumine: dextro
Hi cliuo reſident, quibus oppugnata VOLVPTAS
Turpis, & imperium VENERIS VENTRISQVE: *ſiniſtra*
Parte, INTEMPERIAE *vallem prope, margine cliui*
Ima illis locus eſt, qui ſe in certamine vinci
Cum VENERE *atque* GVLA, *ſunt paſsi turpiter. Octo*
Hæc etiam laterum domus eſt, ait, & data circùm
Porticibus, Sapiens, & crebra virgine fultis
Veſtali, ſed habent radiantes lumine nullo
Lampadas in dextris, quoniam ſub pectore viuit
Cæcus AMOR *tacito, atque inceſtos excitat ignes.*
Ergo nec vlla iſtis canæ reuerentia VESTAE,
Dedecoríſue metus tanti, nec cura pudoris.
Aſt ipſum penetrale tenet de marmore nigro,
Quale fuit Luculli olim, DEA *lurida* NOCTIS.
Mirifico Deo furua caput ſibi ſtemmate cinxit,
Non vittis, non arborea de fronde, corolla aut
Floribus è variis ſerta, ſed plegmate fuſcis
Nycteridum ex alis: Lunæ & ſibi cornua fronti
Impoſuit, longóque nigrantem ſyrmate pallam
Induit, & vario ſtellarum ſidere pictam.
Occulit hac Veneris pupum, blanditáque molli
Delinit articulo, & tacitis fouet improba votis.
Ponè ſtat, & digito piceus puer indice labrum
Perprimit Harpocrates, taciturna ſilentia ſuadens:
Brachio item, textas de reſtibus occulit idem
Fur ope conſilio ſcalas, prædulcibus aptas
Matris Acidaliæ furtis: ſtrepitúq. loquaces
Ne prodant ſoleæ cœpti tentamina furti,
Induit & molli pedibus de vellere ſoccos.
Parte alia, corpus tecti de culmine præceps
Heronis iacet inceſtæ, quæ ſacra Deóſq.
Ebria, Abydeni iuuenis complexibus olim
Poſthabuit, vitámque amens impendit amori.

Oppia virgo ſuum ſibi, adhuc de matre rubentem
Fert inceſta ſinu partum, ſubitura ſacerdos
Sanguine adhuc viuo terram: hic & Opimia turpem
Turpis habet ſtatuam, & Minuti de ſtemmate virgo
Ne-virgo, adſimiléſq. alia, quibus hæſit in ore
Virginitatis AMOR, *caco ſub pectore fecit*
Vulnus AMOR, VENERIS *furtiuum* PVSIO. *Tethys*
Sediam diua meum pridem manet hoſpita Solem,
Abluat vt longi perfuſum puluere Circi,
Fluctibus Heſperiis, & eburno pectine crines
Digerat auratos, nobiſq. ſilentia ſuadet.

LVCIFER ORTVS ERAT.

EXORITVR dies non tam ſubiecta materie, quàm poëtica deſcriptione quadam, ſiue ita licet, ἡμερογραφίᾳ præclarus. Agitur enim de *Continentia* & Incontinentia. Quarum hæc vitio, illa virtuti eſt adfinis. Sed neque hæc planè virtus, neque illa prorſus vitium. Itaque non *Heroica* tantum virtute, ſiue diuina, ſed humanis etiam, vt fortitudine, temperantia, iuſtitia & ceteris, quarum iam celebrati ſunt dies, inferior eſt.

Hodierno igitur die, qui eſt in Veri ſiue morum ciuitate alter & viceſimus, egreſſus ex Heroicæ virtutis regione Ariſtoteles cum regina, porrò pergit ad contemplationem domicilij Continentiæ & Incontinentiæ. Quarum tecta poſita ſunt aliter, quam ceterarum virtutum aut vitiorum. Nam virtutum quidem domicilia in colles impoſita ſunt, vitiorum autem ædes in vallibus abditæ & retruſæ. At Continentiæ domus non ipſo in colle, ſed in cliuo eſt ſiue adſcenſu: & Incontinentiæ domus non ipſa in valle, ſed extra vallem paucis paſſibus in collis cliuo quaſi altero. Hoc autem earum poſitu auctor declarauit, neque Continentiam virtutem perfectam eſſe, neq. Incontinentiam planè vitium.

NEQ. CLARA DIES.

Deſcriptio crepuſculi matutini, quod tempus Continentiæ Incontinentiæq; regionibus accommodatiſſimum eſt, vt-pote *creperum* ſiue dubium. Neque enim diei nomine planè aut noctis adfici poteſt, ſed vtriuſque ſimilitudinem aliquam gerit, perinde vt neque Continentia virtus, neque Incontinentia vitioſitas propriè nominatur, ſed animi adfectio quædam, illa quidem ad virtutis, hæc autem ad vitij ſimilitudinem adpropinquans. Hoc autem ipſum etiam declarauit ſpecie veſpertilionis, ſiue vt Tertullianus loquitur, *veſperuginis*, qui neque terrenum propriè, nec volatile animal eſt, & tamen habet ſimilitudinem vtriuſque. Differuit ea de re Ariſtoteles c. XIII. lib. IV. de partibus animal. Macrob. Saturn. cap. XVI. lib. VII. Facetè

A. Domus Continentiæ, quaſi ædes Veſtæ, ac Veſtalium caſtarum.
B. Veſta cum igne ſempiterno.
C. Minerua & Diana exarmantes ac vincientes Cupidinem. Virgines autem Veſtales quæ ſub porticibus, eáſque vt columnæ ſuſtinent.

A. Domus Incontinentiæ, quasi ædes incestarum Vestalium, quarum malè pictor lampades accensas expressit, cum exstinctas debuisset.

B. Statua, Noctis Deæ, cum corona de alis vespertilionum & longissimi syrmatis quasi pallam distinctam stellis, siue stellatam trahens, sub eáque occultans Veneris puellum Cupidinem.

C. Harpocrates siue Sigalio, cum soccis laneis ne strepant, & cum scala nexa de restibus, & os sibi digito premens, quod aliter quam oportuit, à pictore imitatum est: vt neque rectè virum pro puero, & scalas collo eius iniectas, non sub brachio occultatas pinxit.

D. Hero sacerdotula quæ de turri seipsam deiecit.

E. Oppia Vestalis incesta.

quidem vt alia Terent. Varro in Satyris. *Quid multa?* inquit, *Factus sum veſpertilio, neq in muribus planè, neq. in volucribus ſum.*

Non eſt autem plena virtus Continentia, quoniam ij qui ſe continẽt, pergunt illi quidem ad Temperantiæ laudem: ſed tamen necdum intermortuæ in eis titillationes voluptatum illarum, quæ vel attrectatione vel guſtatu percipiuntur: ſapientérque Plutarchus lib. de virt. mor. hæc ita diuiſit, vt temperantia quidem ſit perfecta virtus, intemperantia expletum vitium: continentia inchoata virtus, incontinentia imperfecta vitioſitas, comparationémque fecit incontinentis animi, cum ciuitate in qua partim læti ſunt partim mœrore oppreſſi. Sic enim animus ægrè ſibi temperans ex parte quidem rationis adpetitum vincentis hilarior fit, ex parte autem adpetitus repugnantis angitur. Ac ſi repreſſus pauliſper adpetitus ille fuerit, tunc illa continentia eſt: ſin adpetitui ſuccumbit, ea incontinentia eſt. Ergo & quod Poëta die VII. de temperantibus agens, dixit, *Sed ſoliti Baccho & Veneri pugnare,* &c. accipe nõ quatenus iam illi temperantes: ſed antequam adepti Temperantiæ virtutem eſſent, ſiue quatenus continentes adhuc illi, & quaſi in aditu ac veſtibulo Temperantiæ.

SCILICET HIS TECTIS.

Enucleatiùs iam agere pergit de Cõtinentia, Incontinentia, Temperantia Intemperantia. Continentiam videlicet minus laudabilem eſſe temperantia: & incontinentiã minus vituperabilem vitio intẽperantiæ. Continentia enim reprimit adpetitum illa quidem, ſed non planè opprimit: temperantia verò non prælio ſed bello vincit adpetitum, vt Annibalem olim Scipio apud T. Liuium lib. xxx. contráque intemperãtiæ labes rationem adpetitui tradit in ſeruitutem. Macula vero incontinentiæ talis eſt, vt vincatur quidem ratio adpetitu, ſed pugna quaſi *Oſculana* atque ita, vt verum illud fiat.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. Et illud

victíque reſurgunt, &c.

IPSA DOMVS FACIES OCTANGVLA.

His ita expoſitis, Ariſtoteles peruenit cum Regina in cliuum, vbi tecta Continentiæ, quæ ſpecie tali depingit, quali templum Martis antiquum eſt Florentiæ, nunc D. Ioanni ſacrum, & videri vult eſſe quaſi ædem Veſtæ, & habitationum Veſtalium. Sed has in ciuitate Veri ædes Continentiæ multo laxiores auctor facit, quàm fanum illud Martis Florentinum eſt, eámque Continentiæ domum clathris & cancellis omni ex parte clauſam finxit. In area verò ipſa effigiem poſuit Mineruæ ac Dianæ, quarum illa frugalitas denotetur: hac autem caſtimonia. Ab iiſque conſtricti & vincti Cupidinis Bacchíque imagines ibi ad Veſtæ pedes, vt intelligamus hanc ſubiectam eſſe Continentiæ materiam, idque munus atq. officium, vt refrenet libidines, vẽtríſq. ac gutturis vitio, & *ebriorum ſiti*, & *vomentium fami*, vt M. Senecæ verbis dicã, obluctetur.

DARDANA QVOD COLVIT TELLVS.

Veſtales primum Troiæ, deinde Albæ, poſt Romæ fuerunt, perpetuæ ſiue *perpetuò*, vt Lucilius loquitur, *ſignatæ virgines*, ſiue ἀειπαρθένοι, ſiue vt Catulli verbum eſt, *Perenni-virgines*, ad cuſtodiam ignis ſempiterni, in templo Veſtæ. De quibus M. Cicero lib. 2. legum *Veſtæ*, inquit, *colendæ virgines præſint, vt aduigiletur facilius ad cuſtodiam ignis: & ſentiant mulieres in natura fœminarum omni caſtitatem peti.* Plura de his Dionyſius lib. 11. Plutarchus in Romulo & Numa. Flamma verò illa indicium corporis puri & caſti, animíque incorrupti & vincentis adpetitum. Sic enim Plutarchus in Numa inquit: καθαρὸν καὶ ἄφθαρτον τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν, ἀκηράτοις καὶ ἀμιάντοις παραθήγουσι σώμασιν. *Puram & incorruptam ignis naturam, quaſi notam eſſe corporis inlibati & intacti.* Etſi non neſcij ſumus terram Veſtæ nomine, à multis boniſque intelligi, aliis aliud placere: ſed nobis ita nunc quadrat, Veſtam eſſe animi puritatem, ac de voluptate victoriam. Itaque ſtatuæ illæ Veſtalium quibus Continentiæ tecta quaſi columnis fulciuntur, oliua & palma coronatæ ſunt. Antéque omnes *Amata*, quæ prima virgo Veſtalis capta fuit, & à cuius nomine deinde omnes cum à Pontifice caperentur, *dicis cauſſa* nominatæ fuerunt, *Amatæ*, A. Gellius c. xii. lib. 1. Etſi Plutarchus in Numa, eas quæ primæ Virgines veſtales captæ fuerint, nominauit *Geganiam & Veraniam*: deinde verò conſecutas fuiſſe *Tarpeiam & Canuleiam*. Troia verò Albam Veſtales tranſlatas: deinde Alba Romam, patet Symmachi epiſt. cxiix. lib. ix. *Primigeniæ*, inquit, *dudum apud Albam Veſtalis antiſtitis*, &c. Iuuenal. Sat. iv. *vbi quanquam diruta, ſeruat. Ignem Troianum, & Veſtam colit Alba minorem.*

HIS ITA LVSTRATIS.

Tranſitio ad Incontinentiæ hiſtoriam, in cuius domicilio Veſtales longè multúmque aliæ ſunt, ſiue alius-modi. Quippe.

Νύμφαι τ' ἄνυμφοι, παρθένοι τ' ἀπάρθενοι.

Nuptæ ne-nuptæ, virgines ne-virgines.

Verſiculum illum ſcribere & cantitare geſtientes, qui apud M. Senecam veſtali vt probrum obiicitur.

Felices nuptæ, moriar niſi nubere dulce eſt.

OCTO HÆC ETIAM LATERVM.

Digreſſus in collis huiuſce cliuum Ariſtoteles, Incontinentiæ tecta Reginæ oſtendit, in quibus impudicarum Veſtalium, ſiue cum Apuleio & Arnobio loqui licet *imminutarum Virginum* ſtatuæ cum lucernis reſtinctis, in areáque ipſa, virginitatis Deæ Veſtæ locum tenet obſcura quædam effigies noctis cum palla fuſca diſtincta ſtellulis. Qualis apud Claudianum lib. 11. de raptu Proſerpinæ.

ſtat pronuba iuxta,

Stellantes Nox picta ſinus. Atque hæc ſub veſte ſua latenter ample-

ctitur,ac fouet puellum Veneris Cupidinem. Ponè autem est Sigalionis siue Harpocratis effigies cum scalis, & nocturnæ illius pallæ syrma siue caudam tenens,tanquam pedissequus. Administra enim quædam & tanquam satelles flagitij, taciturnitas. Neque longè abest Heronis puellæ effigies,quæ sacerdotula olim Veneris,amore Leandri saucia,illo submerso,desperatione se ipsam è turri altissima præcipitauit.Statuæ præterea sunt Vestalium illarum, quæ olim stupri conuictæ, viuæque ac spirantes ad portam Collinam in campo *Scelerato* defossæ, miserrimo mortis genere perierunt.Qualis Oppia, de qua T. Liuius lib. II. & aliæ apud alios.

DIES VICESIMVSTERTIVS,

DE AMICITIA ÆQVALIVM.

TETHYOS æquoreo Titan genialiter vsus
Perpetuam hospitio noctem,sub frena iugales
Pastos ambrosia reuocauerat, inque recentis
Curriculi spatium iam cœperat ire, citato
Axe diem reuehens: hesterni limite cliui
Digrediens Senior, vicini tendere cœpit
In iuga, Phœbeo iam splendida lumine, collis
Atque ait. Hoc age iam lustremus amabile dulcis
Limen AMICITIAE. Liceat mihi dicere pace
Phœbe tua. Radio tu luminis omnia comples
Æthery, sine te noctis damnata perenni
Concubio, & nulli vitalis vita iaceret:
Sed Sol est alius vitæ quoq. lumina præfert
Qui sua, quo sine nil in vita optabile, clarum
Sidus AMICITIAE. SOL & SAL dicier illa
Iure potest vitæ. Nam si de finibus acta
Orbis AMICITIES procul exsulet, omnia densis
Inuoluit tenebris, fieríque insulsa necesse est.
Sola potest lucem his dare, qui caligine mersi
Tristitiæ, nullo recreantur lumine Phœbi:
Soláq. AMICITIES condire aut tollere vitæ
Tristis amaritiem potis est: neque diues, egénsue,
Aut sortis modicæ quisquam, sine viuere fructu
Lætus Amicitiæ valet: omnes vna tuetur.

Adſpice nunc, geminæ in quadrum de marmore ſtructæ
Vt niteant moles: his interpoſta ſacella
Sunt tria, & has nectunt veluti tria vincula rupes.
Marmore de Pario primum eſt, & culmine DIVA Beneuolentia.
Stat ſummo, cunctíſq. velut facere vna BENIGNE
Diſcupiens, atq. amplecti, ſua brachia pandit.
Alterius poſita eſt CONCORDIA *vertice. Tendit* Concordia.
Læua iugum manus, in dextra eſt moderamen habenæ.
Vt tenuit Romæ, gentes frenare ſuperbas
Quæ ſolita, & victis æquas imponere leges.
At DEA *poſtremi retinet faſtigia templi* Liberalitas.
MVNIFICA: in læua ramus nitet aureus illi,
Dextera diſtringit frondes, & ſpargit amicis.
Trinos quæq; gradus moles habet, inq; ſupremo
Aurea AMICITIAE *latè reſplendet imago*
Illius, & lucem cælo radiata remittit,
Candida conciliat quam virtus. Lucida noſtræ
Et quaſi Phœbea eſt hæc vitæ lampas, & atræ
Nubila triſtitiæ ciſpellit, frena iuuentæ
Innectit, ſenij ceu ſcipio ſuſtinet, annis
Curuiſcentis onus: lætæ ſua gaudia ſorti
Auget: in aduerſa dictis ſolatur amicis,
Aut dat conſilium ſapiens, aut re adiuuat ipſa.
Inferiore gradu ſedet hanc imitata, ſed illi
Diſſimilis longè, quam conciliare VOLVPTAS
Nouit AMICITIAM: *læta hinc* VENVS *adſidet, inde*
EVHIVS, *at faciem iuuenili ſchemate velat*
Et nitida & ridens perſonula: vellere Serum
Texta, virens humeros incingit læna: corollæ
Circumeunt caput, hibernis genialiter illi
Arte roſis multa ſertæ, quia veris honores
Purpureos, illi longum exſpectare morantes.
Cerea ſed tota eſt, & cum breue tranſierit ver,
Sole ſub ardenti radio contacta, liqueſcit.
Aſt ea quæ lucri gratos ſectatur odores
Semper AMICITIES, *nummíque cupidine feruet,*
Poſtremi regione gradus inamœna moratur.
Hæc etiam ſolidæ ſpecioſum effingere geſtit
Inſtar Amicitiæ, *ſtudij ſed diſpare multum*
Ingenio eſt. Rugis caperata ſeniliter illi
Larua tegit faciem: manus eſt caua ſemper: apertæ

Aut ſinus aut gremium, & quæſita recondere ſollers:
Pectore ſub vapido ſemper ſitis ardet habendi.
Lucrio MERCVRIVS *comes huic, & vena metalli*
Diuitis aſſiduè cui profluit aurea PLVTVS,
Cæcus, & occæcans fidos ſibi, ſæpe clientes.
Hos media inter ficta luto reſolubilis vdo eſt,
Et facile aut pluuiæ, niuis aut aſpergine quauis,
Diffluit in nihilum, & tenues vaneſcit in auras.
Circumſtant ſtimulos quibus anxius admouet acres
Terror egeſtatis, vel opum veſana cupido.
In radio puri ludunt corpuſcula Solis
Paucula, præquàm turba frequens, quos tale moratur
Fœdus AMICITIAE, *ſperatáque præmia lucri.*
Aſt ea quam Virtutis amor quaſi fœderis æqui
Iungit AMICITIES *nexu, paucíſque boníſq.*
Adfluit, adſiduo longi quos temporis vſu
Mutua ſpectatos fecit prudentia, & ætas,
Et fortuna pares. Tales non deiugat vlla
Temporis aut ſortis variatio: fœdere perſtant
In bene compoſito, ſeu fors magè læta renidet
Quàm prius alterutri, ſeu votis dura malignè
Reſpondet, licet indulgens & proſpera plures
Adlicit & citiùs, quam ſæua & triſtis amicos.
Huius AMICITIAE *gemina eſt ſoror, vtráq. nectens*
Fœdere diſparili, quos vel fortuna, vel ipſa
Condicione parens iuſſit natura coire.
Quamuis qui potior, ſeſe demittere & vltro
Par in AMICITIAE *potis eſt deſcendere fœdus*
Illi qui minor eſt. Sed vbi diſcrimine largo
Vtráque condicio diſtat, pollentior æquum
Conuenit haud facile ad fœdus. Quæ cauſa, ſuperbos
Numen AMICITIAE *reges cur nectere fruſtra*
Incipiat, tantóſque iugo ſummittere faſtus.
Nunc in AMICITIA, *quoq. te Regina docebo*
Quæ mala ſint fugienda procul, quibus illa tepeſcit
Aut perit, ac veluti morbo corrumpitur acri.
Vt procul à noſtro refugit cum Phœbus ad auſtrum
Vertice, diſtricti ſterileſcunt frigore campi,
Sed cum vere nouo remeans, auríſq. Fauoni,
Prouocat educens gremio telluris aperto
Quæ latuêre diu variarum ſemina frugum:

Sic

Sic & AMICITIES ſterilis quaſi languet, amici
Cum procul abſentis, nullo adſpectúue foueri
Adloquióue poteſt: eadem reuireſcit & vltrò
Jnduit in florem ſeſe, redeuntis amici
Ceu Zephyris recreata nouis, atque enitet ore
Purpureo, & ſolito circumueſtitur honore.
Eſt & AMICITIAM vt ſubitò diſcindere, ſaltem
Diſſuere vt ſit opus lentè, cum cœpit amici
Prodere ſe improbitas nulla medicabilis arte,
Alteriúſue ſuo maculet quæ crimine vitam,
Vulneret aut famam, nihilum peccantis amici.
Aſt leuibus maculis, & quas ſapientis amici
Eluat ingenium, aut veniens maturior ætas,
Fœdus AMICITIAE non eſt reſolubile ſanctum.
Noſſe in AMICITIA mores, odióq. vacare
Verum eſt, & meditari hoſtis quid diſtet amico.
Peſtis Amicitiæ grauis eſt Paraſitica, cuius
Ebria magnorum ructu ſunt atria regum.
Nec regem vt ſimulat, ſed ſe & ſua commoda blandè
Jnſidians paraſitus amat, ceu vellus Iaſon
Iuit in auratum ſapidè, ſudaret an algu
Ipſe aries tremeret, multùm neſcire paratus.
Verus AMICITIAE, nulla mercede mouetur
Ædituus, neque diuitias aut captat honores,
Hortulus aut Paphiæ quos fert decerpere flores
Geſtit, AMICITIES ipſa eſt & fructus amico, &
Ampla ſatis merces, de qua nunc dicere plura
Ceſſo perinuitus: ſed enim Nox inuida cogit,
Eripiens Solem, ſine quo nil dicere fas eſt.
Poſtera cum veniens Aurora retexerit orbem
Quod ſupereſt, Solis renouatus lumine, reddam.

TETHYOS ÆQVOREO TITAN.

SOLEMNIOR dies fortaſſis aliquis, ſed iucundior nullus adhuc in Veri ciuitate inluxit, quã hic eſt tertius & viceſimus, in quo de Amicitia dicendum eſt. Cui enim homini poteſt *vita eſſe vitalis*, vt loquitur Q. Ennius, qui non in *amici mutua beneuolentia conquieſcat?* Quid autem dulcius qnàm habere *qui cum omnia ſic audeas loqui vt tecum?* Ingenioſéque Ariſtoteles à Poëta inducitur hiſtoriam huiuſce diei narraturus, principium orationis ſuæ conuertens ad Solem, ait Amicitiam.

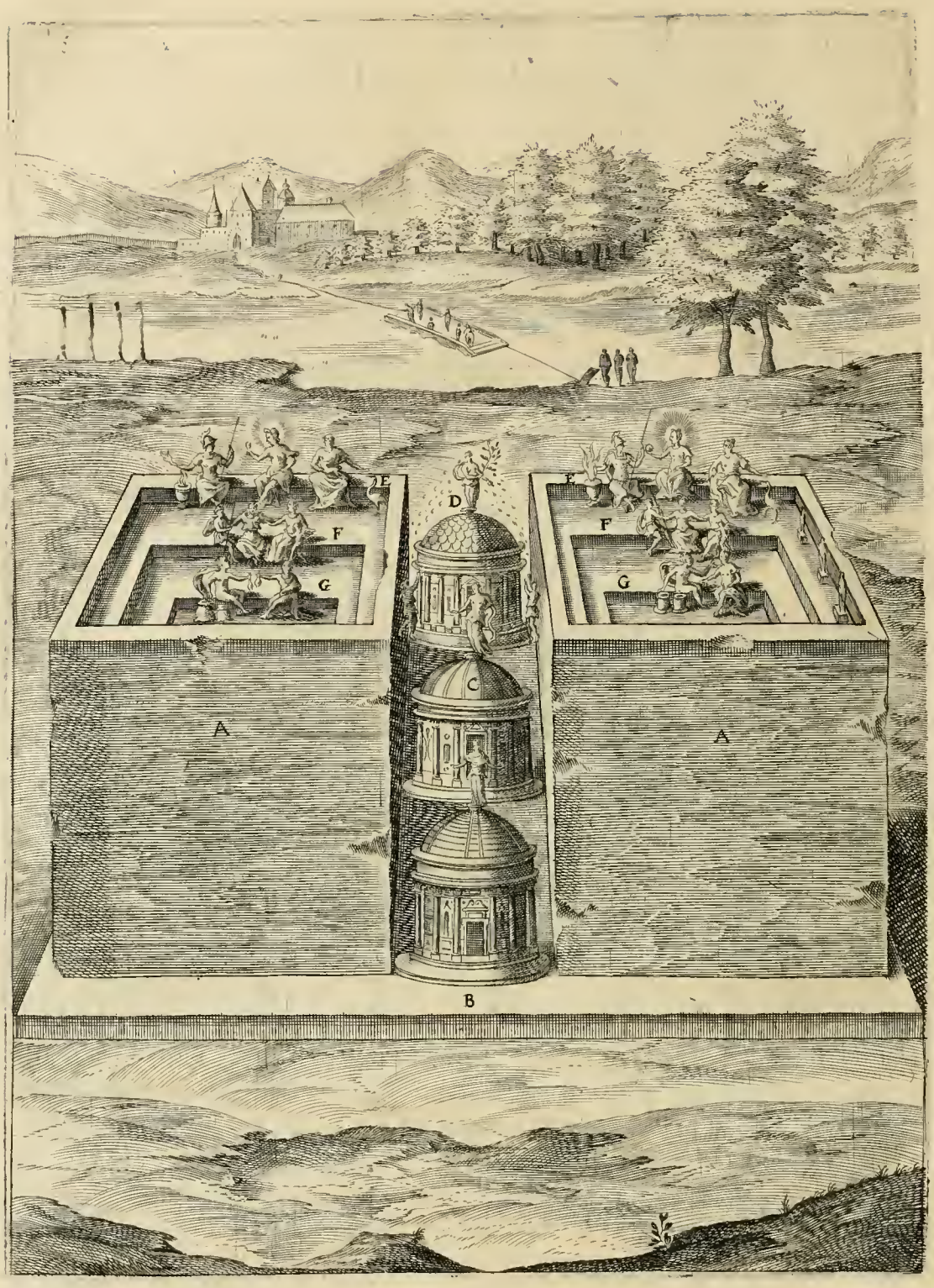

A. Duæ moles quadratæ, ſedes Amicitiæ.
B. Sacellum BENEVOLENTIAE, & in faſtigio eius ſtatua Deæ brachiis paſſis, quaſi ad amplexum.
C. Sacellum CONCORDIAE, & ſtatua eius, in faſtigio, manu iugum tenens.
D. Sacellum MVNIFICENTIAE, & ſtatua eius in faſtigio, quaſi ramum aureum læua tenens, qualis apud Maronem Æneide VI. dextra ſtringens folia eius, & largiens. Sed pictori læua pro dextra eſt.
E. Statua in vtriuſque arcis primo ſummóque gradu aurea, ſignum veræ Amicitiæ, cum virtute ſemper coniunctæ.
F. Statua cerea in ſecundo gradu, Amicitiæ leuis ac momentaneæ, quæ comes ac ſociæ voluptati.
G. Effigies lutea in tertio gradu, quæ comes ſociáque vtilitatis

Solem vitæ noſtræ, ſiue terrenum eſſe, quia *Solem*, vt inquit M. Cicero, *è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt.* Atque ſic D. Ioannes Chryſoſtomus apud Stobæum Serm. CCXIII. Βέλτιον ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι. πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὁρῶντες, ἐν σκότῳ εἰσί, φίλων δὲ εὐπορούμενοι κἂν ἐν θλίψει γένοιντο, &c. *Satius nobis eſt Solem exſtingui, quàm orbari amicis. Multi enim qui Solem vident, nihilominus in tenebris ſunt: amicis autem qui adfluunt, in calamitate nulla verſari poſſunt*, &c. *In tenebris* nempe *eſſe* dixit metaphoricè, pro in mœrore & luctu iacere. Rectè autem atque ordine, quoniam de virtutibus perfectis, & inchoatis ſiue adfectionibus iam expoſuit auctor, adiungit de Amicitia, quæ virtutum omnium ſocia eſt. Nam virtutes morales actionibus vitæ & hominum ſocietati inter ipſos deſeruiunt: omnis autem vita nobis vel cum amicis vel cum inimicis. Amicitiæ igitur poſt virtutes adhibenda fuit explicatio.

SOL ET SAL DICIER ILLA.

Laudatio Amicitiæ. Illam totius vitæ condimentum eſſe, neque vllam ætatem, aut cõditionem, vllumue tempus carere poſſe fructu amicitiæ. Hi enim quibus ampliſſimæ fortunæ ſunt, amicorum adfluentia non mediocriter egent, quorum ope & conſilio theſauri ipſis conſeruentur, & in quos vti poſſint munificentia & liberalitate, cum quidem occultæ, vt muſicæ ita pecuniæ, nulla ſit delectatio. Eleganter in hunc ſenſum Ariſtoteles c. XV. lib. II. Magnor. moral. Tenuiſſimis autem opibus homines, aut, quæ Plautina locutio eſt, *hominum mendicabula*, quid omnino aut ipſi aut vita ipſorum eſſe poteſt ſine amicis quaſi ferentariis, quorum largitate & copia ipſorum indigentia & inopia ſuſtentetur? Neque diſſimilis ratio eſt illorum qui mediocri fortunæ ſunt conditione. Hi enim, ſiue vt hoc ipſum quod iam tenent, bene teneant, ſiue vt acceſſione aliqua id cumulent, amicis & gratia egent, qua ſi ſpoliati fuerint, herent, vt nauigia quæ in ipſo curſu aura venti omnino deſtituuntur. Eáque ipſa de re Valerius c. VII. lib. IV. Ad ſummam perneceſſarium quiddam & honeſtum, & naturæ in primis conſentaneum, amicitia eſt, neque familias tantum ac priuatorum opes, ſed ipſas etiam ciuitates, regúmque fortunas, multorum beneuolentia munit ac tuetur. Itaque vt iam olim dixit Ariſtoteles, ij à quibus ciuitates optimis temperatæ ſunt & inſtitutis & legibus, non minus de amicitia curaſſe videntur, quam de iuris æquabilitate cap. I. lib. IIX. ad Nicomach. vbi & copioſe ac deinceps quoque de vtilitate amicitiæ diſſerit.

ADSPICE NVNC.

Nunc amicitiæ ſedem ac regionem deſcribit, facie figuráque à cæterarum virtutum hoſpitiis longiſſimè diuerſam. Neq. enim domus eſt, ſed geminæ moles & quaſi puluini duo exaggerati, qui figura quadri

ſunt,& tribus templorum quaſi vinculis tenentur. Primum Beneuolentiæ templum eſt: alterum Concordiæ: tertium Beneficentiæ. Beneuolentiam brachiis apertis pingit, atque exporrectis & paratis amplexari. Concordiæ ſimulacrum effinxit cum freno & iugo, quæ ceu notæ ſunt vinculi amicitiæ, Amici nempe quaſi coniugati ſunt, ſiue quaſi boues eidem iugo adligatæ. Vnde apud Horat. Oda xxxv. lib. I. *Amici ferre iugum pariter doloſi.* Propert. eleg. vlt. lib. III. *Tu bene conueniens non ſinis eſſe iugum.* Auſonius epiſt. xxiii. ad Paullinum. *Diſcutimus Paullinc iugum* &c. Hinc *deiugare* dicuntur amici apud Plaut. Trinummo. Sc. vi. vbi malè Critici corrigunt *deiuuare.* Beneficentiæ verò attribuit ramum aureum, quaſi materiam munificentiæ & liberalitatis. Qualis aureus Proſerpinæ ramus apud Virgil. in vi. Æneid. Ouid. lib. xiv. Metamorph. Claudian. de raptu Proſerpinæ lib. ii. Nec vero tam fabula illa de ramo aureo eſt, & Poëtica res, quàm videtur. Audire operæpretium eſt quid Galeotus Martius narret c. xxvii. De dictis & factis Mathiæ regis Hungariæ, agens de territorio & diſtricto Sirmienſi. *Naſcitur*, inquit, *ibi aurum ad ſimilitudinem virgulti, ſimile aſparago. Nonnunquam verò ſicut capreoli circa truncum vitis intorti, ad magnitudinem plerumque duorum cubitorum, quod nos vidimus ſæpe. Sed ille aureus aſparagus ſiue capreolus, iuxta vites natus, non eſt auri valdè puri. Eſt enim venæ auri Rhenani. Et anuli ex hoc auro facti, (cum facile fiant, quis enim labor contorto auro digitum circumdare?) dicuntur ſanare verrucas. Nam & ego quoque ex huiuſmodi aureis virgultis anulum poſſideo,* &c. Hæc Galeotus ille, fides ſit penes auctorem, aut penes illum vt Pauſanias dixerit, ὅτῳ πιϛά. Liberalitati quidem aureum illum ex Æneide ramum tribuit Poëta noſter conuenientiſſimè. Vt enim ex arbore illa Poetica, ſic de Liberalitatis quoque arbore, ramo

Vno auulſo non deficit alter
Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo.

Eáque de re dictum die ix. Concinnè vero etiam Aurelius Caſſiodorus epiſt. iv. lib. v. cum aureo illo Virgilij ramo comparationem fecit familiæ quæ tanquam ſeminarium eſſet, ſummorũ virorum. *Concordat*, inquit, *huic familiæ ramus ille ditiſſimus, qui Virgiliano carmine ſemper renaſcitur*, &c. Sunt autem hæ tres animi adfectiones, *Beneuolentia*, *Concordia*, *& Liberalitas*, à quibus & principium & ſtatus ſiue incolumitas, & incrementum ac robur amicitiæ promanat.

Gemina vero tantum hæc amicitiæ ſedes, non multiplex poetæ ingenio depicta eſt, quoniam germaniſſimum illud genus amicitiæ, cuius eſt virtus conciliatrix, fere inter duos tantum ſolet, non autem plures conglutinari. Qua de re commentarius Plutarchi eſt inſcriptus, περὶ πολυφιλίας ſiue *de multorum amicitia.* Et Ariſtotelis præceptio c. vi. lib. viii. c. x. lib. ix. ad Nicom.

Puluini autem illi æquales, atque omnibus rebus gemini, vt intelligatur æqualitas quaſi mater eſſe amicitiæ. Sic enim Plato lib. vi. de legibus, contritum vetuſtate prouerbium eſſe ait, *æqualitatẽ matrem eſſe amicitiæ*, & Ariſtoteles c. v. & c. viii. lib. viii. ad Nicom. Idemque c. viii. lib. vii.

ad Eudem. μὴ μάτην λέγεται. Ισότης ἡ φιλότης. *Non temere dicitur. Æqualitas, amicitia*, &c. Neque non eleganter Minucius Felix in Octauio. *Amicitia pares ſemper aut accipit, aut facit*, &c. Quanquam alia item ratione æqualitas mater inimicitiæ, Vnde illud Fab. Quinctiliani Declam. CCCLXXIX. *Inimici ex pari.*

TRINOS QVÆQ. GRADVS.

Tria rerum genera ſunt, in quibus innatum ἑλκωτικὸν quiddam, & vis alliciens homines ad diligendum, *vtilitas, voluptas, virtus*, ſiue honeſtas. Vnde genus triplex amicitiæ. Vnum illius quam vtilitates conglutinant: alterum quod refertur ad iucunditatem: tertium quod conciliatur opinione virtutis, quam χρηστοφιλίαν Ariſtoteles vocauit c. v. lib. I. de arte dicendi, & τελείαν φιλίαν, id eſt, *amicitiam perfectam*, c. III. lib. IX. ad Nicom.

Tertium autem hoc genus veræ ſinceræque amicitiæ proprium eſt. Priora illa duo genera ſunt amicitiæ leuis & momentaneæ, & quauis temporum aut fortunæ permutatione tanquam floſculi celerrimè decidunt, quales apud Q. Fratrem. *Breues ac ſuffragatoriæ amicitiæ* L. Seneca epiſt. IX. *Hæ*, inquit, *ſunt amicitiæ, quas temporarias populus appellat.*

Hos igitur amicitiæ tres quaſi gradus & varietates cum declarare auctor vellet molibus illis ſiue puluinis, tres cuique gradus adpinxit, in quorum ſupremo amicitiæ veræ, nempe illius quæ virtute contrahitur, ſtatuam auream ſtatuit, latè longéque fulgentem. Proximo ſequente gradu eſt amicitiæ voluptariæ imago cerea, inter Venerem & Bacchum media, perſonata illa quidem, ſed tamen adſpectu hilari, formáque iuuenili & integra, colore autem ſuaui & florente. Idcirco, quia id genus amicitiæ ferè proprium eſt ætatis florentis ſiue iuuentutis. Poſtremo & infimo gradu, eſt amicitiæ fructuoſæ ſiue illius quam gignit continetq. vtilitas, imago ficta ex luto & argilla, cõlocata verò inter ſtatuam. Pluti atque Mercurij, perſonam habens etiam ipſa, ſiue hiſtrionicam faciem, ſed ſtriatam rugis & ſenilem, quoniam talis amicitia exiſtit fere inter homines ſenes. Atque huiuſce imaginis caua etiam exporrectáq. manus eſt, qua declaretur lucri eſſe adpetens & rapax, vt de puella ſua ſiue domina Tibullus conqueritur.

Illa caua pretium flagitat vſque manu.

Quales item illi apud Marcellinum lib. XVI. agentes in rebus, non expanſa chlamyde, vt mos faciendi erat, ſed vtraque cauata manu in conſiſtorio aurum accipientes, quos Iulianus Cæſar, *rapere ſcire*, dixit, *non accipere*, &c. Neque diſſimili ſaliua Veſpaſianus C. Suetonij c. XXIII. *cauam manum oſtentat.* Et Auguſtus eiuſdem c. XCI. *cauam manum aſſes porrigentibus præbet.* Athenis quoq. iudices cùm reis tacitè ſignificare vellent, ſe corruptelæ & munerum acceptioni paratos, ſub palliolo cauam manum effingere ſoliti clanculum, vt reus obſeruare poſſet, ceteros ea res lateret, vt narrat interpres Ariſtophanis ad Equites. Hinc & ille Ariſtophanis Theſmophoriazuſis iocus in iudicem dorripetam, miniméque

vt locuti olim edecumatum.

Ὦ πρύτανι, πρὸς τῆς δεξιᾶς, ἣν σὺ φιλῇς
Κύλικα προτείνῃν, ἀργύριον ἣν ἐς δίδῳ.
O Prytani per tuam te dexteram rogo,
Quam tu cauam porrigere amas ad munera.

Sed pulchrè cauſam horũ iudicũ aſinus ille Madaurenſis agit lib. x. Cauſidicis enim qui ea in re diſputare ſoliti,& culpare talis farinæ iudices. *Quid ergo,* inquit, *miramini viliſſima capita, immò forenſia pecora, immo verò togati volturij, ſi toti nunc iudices ſententias ſuas pretio nundinantur,* &c.

Sed vt de ſemita in viam,veræ quidem ſolidæque amicitiæ ſtatua, ex auro ſolida eſt,vt & pretium eius excellénſque præſtantia & firmitas ſiue cõſtantia declaretur. Voluptariæ vero illius fructuoſæque amicitiæ, è cera lutóque ſunt imagines, vt materia tali & vilitas earum & inconſtantia, mutabilitas varietáſque intelligatur. Eædémque imagines laruatæ,quia natiuam veri amoris,germanæque amicitiæ faciem imitando quaſi adulterant,tam me hercle, quàm fictus iſte *amor amicitiæ* ſiue ἔρως ὅτι φιλία, de quo M. Tullius lib.iv.Tuſc.quæſt. Cui amori perſonam belle detrahit Ariſtoteles c.xii.lib. vii. ad Eudem. Amorem eſſe amicitiæ ſimilem, differre tamen,quia expetit quidem amator *bene viuere*, vt & amicus:ſed diſſimiliter, videlicet amicus ᾗ μάλιστα δοκεῖ *quà maximè conuenit:* amator autem κατ' αἴσθησιν ſiue *ſenſus titillationi conuenienter.* At ἔρως quidem ſic nudè & ſimpliciter : ἔρως ὅτι φιλία, ſiue amor amicitiæ ſimulatè,& ſub palliolo & mantello.Sed amicitiæ voluptariæ ſtatuam ſecundo gradu poſuit,fructuoſæ vero imaginem extremo. Similior enim amicitiæ veræ,iucunda eſt amicitia,quàm vtilis,vt eſt c. vi. lib.iix.ad Nicomach. De triplici autem illo genere amicitiæ exſertim quoque Ariſtot.c.ii.lib.vii.ad Eudemum.Et c.ix. lib.iix.ad Nicomac. Cicero in Lælio.Breuitérq. ſed argutè Dio Piſonianus, & deinceps alij apud Stobæum Serm.ccxiii.

Amor ast ea qvam virtvtis.

Hæc eo pertinent vt amicitia vitæ morumque ſimilitudo eſſe intelligatur, & dignitatis ſiue conditionis æquatio,omniúmque rerum,cõſiliorum,voluntatum ſine vlla exceptione communitas.

Hvivs amicitiæ gemina est soror.

Æqualium amicitiæ duas inquit eſſe tanquam ſorores. Amicitiam ſcilicet naturalem, & illam in qua diſpari fortunæ conditione amici, quam Ariſtoteles indigetauit φιλίαν κατ' ἀναλογίαν ad Nicomach. & φιλίαν ἐν ἀνισότητι c.xi.lib.ii.Magnor.moral.Iuuenali Sat.iv.eſt, *Magna amicitia*: vt *magnus amicus* apud Cicer.epiſt.xxix.lib.vii.ad famil.Iuuen. Sat.i.& vi.Horatio *amicus potens* epiſt.xiix.& Oda xiix. lib. ii.*venerandus amicus*,epiſt.xiix. Quibus amicitiæ generibus auctor locum deſignauit in altero puluino ſiue mole amicitiæ,vt die ſequenti patebit. Ac naturalis quidem eſt amicitia vt patris & filij,deinde fratrum, tum viri

& vxoris. Cui amicitiæ, Demosthenes contra Midiam, opposuit φιλίαν, ἐκ τοῦ παρατυχόντος συμβαίνειν vt si diceret, amicitiam forinsecus aduentantem, siue φιλίαν ἐκ προαιρέσεως, *amicitiam ex instituto*. Atque huiusce generis, amicitiæ illæ de quibus antedictum. Interpreti Terentij Euanthio in Adelph. hæc *amicitia voluntaria* est, nempe quæ *inter alienos*, eamque opponit. *Necessariæ amicitiæ*, siue *sanguinis propinquitati*, quæ nunc Aristoteli est *Naturalis*. Inæqualium autem amicitia est vt diuitis & egentis, fortis & infirmi, docti & indocti. Scientérq. illud sapientiæ interpres ac sacerdos Aristoteles admonuit olim c. VII. lib. IIX. ad Nicom. sic demùm inter superiores & inferiores gigni amicitiam, si mediocris ac modica sit non autem summa inæqualitas: vt principi cum priuato aut tenui homine, vix aut ne vix quidem potest esse amicitia. Demittere tamen sese possunt reges etiam & possidere amicos, vt Alexander Magnus, de quo mentio erit die sequenti.

VT PROCVL A NOSTRO.

Comparatione exprimit amicitias non alia re sæpius quam absentia diuturnóq. silentio dissolui, & vanescere paulatim: sed amici tamen adspectu & colloquiis rursus eas, vt ignem sopitum excitari. Non dixit autem philosophus c. v. lib. IIX. ad Nic. ἡ χρόνιος ἀπουσία, τῆς φιλίας λήθην ποιεῖ. Id est, *longa absentia, inducit obliuionem amicitiæ*, & c. Sed δοκεῖ λήθην ποιεῖν *Videtur inducere obliuionem*, &c. Etenim verè D. Petrus apud Clementem Rom. in Epitoma. σώζουσιν οἱ φίλοι τῇ μνήμῃ, καὶν τοῖς σώμασιν ἐκείνων ἀπολιμπάνωνται. *Amici mentibus & memoriis iuncti sunt, etsi corporibus distantes*. Itaque inter amicos etiam absentes & tacentes manere posse amicitiam.

EST ET AMICITIAM.

Pergit alias amicitiæ pestes demonstrare, siue vt M. Cicero loquitur *calamitates*: vt si eruperit vitium amici tale, vt corrigi non possit, ex eóq. ad nos ipsos redundet infamia. Nam leuicula quidem peccata, & quasi *verrucæ*, vt Horatius loquitur, amicorum, ferendæ sunt, quod Ciceroni τεραποφορήν. Neque non sapienter Demosthenes apud Stobæum Serm. CCXIII. ὥσπερ οἶνος κιρνᾶται τοῖς τῶν πινόντων τρόποις, οὕτω καὶ φιλία τοῖς τῶν χρωμένων ἤθεσι. *Vt vinum ad potantium mores temperatur: sic amicitia ad mores amici*. Altera item est amicitiæ multóque capitalior pestis *adsentatio*, quam auctor scitissimè admonet diligentiùs cauendam esse in amicitia, quam in mercatura numos adulterinos, tantóque adsentatores fabris qui cudere soliti plumbeos numos, siue adulteratoribus monetæ videri magis detestabiles ac pestiferos, quantò grauius est animos humanos, quod faciunt parasiti, quam aurum vel argentum corrumpere.

VERVS AMICITIÆ ÆDITVVS.

Veri amici hæc nota est. Non spe lucri, aut voluptatis, aut honoris amare, sed ipsius amicitiæ causa, vt tantæ lucis radio perfusus animus, omni virtutis laude facilius compleatur. Sic magister sapientiæ Aristo-

teles Topicis cap.1. lib.III.differit. *Amicitiam per se expeti.* Et Cicero in Lælio.

DIES VICESIMVSQVARTVS
DE AMICITIA INÆQVALIVM.

TACTA rubescebant orientis lampade Phœbi
Vix iuga vicini collis, transmittere pontem
Adgressus Sapiens instratum marmore, puri
Et radium fortè adspiciens Hyperionis, ingens,
Dixit, honor cæli, diuúmq. hominúmque voluptas
Cynthie, quid sine te nisi nox, humana fuisset
Vita, quid aut doctè fieri aut potuisset honestè
Auspiciis sine Phœbe tuis? Te mergere in æquor
Audent Oceani, radiósque exstinguere vates,
Diue tuos, sed tu neq. sinciput æquore tingis,
Thetyos, aut vlla tuus vnda exstinguitur ignis.
Adsiduè exoriens radiorum munera gentes
Diuidis in varias, noster quas continet orbis:
Aut obiens hilaras populos, tua munera lucis
Spargens his, aduersipedes contraria nostris,
Oppositi figunt sua qui vestigia terris.
Sic & AMICITIAE per gentes dicta lucent
Munera, pérque omnes spargit face lumina terras
Sidus AMICITIAE, quam si quis tollere posset
E medio, vitam è vita quoq. tolleret idem.
Mutua non colerent homines commercia, nullis
Cœtibus vtentes agerent socialiter æuum:
Montiuagæ sed more feræ, sua quísq. seorsim
Pabula toruè inhians, prædas & prælia circùm
Quæreret insultans aliis, sibi commodus vni,
Atque intus caneret sibi quísque odiísque furenter
Mutua certarent, velut hostes omnibus omnes.
Ast in AMICITIAE regno, germanitùs omnes
Omnibus officiis certant, neque curat amici
Commoda quísque magis tepidè, quam quæ sua: nempe
ALTER AMICVS EGO. Quod quísque impendit amico.

Ipsus

Ipſus in acceptis referens ſibi, gaudet: honeſti
Regula quòd, patitur, longæ ſuauiſsima vitæ * quoad.
Condimenta vouens illi, ſeu FORS *ea, ſiue*
Ipſa poteſt NATVRA *parens, ſiue addere* VIRTVS.
Mutuus hic animus ſic commeat inter amicos
Communis quaſi Mercurius, non lege iubente
Sic aliqua: aſt inhibens ſapido ſub pectore VIRTVS
Imperium, atq. animi ſubigit propenſa voluntas.
Non igitur lites miſeri legíſue timerent
Triſte ſupercilium mortales, muta ſilerent
Iudicia, herboſúmq. forum, vox rauca togati
Volturij ſtreperet nuſquàm, feralior illo
Carmine, quod gemit in tectorum culmine bubo,
Fœdus AMICITIAE *ſanctum ſi adſtringeret omnes.*
Eſſe in honore ſtudet, multáque indagine captat
Quilibet, ille etiam dignus qui cerite cera,
Quíq. rudis tiro, parmáque inglorius alba,
Nec tali arte potens vlla, cui debita merces
Sit ſpecioſus honor, claræ vel adorea laudis:
Rarus AMICITIAS *ſibi iungere quærit honeſto*
Fœdere ſancitas. Longè tamen, eſſe in amore
Præſtat, quàm eſſe in honore aliquo. Nam quærit honorem
Sæpe, alium ſtatuens finem ſibi: gaudet amari
Quíſq. licet nihil hinc aliud ſe adquirere ſperet.
Sed litat ille magis ſacris operatus, honeſtæ
Numini AMICITIAE, *qui ſanctè diligit vltrò,*
Quàm qui diligitur: veluti matercula gaudet
Filiolo in cunis, nulla qui parte in amoris
Reſpondere poteſt. Non ſi mihi commodet omnes
Ipſe ſuas linguas, Dea linguis conſita FAMA,
Enumerare queam numeroſas carmine laudes
Quamuis multiplici, quibus adfluit hæc pia vitæ
Mater AMICITIES: *non ſi mihi commodet omnes*
Ipſe oculos ARGVS, *cui corpore lumina toto,*
Ipſe mihi ſua ſi det mutua lumina Olympus,
Omnibus eualeam ſatis inſtar amabile Diuæ
Diſpicere ipſe, aliíſue omnem depingere formam.
Et iam alacres properanter ad intermetia * *Circi*
Phœbus equos agitat, properemus nos quoq. tecta
Viſere, vbi ſtatuæ his poſitæ, quos fœdere iniquo
Iunxit AMICITIAE, *fors aut natura, parenti*

* Intermetium τὸ μεταξὺ τῶν καμπήρων.

Pignora coniugij, fratres aut fratribus, alto
Ciues & tumido regi, ceu paruula magno
Se ſocíet, magnos formica imitata, camelo. ★ °
Pulcher in hac primus ſerie eſt Hephæſtio, magni
Delicia regis. Micat aurea vertice læto
Caſsida, & in cono, vice prominet aurea criſta
Glande ſua & foliis flex lætiſsima ramis,
Pendentes demittit apes, examine longa
Implicitas vua, quarum de murmure bombi
Verba ſonare putes: TE NON TVA. Scilicet ille
*Verus ALEXANDRI * potiùs, quàm REGIS ★ amicus,*
Nec ſua in officiis aulæ, ſed commoda ſpectans
*Semper Alexandri. Hoc exemplo viuere verum * eſt*
Quos comitiua fouet, ſi rem ſpectemus, & ipſa
Officij moneat quid formula: ſed quaſi falſum
Eſſet, agunt pars plera, quibus nutricula mamam
Aula dat indulgens, ſcopus illis vnicus, ipſe
Quíſq. ſibi quid ALEXANDER, quid poſtulet vſus
Regius, haud pleríque magis quàm ſomnia curant.
*Sicut hiant gauiæ * circantes mœnia longæ*
Nauis, & excipiunt ſi quis proiecerit inde
Veſcum aliquid, ſubita lætæ, fugiúntq. rapina.
Sunt aliæ hinc ſtatuæ illorum quos nectit aheno
*Ceu clauo pietas. * Hîc eſt in amore parentis*
Filius, & verſa vice, nato vita parentis
Cara ſui. Æneam vide ſis, vt dulce parentem
Geſtet onus, tardum ſenio, iuxtáq. parentis
Implicitus dextræ veſtigia paruula ſignet
Adtrepidans puer ASCANIVS, flamas ita Troiæ
Triga ſuæ fugiens, geminæ pietatis imago.
IPHIAS hic pia, quæ corpus complexa mariti,
Inſiliítq. rogum, & cumulauit funere funus.
CASTORES hic deinceps, duo lucida ſidera, fratres,
Nobile fraterni pariter ſpectamen amoris.
Sed piceos NOX iungit equos, circúmque citatis
Laſciuire choris, iam cœptant ſidera: SOMNVS
Inſequitur, ſecúmque pater variata figuris
SOMNIA mille trahit, paritérq. ſilentia linguæ.

* μύρμηξ ἢ κάμηλος.
* φιλαλέξανδρος.
* φιλοβασιλεύς.
* æquum, par.
* Alphonſus Arag. rex, apud Anton. Panorm. lib. II. de geſtis Alphonſi.
* στοργή.

TACTA RVBESCEBANT.

Saturni feſtus dies vnus principio Romæ olim fuit, qui deinde læ-

titia blandiente alium ex ſeſe procreauit: non aliter ex amicitiæ die lætiſſimo in Veri ſiue morum ciuitate, hic natus eſt quartus & viceſimus, qui eſt de amicitia inæqualium. Quem diem auctor ingreditur celebrare bonis verbis, nempe laudibus amicitiæ. Hanc enim eſſe ait qua ſocietas hominum inter ipſos, & vitæ quaſi communitas continetur, eáque ſublata, vitam fore non minus inſuauem, ac ſi lucidus orbis ſolis ita in oceano mari extingueretur, vt accendi amplius non poſſet. Commenti enim poetæ ſunt Solem obire in mari, ex eóque rurſus emergere. Poetis nempe vt Homero & priſcis philoſophis, Oceanus fuit horizon ſiue linea finiens, vt Geographus docet lib. I. & Euſtathius interpres Homeri ad Iliad. lib. v. Theo Alexandrinus ad Arati Phænomena. Nugator autem homo L. Florus c. xv. lib. II. narrans de expeditione D. Bruti in Luſitanos & Callæciæ populos, peruenisſe Brutum ait, non quidem eò, *vbi mures ferrum rodunt*, ſed ad *formidatum militibus flumen Obliuionis, peragratóque victorem Oceani litore, non prius ſigna conuertiſſe, quàm cadentem in maria Solem, obrutúmque aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegij metu, & horrore deprehendiſſet.* Neq. minus ad Fabulinum Deum ableganda perſuaſio illa, quam profert C. Tacitus in Germania ſua. *Trans Suionas*, ſonum *Solis emergentis audiri, formáſque Deorum, & radios capitis, adſpici*, &c. Benè ſcriptum, *emergentis*. Opponit nempe Cornelius, Solis orientis *ſonum*, & *formas Deorum*, & *capitis radios*, ſolis cadentis *fulgori, in ortus eduranti*, &c. Neque accedendum opinor v. c. Iuſto Lipſio, legenti, *ſe mergentis*. Etiam Moameth in Corano ſuo apud Euthymium in Saracenicis Ὃν ἥλιον φησὶν εἰς θερμὸν ὕδωρ καταβαπτίζεσθαι πρὸς τῷ τέλει τῆς ἑσπερίας, καὶ λουόμενον ἀνιέναι πρὸς ὄρθρον τὴν ἀνατέλλειν. *Solem*, ait, *in aquam calentem demergi ad extremum Heſperiæ ſiue Hiſpaniæ: deinde lotum aſcendere mane, & oriri*, &c. *Hem, alterum ex homine* illo, ſcilicet Floro, *hunc natum dicas.* Sed de Moametho nihil miramur, *Arcadico germine*, & in cuius ἀγυρτικὴν γοητείαν ingenium aut mentem quærere, tondere aſinum eſt,

Ædepol certo ſcio, inquit Comicus,
Occiſam ſuem ſæpe plus ſapere
Cum manducatur. Neq. Poetas moramur vt Iuuenalem cuius illud eſt Sat. XIV.

Sed longè Calpe relicta, Audiet Herculeo ſtridentem gurgite Solem.

Tali autem ianua in deſcriptionem huiuſce diei auctor ingreſſus, pergit laudare amicitiam, & inherere illam ait in voluntate animi humani, ſiue habitum eſſe voluntatis, qui animum ita inſtituit, & ad omne aduerſus amicum officij munus inſtruit, vt ipſius commodis nihilo minus gaudeat quam ſuis, ſoláque opinione quam de amici virtute habet, arctiſſimè cum eo quaſi vinculo & nexu copuletur.

ALTER AMICVS EGO.

Prouerbij vice vſurpari ſolitũ, vt apud Ariſt. c. IV. & IX. lib. IX. ad Nic. Et magnis moral. lib. II. Laërt. Zenone. Cicer. Lælio, Et epiſt. v. lib. VII. ad famil. Ortum autem à Pythag. Syneſius epiſt. XCIX. ὁ πυθαγόρας, φίλον ἄλλον ἑαυτὸν εἶναι. Pythagoras definiuit, *amicum eſſe alterum ſeipſum.*

NON IGITVR LITES.

Tantarum virium esse amicitiam, vt si omnes eam colere vellent, legitimæ iustitiæ imperium quasi consulare dictatorio tolleretur, fierétq. vt paucitate litigantium, herbis, vt dici solet enatis, forum ipsum ac iudicium silueſceret, vt in vrbe amplissima & ornatissima Syracusis contigisse olim adnotauit Plutarchus in Timoleonte. Neque dissimiliter in literis sacris, Macabæorum historiæ c. IV. lib. I. Et apud Dionem in Euboica.

PVRPVREOS VIGILAX INDAGINE.

Aliud argumentum laudis, amicitiam esse quiddam præstabile vehementérque expetendum, quoniam quidem minus optabile sit, honore affici quam diligi. Honor enim propter aliud expeti solitus, amicitia ipsa per se. Deinde aut virtus amicitia est, aut non sine virtute. Sic enim Aristoteles principio lib. IIX. ad Nicom. Ἔστι γὰρ φιλία, ἀρετή τις, ἢ μετ' ἀρετῆς. *Amicitia aut virtus quædam est: aut cum virtute.* Et Tullius in Lælio. *Nec sine virtute amicitia esse vllo pacto potest.* Et ibidem. *Virtutum enim amicitia adiutrix à natura data est.* At honorem esse virtutem nullus dixeris. Optabilius item diligere quam diligi. Nam illud nostri arbitrij est: hoc autem alieni. Quo ipso etiam inlustratur dignitas amicitiæ, quoniam eius rei semper compotes sumus, quæ in amicitia excellit. Nam vt honorem tribuere, sic diligere in nobis situm est: diligi autem & honore adfici est in potestate aliena. Hæc taliáque Aristoteles c. IIX. lib. IIX. ad Nicom. & Tullius in Lælio.

NON SI MIHI COMMODET OMNES.

Magnifica superlatione laudes amicitiæ concluſit. Famam ipsam linguis suis omnibus satis dignè laudare non posse Amicitiam, aut formam eius, faciémque satis, etiamsi oculea tota est, contemplari.

IAMQ. ALACRES PROPERANTER EQVOS.

Quasi hymno Amicitiæ dicto, vergente Sole in meridiem, cum Regina ingreditur Aristoteles in alteram molem, quæ sedes ac regio est Amicitiæ illorum qui sortis naturæue conditione inæquales.

PVLCHER IN HAC PRIMVS.

Amicitiæ imparis exemplum Alexander Magnus & Hephæstio, quem, vt est apud Plutarchum, Alexander nominare solitus fuit φιλαλέξανδρον quasi *amicum Alexandri*, vt Craterum φιλοβασιλέα siue *amicum regis*. Itaque illum valde amare solitus: hunc autem reuereri. Hephæstionem verò auctor cum galea pingit, in cuius apice cristæ loco est ramus ilicis, glandibus aureis incuruiscens, eiusque rami cauum, apicularum examine compleri fingit, cuius admurmuratione disertim expressum hoc verbum exaudiri possit, *Non tua sed te*, arborem scilicet ipsam

cordi ſibi eſſe,non adfluentes in ea glandes.

SVNT ALIÆ HINC STATVÆ.

Subiungit exempla naturalis amicitiæ, vt parentum in liberos,& liberorum aduerſus parentes.Item fratrum inter ſe, & coniugum caritates.

ÆNEAM VIDE SIS.

Exemplum caritatis in liberos & parentes ponit Æneam Troianum, cuius celebratiſſima in hiſtoriis pietas in patrem Anchiſen & filium Aſcanium.De qua item Ælianus in Variis c.xxii.lib.iii.

IPHIAS HEIC ETIAM PIA.

Exemplum amicitiæ maritalis Euadna, quæ deſiderium viri ſui Capanei exſtincti non ferens,in rogum eius ardentem ſe coniecit, ne à viro ſuo morte ipſa diuelleretur.Itaque ſic loquitur apud Ouidium.

Accipe me Capaneu cineres miſcebimus,inquit,
Iphias,in medios deſiluitq. rogos.

Nec minus eleganter illud auctor nunc enunciauit, *Mariti*
Inſiſiliítque rogum , & cumulauit funere funus. Quale illud Poetæ Lucretij lib. vi. *cumulabat funere funus.* Notum autem ex fabulis, alteram item Euadnen fuiſſe Neptuni & Pitanæ filiam. Sed nunc de Euadna Iphidis filia ſermo eſt, quæ primùm dicta fuit Ianira. Interpres hoc Pindari narrat in Olympia.Oda vi.

CASTORES HINC DEINCEPS.

Inluſtre φιλαδελφίας ſiue amicitiæ fraternæ ſpecimen Pollux, cui ne immortalitas quidem ſine fratre optabilis viſa eſt.Itaq. rogatu ſuo impetrauit à Ioue,vt ſibi liceret immortalitatis præmium illud cum fratre partiri.Vnde ἐπημόρους vocat Homerus odyſſ.xi.quaſi *alternis morientes*

SED PICEOS NOX IVNGIT EQVOS.

Nox Dea etiam priſcis nota vt Homero, Heſiodo,Orpheo:ſed currum ei iunxére,bigas ſcilicet,Poetæ neoterici ſiue poſteriores Homero, vt Theocritus Idyll. ii. Apollonius Argonaut. lib. iii. in eáque loca id Græci obſeruauêre interpretes. Imitati poſt etiam Latini vt Tibullus eleg.i.lib.ii.Ex quo hic Poetæ noſtri locus imitatus videtur.

DIES VICESIMVSQVINTVS,

DE VOLVPTATE, DOLORE, ET DE ADSCENSV IN ARCEM BEATITVDINIS POSITÆ IN CONTEMplatione.

RVPERAT occentans vix longa ſilentia Noctis,
Ales, & in curas reuocârat præco diei:
Iam vigil, ínq. alias agitans quoq. viſere ſedes
Vrbis deinde ſuæ Senior, cum lumine Solis,
Talia præfari cœpit. Dea tetrica, terras
Frigore contriſtans, & pepli horrentibus atri,
Inuoluens latebris, & ſpargens munera, ſomnos
In caput omne tuos variè. NOX CASCA DIEI
STELLARVMQ. PARENS, curru flamante coruſcus
Iam prope Phœbus adeſt, parua eſt mora, pinge DOLOREM
Diua mihi, namq. ille tibi notiſsimus vni eſt.
At ſimul auricomo tu veneris axe citatus
Cynthie, mî pinges, quali ſit blanda VOLVPTAS
Ore, poteſt nemo facere id te doctiùs vno.
Filia nempe tua eſt, & te comitatur euntem
Adſiduè, tecúmq. vigens oritúrq. cadítq.
Iuncta VOLVPTATI eſt ſemper, crucióue DOLORI
VIRTVS aut VITIVM, neque ab his ſe deiugat vnquam.
Illa ſalus animi certa, hoc lethale venenum.
Cum VIRTVTE DOLOR ſi tetricus ambulet æquis
Paſsibus, aut vitam ſollers condire VOLVPTAS,
VTRAQ. RES LAVDI eſt: vitio ſin vtraq. turpi
Conſpiret ſeſe indulgens, eſt VTRAQ. FRAVDI.
More fluit nitidi fontis ſincera VOLVPTAS,
Quæ bene compoſitæ de mentis origine manat:
Aſt lutulentus vti torrens ruit agmine aquarum
Obſcœno, è ſcatebris fudit quam cæca Libido.
Denique felle DOLOR tingens, aut melle VOLVPTAS
Omnia, perſonas agit in proſcænia vitæ
Omnimodas, DOLOR à vitio dum terret, honeſti
Aſpera vel ſtudij pingens, deflectere ſuadet

Tramite Virtutis recto, versáque VOLVPTAS
Dum vice, melle suo, cæca caligine fœdis
Vallibus à vitij revocat, vel in atria blandè
Mollibus imperiis, alacres invitat, honesti.
Talia cui melli est contendere in atria, viuit
Illi sub sapido latissima pectore VIRTVS,
Testis vt esse potest locuples etiam ipsa VOLVPTAS:
Parturiens veluti cùm in florem se induit arbor,
Fructiferam lato se tegmine prodit amictus.
Hinc venit & maior virtuti gratia, fronde
*Arbor vti felix, * formæq; decore iuuenta* *fructifera
Quæ nitet, hac oculis specie se gratior infert.
Atque eadem studiis rectis lætata VOLVPTAS,
Indole florentes prodit iuuenalibus annis,
Florea ceu vestis promittit in arbore poma.
Nec verò aut acet, aut confusa DOLORE VOLVPTAS
Effluit hæc in fine, velut comes altera prauis
Quæ studiis: sed abit multo perfusa relinquens
Pectoris in tacito sensu vestigia melle.
Hinc exesto itaque, hinc procul, editus vrbe Cyrenis
Ganeo Aristippus quam condidit impia secta,
Carmine Sirenum quouis feralior, ausa
Omne VOLVPTATVM *discrimen tollere: vitæ*
Esse VOLVPTATES *metas finésq. beatæ*
Dicere, seu turpes illæ, Veneríq. ministræ
Atque Gulæ, siue ingenij de fonte, & honesti
Profluerent animi: quæ nunc sapientia summa est.
Nec minus exsensi., quos victis inlita Medis
Porticus argutè nugantes audiit olim,
Omne VOLVPTATVM *nullo discrimine recti*
Aut praui genus ex animis qui posse putarint
Stirpitùs elidi, neq. non & posse DOLORIS,
Si saperent, homines intactos viuere sensu.
*Ista Promethidæ * sapientia stulta repugnet* *Deucalionis.
Ingenio nimium quantum, sic collige: Fecit
Scilicet hic lapides iaciens post terga, renati
Vt fierent homines: illi lapidescere contra
Velle docent homines. Tanta est vecordia cæci
Pectoris, & Sophiæ quod gaudet imagine vanæ.
Propterea nostram trepidant fluitare per vrbem,
Bis seni adsiduè bifido discrimine riui.

Nempe decem dulces, totidem guſtantur amari:
Atque decem nitidi per colles, vallibus imis
Turbiduli totidem fluitant, DOLOR atq. VOLVPTAS
Vt vitiis comes it, vel ſe coniungit honeſto.
Sed medio cæli iam limite Cynthius axes
Incipit aurigare ſuos: monet hora diei
Scandere in hanc arcem, ſedes vbi Vita beata
Conſtituit, tacito gliſcens ſpectamine rerum.
Omnia nunc memori mea pectore dicta repone
Regina, & ſedis regiones diſce beatæ.
Quinque patet celſam ſcalis adſcenſus in arcem,
Bis deníque ſcatent ima de margine riui,
Signa Voluptatis variæ, variiq. DOLORIS.
Antra ſub his ſcalis: ibi vis latet abdita, quiduis
ADPETERE, atque aliquo ſenſu quæ carpere geſtit.
Senſus. Cõmunis *Ipſis trina ſedet rupis radicibus imæ*
Effigies inter graduum deuortia. Earum
Prima viden' ſpecies perceptas quolibet ante
Adripit à ſenſu, atque omni regione viarum.
Vis imaginatrix. *Accipit has, fingítque premens dehinc altera: fictas*
Formatáſq. diu, ſibi tertia colligit omnes,
Memoria *Ipſa ſua inſpectans retro veſtigia ſemper,*
Anteriora nihil curans, ſempérq. ſorori
Viſáq. & inuiſa eſt. Summa rutilantis in arce
Lampadis, hæ ſemper ſolita in ſtatione ſorores
Tergeminæ velut ancillæ, ſua penſa miniſtrant
Illi ceu dominæ. Eſt ea noſtræ mentis imago,
Cui cenſus venit, & fundata pecunia ſenſu eſt.
Quinq. etiam à portis, quina & regione viarum,
Iugiter adſpirant auræ, accendúntq. fouéntq.
Flamam, quæ rutilat ſupremo in culmine ſaxi.
Lucidior ſed enim longéq. citatior illa,
Surgit ab his auris, quæ ſumma poſtibus arce
Puriter à quinis templorum, limite ſpirant
Quæq. ſuo: quorum hic agitatus flatib. ignis
Adſiduè, cælum peruadit, & aurea cæli
Sidera ſtellati, & penetrabilis omnia luſtrat.
Sed ſua iam Titan ſubducens lumina, mentis
Non patitur nitido de lumine plura mouere.

RVPERAT OCCENTANS.

LVSTRATIS omnium virtutum moralium & vitioſitatum hoſpitiis, peruenit iam Regina cum Ariſtotele, ad molem marmoreã illam, quæ media, & quaſi vmbilicus eſt ciuitatis huiuſce, & per quam adſcenſus patet in rupem excelſam cui templa quinque impoſita ſunt, dicata virtutibus Intelligentiæ ſiue Mentis. Sic Lucret. lib. v. *Humanum in pectus, templáque mentis*, &c. Eò reſpiciens quod *Mens* Quiritibus Dea. Sed ante huiuſce puluini marmorei ſiue molis adſcenſum, dies oritur in Veri ciuitate, materia quidem ipſa voluptatis ac doloris partim ſerenus partim pluuius: ſed tractatione pulcherrimus ac plenus ſerenitatis. Ingenij enim ſui luce & quaſi radio auctor hilariorem fecit omnem philoſophiæ moralis locum illum, qui eſt de voluptate, atque inimica eius ægritudine ſiue dolore, quarum vtráque materiam virtutis & vitij, habitúmque ipſum, atque ipſam adeò Beatitudinem, vt corporibus vmbræ comitantur. Nam & omne id in quo virtutes & vitia exercentur, moleſtum aut iucundum eſt: & actiones virtutum & vitiorum moleſtiam pariunt aut delectationem: & Beatitudo ipſa, poſtquam virtutib. acquiſita fuerit, non eſt ſine ſenſu voluptatis, vt Ariſtotelis c. III. lib. IIX. de Republ. c. VII. lib. x. ad Nicom. ſed hodierno die in Veri ciuitate, voluptas & dolor ſpectabitur potiſſimum, vt comes virtutis & vitij. Voluptas enim & dolor cum virtute ſi copuletur laudi eſt, ſi cum vitio, vituperationi. Quemadmodum diſſerit Ariſtoteles cap. XI. lib. VII. ad Nic. c. XII. & deinceps lib. VI. ad Eudem. Quemadmodum autem virtuti vitióque ſint comites dolor & voluptas exemplis fiet planius. Munifici ac liberalis viri animus lætatur cum benignè facit bene merenti: contráque auarus percipit voluptatem ſi quid ſordidè ac inliberaliter fecerit, vt ille apud Horatium. Sat. I. lib. I.

Populus, inquit, *me ſibilat, at mihi plaudo,*
Ipſe domi ſimul ac nummos contemplor in arca.

Aliáque ex parte munifici dolent, facultatem ſibi deeſſe bene merendi. Vnde illa Titi principis notiſſima vox apud Suetonium, *Amici diem perdidi*: auaris contra nihil acerbius quàm occaſio & neceſſitas aliqua largiendi. Exprimit ergo nunc Ariſtoteles voluptatem ac dolorem deſignari in ciuitate morum viginti riuulis ſcaturientibus ex rupe illa quæ in ciuitate quaſi vmbilicus eſt, moli ſiue puluino marmoreo vitæ politicæ impoſitus. De his autem viginti riuulis decem turbidi ſunt & amari, totidémq. dulces & perlucidi, ita vt turbatione illa & amaritie declaretur dolor, dulcedine autem & claritate voluptas. Decem autem riuuli nimirum dulces ac puri adluunt ciuitatis huiuſce quinque colles, ita vt virtutum ædes quaſi interamnæ ſint, ſiue inter illos fontes mediæ & interiectæ: reliqui vero decem riuuli in valles influunt, ſtagníſque turbidis incingunt domicilia vitiorum.

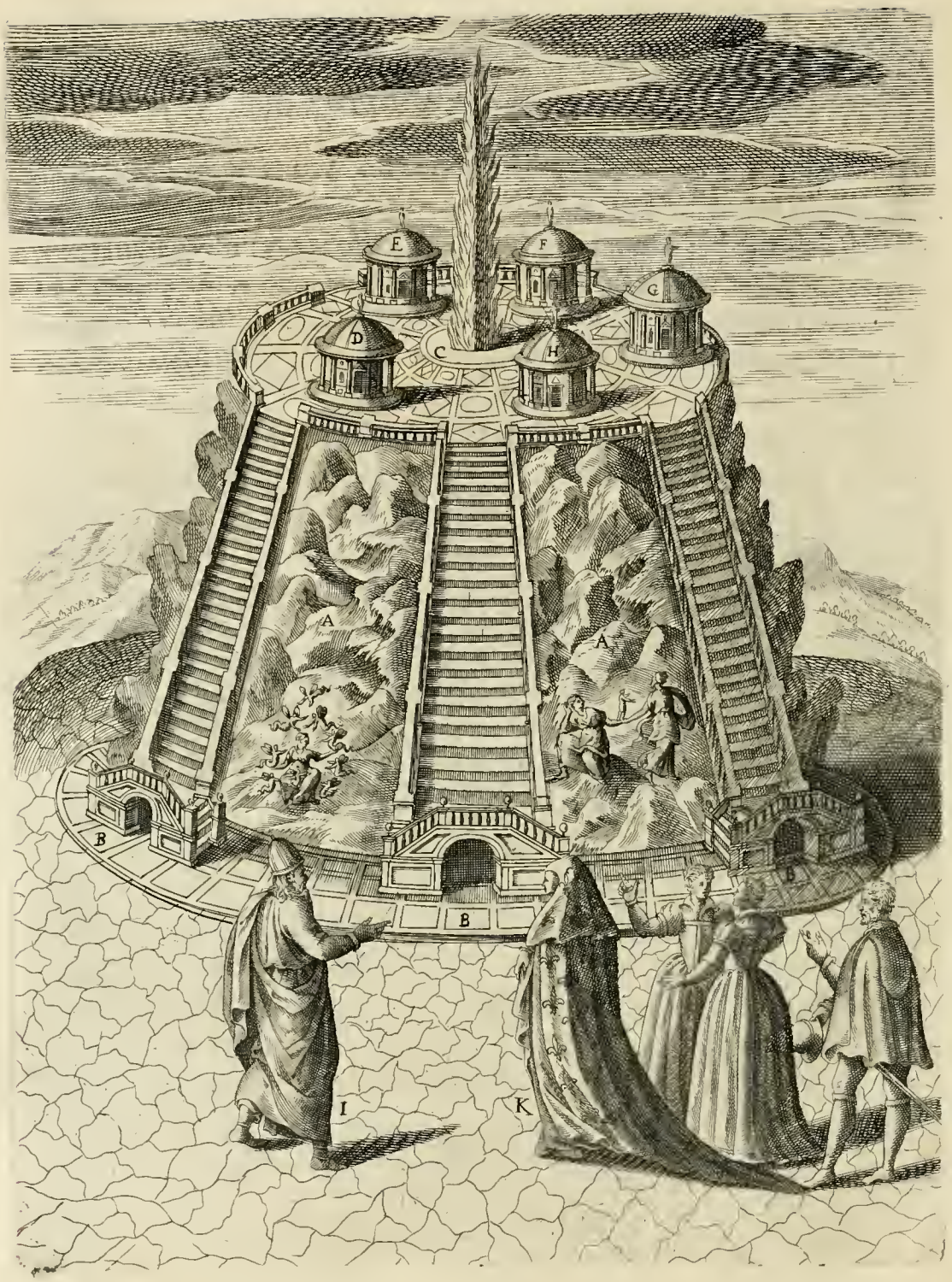

A. Magna moles & quaſi tupes,in rotunda planicie,in cámq. adſcenditur viis quinque,quarum initia ſunt à portis quinque vrbis Veri.

B. Gradus ſcalarum quinq. in rupe inciſi, quibus in ſummum adſcenſus eſt. Inter gradus autem ipſos,parte infima effigies , à læua SENSVS COMMVNIS & VIS IMAGINATRICIS: à dextra MEMORIAE.

C. Flama quæ in cælum adſcendit, ſplendore ſuo denotat MENTEM ſiue INTELLIGENTIAM : calore VOLVNTATEM.

D. Templum SCIENTIAE.

E. Templum ARTIS.

F. Templum PRVDENTIAE.

G. Templum INTELLIGENTIAE.

H. Templum SAPIENTIAE.

I. ARISTOTELES.

K. REGINA.

DEA TETRICA TERRAS.

Noctis caligo triſtitiam parit, vt apud Ouid. lib. II. Remedij, Fabium Declam. CCXCI. *Nox*, inquit, *eſt tempus doloris*, contráque Solis ſplendor adfert hilaritatem. Vnde apud Orpheum Hymno Solis, ἥλιος, ζώων ἡδεῖα θεώμενος. Sol, *iucundus animalium adſpectus*. Et Iphigenia apud Eurip. ἡδὺ γὰρ, inquit, τὸ φῶς βλέπειν. *Iucundum enim* eſt, *adſpicere lucem*, &c. Ergo nunc, cum quaſi crepuſculo matutino auctor inſtitueret depingere Dolorem ac Voluptatem, tali principio exorſus eſt, vt petat primum à Nocte ipſa, quæ nondum plane diſceſſerat, vt pennis ſuis atris & colore triſtifico ſibi adſit in deſcriptione Doloris: deinde Solem orat iam alia in parte cæli emergentem, vt quoniam parens lætitiæ eſt, in Voluptatis, quæ ipſius filia eſt, deſcriptione ſenſibus ſuis prælucere velit. Noctem verò *ſtellarum matrem* vocat, vt & Tibullus eleg. I. lib. II.

currumque ſequuntur
Matris, laſciuo ſidera fulua choro.

Tibullus autem ex Orpheo, cuius illud in Hymno Aſtrorum.

Ἀστέρες αἰθέριοι Νυκτὸς φίλα τέκνα μελαίνης
Ignes æthery Noctis pia pignora nigræ.

Etiam Euripides in Electra.

ὦ Νὺξ μέλαινα χρυσέων ἄστρων τροφέ.
Nox aureorum nigra materignium.

Quippe Nox ſtellas parere videtur, quia noctu adparere incipiunt. Diei autem quoque Nox mater apud Heſiodum Theogonia, ſiquidem illa Heſiodi eſt. Hinc Apuleius lib. XI. *Diem*, inquit, *qui dies ex iſta nocte naſcetur*, &c. Ariſtoteles verò etiam ipſe c. VI. lib. XII. Sapientiæ, notauit fuiſſe aliquos ſapientes ἐκ νυκτὸς γεννῶντας πάντα, id eſt, *qui ex nocte procreata dicerent omnia.*

CVM VIRTVTE DOLOR.

Laudi ſunt voluptates & dolores ſi comites ſint virtutis: turpes autem ac vituperabiles ſi adiuncti vitio c. XI. lib. VII. ad Nic. c. XII. & deinceps, lib. VI. ad Eudem.

PARTVRIENS VELVTI ARBOR.

Similitudine declarat voluptatem quæ ex honeſtis actionibus capitur indicem eſſe virtutis, vt flores in arbore, fertilitatis. Vt cum is qui largitate munificentiáque vtitur in bene merentes, læto id animo & hilari vultu facit, eo ipſo liberalitatis habitum teſtatur, & munus ſuum quaſi cumulo & commendatione auget. Nam aſperè quidem datum beneficium præclarè Fabius Verrucoſus, *panem eſſe* dixit, *lapidoſum, quem eſurienti accipere neceſſarium ſit, eſitare acerbum*. L. Seneca c. VII. lib. II. de beneficiis. Concinnéque Ouid. fabular. lib. IIX. *Super omnia vultus acceſſêre boni*. Et Catullus, ſiue quiqui ille eſt, epithal. Pelei. *Dona ferunt præ ſe, teſtantur gaudia vultu.*

NEC VERO AVT ACET.

Voluptates comites virtutum, distinguit à voluptatibus flagitiosis, vt illis Bacchi & Veneris. Nam voluptates honestæ permanentem & solidam lætitiam pariunt: turpes autem fugitiuam & inanem, & cui statim comes pœnitentia & ægritudo. Itaque non sapienter minus quàm acutè Aristoteles ipse apud Valerium præcipit c. II. lib. VII. vt *voluptates abeuntes consideremus*. Bene & Horat. Epist. II. lib. I. *Nocet empta dolore voluptas.*

HINC EXESTO ITAQ. HINC PROCVL.

Pergit paucis refellere insanas multorum opiniones de voluptate & beatitudine. Ac primùm Cyrenaicorum & Epicureorum damnat *insanientem*, vt Horatius dixerit, *sapientiam*, siue vt Gregor. Nazianz. orat. I. contra Iulianum ἄσοφον σοφίαν, qui contenti in voluptate finem bonorum posuisse, non curarunt distinguere sordidas & flagitiosas voluptates, à synceris & honestis. Itaque impiè ac nefariè neruos omnes virtutis inciderunt, & philosophiam quasi mimulam aut saltatriculam habuerunt, non vt magistram virtutis & sapientiæ. De multiplici autem discrimine voluptatum, sapientiæ magister ipse Aristoteles cap. XII. & deinceps lib. VI. ad Eudemum c. V. lib. VII. ad Nic.

NEC MINVS EXSENSI.

Refellit iam Aristoteles Zenonis siue Stoicorum sectam, quæ in aliam partem peccauit, damnans voluptates omnes generatim, neque distinguens illiberales & obscœnas à liberalibus & laudatis. Horum philosophia quasi annus sine die festo est, aut quasi dies omnino expers serenitatis. Itaque sapientia talis non facit ad Veri siue morum ciuitatem, in qua vt in Elysio Virgilij.

solemque suum, sua sydera norunt.

Sed hoc etiam ipsum, nempe Zenonem ab Aristotele refelli, anticipatione siue προλήψει poëtica accipiendum est. Zeno enim Aristotele posterior fuit: quemadmodum quidem etiam Epicurus, & tempore posterior & morib. id est nequior. Benè autem Poeta noster, Stoicidas, *docere homines lapidescere*. Sic enim & Plutarchus lib. pro Nobilitate, Chrysippum, vocat *Stoicum Lapitham, atq. ex adamante compactum.*

PROPTEREA NOSTRAM.

Descriptio riuulorum xx. quorum deni honestarum voluptatum ac dolorum: totidem turpium significationem habent vt ante dictum die secundo.

SED MEDIO CÆLI.

Significat iam Aristoteles Reginæ tempus esse in ciuitatis huiusce puluinum illum, siue molem marmoream illam adscendere, ad quam

directæ ſunt vrbis quinque portæ totidémque viæ & colles, in quibus virtutum hoſpitia ſunt, à quibus portis, & viis, & collibus, ſpirare inquit auras, iiſque gradus perflari rupis illius excelſæ, cui templa impoſita virtutum Intelligentiæ ſiue mentis, flammámque illam quæ inter quinq. templa elucet, mentíſque imago eſt, foueri. Quo commento auctor declarat, virtutum actionibus mentem foueri, omniúmque rerum cognitionem à ſenſibus quaſi internuntiis, ac præcipuè à ſenſu oculorum & auditu ad mentem ſiue intelligentiam deferri. Itaque M. Cicero lib. 1. de finibus, *Quicquid*, inquit, *animo cernimus, id omne oritur à ſenſibus*, Et Epicurus apud Laertium, Πᾶς γὰρ ὁ λόγος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἤρτηται. *Omnis*, inquit, *ratio apta eſt à ſenſibus*. Etiam ipſe philoſophiæ princeps Ariſtoteles c. IV. lib. III. de anima. Mentem abſque ſenſu, ait videri eſſe ὥσπερ γραμματεῖον, ᾧ μηδὲν ὑπάρχῃ ἐνδελεχείᾳ γεγραμμένον, *tanquam tabellas in quibus perſcriptum adhuc nihil fuerit: ſed perſcribi omnia poſsint*. Hanc enim recipiendi omnia facultatem declarauit Ariſtoteles, adiectione verbi ἐνδελεχείᾳ. Neque diſſimili ratione idem philoſophiæ totius auctor & magiſter poſuit cap. IIX. lib. 1. de demonſt. illum qui aliquo ſenſu orbatus fuerit, ſcientia rei alicuius haud dubiè carituram. Similia quædam Plutarchus c. XI. lib. IV. de philoſophorum decretis, & M. Cicero lib. 1. Academicarum quæſt. Contra tamen Cæſar Scaliger venit, Exercitatione CCCVII. & XIIX. Qui ſi ad Euangelij formulam examinetur, ferri poteſt: ſi ad naturæ cognitionem, fallitur. Deinde ſi naturæ principia ſpectemus: non peſſimè Scaliger: ſi concluſiones, non optimè. Neque enim hæ ſine ſenſuum adminiculis. Sed longus hic, neque vnius dieculæ ſermo eſt.

QVINQ. PATET CELSAM.

His ita expoſitis, nunc Ariſtoteles in ciuitatis molem illam aſcendit cui impoſita rupes, ſiue arx ipſa, & quaſi ἀκρόπολις. In rupis autem huiuſce cliuo, Reginæ oſtendit philoſophus tres imagines. Prima ſignificationem habet *Senſus communis*, altera *Vis imaginatricis*, tertia *Memoriæ*. Has auctor ſic notis propriis inſignes fecit, itaque coloribus ſuis pinxit, vt actum agere ſit, copioſius eadem velle interpretari. In cliuo autem rupis hæ imagines ſenſuum interiorum poſitæ, quia ſine horum opera non exiſtunt virtutes mentis, vt Scientia, & ceteræ, quarum templa in planiciem rupis impoſita.

DIES VICESIMVSSEXTVS,

DE SCIENTIA PRIMA VIRTVTE MENTIS.

PRIOR Oceani perrarò Cynthius vndis
Emicat, aut citiùs ciſpellit nubila cæli,
Tunc etiam vapido metas ſub ſidere Cancri
Cum propior nobis longas obit: Arquitis ★ hoſpes
Quàm veteris puro radiat nunc lumine, dixit,
Adſpiciens Phœbum Senior, de littore rubro
Lætæ ſerenatæ iaculantem telà diei.
Scilicet in iuga nos voluit quaſi ducere, tendens
Cynthius ipſe manum, templis rutilantia quinq.
MENTIS vbi reſidet quino diſcrimine VIRTVS.
Migrat in has animus ſedes, in collibus olim
Ante diu multum, variéq. exercitus illis
Quinctuplici per quos hæc limite peruia rupes.
Sic fatus Senior, celſo iam culmine molis
Conſtiterat, gradibus nos per veſtigia celſis
Illius, in ſummam quoq. anheli euaſimus arcem.
Atq. ibi tantarum nobis miracula rerum
Præſtinxêre oculos, caligine pupula mergi
Cœpta diu, ſtupuêre animi, veſtigia ferre
Vlteriora pedes ipſi timuêre, repente
Adtonuit ſic relligio, & circumſtetit horror.
Haud ſecus ac rutilum ſi quis delatus Olympi
Deſubitò ad limen, terras, mare, ſidera ſpectet
Sub pedibus, Solíſque iubar, reparatáq. Lunæ
Cornua, & aduerſo ſemper vaga limite, quinq.
Lumina, & obliquum per mundi, baltheus, orbem
Quæ rotat horrificis rutilantia ſigna ferarum
Vultibus, & toto paſcentes æthere flamas.
Tum Sapiens: Hæc templa vides variantia quinque
Luce ſua & tectis, circum ſubſtructa perennem
Quæ micat in cælum, crinito vertice flamam?
Singula quo veniunt luſtremus in ordine. Primum
Cæruleis ſtructum ſapphiris prænitet, aureo

* Sagittarij.

Sic quaſi conſperſis de puluere. Conſcia rerum
Ingens quas variè cælíque ſolíque ſaliq.
Ambitus includit, certiſq; SCIENTIA cauſis
Principiiſq; potens nullo variantibus æuo,
Callida ſpectatrix rerum, quas tangere parcit
ORTVS & INTERITVS, quorum cœu limine fluxæ
Antico ★ veniunt res in proſcænia mundi, *anteriore.
Poſticóque abeunt: via duplex illa theatri.
Sed penetremus in hæc venerabilis intima templi.
Quinq. perinluſtres radiant circum ordine cællæ.
Latior hæc prima eſt aliis, & imagine Diuæ Scientia.
Vnius haud vno ſpectandam ſe exhibet ore.
Alterius Domina eſt, errantis ſemita Lunæ Aſtrologia.
Cognita cui ſoli varia eſt, Soliſq; labores,
Conſciáque aſtriferi quid cogitet area cæli,
Vrania, vt digno indigetarunt nomine Graij.
Picta choro tunica eſt flamarum præpete, quinq;
Græcia quas errans, erroris nomine falſo
Reddidit infames: palla eſt variata figuris
Aſtrorum, in facies hominum, rerum, atque ferarum.
Tertia at omnimodis permulcet cantibus aures, Muſica.
Aſſa voce opus eſt, carmen ſeu dicere plectro
Et fidibus, querulo aut animanda eſt tibia flatu.
*Inſequitur numeri quæ colligit imparis * æras* Arithmetica.
Atq. paris quoſuis abaco, cæliq; meatus *ſummas.
Queis amor eſt radio, & variis deſcribere metis,
Aſtricáq. in vulgus, ſurgentia prodere ſigna,
Cæſa minutatim his numerorum fragmina præbet.
Vltima multiplices ſulcare in puluere formas, Geometria.
Metiriq; docet terras, mare, ſidera cælum
Fornicis aurati quæ ſuſtinet alta coronis ★ *cornicheut ſ. p.119.
Signa, manu referunt imitati molliter illos
Artificis, quorum teſtata SCIENTIA FAMAE
Nunc etiam pennis ad ſeros viua nepotes
Peruolat, inq; omni viget indelebilis æuo.
Primus in his ATLAS, perhibet quem nænia vatum
*Riſiloqua, * ingentis rueret ne machina cæli,* * Tertyll.
Suſtinuiſſe diu nitenti fortiter armo:
Deinde fathiſcentem ſub iniquo pondere templi,
Et trepidum ne ſe, terraſque inuolueret omnes
Vna ruina ſimul, donec Tyrinthius illi

Ferret opem, ſubdens oneri ſua terga viciſsim.
* Atlas. *Sic ſoſpes* TELAMO* *ſic ſoſpita regia cœli.*
Et tamen his ſenſus nugis quoque ſerius: æthræ
Deſtina flamicomæ, & ſtellati baiulus axis
Dictus ATLAS, *mundi quia per conuexa volantis*
Ire ſolens animo, & ſpeculari conſcia fati
* Planetarum. *Erronum* ſpatia, & trepidantia ſigna choreis*
Aſtrica: non humeris ſed vi fulciuerat acris
Ingenij cælum, quia cæli deditus vno
In ſtudio, vt populi qui rem gerit impiger, illam
Suſtinet, imperiique ſui rex ipſe columna eſt.
Proximus huic nulla religatus rupe PROMETHEVS
Verùm in Caucaſea, vigilax ſpeculator Olympi.
ORPHEVS *hinc citharæ fama ſuper æthera notus:*
Carmineque Æolio mulcens delphinas ARION
Hîc alij quoq. menſuris, numeriſque potentes,
ARCHYTA, *&* EVCLIDES, *multiſcia* MVSA PLATONIS,
Atq. alij, vaga quid ſibi vellet opinio plebis
Solliciti nihil, aut quali res ſchemate fluxæ.
INSCIA *ſed* NOX *iungit equos, inimica volenti*
SCIRE, *nec in præſens patitur deſcribere verbis,*
Latè poſsideat quos dia SCIENTIA *fines.*

PVRIOR OCEANI.

NON iam hi vulgariter ſereni dies in Veri ſiue morum ciuitate, ſed planè Alcedonia ſunt. Sequuntur enim explicationes virtutum Mentis ſiue Intelligentiæ, quæ neque perturbationum flatibus, nec vitiorum tempeſtate ac repugnantia, neque doloris morſibus diſtrahuntur. Harum enim virtutum habitus, tanquam Olympi cacumen eſt, quod poëtæ ſemper quietum eſſe aiunt, neque vllis ventorum aut tempeſtatum mutationibus agitari.

In hac autem operis ſui parte, auctor nonnihil Ariſtotelis ordinem mutauit, ſed neceſſariò. Nam ille totius *naturæ* quaſi *ædituus*, fortitudinis, temperantiæ, ceteriſque morum ſiue animi virtutum ædibus libro tertio & quarto luſtratis, libro quinto, ſubiungit quaſi animi totius ſiue morum φρυγκόν & apicem Iuſtitiam. Deinde lib. VI. quaſi deſcripta iam totius animi ſiue morum regione, transfert ſe ad Mentis ſiue intelligentiæ virtutes, vt ſcientiam, artem, prudentiam, & ſimiles. Quibus ante oculos propoſitis, reflectit ſe libro ſeptimo tanquam ad ſubſeciua quædam, & relicta in deſcriptione morum ſiue animi, & ſubiungit

A. Templum SCIENTIÆ ſtructum de Sapphiro gemma.
B. Quinque cællæ Scientiarum I. quaſi GENERALIS SCIENTIAE, II. ASTROLOGIAE, III. MVSICAE, IV. ARITHMETICAE, V. GEOMETRIAE.

iungit duo quasi extrema virtutis laudabilia: vnum virtute ipsa excellentius, siue habitum virtute humana maiorem, quæ *virtus heroica* nominatur siue diuina: alterum virtute perfecta vilius, & genus quasi quoddam virtutis inchoatæ, vt Continentiam. Quibus ita pertractatis, voluptatem ac dolorem, imperfectis virtutibus ac vitiis quasi materiam adiungit. Libris autem sequentibus, octauo & nono de totius virtutis socia & consorte amicitia narrat. Denique libro decimo de felicitate ipsa, eíque adiuncta voluptate. Atque hæc pæne totius de moribus ad Nicomachum disputationis lineamenta sunt.

Noster autem à doctrinæ filo isto recessit paullisper, & sine vlla præceptorum Aristotelis offensione, virtutes intelligentiæ siue mentis reseruauit ad extremum. Neque aliter quadrare ipsi hæc in Veri siue morum ciuitate potuissent. Ciuitatis enim huiusce tres sunt partes. Prima vitæ voluptariæ, altera politicæ siue actuosæ. Tertia philosophicæ & contemplantis, quas die secundo plenissimè auctor descripsit. Nam primam siue infimam vitiis attribuit, alteram siue excelsiorem virtutibus adsignauit, & felicitati politicæ: tertiam excelsissimam, & arcem quasi vrbis munitissimam, esse voluit sedem ac regionem felicitatis philosophicæ & contemplantis. Quare non debuit intelligentiæ virtutes cum hac vltima felicitate, natura coherentes, diuellere.

Quinque autem virtutes mentis sunt, Scientia, Ars, Prudentia, Intelligentia siue habitus principiorum, & Sapientia. Harum duæ sunt mentis actuosæ, illius quæ contemplatur quidem, sed tamen refert se ad finem aliquem actionis, vt Ars & Prudentia: tres verò sunt virtutes siue habitus mentis, ita contemplantis, vt in illa ipsa veri cognitione acquiescat, non desiderans agere aliquid aut moliri, vt Scientia, Intelligentia, Sapientia. Itaque vt ex virtutibus animi siue morum felicitas politica, ita ex virtutibus mentis beatitudo philosophica siue contemplatrix efflorescit, conuenientérque vt felicitati politicæ virtutes animi, sic beatitudini philosophicæ, virtutes mentis adiungens, ordinem seruauit auctor illum, quo nihil fieri fingiue potest descriptius.

SIC FATVS SENIOR.

Indicantur nunc à philosopho Reginæ quini scalarum gradus, quibus in ipsam mentis arcem adscenditur, vbi templa virtutum quinque posita, illarum quæ superius enumeratæ sunt. Nec malè templa illa esse Poeta finxit. Nam & Lucretius lib. v. dixit,

Humanum in pectus, templáque mentis. Ac mens quidem, siue omnis regio illa animi quæ compos rationis est à sensu distat longissimè, sed propius paulò tamen abest illa pars quæ in ipsa contẽplatione respicit ad finem aliquem actionis. Atq. huiusce partis sunt virtutes Ars, & Prudentia. Remotior autẽ est à sensu pars illa mentis, quæ tota in se vertitur, & in ipsa veri cognitione terminatur: eáque habet virtutes

Scientiam, Intelligentiam, Sapientiam. Ac mentis quidem illius actuosæ finis est dilectus boni & mali: Ars enim bene efficere docet, Prudentia bene agere. Contemplatricis autem mentis extremum est, veri falsíque discretio.

ATQ. IBI TANTARVM.

Depingitur adscensus Reginæ cum Aristotele in arcem veritatis siue contemplationis: in cuius planicie incredibili quadam lætitiæ voluptate mẽtes eorum ait perfusas, propter copiam & suauitatem lucis, quam illa inter templa erumpens eisque adfulgens flama emittebat.

Flama verò illa signum est mentis veri videndi studio vehementer inflamatæ. Templa vero distincta esse ait omni varietate gemmarum, eáque dicata esse virtutibus Mentis in veri contemplationem acriter defixæ. De his templis ante commemoratum est.

PRIMVM CÆRVLEIS STRVCTVM SAPPHIRIS.

Descriptio templi Scientiæ, vndíque sapphiro inluminati. Sapphiri enim color cæruleus est, *aureis punctis lucens*, vt inquit Plinius c. IX. lib. XXXVII. Color autem cæruleus cæli est. Cæli autem stellæ, quasi aurea sapphiri puncta sunt. Itaque sapphiri materies Scientiæ templo conuenientissima est, Scientia enim cognitio est rerum cælestium, certarum, & inmortalium, siue ortus atque interitus expertium, quos eleganter Poëta noster *duo* quasi *limina* esse dixit, *anticum*, & *posticum*, per quæ res mortales quasi intrant atq. exeunt. Sic enim Aristoteles quoque ipse olim ortum & interitum esse dixit, ὁδὸς εἰς ὐσίαν *vias in substantiam*, c. II. lib. III. Sapientiæ. Idemq. c. I. lib. II. Physicor. Γένεσις, inquit, ὁδὸς εἰς ὐσίαν *Ortus via in substantiam.*

QVINQ. PERINLVSTRES RADIANT.

Pictura quinq. cællarum templi Scientiæ. Quarum prima Scientiæ est generalis: altera Scientiæ siderum, siue Vraniæ, siue Astrologiæ: tertia Scientiæ sonorum siue Euterpæ siue Musicæ, quarta Scientiæ numerorum siue Arithmeticæ: quincta Scientiæ mensurarum siue Geometriæ.

IMAGINE DIVÆ VNIVS HAVD VNO ORE.

Ingeniosè vno versículo alteróue Poeta se de plurimis quæst. expediuit, quæ de multitudine Scientiarũ agitari solitæ in scholis. I. Vna scientia an multæ? II. Si multæ illæ, tresne vt *Sapientia* quã *Metaphysicam*, vocãt, *Mathematica*, *Physica*: an verò etiam plures? Et plures si ponimus, ánne quatuor illæ sint, earũq. prima sit, de transcendentib. & vniuersalissimis, siue *prima Philosophia*, altera de intelligẽtiis & Deo, siue *Sapiẽtia*, siue *Diuina scientia*, siue *Theologia*, siue vt loquelariter dixeris *Metaphysica*, tertia *Mathematica*, quarta *Physica*: an verò quinq. sint. Prima videlicet de Deo, siue *Diuina sciẽtia*, siue *Theologia*, altera de intelligẽtiis, siue *Postphysica*, siue vt vocãt *Metaphysica*, tertia de transcẽdentib. & vniuersalib. siue

Prima Philoſophia, quarta *Mathematica*, quincta *Phyſica*, &c. De his omnibus ita me extricaui, vt dicerem.

Imagine Diuæ
Vnius, haud vno ſpectandam ſe exhibet ore.

FORNICIS AVRATI.

In ipſo templi fornice quinque Scientiarum cællas ambiente, locatæ ſunt ſtatuæ hominum ſcientiſſimorum. Primum Atlantis Mauritaniæ regis, qui vnus omniũ fuit Aſtrologiæ peritiſſimus. Ex quo illud poetæ fictis fabulis prodiderunt cæli axem ab eo ſuſtentari. Itaque ab indigenis κίονα τοῦ οὐρανοῦ, *Columnam cæli*, vocari ait Herodotus lib. IV. *cæliferum Atlantem* Virgilius adpellauit lib. VI. Æneid. Papinius *aſtriferum* lib. IIX. Thebaidis. Arnobius lib. II. aduerſus genteis, *geſtatorem*, *baiulum*, *tibicinem*, *ac deſtinam cæli*. Quod autem Poeta memorat de Hercule Atlantis vicario ſiue ſubadiuua paulliſper, id aliqui ſic tradidêre: ſed aliter Apollodorus in Bibliotheca. Et benè Poeta noſter allegoriam fabellæ adpoſuit, de qua etiam Cicero Tuſcul. v. Iſacius ad Lycophronẽ, Tzetzes hiſtor. I. Chiliad. v. Cedrinus in compendio. Euſtathius in Homerum, alij. Plinius quidem Athlantem Sphæræ barbaricæ inuentorem facit: Iſidorus etiam Aſtrologiæ.

Sequitur deinde ſtatua Promethei, qui cælum & ſidera contemplatus dicitur in Caucaſo monte excelſiſſimo. Quod M. Cicero indicauit procœmio lib. v. Tuſc. quæſt. & interpres Virgilij ad Eclog. VI.

ORPHEVS HINC CITHARÆ FAMA.

Sequuntur ſtatuæ muſicorum, vt Orphei, & Arionis,

HIC ALII QVOQ. MENSVRIS.

Imagines Geometrarum & Arithmeticorum Archytæ Tarentini, Euclidæ Megarenſis & Platonis.

ATQ. ALII VAGA QVID OPINIO.

Ad extremum, quaſi profanos, huiuſce templi ſepto & tanquam ἔξω περιβάντειον ſummouet, opinionem quæ & incerta eſt, & veri non minus quàm falſi perſuaſio. Exeſſe item iubet rerum ſingularum cognitionem, quæ incerta etiam ipſa eſt, anceps, lubrica, obſcura, fallax, neq. digna quæ certiſſimis ſcientiæ myſteriis initietur.

DIES VICESIMVS SEPTIMVS, DE ARTE, ALTERA VIRTVTE MENTIS.

NEC DVM puniceos digesserat ordine crines,
Nec thalamo veteris, quanquam pertæsa, mariti
Prodierat, remorans Phœbi Pallantias ortus,
Esse dies nobis iam visa in culmine rupis,
Luce rubescebant circum sic omnia flammæ,
Inter templa micans, cæli quæ sidere lambit.
Sed Senior, iam parua mora est, albescere, dixit,
Incipiet cælum, nitidúsque referre citato
Cynthius axe diem, monet hora inuisere templum,
Læua parte situm, quod plurima turba frequentat,
Et varians, atq. omnimodas exculta per artes.
Scilicet hoc ARS diua colit celeberrima fanum.
Magnificum minus est, parili neq. luce coruscat,
Qua, sibi constituit quod dia SCIENTIA: pulchrum
Est tamen, & specie mentes oculósq. monetur.
Myrrhina materies, triplici variata colore est,
*Hinc artita * manus resecans, aut callida vertens* * artifex.
Aut minuens, opus hoc eduxit in ætheris auras.
Artifices operis tanti Dea blanda VOLVPTAS,
Adliciens trepidas tacito inuitamine mentes:
Et Dea, quæ duris deprensa in rebus EGESTAS
Inuenit, & studio varias vigil excolit ARTES.
Vtraque supposita est celsi testudine templi
Effigies. Hilari vultu prior illa renidet,
Exq. humeris Tyrio saturatam murice pallam
Demittens, oculos iucundo lumine pascit:
Altera stat mœrens, & vilibus obsita pannis.
Has interposita est bicolori insignis amictu
FORS HERA. Candentes sub pectore fibula Diua
Incingit tunicas, humeros circumdata pingui
Palliolo est, pullóq. & decute. Sic HERA duplex* detrito.
Possidet ingenium. Modo læta & candida ridet,
Blanditur, fauet ac fouet: atrox rursus, acerbè

Sæuit & insidiis aut Marte oppugnat aperto.
Plumis texta eadem, summo de fornice templi,
Pensilis est, quouis agitatáque flamine venti.
Tale & in artifices leuis atq. volatica Diua
Exhibet imperium. Nempe ARTIS *formula certa est,*
Res ipsæ fluitant. Tales dum, callida quamuis
Ars subigens fingit, formæque imitamine vestit,
Falli Diua potest, non quod Dea cæspitet ipsa,
Sed quia FORS *inimica nocens, interuenit* ARTI,
Et facit artifici res vt parere recusent.
At bene habet, cum FORS *atque* ARS *miscentur in vnum.*
Interiore nitent septem circum æde sacella,
Signis quæque suis variantia. BELLICA *primo*
Ars militaris. *Ars posita est, graue Martis opus tractare superbi*
Impigra, & infestos defendere finibus hostes.
Poetica. *Alterius domina est, Dea docta* POETICA, *lauri*
Circumeunt hederæque caput. Stat proximus illi
Maeonides, oculis captus, sed lumine mentis
Lynceus, & Dominæ gremio innutritus in ipso.
Nec longè Maro VIRGILIVS, *Latialis Homerus,*
Pascua, rura canens, & prælia semper: amores
Transcribens aliis, quibus hæc mysteria cordi,
Quos Veneri seruire iuuat, Veneríq. puello,
Inq. leues cytharæ studium consumere curas,
Et dictare legat quæ carmina miles in armis
Matris Acidaliæ, medio non agmine miles
Martius, Iliadas velut inter classica legit
Magnus Alexander, comite ac duce maxima vate
Bella gerens, & voce animans sua signa Poetæ.
Oratoria. *Tertia dehinc* FANDI *prægestit* COPIA, *flores*
Spargere in auriculas varios, atque influere vdo
Mentes, dulciloquæ medicatas verbere linguæ.
Medicina *Vicini Medicina potens est liminis,* HERBIS,
Siue opus est VERBIS, *varios sanare dolores,*
Largiríq. nouas doctissima GRAMINE *vires,*
Carmine seu mauis, & vitæ reddere vitam.
Architectura. *Ars quoque templa struens superis immania Diuis,*
Regibus ædificans visenda palatia magnis,
Priuatisq. lares ponens, & ciuica tecta,
* Vitruuius c.1. lib.1. *Cællam habet, ac multas * vna in se continet artes.*
* Q Ennius ex *Mirifica hic etiam* CRITICA *est Dea, Sancta Dearum**

Homerico illo Δῖα θεάων. Idemq. apud Probum. *Pulchra Dearum.*

Atq. illi comes, vt ſatagens ancillula, primas Grammatica & Grammatiſtica.
Garrula litterulas, verbóq. ac verbere ſæua
Quæ docet in triuiis, Domina & violentior ipſa.
Quamuis & Domina ipſa nimis violenta, ſuperbè
Quidlibet in quoſuis audens, mutilare poëtas,
Commaculare notis & inurere Rhetoras, ipſis
Auriculam hiſtoricis peruellere, conſcia quamuis
Cana Fides illis, æui & matura Vetuſtas.
Quoſq. ſinu fouet in vapido ſemel orſa clientes,
Artibus auerſos aliis facit, ardua templi
Limina nec patitur penetrare, SCIENTIA ſedem
Dia vbi conſtituit: vanis certare ſed vrget
Laudibus inter ſe, tumidi dum flatibus vtres
Vlterius nihil inueniant, quo creſcere poſsint.
Sic partitus iners Muſarum regna triumuir,
Atq. aliquis factus ſubito eſt, auis vnica Phœnix,
Graculus ante leuis, pennáque inglorius atra,
Ales, quem cupidè mutatis addere formis
Naſo poëta velit, ſacróque intexere peplo.
Eſt alius, qui non homo ſed Deus, inclutus Heros
Sol præ quo nebula ipſe: Deûm certiſsima proles,
Vltima, ſed meritis prima eſt, quæ tradere terris
Semina, & arboreas vlmis adiungere vites, Agricultura. Paſtio.
Aut palis humiles, pecoríq. impendere curam
Atq. apibus docet. Hanc etiam nunc lumine virgo
De cælis Aſtræa videt placido: ínque paternos
Cùm vitiis offenſa lares migraret, in huius
Reſtitit ante diu tecto, dum ſe induit alis.
Sed ſatis hæc: iam NOX venit aduerſaria SOLI
Et metus eſt, verſus radio ſine Solis INERTES
Ne faciam, mea dum varias it Muſa per ARTES.

NECDVM PVNICEOS.

TAM excellens ſpecies pulchritudinis eſt in veri contemplatione, vt nullius hanc oratio ſatis explicare poſſit. Noſter hic tamen poetico penicillo proximè ad ſimilitudinem eius aliquã acceſſit. Nam ſolerter ita exorſus eſt. Tantum crepuſculo ipſo in arce illa contemplationis, lucem fuiſſe, vt media diei pars, ſiue vt Plato loquitur in Phædone, μεσημβρία ἡ καλουμένη φαθεῖα, eſſe videretur. Tantam verò lucem adfulſiſſe ait ex flamma illa mentis philoſophicæ ſiue contem-

A. Templum ARTIS ex materie myrrhina, siue lapide myrrhino.
B. Septem artium cællæ. ARTIS MILITARIS, POETICAE, RHETORICAE, MEDICINAE, ARCHITECTVRAE, GRAMMATICAE, AGRICVLTVRAE.
C. FORTVNA.
D. VOLVPTAS.
E. EGESTAS. Sed FORTVNAE, VOLVPTATIS & EGESTATIS effigies pictor non rectissimè expressit, neque designauit cællas septem artium, quæ in templi circuitu.

plantis, in media illa templorum planitie. Itaque hac prælucente Aristoteles cum Regina pergit nunc ad templum Artis, quod minus firmiter fundatum esse ait, minúsque præclarum illo Scientiæ: sed ipsum tamen per se pulcherrimum: Nam Scientia quidem rerum est, quæ necessariæ vniuersæq; sint, summeq; constantes: Artis vero materia mutabilis, siue vt loquitur Cæcilius, *profluuia est*, quemadmodum etiam illa Prudentiæ. Nam vtráque rectæ rationis admonitu in rebus singulis exercetur: illa in efficiendis, hæc in agendis. Sed ipsæ tamen per se generatim ac sine materia singulari siue ratione formæ suæ, expertes sunt mutationis & inconstantiæ. D. Thomas 1. 11. Quæst LVII. Art. III.

SCILICET HOC ARS DIVA COLIT.

Templum artis depingit substructum materie myrrhina cuius pretiũ aliquanto est vilius quàm sapphiri, ingens tamen: & nitor autem eius veriùs, quàm splendor aliquis. Ingenioséq; hoc Poëta commentùs est. Sapphiri color cæruleus conueniens Scientiæ: myrrhini color variantibus maculis est, itaque artis similis, quæ & ipsa variare solita propter varietatem materiæ. Operæpretiũ est audire. C. Plinij ex c. II. lib. XXXVII. verba de myrrhinis. *Splendor his*, inquit, *sine viribus, nitórque veriùs quàm splendor. Sed in pretio varietas colorum, circumagentib. se maculis in purpuram candorémq. & tertium ex vtroq. igneſcentem, velut per transitum coloris purpura rubeſcente, aut lacte condeſcente*, &c. Hinc illud Martialis lib. x. epigr. xxc. *Maculoſæ pocula myrrhæ*. De ortu autem myrrhinorum, aliqui cõtra Plinium imperitè disputant, sed hoc agere nunc velle, aliud agere esset. Triplicíq. artificio id templum exædificatũ esse. Quippe ars *diffingendis* siue aliter fingẽdis, aut ordine alio disponendis materiæ partib. aut in augẽda materia minuendáue exercetur. De hoc artiũ discrimine, nimirũ eas in materiæ aut mutatione versari, aut additione, aut deminutione, aut compositione, aut appositione, aut adglutinatione, aut mixtura simul & adpositione, &c. exsertim Alexander Aphrodis. Problem. XLIX. lib. I.

ARTIFICES OPERIS TANTI.

In adyto ipso templi Artis, effictæ statuæ Delectationis siue Voluptatis, & Inopiæ: quarum illa quasi blandiendo inducit: hæc vi & necessitate cogit homines ad industriam & artis tractationem. Media vero inter has imago Fortunæ, quæ consors & socia est Artis. Nam vtráque in rebus singulis est. Itaque vt geminæ germanæ sorores vicissim sese amplexari videntur: veréque Aristænetus in epistolis, *Artem egere Fortuna, & Fortunam Artis industria exornari.* τέχνῃ, inquit, πᾶσαι ποθοῦσι δέονται τύχης, ἡ τύχη διακοσμεῖται ταῖς ἐπιστήμαις, &c. Quam ex Agathonis Poëtæ versu γνώμῃ imitatus est, quẽ Aristoteles profert c. IV. lib. VI. ad Nic. Neq. dissimiliter de mixtura virtutis & artis. Valerius c. III. lib. II. agens de P. Rutilio.

INTERIORE NITENT.

Septem in artis templo sacella constituit artium singularum. Ac primum Arti militari adsignauit: alterum Arti Poëticæ: tertium Rhetoricæ: quartum Medicinæ: quinctum Architecturæ: sextum Grammaticæ: septimum Agriculturæ.

ALTERIVS DOMINA EST.

Transit Aristoteles à Martis & rei bellicæ sacello ad sacelli alterius descriptionem, videlicet Artis Poeticæ, in quo statua Homeri & Virgilij: factáque digressione opportuna, dignum hoc studium esse ait, in quo excellentibus à natura præditi ingeniis homines, & *Musarum*, vt Varro loquitur, *Pompilij versentur*. Hanc enim artem illam esse, quæ diuorum & hominum bene de re communi priuatáque merentium laudibus adhibenda sit, non autem flagitiosis cantilenis, & Veneris vocabulis, quibus tanquam fescenninis aures, non nouæ nuptæ, sed vt Varro loquitur, *acerbæ virginis redurentur*. Laudabilis quidem Persarum mos de quo narrat Herodotus lib. 1. & Nicolaus de moribus gentium apud Stobæum. Serm. CXLV. Ὁκόσα σφισὶ ποιέειν ὅσιά ἐστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔστι. *Quæcunque illis facere nefas, ea neque dicere fas est*. Eiusdemque modi est illud Sophoclis præceptum, apud Strobæum.

Ἀλλ' ὃ γὰ αὐδᾶν ἐφ' ἃ μηδὲ δρᾶν καλόν.
Quæ turpe fieri est, ea profarier nefas.

HERBIS, SIVE OPVS EST VERBIS.

Paragrammatissimi, *Herbis & verbis: gramine carmine*. Sic Marcellus Empiricus Carmine ad Theodosium A.

Gramine seu malis ægro præstare medelam
Carmine seu potius, &c.

Et Gaufridus Abbas Altæcumbæ in vita S. Petri Tarentasij. *Pocula verbis & herbis infecta*, &c. Duplex nempe Medicina olim, *Rationabilis* vna: altera *Physica*. Et duo remediorum genera. *Rationabilia*, herbis, siue gramine: & *Physica*, verbis siue carmine. Passimque ita diuidit Marcellus Empiricus, comes officiorum Theodosij. Tangit quoq. D. Augustinus hoc discrimen c. xx. lib. II. de doctrina Christiana, sapientérq. ostendit, quo astu talia remedia vocarint olim *Physica*, & differit, hanc medicinæ partem rectè, non solum ab Ecclesia, sed à medicis quoque ipsis condemnatam esse.

DIES VICESIMVS OCTAVVS DE PRVDENTIA.

TECTA rubeſcebant orientis lumine Phœbi,
Humanæ dux regnat vbi PRVDENTIA vitæ
Et domina. Hoc Senior templum proſpexit, & inde
Orſus præfari breuiter. Quàm candidus iſte
Dixit, in orbe dies oritur, quàm Phœbus amico
Ore iacit radios terris; Nitidiſſimus alti
Rex cæli merito meus audit Cynthius, omnes
Vnus ſic hilarans. Sed non minus ille coruſcum
Sol, facit humano ſub pectore lumen honeſti,
Mores qui regere, & rectæ rationis habenis
Aurigare monet, certas PRVDENTIA metas
Rebus in humanis ſtatuens, quas flectere noſtræ
Circum opus eſt vitæ variata negotia: rectas
Inquirens quoque cauta vias, quibus itur in arcem
Lumine quæ ſemper rutilat perfuſa beato.
Ignis ab hoc ille eſt veluti ſcintillula Sole,
Vnde ſuis vitam pius inſpirare ſigillis
Surripiens potuit, ſollerti corde Prometheus.
Fabella eſt, memorant quod inani carmine vates,
E curru rapuiſſe faces Hyperione nati.
Callidus hoc faceret quamuis, & vulpio furtum
Iapeto genitus, SOLI? videt omnia SOLVS
Terris quæq; agitant homines, & in æthere Diui
Cynthius, atque audit, neque Solem eſt fallere cuiquam.
Vita hominis RATIO eſt, atque hoc velut igne Prometheus
Inſpirans homines, tunc inter luſtra ferarum
Montiuagos, ſimiléſq. feris, toruúmque tuentes
Tanquam vrſos bipedes, animauit lumine rectæ
Mentis, & humanæ docuit commercia vitæ.
Scilicet à brutis homines, ſeclíſq. ferinis,
Separat hæc virtus animi PRVDENTIA recti.
1. Fluctibus illa docet mediis educere vitæ
Noſtræ, animi cymbam, & tuta ſubducere terra,
Remigio nixos virtutum, collibus infra

Quarum tecta ſua ſunt quæq; nitentia luce.
II. *Hæc eadem vitæ cum ſtant placida æquora ventis,*
Præcipere inſtantes animo iubet ante procellas.
III. *Cúmq. mari deſæuit hiems, crebérq. procellis*
Africus, & denſi veniunt ad littora fluctus,
Illa monet conſtare animo, clauúmq. tenere.
IV. *Blanda voluptatum iubet inuitamina, tanquam*
Carmina Sirenum, ſcopulis quæ figere acutis
Tentant, auriculis ſurdis audire. Serenat
V. *Nubila triſtitiæ, tempeſtatéſq. doloris,*
Poſſe venire hiemes quoniam præſciuerat illas.
VI. *Quæque colunt homines fluxæ miracula* FORTIS
Regna & opes, dulces grata de coniuge puppos:
Quæue ſolet natum parens impendere, vires,
Egregio ſpeciem florentem corpore, magnum
Ingenium, ſeruat rationis luce, vel auget.
VII. *Strenua ſe merſans eadem ciuilibus vndis*
Purior emergit, varij commercia vultus
IIX. *Conſilio aurigans, rerúmque perita bonarum*
Siſtere profluuium, vario velut Euripus æſtu
Quæ ferri ſolitæ. Nec non tamen hæc quoq. FORTIS
Excipit interdum veſanæ corpore tela,
Sed minus atq. aliæ, quas inferiore locaui
Vrbe, ſuo priui ſecluſas limine tecti:
IX. *Lumine vt accenſo quas omnes dirigit, vna,*
X. *Omnibus vna in concilio eſt. Vbi rectus honeſti,*
Varus vbi vitij ſit limes docta monere:
XI. *Quæ bona quæ mala ſint, quo diſtent candida nigris.*
Vtque malis leuiora, bonis meliora præoptes:
XII. *Induat & vita vt varios humana colores.*
Laudibus his animum cumulat celeberrima Virtus,
Limina nunc cuius radio perfuſa virente
Luſtrare eſt animus. Viden' vt, Regina, topazio
Exſtructus paries circum eſt, oculóſq. relucens
Adlicit intrantum viridi reficítque nitore?
Quinque micat circum cellis penetrale. Cuíq.
Trina ſua eſt lampas, vario diſcrimine lucis:
Cuíq. ſua effigies nullo diſcrimine, cautæ
Palladis, & comitum ſacris operata Mineruæ
Stat iuxtim manus, atque ſuis variata figuris
Quælibet. Hæ cellæ referunt, PRVDENTIA *virtus*

Quàm facie ſit multiplici. PRVDENTIA prima eſt Prudẽtia legitima.
Quæ leges ſtatuit populis ac gentibus æquas.
Hanc referens velut occipiti eſt oculata Mineruæ
Effigies, bifrons ceu Janus. Fronte LYCVRGVM
Anteriore videt Dea, poſteriore SOLONEM.
Alterius cellæ domina eſt PRVDENTIA SANIS Prudẽtia deliberatiua.
INCLYTA CONSILIIS, rebus Dea callida vitæ
*Incertis certare * vias, & tangere metam.* *certas facere.
Atq. ea conſiliis comites ſibi legit amicos,
Vt PERICLEM, & qui olim ſpecioſo nomine Iuſti
Clarus ARISTIDES, ingratis lumen Athenis.
Hinc DEA quæ LITES DIRIMIT dans iura, foróq. Prudẽtia iudicialis.
Præſidet. Adſiſtit caperata fronte ſeuerus
MINOS & RHADAMANTHVS, humo ſua lumina figens
Velatíſq. toga manibus, ne munera captent.
Quarta MINERVA DOMVM curat, priuóſq. penates, Prudẽtia domeſtica.
Coniugiúmq. fouet gratum, paruóſq. Quirites
Sufficit, & bene quæſitis ſua regna tuetur.
Vltima CAVTA SIBI SOLI ſapiénſq. MINERVA eſt,
Et citharista canit velut olim Aſpendius, intus Prudẽtia ſingularis
Omnia, nil curans alij ſudent, pereántue
Algu, dum ſibi proueniant ſatis omnia rectè.
Omnia quæ ſimulacra vides ſub fornice templi,
Sunt triſtíque ſupercilio, faciéque ſenili,
Nulla iuuentutis geniali fronte renident.
In iuuenum, præcox niſi qua eſt, PRVDENTIA nunquam
Pectore conſtituit ſedes. Temerarius illos
Error agit, neque longa dies, quæſitáque multis
Vſibus, actores rerum experientia fecit.
Penſilis à cellæ lychnus laquearibus aureis
Tergeminus, claréq. micans cuiuſque, fidele
Vſque ſatellitium facit, & comitatur euntem
Hunc animi Solem, veluti ſua ſidera Phœbum.
CONSILII prima eſt BONITAS, ſcitiſſima rectas εὐβουλία.
Veſtigare vias, quibus in portum itur honeſti,
Altera quæ meditans hera quid PRVDENTIA rectè σωφεσις.
Imperet, atq. illi quæ ſint contraria SENTIT.
Tertia conſiliis SENTENTIA, ſi quid acerbi eſt Γνώμη.
Lenit, & in melius durè conſulta retractat,
Vt locus, aut tempus varians, perſonáue poſcit.
Porro etiam Dominæ hoc templum quæ poſsidet, vna Sollertia.

Est vterina soror simul & cognominis, illa
Quam NATVRA *parens, sine* CONSVETVDINE & VSV
Tanquam patre parit, SOLLERTIA. *Lumen & illa*
Menti aliquam præfert, sed quo duce; plurimus error
Obiicitur, ni dia suam PRVDENTIA *lucem*
Iunxerit. Haud secus ac Lunæ sub luce maligna
Est iter, aut dubiæ sub prima crepuscula lucis,
Suspenso pede, & ambages metuente viarum,
Et lapsus faciles, oculisq. horrentibus vmbras:
Vt nostros iam Noctis equi caligine terrent
Vicina picei, postquam sua lumina Titan,
Vertit ad Hesperium sero iam vespere, littus.

TECTA RVBESCEBANT.

CERTAT in Veri ciuitate, pulchritudine dies diei, ac sequens priore lætior semper inluceſcit, vt hodiernus Prudentiæ dies, quem auctor ipse concinnè sic ingressus est describere, vt à poetarum de Prometheo fabula exorsus, eam vere sapientérque ad Prudentiæ laudem accommodarit. Neque enim illum qui oculis cernitur, sed Prudentiæ solem fuisse ait, de cuius radio sumpserit igniculum Prometheus olim, vt hominis formatam è luto imaginem animaret, ipsóque id Promethei nomine declarari ait, nam esse ἀπὸ τῆς προμηθείας quæ Latinè prouidentia siue prudentia est, radius nimirum ipse & quasi acies animi humani, qua qui orbati sunt, ij persimiles Cyclopis sunt illius, qui inducitur ab Euripide, cum Vlyxes oculum ei effodisset, velle quidem corripere Vlyxem, sed in scopulum incurrere amens ac lamentari. Sic apud interpretem Apollonij Argonaut. lib. II. Theophrastus censet, Prometheum fuisse virum sapientem, qui primus generi humano impertitus philosophiam : atque hinc fabellam ortam de igne hominibus opera eius dato. Hinc Prometheus *callidus* apud Horat. Oda XIIX. lib. II. *Sollerti corde Prometheus* apud Catull. epith. Pelei. Et ποικίλος ἀιολόμητις. Hesiodo est, à versuta & varia mente. In hanc sententiam iucundè Hyginus in fabellis suis c. CCXX. narrauit *Curam* Deam fuisse quæ prima finxerit hominem. Et Anaxagoræ discipuli Prometheum esse dixerunt νοῦν siue mẽtem, vt posuit Georgius Cedrinus in compendio historiæ. De hominibus autem ex luto fictis à Prometheo fabella, est apud Æschylum in Prometheo. Propert. eleg. V. lib. III. Horat. Oda XVI. lib. I. Ouid. Metamorph. lib. I. Hesiodum Dier. & Oper. lib. I. & in Theogonia. Apollodor. Biblioth. lib. I. Cic. Tuscul. V. Lucian. in libro. Prometheus es in dictis. Seruium ad eclog. VI. Claudian. alios.

A. Templum PRVDENTIÆ, ſtructum gemma topazio.
B. Cælla PRVDENTIAE legitimæ, ſiue leges ferentis in Republ.
C. PRVDENTIA deliberatiua, quæ Rempubl. regit conſilio.
D. PRVDENTIA Iudicialis, ſiue res iudicans.
E. PRVDENTIA Domeſtica, ſiue in re familiari.
F. PRVDENTIA ſingularis ſiue vt vocant aliqui Monaſtica. In qualibet cælla tres lampades. Sed pictor parum aptè, modo tres, modo plures pauciorèſue expreſſit: vt neque ſat rectè in cælla Prudentiæ legitimæ Mineruam quaſi habitu virili, vnáq. fronte pinxit, non vt auctor voluit, bifrontem.

FLVCTIBVS ILLA DOCET.

Pergit enumerare aliqua Prudentiæ officia, & eleganti comparatione vim Prudentiæ declarat. Hac ſcilicet vna, vitæ noſtræ quaſi nauiculam gubernari, & feliciter in portum adpelli. Perinde vt Titinnius olim poeta comicus de ſapientia dixit,

Sapientiâ gubernator nauim torquet, haud Valentiâ.

Et adiungit Prudentiam moderatricem eſſe Fortunæ. Et verò ſapientiſſimi homines Fortunam aliud nihil eſſe quam prudentiæ & conſilij penuriam, totúmque hoc nomen eſſe inane ſuſpicati ſunt. Ex quo illud Appij Cæci in carminibus apud Salluſtium orat. i. de Rep. ord. *Fabrum eſſe ſuæ quemque fortunæ.* Ex Appio deinde Plautus Trinum. *Nam ſapiens quidem pol ipſe, fingit fortunam ſibi.* Ex eodem Cornel. Nepos in Attico. *Sui cuique mores, fingunt fortunam.* Ex ſapiente Poeta idem Tullius Parad. v. vbi ſapiens Poeta ille Appius, vt arbitrati alij, vt ego, Plautus. Eiuſdem modi & illud L. Senecæ. *Valentior omni fortuna eſt animus*, &c. Neq. diſſimiliter Satyricus. *Nullum numen abeſt, ſi ſit Prudentia: ſed nos,*

Te facimus Fortuna Deam, cælóque locamus.

Bene ſic locus ille apud Lactant. c. xxix. lib. iii. Ab eadem verò mente etiam illa Epicuri. κυρία δόξα. βεβαίως σοφῷ τύχη παρεμπίπτει. Quod interpretatus Cicero. *Fortuna exigua interuenit ſapienti.* lib. i. & ii. de finibus. Profert & L. Seneca cap. xv. lib. ii. de Tranquill. & Plutarch. lib. de Fortuna.

VIDEN' VT REGINA TOPAZIO.

Deſcriptio templi Prudentiæ pulcherrima. Primum parietes eius topazio gemma totos conſtare, neq. id temerè. Nam *topazin* verbo, Troglodytarum lingua ſignificationem *quærendi* ſubiectam eſſe, inquit Iuba rex apud Plinium c. iix. lib. xxxvii. Proprium autem eſt munus officiúmque Prudentiæ, rationes quærere ac perueſtigare conducentes ad felicitatem politicam ſiue actuoſam, vt iam explicatum eſt die tertio. Cum autem perquirit has vias ſiue rationes Prudentia, dilectum atque diſcrimen adhibet, ſalutaria atque præclara ſecernens à peſtiferis ac nocituris, totáque in vſu, & vita communi, & rebus iis quæ deliberationē habent verſatur. Deinde templum totum auctor conluſtrari ait lucernis quindecim, à Prudentiæ ſole accenſis.

QVINQVE MICAT CÆLLIS PENETRALE.

Pingere pergit interiora templi, & quaſi adyta, quæ diſtincta eſſe ait, quinque cællis, in quibus omnibus effigies ſit Mineruæ, ſed alia atque alia ſpecie & ornatu. Imaginibus autem illis declarari quinque ſpecies Prudentiæ. Quarum prima eſt *Legit ma*, ſiue illa quæ leges ac iura ciuitatibus deſcribit, quámque νομοθετικὴν Ariſtoteles vocauit, eandémque ἀρχιτεκτονικὴν quaſi *ducem vitæ ac magiſtram officiorum.* Atque hæc principis & legiſlatoris prudentia eſt. Altera eſt Deliberatiua ſiue βουλευτικὴ,

quæ

quæ ſpeciatim de ſingulis reipublicæ negotiis deliberationem habet, qualis prudentia eſt conſiliarij. Tertia eſt iudicialis ſiue δικαστική, quæ legibus, generatim deſcriptis vtitur, ceu normis ſingularum in ciuitate actionum, eáque prudentia eſt iudicis. Quarta eſt Prudentia domeſtica οἰκονομική, illa quæ rei familiari ac domeſticæ prouidet, quæq. coniuges, liberos, & familiã tuetur: eáq. patris familias prudentia eſt. Quincta eſt prudentia ſingularis, ſiue vt D. Thomas loquitur, *Monaſtica*, qua ſibi quiſque conſulit ac proſpicit, eáq. hominis induſtrij prudentia eſt, quaſi intus omnia ſtruentis, & intus canentis, vt Aſpendius olim citharista.

Ad ſummam igitur quinque ſpecies prudentiæ ſunt, *Legitima, Deliberatiua, Iudicialis, Domeſtica, Singularis.*

PRVDENTIA PRIMA EST.

Prima ſpecies Prudentiæ *Legitima*, cui tanquam ſatellites adiunxit Lycurgum & Solonem. Horum ille *Rhetris* ſuis, ſiue inſtitutis, Lacedæmoniorum ciuitatem optimè temperauit: hic autem leges Athenienſibus exaratas in tabellis dedit, quæ dictæ fuerunt *Axones*. Ex gemino autem illo quaſi fonte Romanum ius ciuile hauſtum putant, ſed alij quoque illius multi fontes. Nam ex omnium pene iis temporibus bene inſtitutarum ſiue εὐνομουμένων ciuitatum legibus & iuſſis collectum fuiſſe illi ſciunt, qui non prorſus ἀνιστόρητοι.

ALTERIVS CÆLLÆ.

Altera ſpecies Prudentiæ, *Deliberatiua*, ſtipata Pericle, Ariſtide, hominibus in Athenienſium ciuitatis adminiſtratione olim ad conſilia prudentiſſimis.

HINC DEA QVÆ LITES.

Tertia Prudentiæ ſpecies *Iudicialis*, comitata Minoë, Rhadamantho, qui ſumma in rebus iudicandis æquitate fuerunt, ita vt Iouis diuino ſemine ſuſcepti viderentur, eóſque auctor perſimiles inducit ſtatuis Thebanis, de quibus commemoratum eſt die XIX.

QVARTA MINERVA.

Quartum genus Prudentiæ *Domeſticum*, cui adiuncti agricolæ & homines ruſticani. Hæc enim augendæ rei familiaris ſiue χρηματιστικῆς ratio integerrima eſt.

VLTIMA CAVTA SIBI SOLI.

Quincta Prudentia eſt *Singularis*, quam perurbanè ſolam finxit, ac nihil habentem ſodalitij aut clientelæ, præter ſacculum ſuum & arcam. Eſt enim hæc illa Prudentia, qua prædíti homines, quaſi Epicurei ſapientes, *omnia ſua cauſa faciunt*, eámque vulgus imperitorum arbitratur ſummam eſſe Prudentiam. At contra quidem diſputauit

iam olim Aristoteles c.IIX.lib.VI.ad Nic. & D.Thomas II.II. Quæst. VII. Artic.x. sibi sapere,genus quidem Prudentiæ vnum esse,non autem optimum,aut præ cæteris expetendum. Sed vulgi opinio mutari vix potest,ad eámque ingenioſi etiam sæpe tanquam ad Sirenarum scopulum aliquem adherescunt.

His autem prudentiæ generibus, D. Thomas Prudentiam quoque adiunxit *Militarem*. Sed verum si quærimus, ea partim ad *Legitimam*, partim ad *Deliberatiuam* & *Iudicialem* referri potest. Nam & pacis & belli sunt leges,ac Prudentia *Legitima*, temporis vtriusque est domina & moderatrix:& in vtróque deliberationes quædam & iudicia sint necesse est. Itaque vt Iustitia,sic Prudentia,& pacis & belli est.

OMNIA QVAE SIMVLACRA VIDES.

Ait in templo Prudentiæ statuam nullam esse iuuenilem sed omnes seniles, quoniam Prudentiæ & consilij magnitudo senum propria sit, aut ætatis maturæ. Vsu enim rerum, experientiáque nititur, quæ nisi temporis diuturnitate, & ætate matura vel ingraueſcente non ferè existit. Eadémque causa est cur iuuenis aut puer geometriæ, aliarúmq. rationum mathematicarum sciens euadere possit, Physicæ verò siue naturalis philosophiæ,& Sapientiæ siue philosophiæ primæ,non item:videlicet,quia in Physicarum , & earum quæ post physica , philosophiarum principiis experientia opus est & vsu: in mathematicis non item quia principia earum à rebus abstracta sunt c.IIX.lib.VI.ad Nic.

PENSILIS A CAELLA LYCHNVS.

Singulas prudentiæ cællas tribus lucernis,tanquam stellis conlucere atque inlustrari ait, quibus declarentur illæ tres virtutes quasi administræ & comites Prudentiæ. Primùm *Bonitas consilij*, siue εὐβουλία siue vt alij loquuntur,*bona consultatio*. Deinde *Celeritas intelligendi* ea quæ bene consulta fuerint, siue συνέσις. Postremo.*Sententia* siue Γνώμη.

Ac Bonitas quidem consilij est, qua excogitantur honestæ rationes, quibus ad finem laudabilem & quidem opportunè siue nō alieno tempore peruenitur. Eáque differt à prudentia, non ipso consilio siue deliberatione, sed vi præcipiendi. Nam bona consultatio boni consilij inuentio est: Prudentiæ vero sunt partes non modo consulere, verum etiam cōsulta imperare atque exsequi. Intelligendi autem celeritas siue συνέσις ea est quæ de rebus à Prudentia imperatis existimat,siue aut conducibilia esse illa sentit,aut quæ his contraria sint, videt esse inutilia vel pernicioſa. Prudentia enim,quasi doctor est præcipiens: celeritas intelligendi siue συνέσις tanquam discipulus , præcepta siue dictata intelligens & laudans. Sententia denique siue γνώμη illa est quæ consulta interpretatur benignius ac lenius,eáque temperat pro varietate, temporum,locorum,personarum:estque talis sententia in deliberatione,qualis æquitas in iure.

Ad summum igitur, bona consultatio, ad inueniendum refertur:

intelligendi celeritas ſiue συνεσις eſt iudicij : ſententia eſt æquitatis.

Bona vero conſultatio , celeritas intelligendi, & ſententia, ecquid partes prudentiæ ſint, præclarè D. Thomas enucleauit, II. II. Quæſt. XLIIX. Partes nimirum prudentiæ tanquam totius integri eſſe, *memoriam, intelligentiam, docilitatem, ſolertiam, rationem, prouidentiam , circumſpectionem, & cautionem.* Partes autem prudentiæ tanquam generis ſiue ſpecies quinque illas poſuit, de quibus iam dictum eſt, *Legitimam, deliberatiuam, iudicialem , domeſticam, & ſingularem,* ſiue ſolitariam. Partes verò prudentiæ *potentiales*, vt ipſe loquitur, id eſt quaſi adiumenta quædam eſſe, *bonitatem conſilij, celeritatem exiſtimandi de conſilio, & ſententiam,* ſiue æquitatem in exiſtimando.

PORRO ETIAM DOMINAE.

Adiungit de Prudentia naturali quæ dicitur ab Ariſtotele δεινότης c. XIII. lib. VI. ad Nicomach. quam interpretati aliqui *Sollertiam*, vt Dionyſ. Lambinus, parum aptè, vt ἔτυμον ipſum huiuſce nominis inſpectanti, facilè pateſcet. Et vero iis auctorum locis quæ ille profert naturale veſtigium artis declaratur magis, quàm prudentiæ. Ego *acumen* dicere malim. Hoc enim à natura eſt, & oculi inſtar habet, quemadmodum philoſopho c. V. lib. III. ad Nicomach. εὐφυία eſt, ὥσπερ ὄψις. Et c. XIII. lib. VI. δεινότης quaſi ὄψις. Δεινότης nempe eſt εὐφυία comparatione ad Prudentiæ virtutem. Εὐφυία nempe eſt duplex , videlicet practica vna, quæ vt dixi tractatur comparatione ad Prudentiæ virtutem: altera theorica, de qua philoſophus c. VLT. lib. IIX. Top. & fine lib. prioris de Demonſtr. Practica in boni, theorica in veri electione verſatur , vt Topicis loco eodem, ἡ κατ' ἀλήθειαν εὐφυία, ὃ δυνάσθαι καλῶς ἐλέσθαι τ' ἀληθὲς, καὶ φυγεῖν τὸ ψεῦδος. *Bonitas naturæ ad veritatis finem, eſt poſſe verum eligere, & fugere falſum,* &c. Atque huiuſmodi εὐφυία eſt duplex ἀγχίνοια, ſiue facultas celeriter inueniendi medij ſiue argumenti : & εὐστοχία , ſiue facultas , facili coniectura adſequendi quid ſequatur ex medio ſiue argumento , ſiue concluſionem, lib. I. de Demonſt. loco eod. Eaque lumen quidem ſuum præfert animis, eſt enim Δεινότης, *facultas videndi* , ἐκ τίνων ἂν ἄκρατον γένοιτο τὸ πρακτῶν. *Quemadmodum quicq. in rebus agendis fieri poſsit.* Magnis moralibus c. XXXV. lib. I. c. XII. lib. VI. ad Nicomach. ſed quo lucente , nihilominus aberrare poſſint à ſemita felicitatis , niſi prudentiæ vſus conſuetudóque acceſſerit. Nam facultate quidem aliqua naturali alios aliis magis inclinati ad virtutem , ſed talem felicitatis hanc viam eſſe,

Quale per incertam lunam ſub luce maligna,
Eſt iter in ſiluis.

Benéque philoſophus c. XII. lib. VI. ad Nicom. qualis ſcopus δεινότητος: talis & ipſa. Laudabili enim fine propoſito , laudabilis & ipſa eſt : malus autem ſi finis & ſcopus , iam callidiras illa, & πανουργία eſt.

At vero prudentiæ lux nunquam fallit, nunquam eſt ſine comitatu

omnium virtutum, vt quidem verè Iuuenalis in satyra dixerit.

Nullum numen abest si sit Prudentia.

Neque obliuione vnquam prudentia deleri potest, vt artes. Nam artis quidem exercitationi sæpe locus non est: at nulla vitæ pars vacare potest prudentia. Itaque conuenienter hunc vitæ nostræ Solem appellauit.

DIES VICESIMVS NONVS,

DE INTELLIGENTIA SIVE MENTE, SIVE NOTITIA PRINCIPIORVM.

DIGRESSVS Sapiens ANIMI PRVDENTIS ab ade,
Adspiciénsq. nouum radioso scandere Solem
Orbe. Quis hoc Phœbi dixit, iubar inspicit aureum,
Vt neque conniuens, aliò neque pupula sese
Auertens oculi maneat defixa, nec hilum
Perpetua incipiant mergi caligine noctis?
Aut quæ mens animi potis est vim discere, fontis
Quo fluit adsiduè hic radiorum lucidus amnis?
Sed minus & mentem facile est comprendere magnam,
Quæ maria & terras implet, cælúmque profundum,
Cuius in omnimodis lucet sapientia rerum
Vultibus, & mittens quasi de se prædicat ipsa
Voces adsiduè, inq. sui mortalia secla
Notitiam tacito laciens hortamine ducit.
Ac neque per causam fas cuiquam scire, latentes
Notitias Diuæ, cuius nunc visere templum
Ingredior. Vide sis vt circum quáque renidet
De nitido structum solidóq. adamante, sed ipsa
Cærula conuexi resplendet imagine cæli
Testudo, & vario flamarum sidere, tota
Interstincta micat: media regione meantis
Effigies Phœbi rutilat, Phœbíq. sororis,
Et spatia Erronum variè distantia quinq.
*Vnde * trahit primæ variarum semina rerum*
Notitiæ mens nostra, quibus dotata, vigere

* è cælo.

Pergit & in cauſas inquirere, & omnia porro
Per cauſas ea ſcire, parens Natura patere
Quæ voluit, cæco gremij neque cauta receſſu
Abdidit, & multa circum caligine cinxit.
Templi etiam tectum lorica periſtylos ambit.
Impoſitæ effigies, defixis lumen Olympi
Adſpiciunt oculis, terræq; negocia ſpernunt.
Interiùs mediis templi penetralibus aurea
Effigie vates Rhodopeius enitet, olim
Primula qui cecinit mundi primordia, Diuûm
Cultus inſtituit, menteſq. cupidine cæli,
*Bellutas * priùs, incendit, nec originis altæ*
Inmemores, paſſus turpi languere veterno.
*Et ſtatuæ baſis hoc inſcripta eſt carmine plana,**
Vna quod vt comitum Reginæ dicere iuſſa eſt,
Explicuit tinctam mellis dulcedine vocem,
Inſimul & citharæ percurrens pectine fila.

* Belluarũ ſimiles.

* τὸ πλάτος τῆς βάσεως. Strabo.

CANTICVM.

Terra quid veſtras, Homines, moratur
Inſcij mentes, pedibus terenda?
Cur leues cordi eſt agitare cæco
Pectore curas?

Montis inuitant iuga vos beati,
Flatibus nullis agitata venti,
Quæq; nec velant nebulæ, nec Auſtri
Verberat imber.

Sed QVIES ſemper Dea læta, ſummæ
Eſt potens rupis, faciémque cæli &
Cordis humani varios receſſus,
Fronte ſerenat.

Ipſa vos nutu Dea blandientis
Incitat vultus, faciléſque ſpondet
Rupis adſcenſus, propriúmq. celſi
Limen Olympi.

Ite, nec terræ trepidos retardet
Aura conatus, quid amica terræ est
Aura, si mentes dociles Olympi
Præmia spectent?

Vósq. per cliui tetricum rigentis
Repitis qui iam latus, in latentes
Valle subiecta insidias referri
Spernite longè.

Culpa in exemplum mea sit, meam qui
Perdidi caram Eurydicen, tueri
Dum volo, & gaudens oculos reflecto in
Ponè sequentem.

Scrupeum dorsi hoc iter est, & hirtum
Sentibus, sed mox veniens VOLVPTAS
Et QVIES, summa regione, pascunt
Nectare mentes.

Semitam vobis RATIO præibit
RECTA per cliui nebulas, suámq.
Præferet lucem: fugiétq. longè
Deuius ERROR.

Illa pertingens radio quadrinas
Per plagas mundi speculatur: ipsum
Sed nimis cælum penetrare paruo
Lumine tendens,

Icari fatum metuat, liquatis
Sole qui pinnis nimium propinquo,
Decidit præceps, pelagóq. nomen
Fecit & omen.

DIGRESSVS SAPIENS.

IAM pæne solstitium ipsum & dies in veri ciuitate longissimus est: quo die cum Regina ingressurus Intelligentiæ templum Aristoteles, à solis descriptione quadam elegãti exorsus est. Depingit enim radium eius tanta lucis copia fluentem, vt oculis eam defixis acriter intueri nemo possit: quemadmodum etiam Dei præpotens atq. excellens natura animo & cogitatione nequit comprehendi. Id autem huic diei, quo

A. Templum INTELLIGENTIAE.
B. Statua Orphei.
C. Tabella in qua inſcriptum quaſi canticum Orphei, hortatorium ad contemplationem cæli.
A.C. Puella de comitatu Reginæ, canticum illud canens monitu Ariſtotelis, & iuſſu Reginæ.

de Intelligentia agitur, conuenientissimum exordium est. Intelligentia enim habitus siue scientia principiorum est, quam Tullius quoq. *Mentem* vocat, vt Aristoteles νοῦν: vtérque ambiguè. Mens enim est quoque in qua inest mens illa siue scientia principiorum. Sic enim nomine *scientiæ* communiter accepto, habitus omnes mentis, non malè scientias nomines. Sed principiorum notitiæ habitum, philosophus ipse nominare solitus ἀρχὼ ἕπιστήμης, siue, *principium scientiæ*, propriè videlicet acceptæ, vt c. xxvi. lib. i. c. vlt. lib. ii. de Demonstr. At nomine vno hunc habitum haud facile dixeris. Antiquissimum verò principium & ἀρχιγένεθλον est, omni dignitate princeps, natura diuina. Quæque conditio principiorum est vt demonstratione scientiáq. comprehendi non possint, hæc in Deo præcipue cernitur, qui à seipso tantum plenè potest intelligi. Optimus igitur hic diei de Intelligentia exorsus est.

Nec vero ineleganter Dei cum Sole comparatio facta est. Imagines enim Dei geminæ: mens humana, & radius solis, vt est apud Philonem Herennium libro de somniis.

CVIVS IN OMNIMODIS.

Tanquam in transcursu attingit qualis Dei cognitio sit: ex reb. enim illam à Deo effectis ac procreatis efflorescere, non ex causa, cum ipse causarum sit omnium prima & antiquissima. Quod etiam Ægyptij olim volentes innuere, Mineruæ suæ siue Isidis templi vestibulo inscripsêre, quasi prædicantis de seipsa Isidis verbum. Ἐγώ εἰμι πᾶν ὃ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον: καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν. *Ego sum id omne quod fuit, quod est, quod futurum est, & peplum meum nullus adhuc mortalium aperuit*, Plutarchus lib. de Iside. *Peplum* scilicet, Dei, siue vt literæ sacræ loquuntur, τὰ ὀπίσω θεοῦ *quæ post Deum*, vident homines, non autem faciem eius.

VIDE SIS, VT CIRCVM QVAQ.

Descriptio templi Intelligentiæ siue Scientiæ principiorum structi adamante, in fornice autem siue testudine templi stellarum similitudines cerni errantium atque inerrantium, quarum specie animi excitentur ad contemplationem causarum cælestium, & cognitionem diuinitatis. Adamas autem lapis huic templo idoneus fuit. Intelligentia enim habitus principiorum, principiis vero perinde vt adamante lapide, nihil constantius, nihil firmius.

QVIBVS DOTATA, VIGERE PERGIT.

Rectè illi apud Suidam in κοιναὶ ἔννοιαι. ὁ νοῦς, inquiunt, ἀρχὴ ἐπιστήμης. *Mens principium Scientiæ.* Et principia siue κοιναὶ ἐννοίαι, vocant ἐνδάλματα νοῦ. *simulacra mentis.* Et, ὑπ' νοῦ ἀποσκιάσματα. *Mentis adumbrationes.* Cicero i. legum. *Rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias, quasi fundamenta quædam scientiæ*, &c.

CAECO

Cæco neque gremii, &c.

Intelligi vult, ἰδιοπαθείας. Vulgus quoque ἰδιοσυγκεισίας vocat, sed melius Galenus ἰδιοσυγκρασίας. Alexander in Problem. ἰδιότητας ἀῤῥήτους, & ἰδιώματα.

Adspice vt in mediis.

In medio Intelligentiæ templo siue in ipso penetrali, siue adyto, statua est Orphei vatis Theologi, cuius nomine inscripti etiam nunc de laudibus diuinis hymni esse creduntur qui tamen nouitij alicuius Orphei sunt. Eiusdem quoque in æs incisum esse fingitur in hoc templo carmen, adfixúmq. ad basin Orphei statuæ. Quod carmen vt adspexit Aristoteles, ait Reginæ, dignum esse quod decantetur. Itaque Regina id ita fieri voluit. Vna igitur nunc de puellis Reginæ suauissimam vocem explicans, canit canticum illud conscriptum quidem à Poeta nostro, sed concluſum definitione illa, qua præstantis æternæq; naturæ conditionem quodammodo expressit Orpheus, cum inquit *Deum esse diem & noctem*. Ex rebus enim effectis Deus perillustris, & quasi dies: ex causa vero & vi naturáque sua menti humanæ perobscurus, & instar noctis. Orphei autem dictum illud est in Iouis hymno, quem Proclus aliíq. Platonis interpretes attulerunt, & plenius ceteris Eusebius lib. III. Præparationis Euangelicæ, in quo Iupiter inter cætera esse dicitur,

Πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθὴρ, νύξ τε καὶ ἦμαρ.
Ignis, aqua, & tellus, & cælum, noxq. diéſq.

Terra cvr vestras.

Hymni principium quasi ἐπικέλευσις quædam & cohortatio, qua inflammentur animi ad capessendum iter in supremam felicitatis arcem, quæ sapientiæ ac veritatis.

Montis invitant.

Inuitat mentes Orpheus in fastigium montis Olympi, in quo rectissimè Orpheum auctor fingit hæc ita commentari. Nam Pieria, Olympus, Pimpla, & Libethrus olim loca Thraciæ, Orpheus autem Thracius fuit. Atque hæc ita esse Strabo disputauit lib. x. Deinde quia vertex Olympi aptissimus animis in veritatis contemplatione defixis. Commenti enim poetæ sunt, nullis eum ventis aut tempestatibus agitari propter excelsitatem, de qua Solinus c. XIV.

Sed qvies semper dea laeta.

Intelligi vult summam Felicitatis positam esse in contemplatione, vt copiosè differit Aristoteles c. VII. lib. x. ad Nic. Contemplationis autẽ quasi soror, *Quies* à negotiis. Corporis enim labor & agitatio aduersaria est cogitationi c. IV. lib. IIX. de republ. *Quietem* verò Deam fuisse Romanis patet D. Augustini c. XVI. lib. IV. de ciuit. Dei. Et *salutarem Deam*,

voçat Amm. Marcellin.lib.xix. Quieti & contemplationi etiam cognata Democriti Ευεφώ, de qua Suidas.

Cvlpa in exemplvm.

A ſeipſo exemplum ſumit Orpheus, quo nullum fingi potuit, accommodatius. Nam quod ipſe in Euridica vxore ab inferis educenda ſeruare debuit, ne retrò ad illam reſpiceret, hoc tenendum eſſe omnibus eximiæ felicitatis iter ingreſſis, ne rurſus velint Politicæ vitæ moleſtis operoſiſq; negotiis implicari, aut referri ad inimicum rationis adpetitum, & obſcœnas vitiorum valles.

Scrvpevm clivi.

Perdifficile quidem iter eſſe in arcem philoſophicæ felicitatis, ſed laborem præmio felicitatis vberrimo compenſari. Vt in adytu Olympi montis, venti ac nubes moleſtiam pariunt, ſed voluptati eſt tranquilla in vertice planicies. Ex quo intelligi vult, quantò ſit contemplationis felicitas excellentior politica ſiue actuoſa, quæ nihil aliud quam iter & quaſi adſcenſus eſt in arcem felicitatis illius ſupremæ, quæ lætiſſima, ex veri contemplatione effloreſcit. Benè autem Poeta iunxit *Voluptatem & Quietem*. Comes nempe vtraque Beatitudinis. De *Quiete* iam dixi: de Voluptate autem res protrita ex Ariſtotele, vt c.iii.lib. iix. de Rep. vbi τὴν εὐδαιμονίαν, inquit, μετ' ἡδονῆς οἴονται πάντες εἶναι. Id eſt, *Beatitudinem cum Voluptate omnes autumant eſſe*. Ac verbis fere iiſdem c. xi. lib. vii. ad Nic. vbi & illud notauit, μακάριον id eſt *beatum*, dictum eſſe, quaſi μα χαίρουτα id eſt, *valdè gaudentem*.

Illa pertingens radio.

Adiungit Orpheus humanæ ſapientiæ radio non ſatis viam muniri ad veram cognitionem diuinitatis: ſed prælucente illo, volitare quidem poſſe mentes ad verticem vtrumque cæli, & à ſole oriente ab obeuntem, réſque omnes intueri: ſed ſi altius efferre ſe diuináque ipſa contemplari perrexerint, Icari eis exemplo pertimeſcendum eſſe, ne in errorum pelagus immenſum deuij ac præcipites ferantur. Familiæ Pythagoricæ Symbola olim fuit, περὶ πυθαγορείων ἄνευ φωτὸς μὴ λάλει. *De myſteriis Pythagoricis, ſine luce ne loquitor*. Refert Iamblichus Symb. Pythag. xiii. Bene hoc in pleróſque nunc ieceris parodicè. *De rebus diuinis, ſine luce ne loquitor*. Commemoratione digniſſimum quod ex Ariſtotele profert Romanus ille Stoicus, Natural. Quæſt. c. xxx. lib. vii. *Egregiè*, inquit, *Ariſtoteles. Nunquam nos verecundiores eſſe debere, quàm cùm de Diis agitur*, &c.

DIES TRICESIMVS, DE SAPIENTIA.

NON aliâs loto ſe purius extulit ore
Cynthius, hæc luſtro dum vrbis pomœria noſtræ,
Quàm nunc mane nouo, nitidus pexíſq. capillis
Exoritur, dixit Senior. Celeberrimus omnes
Iſte dies inter, ſtellas vt Luna minores
Enitet, atq. hilarat feſtiuo lumine terras.
Scilicet illius hoc Titan largitur honori,
Viſere nunc cuius ſancti penetralia templi
Ingredior. Dia hic ſpargit SAPIENTIA *lucem,*
Prærupta quæ menti eſt ad Solis regna ſupremi
Illius, hîc radians quem Phœbus imagine terris
Inferiore refert. Templum hoc penetrabile menti eſt,
In regione prius virtutum exercita curis,
Quæ iam pura nitet, quarum alta palatia ſplendent
Collibus impoſita his, ſummæ ſub mœnibus arcis.
Vita beata illîc in agendis ſtrenua floret
Rebus: & hanc pars plena colit, cui firmior ætas,
Et valido vegetæ ſuperant in corpore vires.
Cærula Sapphiro & ſolida eſt adamante beati
Materies templi, primíq. imitata nitorem
Cæruleum fani, & candentia limina quarti.
Celſa quidem ſtant tecta tui PRVDENTIA *templi,*
Pluribus & circum cællis rutilantia: cælo
Sed domus hæc quam dia colit SAPIENTIA, *longè*
Notior eſt, minus & dominæ exagitata ſuperbis
*Fortunæ imperiis, Sapiens ſibi nam * ſatis vnus* * αὐτάρκης.
Semper, & inſenſæ nil curans murmura plebis,
Plaudat in hoc vitæ mimo anne exſibilet, vtrum
Lædere vulgus iners, an ſit laudare paratum,
Non magè reſpiciens campo quàm fortis aperto
Curat equus, quantum ad ſe ſtulta canicula latret.
Aut veluti Rhodopes, aut celſi culmen Athonis,
In vaga non metuit ſalientes littora fluctus.
Mente pia ſemper, nulliſque erroribus acta,

Vertitur ad cæli ſapiens ſpectacula: ſacris
Sic operans litat, indomiti non ſanguine tauri
Sed domito ſenſu, & menti ſeruire parato.
Et nec opes inhiat ſitiens, nec curat honores:
Nec minus eſt ſolus, quàm ſolus cum viget, vnus
Pro populo ſibi nam ſapiens, celebríſq. theatri
Eſt vice. Sol veluti ſolus licet, adfluit vſque
Luce ſua, nec eget trepidantibus æthere ſtellis.
*Quin ſatis * eſt, de luce faces accendere cunctis*
Vnicus ille ſua, ſi Fors exſtinguere poſſet.
Talis Anaxagoræ ſapientia Clazomenÿ,
Qui pedibus terram peragrabat, ſidera mente,
Corpore terrigeno piger, aſt animo incola cæli
Impiger, & rerum ſollers cognoſcere cauſas.
Illius effigies in cæli ſuſpicit arcem,
Et digitum tendens ad ſidera, voce videtur
Dicere ſic veluti miſſa, MIHI PATRIA CAELVM.
Stant alÿ SOPHIAE proceres clari ordine longo:
In primis numero ſapientes Græcia ſeptem
Quos dedit: exſenſos quot nunc reperire ſaperdas
Sit labor haud facilis. Tanta eſt ſapientia ſæcli.
Cuncta ſub aurata magni teſtudine templi
Stant ſimulacra velut minitanti ſeria vultu,
Adſpiciúntq. oculis quaſi fixis atria cæli,
Solis & vt ſummi ſitientibus ora tueri.
Hæc poſtquam Sapiens docta ſub voce peregit,
Cuncta beatificam memorans viſenda per vrbem,
Iam, dixit, Regina dies monet, ipſáque meta
Vrbis, & hoc templo reſidens SAPIENTIA, feſſæ
Vela ratis trahere, & tuto requieſcere portu.
Te Regina tuus qui paruus luſitat aula
Filiolus, votis iam pridem oculíſq. requirit,
Te pater ipſe domus, atque Eridanitides omnes
Iamdudum reuocant Nymphæ: mî ſede manere
Conuenit hac, placidáq. DEAE SAPIENTIS in æde,
Menti mente pia precibúſq. litare ſupremæ.
Suſcipiens Regina, imo ſub pectore dixit
Hæc oris mihi fixa tui documenta manebunt
Semper, & hæc eadem de me meus audiet olim
Filiolus, regni ſupereſt qui ſolus auiti
Heres, & generis ſpes magna ſed vnica noſtri.

* par ſiue ſufficiens vt Æneide VII.

Cui mea quid melius poterit pia cura vouere,
Quàm gemina vt ſtatua dignus PRVDENTIS *in æde*
Stet DOMINAE *argento nitidus,* SAPIENTIS *in æde*
Aureus, & geminæ felicia præmia metæ
Occupet, æternùm cæli ſtatione beatus?
Sic ait & ſapienti animæ, ★ *gratiſsima tantis*
Grates pro meritis faſſa eſt Regina, ſuóſq.
Inde lares repetens abiit, labentibus annis
Culmine ſub templi ſedes habitura perennes,
Dans vbi perpetuo SAPIENTIA *munere vitam,*
Ambroſio mentes contingit rore beatas.

* Ariſtoteli.

NON ALIAS LOTO.

OMNES libri ſui partes auctor ita concinnè peritéque diſtribuit, vt à diebus lætis ad lætiores, & poſtremò ad lætiſſimum ſapientiæ diem perueniret. Quid enim lætius ac feſtiuius, quid omni ſpecie decoris ac dignitatis plenius, quàm Sapientia, quæ totius contemplationis quaſi regina eſt? Conſideratio enim contemplatióque naturæ, qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorum, eam adferre poteſt delectationem propter quam labores ærumnæque omnes vitæ exantlentur. Itaque & bella ſuſcipimus pacem optantes, *maximéque optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ocium*, c. vii. lib. x. ad Nicom.

Conuenienter itaque Sapientiæ templum & illuſtrius ceteris omnibus, & maiore artificio conſtructum, & ſublimius, auctor effinxit. Eſt enim Sapientia mentis habitus limatiſſimus, ſcientiarúmque ipſarum quaſi magiſtra & domina. Principia enim & firmamenta illarũ ſi oppugnentur, ad ſapientiam illis perfugium eſt, quæ & propria ſcientiarum initia per cauſam ſiue demonſtrationem, & communia principia per inductionem, & vt vulgus philoſophantium loquitur, *à poſteriori* defendit. Proptereáque Euſtratius in vi. de morib. ad Nicom. *primam philoſophiam ſiue theologiam*, vocari ait, τέχνῶν τεχνᾶν, ἐπιστήμῶν ἐπιστημᾶν, *Artem artium, Scientiam ſcientiarum*, διότι, inquit, τεχνοῖ τὰς τέχνας, καὶ ἐπιστημοῖ, τὰς ἀνυποδείκτους αὐτῶν ἀρχὰς, ἀλλὰ καὶ παιδευτικὰ ταύταις αὐτὰς, καὶ παρασκευάζει τὰς ταύτας, ἐκ τῆς πάρ' αὐτῆς παιδευομένου, τὰ οἰκεῖα καταρθοῦν τέλη, &c. Id eſt: Quia facit vt artes ſint artes, & ſcientiæ ſint ſcientiæ ſiue & artib. & ſcientiis formam tribuit, & quidem trifariam. Primum quia principia earum explicat, deinde quia tradit eis principia poſtremo quia ſic inſtruit eas, vt ex iis quæ acceperint à Sapiẽtia, ipſæ ad ſuum ſibi quæque finem collineare poſſint, &c. Quod autem Euſtratius *Sapientiam*, ſiue σοφίαν, vocari ait *primam philoſophiam & theologiam*, cum diſcrimine accipiendum eſt, de quo dictum die xxvi.

Merito igitur hanc virtutem plurimis nominibus inſignem fecit atque honeſtauit Ariſtoteles. Nam & σοφίαν, ſiue *Sapientiam*, & πρώτην φιλοσοφίαν, ſiue *primam philoſophiam*, & μετὰ τὰ φυσικὰ,

A. Templum SAPIENTIAE ceteris omnibus excellens, ſtructum adamante, & ſapphiro.
B. Anaxagoras Clazomenius digito in cælum intento, iuxtáq. hunc in aliis cællis SAPIENTES alij.
C. Ariſtoteles VALE Reginæ dicens.

ſiue *res natura ſuperiores*, & θεολογίαν, ſiue *rerum diuinarum ſcientiam indigetauit*, vt eſt apud Stobæum ſermone xxiix. Idémque φιλοσοφίαν *philoſophiam* nominitauit vt c.vii.lib.ii. Sapientiæ. Et πρώτην σοφίαν. *Primam Sapientiam* c.iii. lib.iii.Sap. Et δευτέραν φιλοσοφίαν, *ſecundam philoſophiam* c. xi.lib.vi. c.vi.lib.x.Sapient.& φιλοσοφίαν θεολογικὴν ſiue *Theologicam philoſophiam* c.v.& vii.lib.i.Sapient.c.iii.lib.i.De ortu & interitu, & abſolutè θεολογικὴν ſiue *Theologicam*, c.vi.lib.x.Sapient. Et σοφίαν, καὶ τιμιωτάτην ἐπιστήμην *Sapientiam, & ſcientiam honoratiſsimam* c.x.lib.xi. Sapient. Et ἀρχικωτάτην, καὶ ἡγεμονικωτάτην, καὶ ἣ ὥσπερ δούλας, οὐδ' ἀντειπεῖν τὰς ἄλλας ἐπιστήμας δίκαιον, id eſt, *Omnium maximè principem ac ducem: & cui ceteras ſcientias quaſi ancillulas dominæ, reſponſare aut obloqui fas non ſit.* Eandem vir diuinus Plato lib.vii.de repub.*Dialecticam* vocauit, eandémque ait ὥσπερ φρυγανὸν τοῖς μαθήμασιν ἐπάνω κεῖσθαι, *quaſi apicem eſſe omnium ſcientiarum.*Sed non ſine ſuo ſibi diſcrimine,omnia illa nomina conueniunt in *Sapientiam*,vt nunc differere longum eſſet.Digitum verò quaſi ad fontes intendi ſupra die xxvi.

Praevia qvae menti est.

Sapientia enim rerum diuinarũ ac præclararum ſcientia eſt,qua mẽtes inluminatæ,ſurgunt ad præpotentis rerum omnium Dei cognitionem.Ariſtot.c.xxxv.lib.i.Mag.moral. Ergo & Sapientia ceteris omnibus ſcientiis excellit. Nam ſcientiarum dignitas è ſubiecta eis materia eluceſcit. Materies autem ſapientiæ præſtantiſſima eſt, nempe res diuinæ & præclaræ,longiſſiméque ab omni corporis & materiæ contagione diſtantes.Quæ diſputatio eſt apud Ariſtotelem c. vii. lib. vi. ad Nic. c.xxxv.lib.i.Magn.moral.c.vii.lib.x.Sap.c.ii.lib.i.Sap.maior. Solis autem ſupremi nomine Deum Poëta intelligi vult, vt Orpheus in hymno Iouis, quem profert Euſebius Pamphili.

Ζεὺς ἥλιος ἠδὲ σελήνη
Luna & Sol, Iupiter idem.

Templvm hoc penetrabile menti est.

Ad Sapientiæ templum, & contemplationis beatitudinem, peruenîri via moralium virtutum,ni perturbationum ventis agitetur animus contemplari volentis. Ergo & ætate firma robuſtáque plures ad Felicitatem actionis animum adpellere, quam ad beatitudinem cognitionis & veritatis.Quoniam prudentia quæ dux & magiſtra eſt agendi, in rebus cum materia coniunctis verſatur,actionibus nempe humanis:Sapientia verò quæ domina eſt contemplationis, rerum eſt ſeiunctarum ab omni materia.Itaque auctor diſtinguit hoc in loco munus atq· officium, & quaſi arbiter fines regit Prudentiæ & Sapientiæ, vt Ariſtot. c. ix.lib.x.ad Nic.

Caervla sapphiro.

Sapientiæ templi deſcriptio magnifica. Nam exædificatum eſſe ait

ſapphiro & adamante: Adamantem ad Intelligentiam, ſapphirum ad Scientiam refert. Nam ex vtroque, ſcilicet Intelligentiæ Scientiæque habitu, ſapientiæ decus efflorescit c. VII. lib. VI. ad Nic. vbi etiam elegans illud *Sapientiam* eſſe quaſi ἐπιστήμῃ κεφαλὴ ἔχειν, id eſt, *Scientiam cum capite*, &c. vt contra dixeris. *Scientiam* eſſe quaſi Sapientiam ἀκέφαλον ſiue *caput non habentem*. Cur autem ſapphirus Scientiæ: adamas Intelligentiæ conueniens ſit, iam declaratum eſt die XXVII. & XXIX.

CELSA QVIDEM STANT TECTA.

Sapientiam potiorem eſſe Prudentia, nam Prudentia telis fortunæ magis expoſita eſt, quia in actionibus humanis verſatur, at Sapientia quaſi ex arce munitiſſima deſpicit omnes fortunæ tempeſtates. Ac Prudentia quidem fortunæ præmiis ad rerum magnarum ſuſceptionem eget: ſapienti autem in ipſo theſauri omnes repoſiti ſunt, paucíſq. contento licet omnibus ſapientiæ copiis abundare. Quod ipſum Epicurus quanquam magiſter voluptatis, non ineleganter expreſſit, cum diceret *Fortunam exiguam interuenire ſapienti*. Atq. hoc à tam multis vſurpatum eſt, vt iam prouerbij ſpeciem habere videatur, vt Cicerone lib. I. de finib. Plutarcho lib. de Fortuna. L. Seneca c. XV. lib. II. de tranquill. & dixi ad diem XXIIX.

INSENSÆ NIL CVRANS MVRMVRA PLEBIS.

Alia ſapientis conditio. Vulgi ab eo laudes contemni, quia eſt ἀῤῥηξία, Quod poetica ſimilitudine auctor inluſtrauit. Nam vt Athonis aut Hæmi montis accolæ non terrentur æſtu, aut inũdatione maris: ſic animus ſapientis neque laudibus imperitorum, neque probris commouetur. *Eſt enim philoſophia paucis contenta iudicibus, multitudinem conſultò ipſa fugiens, eíque & ſuſpecta & inuiſa*, inquit M. Tullius lib. II. Tuſcul. quæſt. Quod à Lactantio c. XXV. lib. III. iniuria reprehenſum eſt. Nam eadem quoque mente Socrates fuit, qui τὰ τῶν πολλῶν δόγματα, λαμίας σκάλλ, παιδίων δείματα, *Imperitorum iudicia Lamias vocare ſolitus eſt, & caſſas puerorum terriculas. Nihil enim eſt*, vt idem Cicero in libris de diuinitione poſuit, *tam vulgare, quàm nihil ſapere*. Concinnéque ac rotundè Plutarchus, ὃ γὰ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν, *multitudini placere, eſt ſapientibus diſplicere*. Lib. de inſtitutione puerili. Neque non ſapienter Epicurus apud L. Senecam epiſt. XXIX. *Nunquam*, inquit, *volui populo placere, nam quæ ego ſcio, non probat populus: quæ probat populus, ego neſcio. Quis placere poteſt populo, cui placeat virtus? Malis artibus popularis fauor quæritur. Similem te illis facias oportet*. Sed pauſam facio, ne quis mihi illud Ciceronis: *Deſine quæſo communibus locis, domi nobis iſta naſcuntur*.

MENTE PIA SEMPER.

Alia ſapientis nota puriſſimam & ſanctiſſimam ab eo mentem Deo tanquam pro victima offerri. Quo loco belliſſima auctoris alluſio eſt. Non litare ſapientem tauris indomitis, ſed domitis ſenſibus. Tauros ve-

ro indomitos intelligit hoſtias iniuges, ſiue intactas ſiue ἀδμήτους & ἀζύγους. *Nullis vnquam ſtimulis, nullius operis excitatas conatu*, vt Arnobius loquitur lib. VII. aduerſus gentes.

NEC MINVS EST SOLVS, &c.

Aliud ſapientis adiunctum ſiue alia nota, qua ſecernitur à prudente. Solitudinem ſapienti perplacere. Sapiens enim officio ſuo in ſolitudine ac receſſu perfungi poteſt: prudens in luce ac populi frequentia verſetur neceſſe eſt. Nam ſapiens cum diſceſſit à multitudine ac negotiis, propius ad veritatis cognitionem, Deúmque ipſum accedit: contráque in communitate hominum, vitáque operoſa, L. Senecæ verbis ex epiſt. VII. ſæpe lamentari licet, *Auarior redeo, ambitioſior, luxurioſior, imò verò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui.* Et argutè Symmachus. *Seriam ſolitudinem, ſolitate plebeia fuſcari*, hoc eſt, frequentia populari. Et Romanus Dio περὶ ἀπιστίας. πολὺ ἀσφαλεστέρα, inquit, ἡ κρείττων ἢ ἐρημία, τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κοινωνίας. *Multò ſecurior & melior ſolitudo, quàm ſocietas hominum.* Et nota maioris Africani vox. *Se nunquam minus ſolum eſſe, quã cùm ſolus eſſet.* Ex qua illud Poetæ noſtri de ſapiente. *Nec minus eſt ſolus quàm ſolus cùm viget*, &c. Et *pro populo* dixit Poeta ſapientem ſibi, & *pro theatro* eſſe, imitatus voces Democriti & Epicuri, quas laudat. L. Seneca epiſt. VII.

TALIS ANAXAGORAS.

In prima templi ſapientiæ cælla ſtatuam poſuit Anaxagoræ Clazomenij, qui lautum & copioſum patrimonium præ ſtudio ſapiẽtiæ contemſit. Cumque admoneretur, vt patriæ ſuæ curam aliquam ſuſciperet, ego verò inquit, ſuſcipio, & digito ſublato, cælum eis demonſtrauit, germanam ſibi illam patriam eſſe intelligens. Diog. Laërt. in Anaxagogora. Tangit quoque declamator Himerius. Neque diſſimile illud huiuſce Anaxagoræ, quod Philo Herennius refert lib. de immortalitate mundi. Interrogatum cur plerumque in agris ſub dio pernoctaret, reſpondiſſe, cæli contemplandi cauſa. Et intelligi eum voluiſſe ait Philo, τὰς χορείας καὶ περιφορὰς τῶν ἀστέρων, id eſt, *Choreas ſiue tripudia & conuerſiones ſtellarum.* Eiuſdem modi eſt quod rogatus olim, cuius rei cauſa natus eſſet, *cæli ac ſolis videndi cauſa*, reſpondit. Quod reprehendit Lactantius c. IX. lib. III. quanto iudicio, ipſe viderit.

EXSENSOS QVOT NVNC, &c.

Luſit ad dicterium Ariſtarchi qui Theodectæ pater, quod refert Plutarchus lib. περὶ φιλαδ. *Olim vix ſeptem Sapientes in Græcia exſtitiſſe, hodie non facile totidem idiotas reperiri.* Et *ſaperdas* Poeta dixit pro inſipidis. Sic enim Varro Terent. accipi voluit, non vt Feſto & Marcello viſum, pro ſapientibus.

SOLIS ET VT SVMMI.

Tetigit figuratè ſummum bonum, & vltimum illud vitæ præmium & finem, Dei viſionem *de facie ad faciem* vt Hebræi loquuntur, & D. Auguſtinus c. XIII. lib. X. de trinitate, ſiue τὸν θεὸν θεωρίαν, vt Origenes poſuit lib. II. περὶ ἀρχῶν. Quemadmodum etiam D. Ambroſius c. III. lib. II. de ſpiritu ſancto. *Vitam æternam* eſſe ait *videre patrem, filium & ſpiritum ſanctum.* Et D. Cyprianus epiſt. IIX. *Summam eſſe voluptatem admitti vt videas Deum.*

HÆC POSTQVAM SAPIENS.

Vela iam orationis ſuæ contrahere incipit Ariſtoteles, ac finem facere, poſtquam Reginæ ciuitatem Veri totam aperuit, rationéſque ac vias tradidit perueniendi ad felicitatem, actioníſque & contemplationis auxilio, cum terreni exſilij tempus abſolutum fuerit, reuertēdi in patriam cæleſtem. Diſceſſurus igitur nunc ſapientiæ magiſter, tempus eſſe ait Reginæ poſt diuturnam dierum XXX. viam remeare ad ſuas caritates, coniugem & liberos, ſibi autem ipſi illud Sapientiæ templum incolendum eſſe, vbi continuatis precibus à Deo ſuppliciter ac demiſsè petat veniam erratorum, quibus deletis migrare poſſit in cœleſte illud felicitatis domicilium, vbi beati fruuntur æuo ſempiterno.

SVSCIPIENS REGINA.

Reſpondens Ariſtoteli Regina, eandem felicitatem etiam filiolo ſuo Carolo Emanueli tunc fere quadrimulo exoptat, multò quidem ſapientior mater quam auiæ illæ & nutriculæ, & pædagogi, qui alumnis ſuis voluptates tantum, aut magnam pecuniam optant euenire, vt apud Perſium in ſatyris.

Hunc optent generum rex & regina, puellæ
Hunc rapiant, quidquid calcauerit hic roſa fiat.

Et apud L. Senecam ep. LX. At Regina ſapienter filiolum ſuum duabus tantum ſtatuis ornatiorem videre expetit, argentea vna, altera verò aurea: illámq. in templo ei prudentiæ ſtatui, hanc vero in æde ſapientiæ. Quibus in templis omnis vitæ felicitas continetur. Quo tam ſapiente voto & huiuſce diei, & totius morum ciuitatis ſermo ſapienter ab auctore tanquam ſalutis quodam augurio concluſus eſt.

Errata ſcripturæ.

P.2.verſ.6.Profuſio rerum,lege effuſio rerum p.ead.v.27.In præceps iaciens l. In præceps laciens p. 9. v. 20. legiſſe olim mihi l.legere olim mihi p.23.v.18.Choridis l.Chloridis p. 24. v.12.& mens conſcia veri, l. & mens conſcia veri p.ead.v.16.quæ temperat æſtus l.quæ tempetat æſtus;p.26.v.21.male,ſanus l.male-ſanus p. 30. v. vlt. rietas l.varietas p.35.v.8.effuſa caligo l.offuſa caligo p.37.v.36.Ingenio ſedem l.Ingenio ſedem:p 39.v.30. ac boni propoſiti l.ad boni propoſiti p.60.v.5.Tempus mite l.Tempus inire p.62.v.31.tuta timere Omnia l.tuta timere Omina vt Æneide 4.Omina tuta timens p.ead.v.32.& adſiduis tepidos l.& adſiduis trepidos p.63.v. antepen. Salmonæi l.Salmonei p.64.v.7.exſtrinxit l.exſtinxit p.76.v.3 ſit,non dicam l.ſi,non dicam p.79.v.14.ſæpe liquores l.ſæpe liquoris p.84.v. 33. ἐχθράρειν l. ἐχθαίρειν p. 88. v. penult. latuti l.datuti p.99.v. 27.ruuntq. ſues,velut l. ruuntq.ſues velut,p.101.v.32.quibus hydrope venter l.queis venter hydrope p. 103.v.7.Lucida l.Lutea p.110. v.9. Sicut inexpleto tumet hydrope l.Sicut hydrope tumet diro,tum p.114.v.19.ſaccis, indormit l.ſaccis indormit p. 127.v.35.Vetitas l. Veritas p.155.v.ante p. Ariſtipus l.Ariſtippus p.136.lenit ac ſedet l. lenit ac ſedat p.147. v.20. agyrta illis,l.agyrta illic,p.180.humanis l.humani p 182.v.11.orate l.orare p.192.v. 23.Deo furua l.Dea furua p. 197.v.25.ſeruat, Ignem l.ſeruat Ignem p.207.v.23.ſimulatè l.ſimulatæ p.210. v.7. lætiſſima ramis. Pendentes l. lætiſſima, ramis Pendentes p.220.v.16.ſynceris l. ſincetis p.ead.v.29.ſydera l.ſidera p.223.v.vlt. Tyrinthius l. Tirynthius p.230.v.24.cytharæ l.citharæ p.234.v.20.Paragrammatiſmi l. Paragrammatiſmi Quod autem eſt p. celeriſſimns,pro celerrimus,rectè eſt.Sic enim veteres Poetæ & iuris auctores.Et quod p.68. eſt,pugnare, intellige vt explico p.196.

Extraict du Priuilege.

VVYVANT le priuilege du Roy noſtre Sire,il eſt permis à Ambroiſe Drouart, Libraire Iuré en l'Vniuerſité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer, mettre en vente & diſtribuer vn liure intitulé, *Ciuitas veri,ſiue morum, Bartholomei Delbene*, & faict defenſes ledit Seigneur à tous Libraires,Imprimeurs,ou autres,de non Imprimer ou faire Imprimer, vendre ny diſtribuer en ſes pays,terres & ſeigneuries, autres que ceux qu'aura Imprimé ou faict Imprimer ledict Drouart,ſur les peines contenues eſdictes lettres, & ce iuſques au temps & terme de ſix ans,à compter du iour & datte qu'il aura eſté acheué d'imprimer,comme plus a plain eſt contenu eſdictes lettres patentes. Veut auſſi ledict Seigneur que l'extraict du priuilege mis au commencement ou à la fin du liure qu'il ſoit tenu pour deüement ſignifié. Donné à Paris le 23. iour d'Octobre,1608.ſignees par le Roy en ſon conſeil.

DEHVMERY.

Special 87-B
Folio 9591